

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนสังคมศาสตร์)

ปริญญา

พัฒนสังคมศาสตร์

สังคมศาสตร์

สาขา

คณะ

เรื่อง การดำเนินชีวิตและการปรับตัวของชาวประมงบ้านเก้าเส้ง
ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

Ways of Life and Adaptation of Ban Kao Seng Fishermen in
Bo Yang Sub-district, MueangSongkhla District, Songkhla Province

นามผู้วิจัย นางสาวพัชราพร พินิจพุทธพงศ์

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปราโมทย์ ประจันปัจฉินิก, S.J.D.)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

(รองศาสตราจารย์สากล สถิตวิทยานันท์, วท.ค.)

ประธานสาขาวิชา

(รองศาสตราจารย์สากล สถิตวิทยานันท์, วท.ค.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์กัญญา ชีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ เดือน พ.ศ.

สิงสิงห์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การดำเนินชีวิตและการปรับตัวของชาวประมงบ้านเก่าเสี่ยง
ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

Ways of Life and Adaptation of Ban Kao Seng Fishermen in Bo Yang Sub-district, Mueang
Songkhla District, Songkhla Province

โดย

นางสาวพัชฌาพร พิณิจพุทธพงศ์

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนสังคมศาสตร์)

พ.ศ. 2557

พัชชญาพร พินิจพุทธพงศ์ 2557: การดำเนินชีวิตและการปรับตัวของชาวประมง
บ้านเก่าแสง ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนสังคมศาสตร์) สาขาวิชาพัฒนสังคมศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ผู้ช่วยศาสตราจารย์
ปราโมทย์ ประจนปัจจนึก, S.J.D. 148 หน้า

การวิจัยครั้งนี้มีเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินชีวิตและการ
ปรับตัวของชาวประมงบ้านเก่าแสง ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ทั้งทางด้าน
เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ใช้การเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากครอบครัว
ชาวประมงพื้นบ้านจำนวน 14 ราย โดยวิธีการบอกต่อแนะนำคนรู้จัก (Snowball Technique)

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลส่วนบุคคล การดำเนินชีวิตของชาวประมง
และการปรับตัวของชาวประมง ผลการวิจัยพบว่า ชาวประมงทั้ง 14 ราย เป็นเพศชาย 9 ราย
เพศหญิง 5 ราย อายุระหว่าง 29-80 ปี ทั้งหมดมีสถานภาพสมรสและนับถือศาสนาอิสลาม มีอาชีพ
ประมงเป็นอาชีพหลัก และมีอาชีพเสริม 13 ราย ไม่มีอาชีพเสริม 1 ราย การดำเนินชีวิตของ
ชาวประมงบ้านเก่าแสงส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านเป็นหลัก และประกอบอาชีพเสริม
หลังจากการประมง ชาวประมงมีภาษาที่ใช้ในการสื่อสารในชุมชน 2 ภาษา และมีชีวิตผูกพัน
อยู่กับท้องทะเล การปรับตัวของชาวประมงบ้านเก่าแสง มีการกั๊มเงิน เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายใน
ครอบครัว บางครอบครัวยังสนับสนุนให้ลูกหลานประกอบอาชีพประมงเหมือนเดิม แหล่งที่อยู่
อาศัยภายในชุมชนไม่สามารถขยายได้ บางครอบครัวย้ายไปอยู่นอกชุมชนและมีการระบาดของ
ยาเสพติด จากการที่ชาวประมงต่างถิ่นใช้อวนลาก อวนรุนทำการประมง ในเขตพื้นที่ชายฝั่งเก่า
แสง ทำให้จำนวนปลาจับได้น้อยลง ต้องออกทะเลไปไกลขึ้น ชาวประมงจึงช่วยกันดูแลทรัพยากร
ซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้ชาวประมงบ้านเก่าแสงที่อยู่ในวัยแรงงานรุ่นใหม่ออกไปแสวงหางาน
ภายนอกชุมชนที่ให้รายได้ที่แน่นอน และบางคนย้ายครอบครัวออกไปอยู่อาศัยภายนอกชุมชน

Padchayaporn Pinitputthapong 2014: Ways of Life and Adaptation of Ban Kao Seng Fishermen in Bo Yang Sub-district, Mueang Songkhla District, Songkhla Province. Master of Arts (Development Social Sciences), Major Field: Development Social Sciences, Faculty of Social Sciences. Thesis Advisor: Assistant Professor Pramote Prachonpachanuk, S.J.D. 148 pages.

This research is qualitative research. The objectives of this research were to study the ways of life and economic social and environmental adaptation at Ban Kao Seng fishermen in Bo Yang Sub-district, Mueang Songkhla District, Songkhla Province. The sample in this research were 14 members from the families of fishermen. The in-depth interview used as a tool to collected by Snowball Technique.

The research divided into 3 parts: personal information, ways of life of fishermen and adaptation of fishermen. The results are as follow: Personal information, All fishermen the 9 of males and 5 of females. Most of them age between 29-80 year old. All status marriage and Muslims. Fishing is the main occupation career. The 13 have the others career and the 1 no the others career. The ways of life of the fishermen of Ban Kao Seng have occupations as fishermen and part-time job of free fishery. The fishermen have to communicate in Thai language and Malay language. The fishermen are living together with the sea. The adaptation of the fishermen of Ban Kao Seng, The fishermen with borrowing money to expenses in family. Some families support children occupation of fishing. The residential sources within the enlarged community and spread of drugs. In that case, Some families to live outside the community. The fishery from outside use the trawl-push nets to destroy the tradition fishing tools in Ban Kao Seng coastline. The fisherman catch is less and father out to sea. The fishermen take care of resource of the sea. These problems as a result of fishermen of Ban Kao Seng of a new generation of labor age to seek jobs outside of the community to a certain income. Some families to live outside the community.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาของคณะกรรมการผู้ดูแลวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รศ.ดร. สากล สถิติวิทยานันท์ ประธานสาขาพัฒนสังคมศาสตร์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม และ ผศ.ดร. ปราโมทย์ ประจนปัจจนึก อาจารย์ที่ปรึกษาหลักเป็นอย่างยิ่ง ที่ให้คำปรึกษาชี้แนะแนวทางในการทำวิจัย ให้กำลังใจตลอดมา และกรุณาตรวจแก้วิทยานิพนธ์ และข้อบกพร่องจนถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น รวมถึง ผศ.ดร. วิมลฤดี พงษ์ศิริบุญ ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ที่กรุณาเสียสละเวลามาร่วมการสอบวิทยานิพนธ์ และแนะนำวิธีการเขียนวิทยานิพนธ์ และ รศ. ใจไล ศักดิ์วรพงศ์ ประธานกรรมการการสอบวิทยานิพนธ์ที่กรุณาแนะนำแก้ไขเพิ่มเติม เพื่อความสมบูรณ์ของวิทยานิพนธ์ จากวันแรกที่ผู้วิจัยได้เข้ามาศึกษาในรั้วมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์แห่งนี้จนถึงวันที่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ด้วยดี ผู้วิจัยได้ความรู้ความเข้าใจจากอาจารย์ทั้งในด้านเนื้อหาวิชาการ และข้อคิดมุมมองต่างๆมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากอาจารย์ทุกๆ ท่านได้เสียสละเวลาอันมีค่ายังคอยอบรมสั่งสอนและให้คำแนะนำช่วยเหลือลูกศิษย์แล้ว อาจารย์ทุกๆ ท่านยังเป็นผู้ที่คอยให้ความเมตตาและกำลังใจแก่ผู้วิจัยในการต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆ จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสิ้นลงด้วยดี

กราบขอบพระคุณบิดามารดา ญาติพี่น้อง ที่เห็นคุณค่าของการศึกษา คอยส่งเสริมสนับสนุนทุนการศึกษาจนวิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงมาด้วยดี ทั้งคอยให้กำลังใจและให้ความช่วยเหลือผู้วิจัยเป็นอย่างดีตลอดมา และขอบพระคุณประธานชุมชน คณะกรรมการชุมชน และชาวประมงบ้านเก่าแสงที่เสียสละเวลาอันมีค่ามาให้ข้อมูลสำคัญในการทำวิทยานิพนธ์จนได้ข้อมูลครบถ้วนสมบูรณ์ ตลอดจนขอขอบคุณพี่ๆ เพื่อนๆ น้องๆ ทุกคน ที่ให้กำลังใจและให้คำปรึกษา ทำให้การศึกษาวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

คุณความดี และประโยชน์ที่พึงได้รับจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบแด่ บิดามารดา ครอบครัว ผู้มีพระคุณทุกท่านดังกล่าวข้างต้นและมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สำหรับข้อบกพร่องใดๆ ที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยขอน้อมรับแต่เพียงผู้เดียว

พัชญาพร พินิจพุทธพงศ์
มิถุนายน 2557

สารบัญ

หน้า

สารบัญตาราง	(3)
-------------	-----

สารบัญภาพ	(4)
-----------	-----

บทที่ 1 บทนำ	1
--------------	---

ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	2
ขอบเขตของการวิจัย	3
นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ	3

บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	5
-----------------------	---

แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต	5
แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัว	8
แนวคิดเกี่ยวกับประมงพื้นบ้าน	30
ปัญหาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง	41
ข้อมูลทั่วไปของชุมชนเก่าแสง	47
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	53

บทที่ 3 วิธีการวิจัย	56
----------------------	----

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย	56
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	57
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	57
การวิเคราะห์ข้อมูล	58

บทที่ 4 ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์	60
---------------------------------	----

ข้อมูลส่วนบุคคล	60
การดำเนินชีวิตของชาวประมง	68
การปรับตัวของชาวประมง	95

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	124
สรุปผลการวิจัย	124
ข้อเสนอแนะ	129
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	131
ภาคผนวก	142
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	148

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ข้อมูลการประกอบอาชีพภายในชุมชนเก่าเส้ง	51
2	ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้นามสมมุติ	64
3	การดำเนินชีวิตด้านเศรษฐกิจ	78
4	การดำเนินชีวิตด้านสังคม	90
5	การดำเนินชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม	94
6	การปรับตัวด้านเศรษฐกิจ	103
7	การปรับตัวด้านสังคม	112
8	การปรับตัวด้านสิ่งแวดล้อม	119
9	การดำเนินชีวิตและการปรับตัวของชาวประมงบ้านเก่าเส้ง	125

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ประเภทและลักษณะความขัดแย้ง	40
2	แผนที่ชุมชน	48
3	ทางข้ามสยิดซึ่งตั้งอยู่กลางชุมชนเก่าเส้ง	52
4	เรือพื้นบ้านที่เรียกว่าเรือท้ายตัด หรือ เรือไทยตัด หรือ เรือหัวสิงห์	72
5	พื้นที่และลักษณะการตั้งบ้านเรือนของชุมชนชาวประมงบ้านเก่าเส้ง	82
6	การดำเนินชีวิตอันเรียบง่ายภายในชุมชน	83
7	การแจกเสื้อผ้าจากหน่วยงานหรือองค์กรภายนอกชุมชน	88
8	สภาพพื้นที่ที่ติดคลองเก่าเส้งและการจอดเรือไว้ในคลองเก่าเส้ง	92
9	การหาปลาชายฝั่ง	93

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ภาคใต้เป็นดินแดนที่อยู่ทางด้านทิศใต้ของประเทศไทย ซึ่งตั้งอยู่ทางตอนบนหรือทางตอนเหนือของคาบสมุทรมาลายู รูปร่างลักษณะของภาคใต้คล้ายกับรูปด้ามขวานหรือหัวช้าง เพราะเป็นพื้นดินที่มีรูปร่างยาวคอคอดคว่ำ ยื่นขวางอยู่กลางมหาสมุทรใหญ่ และมีลักษณะเป็นแหลมสำคัญเป็นสะพานเชื่อม ติดต่อแผ่นดินหมู่เกาะทะเลใต้เข้าด้วยกัน (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, 2544) และในหลายๆพื้นที่ของภาคใต้ก็เป็นเมืองท่าที่สำคัญในการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ รวมทั้งเป็นแหล่งเศรษฐกิจที่สำคัญอย่างยิ่งของประเทศไทย

จังหวัดสงขลาเป็นจังหวัดชายแดนของประเทศไทย มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศมาเลเซีย เป็นเมืองท่าและเมืองชายทะเลที่สำคัญแห่งหนึ่งของภาคใต้มาตั้งแต่สมัยโบราณ มีชื่อเสียงด้านการประมง ศิลปวัฒนธรรม และการท่องเที่ยว เป็นศูนย์กลางทางการค้า เป็นเมืองชุมทางภาคใต้ เป็นศูนย์กลางการคมนาคม เป็นเมืองที่มีความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วในด้านธุรกิจการค้า ทั้งการท่องเที่ยว สงขลายังคงรักษาความเก่าแก่ของโบราณสถานอันเป็นสัญลักษณ์ของเมืองไว้ได้อย่างเหนียวแน่นมั่นคง ซึ่งสงขลาเป็นเมืองที่มี 2 ลักษณะ คือ ความเก่าและความใหม่ (ถนอม พูนวงศ์, 2545) ที่ผสมผสานกันอย่างกลมกลืน จนกลายเป็นเสน่ห์สงขลาที่น่าพิศมัยเป็นอย่างยิ่ง

การประกอบอาชีพของพลเมืองในจังหวัดสงขลามีความหลากหลาย เนื่องจากได้รับอิทธิพลมาจากการติดต่อค้าขายกับชาวต่างประเทศ และการมีวัฒนธรรมจากผู้คนหลากหลายชนชาติเข้ามาอยู่ร่วมกัน ท่ามกลางความเป็นชุมชนเมือง ยังคงมีอาชีพหนึ่งที่เป็นอาชีพสำคัญทำรายได้ให้กับท้องถิ่นเป็นจำนวนมาก ซึ่งก็คือ อาชีพการประมง อันเป็นภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่น่าสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นอาชีพที่มีบทบาทและความสำคัญของหลายๆ ชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณริมฝั่งชายหาด หรือชายทะเลตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน นับว่าท้องทะเลกับชาวประมงนั้นอยู่คู่กันมาอย่างยาวนาน ทั้งจังหวัดสงขลาอยู่ในเขตประมงทะเล เขต 4 เขตอ่าวไทยตอนใต้ (กรมประมง, 2555) และประมงพื้นบ้านเป็นการใช้เรือเล็ก ใช้คน 2-3 คน ก็ออกทะเลได้และไม่ไกล

จากชายฝั่ง โดยหาสัตว์น้ำจำพวกกุ้ง หอย ปู ปลาในทะเล มีรายได้ที่ไม่แน่นอน พอกินพอใช้ ความเห็นี้น้อยและอดทนที่ต้องต่อสู้กับคลื่นทะเล และสภาพภูมิอากาศทุกวัน ความขยันจึงเป็นหัวใจหลัก (จิรวัดน์ จันทรสว่าง, 2554) และอาชีพประมงยังเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน เป็นภาพสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและสวยงาม หากไม่มีการสืบต่อวิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้านนี้ ก็นับว่าเป็นสิ่งที่น่าเสียดาย และนับวันอาชีพนี้ก็ลดน้อยลงไป อันเนื่องมาจากการอพยพแรงงาน เพื่อหารายได้ที่สูงขึ้นและความมั่นคง หรือแม้กระทั่งปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งเกิดขึ้นในหลายๆ พื้นที่ และทรัพยากรในทะเลที่ลดน้อยลง ก็ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกที่จะประกอบอาชีพประมง

ชุมชนเก่าแก่วัดเป็นชุมชนที่มีชาวประมงพื้นบ้านอาศัยอยู่บริเวณชายฝั่ง นอกจากจะขึ้นหยัดในอาชีพประมงท่ามกลางชุมชนเมือง และยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีทรัพยากรทางทะเลที่สวยงาม แต่อาชีพประมงกลับเป็นอาชีพหนึ่งที่ลดน้อยถอยลงไป และค่อยๆ จะสูญหายไปจากกระแสวัฒนธรรมการบริโภคที่สังคมกำลังถูกกลืนกินอยู่ในขณะนี้ หนุ่มสาววัยแรงงานส่วนมากเลือกประกอบอาชีพที่มีรายได้แน่นอน แม้ต้องออกไปทำมาหากินอยู่ไกลบ้านเกิดของตนเอง แต่ก็ยังมีชาวประมงบ้านเก่าแก่วัดอยู่อีกจำนวนหนึ่งที่ยังขึ้นหยัดในอาชีพดั้งเดิมนี้ และพยายามที่จะสืบต่ออาชีพของตนเอง ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาถึง การดำเนินชีวิตและการปรับตัวของชาวประมงบ้านเก่าแก่วัด ตำบล บ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ที่ดำเนินอยู่ภายใต้สถานการณ์ในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการดำเนินชีวิตและการปรับตัวของชาวประมงบ้านเก่าแก่วัด ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการศึกษาในครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงการดำเนินชีวิตและการปรับตัวของชาวประมงบ้านเก่าแก่วัด ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เพื่อให้องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ในการจัดการชุมชน และเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของชาวประมงพื้นบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนเอง รวมทั้งให้เกิดการส่งเสริมอาชีพประมงให้คงอยู่สืบต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ศึกษาเฉพาะชาวประมงบ้านเก่าแสง ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา โดยศึกษาถึงลักษณะการดำเนินชีวิตของชาวประมงบ้านเก่าแสง และการปรับตัวของชาวประมงบ้านเก่าแสง โดยกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ มีผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้ที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านภายในชุมชนเก่าแสง และครอบครัวของผู้ที่เคยประกอบอาชีพประมงในชุมชนเก่าแสงมาก่อน จำนวนทั้งสิ้น 14 ราย จากจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 50 ครัวเรือน (สำนักงานเทศบาลนครสงขลา, 2555) ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการบอกต่อแนะนำคนรู้จักจากผู้นำชุมชน ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลอยู่ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม 2556

นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

การดำเนินชีวิต หมายถึง แนวทางหรือแบบแผนการดำรงชีพตามวิถีประมงของชาวประมงบ้านเก่าแสง ได้แก่ การดำเนินชีวิตด้านเศรษฐกิจ การดำเนินชีวิตด้านสังคม และการดำเนินชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม

การปรับตัว หมายถึง วิธีการในการจัดการและเปลี่ยนแปลงเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยให้สามารถดำรงอยู่หรือเข้ากันได้กับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ได้แก่ การปรับตัวด้านเศรษฐกิจ การปรับตัวด้านสังคม และการปรับตัวด้านสิ่งแวดล้อม

ด้านเศรษฐกิจ หมายถึง การดำเนินชีวิตและการปรับตัว ในการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้ การเปลี่ยนแปลงอาชีพ และการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงิน

ด้านสังคม หมายถึง การดำเนินชีวิตและการปรับตัว ในการปรึกษาแลกเปลี่ยนข่าวสารกับเพื่อนบ้านหรือชุมชนอื่น การมีส่วนร่วม การยอมรับกิจกรรมจากผู้นำ หน่วยงานภาครัฐ การติดตามสื่อต่างๆ

ด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดำเนินชีวิตและการปรับตัว ในการเปลี่ยนแปลงของชายฝั่งหรือทรัพยากรในทะเล ที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพประมง

ชาวประมง หมายถึง ชาวประมงพื้นบ้าน ซึ่งประกอบไปด้วย ครอบครัวหรือผู้ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านในชุมชนเก่าแก่มาก รวมถึงผู้นำชุมชนที่ยังคงประกอบอาชีพประมง หรือเคยประกอบอาชีพประมง ซึ่งปัจจุบันได้ให้ลูกหลานสืบทอดอาชีพแทนตนเอง

ทรัพยากรในทะเล หมายถึง สิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิตที่อาศัยอยู่ในบริเวณชายฝั่ง ริมทะเล หรือในท้องทะเล สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในด้านอาหาร การประกอบอาชีพ และการท่องเที่ยว เพื่อความอยู่รอดและมีรายได้จุนเจือครอบครัวในชุมชน

ผู้นำชุมชน หมายถึง ชาวประมง ผู้ที่ยังคงประกอบอาชีพประมงหรือเคยประกอบอาชีพประมง และเป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน โดยเฉพาะผู้อาวุโสที่สามารถให้คำแนะนำหรือคำปรึกษา หรือเป็นบุคคลที่มีตำแหน่งในชุมชน เช่น คณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการกลุ่มประมงพื้นบ้าน เป็นต้น

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการตรวจเอกสาร รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่จะสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเรื่อง การดำเนินชีวิตและการปรับตัวของชาวประมงบ้านเก่าแสง ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอเอกสารแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามลำดับดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต
2. แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัว
3. แนวคิดเกี่ยวกับประมงพื้นบ้าน
4. ปัญหาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
5. ข้อมูลทั่วไปของชุมชนเก่าแสง
6. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต

ความหมาย

สุพัตรา สุภาพ (2541) กล่าวว่า วิถีชีวิต เกิดจากแบบแผนในความคิดและการกระทำที่แสดงออกของมนุษย์ในสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่งที่มนุษย์คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ และวิธีการในการปฏิบัติ จัดระเบียบ ตลอดจนระบบความเชื่อ ค่านิยม ความรู้ และเทคโนโลยีในการควบคุมและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ

เนาวรัตน์ ชินนากษ (2542) กล่าวว่า วิถีชีวิต หมายถึง การดำเนินชีวิต และ/หรือ พฤติกรรมในการดำเนินชีวิตประจำวัน ในด้านเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนความคิดและลักษณะนิสัย

WHO (1986 อ้างใน เสาวคนธ์ พนมรังสรรค์, 2549) ได้กล่าวถึงความหมายของแบบแผนการดำเนินชีวิต หมายถึง แบบแผนของการแสดงพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งเป็นไปตามสภาพสังคม เศรษฐกิจ และความสามารถในการเลือกแสดงพฤติกรรมนั้น

Kulbox, Earls, and Montgomery (1988 อ้างใน สุกัญญา สมานเพื่อน, 2551) กล่าวว่า แบบแผนการดำเนินชีวิต หมายถึง พฤติกรรมการดำรงชีวิตซึ่งบุคคลแสดงออกโดยที่มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของบุคคลนั้น ไม่ว่าจะเป็นด้านดีหรือไม่ดีก็ตาม

จากนิยามความหมายในเรื่องการดำเนินชีวิต สามารถสรุปได้ว่า การดำเนินชีวิต หมายถึง แนวทางหรือแบบแผนการดำรงชีพ แบบแผนการทำงาน รวมถึงความเชื่อ ค่านิยม และวัฒนธรรม ประเพณีที่ประพฤติปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ส่งผลถึงการใช้ชีวิตประจำวันอันเป็นแบบแผนปฏิบัติสืบต่อมา

องค์ประกอบของวิถีชีวิต

เกศยา โอสถานุเคราะห์ (2544) กล่าวว่า องค์ประกอบของวิถีชีวิตประกอบด้วย องค์ประกอบที่สำคัญ 2 ส่วน คือ

1. ส่วนที่เป็นวัตถุ หมายถึง เครื่องมือ เครื่องใช้ ที่ใช้ในการดำเนินชีวิต ทั้งที่ได้จากธรรมชาติการสืบทอดมาแต่ยุคก่อนๆ และ/หรือ ประดิษฐ์คิดค้นใหม่ ซึ่งจะเกิดขึ้นมาได้ มนุษย์ต้องอาศัยความรู้ความสามารถ และฝีมือความชำนาญในการประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมา ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของพฤติกรรมของมนุษย์ต่อวัตถุ หรือเป็นวิธีการปฏิบัติต่อวัตถุนั้นเอง

2. ส่วนที่ไม่ใช่วัตถุ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน

2.1 ส่วนที่เป็นระบบความคิด ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยมทางสังคม ซึ่งอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของมนุษย์ หรือเป็นระบบคุณค่า คุณธรรม และศาสนาที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคม ตลอดจนส่วนที่เป็นผลของความรู้ ลักษณะนิสัย แนวคิด และสติปัญญา

2.2 ส่วนที่เป็นเทคนิควิธีการ วิธีในการดำเนินชีวิต ซึ่งหมายรวมถึง วิธีกิน วิธีอยู่ วิธีแต่งกาย วิธีพักผ่อน วิธีแสดงอารมณ์ วิธีสื่อความ วิธีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ตลอดจนวิธีแสวงหา

ความสุขทางใจ รวมความว่าเป็นวิธีปฏิบัติของมนุษย์ต่อร่างกายและจิตใจของตนเอง ต่อมนุษย์ด้วยกัน และต่อธรรมชาติแวดล้อม

ปัจจัยที่มีความสำคัญในการดำเนินชีวิต

ดร.ณิ บุญภิบาล (2530 อ้างใน สุกัญญา สมานเพื่อน, 2551) กล่าวถึงสถานะด้านเศรษฐกิจว่าเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมากต่อความเป็นอยู่ของประชาชน ชีวิตประจำวันของคนเรานั้นเริ่มขึ้นและจบลงล้วนเกี่ยวพันกับปัญหาเศรษฐกิจทั้งสิ้น กล่าวคือ นับตั้งแต่การรับประทานอาหาร การแต่งกาย การเดินทางไปยังโรงเรียน การทำงาน การพักผ่อน สิ่งเหล่านี้จะต้องขึ้นอยู่กับรายได้ที่มีอยู่กับรายจ่ายที่ต้องจ่ายออกไปให้คุ้มค่าทั้งสิ้น รายได้ของคนเรานั้นจะมากน้อยแค่ไหนอย่างไรนั้นก็ขึ้นอยู่กับลักษณะของอาชีพที่ทำอยู่ ดังนั้นอาชีพจึงเป็นตัวแปรสำคัญอีกตัวหนึ่งที่จะบอกฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละบุคคลได้ นอกจากนี้วิธีการใช้เงินซึ่งไม่เหมือนกัน ก็จะเป็นสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่จะบ่งบอกถึงฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละบุคคลได้ เพราะถึงแม้ว่าบุคคลใดบุคคลหนึ่งจะมีรายได้มากมายก็ตาม แต่ถ้ามีค่านิยมในการใช้จ่ายอย่างไม่ประหยัดแล้ว ก็จะมีผลเท่ากับคนที่ไม่มีรายได้เลยนั่นเอง ดังนั้นระดับรายได้ รายจ่าย อาชีพ และวิธีใช้เงินจึงเป็นตัวบ่งบอกถึงลักษณะทางเศรษฐกิจของแต่ละบุคคลได้ บุคคลใดก็ตามที่มีรายได้เพียงพอกับรายจ่ายย่อมจะไม่ลำบากในการดำเนินชีวิต

ชัยวัฒน์ อัดพัฒน และ วิชาน สุชีวกุลปต์ (2541) ได้กล่าวว่า หลักการดำรงชีวิตในปัจจุบันนี้นอกจากปัจจัยสี่ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค แล้ว ยังต้องมีปัจจัยสมัยใหม่ ซึ่งเป็นปัจจัยที่เกิดจากการวิวัฒนาการของสังคมที่ก้าวไปไม่หยุดยั้ง เพราะมันสมองของมนุษย์คิดประดิษฐ์ คิดค้นคว้า ในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่จะเอาชนะธรรมชาติ ดังนั้นปัจจัยนี้จึงมีเทคโนโลยีใหม่ๆ แปลกๆ มาไม่เว้นแต่ละวัน ถ้าปัจจัยสี่อย่างเดียวคงไม่เพียงพอสำหรับมนุษย์สมัยใหม่ ดังนั้นจึงเกิดปัจจัยสมัยใหม่ขึ้น ได้แก่ หนึ่งการศึกษาหาความรู้ สองยานพาหนะ สามเครื่องมือสื่อสาร เช่น โทรศัพท์ โทรสาร ทีวี วิดีโอ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น สี่เครื่องอิเล็กทรอนิกส์ เช่น คอมพิวเตอร์ เครื่องคิดเลข โรงงานทอผ้า เป็นต้น เนื่องจากประชากรเพิ่มขึ้น การผลิตที่มากขึ้นจึงต้องใช้ความรวดเร็ว ห้าการพักผ่อน หมายถึง เวลาว่างที่มนุษย์สามารถนำไปใช้ได้อย่างอิสระ เช่น การปลูกต้นไม้ เขียนหนังสือ เล่นกีฬา เป็นต้น ก็เป็นการพักผ่อนเช่นเดียวกัน ในสมัยก่อนการพักผ่อนอาจไม่จำเป็น เพราะมนุษย์ไม่ต้องทำงานมากมาย โดยอาจจะทำงานไปด้วยพักผ่อนไปด้วย เพราะไม่ต้องรีบร้อนและแข่งขันกับเครื่องจักรหรือแข่งขันกับใคร ทำให้ไปสนุกสนานไปเป็นการพักผ่อนไปในตัว

Bennett (1975 อ้างใน เสาวคนธ์ พนมเรีงศักดิ์, 2549) กล่าวว่า ปัจจัยที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต ได้แก่ หนึ่งอาหาร เพื่อสุขภาพอนามัยของร่างกายให้มีชีวิตอยู่ สองที่อยู่อาศัย ซึ่งประกอบด้วยห้องต่างๆ และสิ่งป้องกันอันตราย สามเครื่องนุ่งห่ม คือ มีเสื้อผ้าสำหรับสวมใส่เพื่อป้องกันความร้อนหนาว สี่สุขภาพแข็งแรง กระปรี้กระเปร่าไม่เจ็บป่วย และห้าความมั่นคงในชีวิต ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมชีวิตและการเมือง คือ เศรษฐกิจดี สังคมดี สนใจการเมือง และมีความเป็นอิสระ

Unesco (1980 อ้างใน เสาวคนธ์ พนมเรีงศักดิ์, 2549) ได้กล่าวถึงมาตรฐานการดำรงชีวิต ประกอบด้วย มาตรฐานความเป็นอยู่ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพอนามัย การศึกษา ที่อยู่อาศัย อาหาร รายได้ การประกอบอาชีพ และบริการทางสังคมต่างๆ

สรุปได้ว่าปัจจัยที่มีความสำคัญในการดำเนินชีวิต ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค นอกจากนั้นแล้วยังมีปัจจัยเกิดใหม่ที่มีความสำคัญอีก เช่น การศึกษา เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เท่าที่จะสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันและกลายเป็นสิ่งจำเป็นในปัจจุบัน ได้แก่ นาฬิกา โทรศัพท์มือถือ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัว

การปรับตัวเป็นธรรมชาติของมนุษย์ เพื่อความอยู่รอดปลอดภัยและดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข โดยมนุษย์จะปรับตัวให้มีความสอดคล้องกันกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้โดยทั่วไปนั้นมนุษย์ทุกคนล้วนแล้วแต่ต้องมีการปรับตัวแทบทั้งสิ้น ในชีวิตประจำวันเมื่อบุคคลได้เผชิญกับปัญหาหรือสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ไม่ว่าปัญหานั้นจะเกิดจากตัวบุคคลเองหรือเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อม บุคคลก็จะพยายามปรับตัวต่อสภาพปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ โดยแต่ละบุคคลจะมีแบบแผนในการปรับตัวแตกต่างกันออกไป เพื่อสนองความต้องการทางร่างกาย และตอบสนองทางอารมณ์ เช่น ความเครียด ความวุ่นวาย ความคับข้องใจ หรือความขัดแย้งในใจให้ค่อยๆ คลี่คลายลง จนกระทั่งหมดไปในที่สุด แต่บางคนก็ไม่สามารถจัดปัญหาต่างๆ ได้ สภาวะความวุ่นวายใจต่างๆ ยังคงอยู่ จะส่งผลกระทบให้บุคคลต้องสูญเสียความสมดุลในตัวเอง ซึ่งจะก่อให้เกิดความแปรปรวนทางพฤติกรรม ตลอดจนความรู้สึกนึกคิด แต่ในบางโอกาส สภาวะความวุ่นวายใจอาจช่วยให้บุคคลตระหนักและพยายามทำความเข้าใจในเรื่องหรือเหตุการณ์นั้นได้ดีขึ้น เป็นแรงผลักดันให้บุคคลพยายามปรับปรุงตนเอง รวมทั้งพยายามเสริมสร้างสิ่งที่มีคุณค่าแก่ตนเองและสังคมมากยิ่งขึ้น (จันทนา ห่านรุ่งชโรทร, 2542)

การศึกษาในเรื่องของการปรับตัวทางสังคมนั้น โดยทั่วไปการปรับตัวนิยมใช้ในความหมายของการปรับเปลี่ยนส่วนใดส่วนหนึ่งหรือหลายส่วน เพื่อให้ความสัมพันธ์ลงตัวทั้งทางด้านชีวภาพ และการปรับตัวทางด้านสังคมวัฒนธรรม ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมรอบตัว และแหล่งที่อยู่อาศัย โดยทั่วไปพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงเพื่อจัดระบบความสัมพันธ์ให้สอดคล้องกัน การปรับสภาพแวดล้อมให้เข้ากับสภาพของมนุษย์ (อมรา พงศาพิชญ์, 2545)

ความหมายของการปรับตัว

ในเรื่องการปรับตัวนั้น จากการตรวจเอกสาร พบว่า มีผู้ให้ความหมายและคำจำกัดของการปรับตัวไว้หลายท่าน ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

กันยา แสงสุวรรณ (2536) ได้กล่าวว่า การปรับตัวเป็นกิจกรรมสำคัญของชีวิตซึ่งการปรับตัวของแต่ละบุคคลจะมีลักษณะอย่างไรนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของบุคคลนั้นและสภาพแวดล้อม หรือสถานการณ์ที่บุคคลนั้นกำลังเผชิญอยู่ การดำเนินชีวิตของคนเราย่อมต้องเผชิญอุปสรรคมาขัดขวาง จึงทำให้เกิดความเครียดขึ้น จำต้องพยายามที่จะปลดปล่อยความเครียดเหล่านั้นออกไป เพื่อเป็นการรักษาสุขภาพสมดุลของชีวิตไว้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้บุคคลเกิดการปรับปรุงพฤติกรรมของตนที่เรียกว่า การปรับตัว

สุชา จันทรธรม (2536) ให้คำจำกัดความของการปรับตัวไว้ว่า การปรับตัวหมายถึงกระบวนการที่บุคคลได้แสดงพฤติกรรม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายต่างๆ ในสิ่งแวดล้อมของเขามนุษย์ทุกคนต้องมีการปรับตัวราบเท่าที่เขาดำรงชีวิตอยู่ มนุษย์ต้องแก้ปัญหาเพื่อความสำเร็จในการทำงานเพื่อทำมาหาเลี้ยงชีพและเพื่อสนองความต้องการทั้งกาย จิตใจ และสังคม

มนัส สุวรรณ (2539) ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อมีภัยธรรมชาติหรือมีการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทั้งที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติหรือเกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ก็ตาม สิ่งมีชีวิตบางอย่างสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปได้ ในขณะที่บางชนิดไม่สามารถกระทำได้ การปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติเพื่อความอยู่รอดของสิ่งมีชีวิตนี้เรียกว่า “การปรับตัว”

บัวทอง สว่างโสภาค (2541) กล่าวว่า การปรับตัว เป็นความพยายามที่จะทำให้เกิดความสมดุลระหว่างความคิดของตนเองหรือแรงกระตุ้นกับสิ่งเร้า และการเรียกร้องของสิ่งแวดล้อม

รวมทั้งโอกาสต่างๆที่อำนวยความสะดวก ไปด้วยความพยายามที่จะตอบสนอง โดยเอาชนะอุปสรรคทั้งภายในและภายนอก โดยการเข้าไปอยู่ร่วมในสิ่งแวดล้อม

สุทธินา ชูเชิด (2542) สรุปความหมายของการปรับตัวว่า หมายถึง กระบวนการทางสังคมและจิตวิทยาที่บุคคลพยายามปรับสภาพปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นแก่ตนเอง เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ได้อย่างเป็นสุข

ลักขณา ศรีวัฒน์ (2544) ได้กล่าวไว้ว่า การปรับตัว คือ การที่บุคคลสามารถสร้างหรือจัดสภาพพฤติกรรมให้เข้ากับแบบแผนของสังคม หรือสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ให้สามารถบรรลุจุดมุ่งหมายที่ต้องการ ทำให้มีชีวิตอยู่อย่างปกติสุขทั้งกายและจิตใจ ไม่เกิดผลเสียทั้งต่อตนเองและผู้อื่น เป็นผลของความพยายามของบุคคลที่จะปรับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวเอง ไม่ว่าปัญหานั้นจะเป็นปัญหาด้านบุคลิกภาพ ด้านความต้องการ หรือด้านอารมณ์ เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม จนเป็นสภาพการณ์ที่บุคคลนั้นสามารถอยู่ได้ในสภาพแวดล้อมนั้นๆ และถ้าบุคคลนั้นปรับตัวแล้วและสามารถอยู่ในสภาพแวดล้อมนั้นๆ ได้อย่างมีความสุข แสดงว่าบุคคลนั้นมีสุขภาพจิตดี

วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์ (2545) ได้กล่าวว่าการปรับตัวหมายถึง กระบวนการที่บุคคลใช้ความพยายามในการปรับตนเอง เมื่อต้องเผชิญกับสภาพปัญหาความอึดอัดใจ ความคับข้องใจ ความเครียด ความทุกข์ใจ ความวิตกกังวลต่างๆ ฯลฯ จนเป็นสภาพการณ์ที่บุคคลนั้นๆ สามารถอยู่ในสภาพแวดล้อมหรือสภาพปัญหานั้นๆ ได้ ถ้าบุคคลปรับตัวได้แล้วสามารถอยู่ในสภาพแวดล้อมได้อย่างมีความสุข

เดิมศักดิ์ กทวนิช (2549) ได้ให้ความหมายของการปรับตัวว่าคือ ความพยายามของบุคคลในการที่จะหาวิธีลดภาวะความตึงเครียดทางอารมณ์ที่เกิดจากความไม่สมปรารถนาในสิ่งที่ตนหรือสังคมคาดหวังรวมไปถึงการปรับพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เผชิญอยู่ ความพยายามดังกล่าวมีจุดประสงค์เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

สุวัรี ศิวะแพทย์ (2549) ได้กล่าวว่า การปรับตัวเป็นการขอยืมความหมายของการปรับเปลี่ยนตนเอง (Adaptation) ในทางชีววิทยาซึ่งหมายถึง สภาวะที่พืชหรือสัตว์มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อปรับตนให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เช่น กบจำศีล เป็นการสะสมไขมันไว้ใช้ในยาม

จำเป็น เป็นต้น ส่วนการปรับตัวของบุคคลได้แก่ การเปลี่ยนงาน การปรับระบบทางด้านการใช้จ่าย เป็นต้น

พิมพันภัส โกลา (2550) กล่าวว่า การปรับตัวเป็นการตอบสนองของบุคคลเพื่อเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง ปัญหา สถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตนทั้งภายในและภายนอก โดยใช้ความสามารถที่มีอยู่ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมนั้น หรือปรับสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับตน เพื่อรักษาคุณภาพทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ทั้งในขณะที่มีสุขภาพปกติ และในภาวะที่กำลังเจ็บป่วยและสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข

Lazarus (1969 อ้างใน นิภา นิชยาน, 2520) ได้อธิบายความเป็นมาของการปรับตัวว่ามีกำหนดเริ่มแรกมาจากวิชาชีววิทยา กล่าวคือ Darwin เป็นคนเริ่มใช้คำว่า “การปรับตัว” ในทฤษฎีว่าด้วยการวิวัฒนาการของเขาใน ค.ศ.1859 โดยได้สรุปความคิดว่า สิ่งมีชีวิตที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมของโลกที่เต็มไปด้วยภัยอันตรายได้เท่านั้นที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ ต่อมานักจิตวิทยาได้ขอยืมคำว่า “การปรับตัว” ทางชีววิทยามาใช้ในความหมายทางจิตวิทยาในการศึกษาและเข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์และสัตว์นี้จำเป็นที่จะต้องศึกษาเรื่องการปรับตัวทั้งในแง่ชีววิทยาและจิตวิทยา ในแง่ชีววิทยาได้แก่ การปรับตัวให้เป็นไปตามความต้องการของร่างกาย ส่วนในแง่จิตวิทยา หมายถึงการปรับตัวให้เป็นไปตามความต้องการของจิตใจ ตัวอย่างของการปรับตัว เช่น การที่มนุษย์รู้จักแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่เหมาะสมกับสภาพดินฟ้าอากาศเพื่อให้ร่างกายมีความอบอุ่นพอดี ลักษณะของบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของมนุษย์ ก็มีแบบต่างๆ กันไปทั้งนี้ขึ้นกับลักษณะดินฟ้าอากาศและสภาวะแวดล้อมเช่นกัน นอกจากนี้มนุษย์ยังแสดงให้เห็นความสามารถในการปรับตัวตามสภาวะที่เป็นอยู่ เช่น ชาวเอสกิโมในแถบอาร์คติกสร้างบ้านด้วยน้ำแข็งและหิมะ เป็นต้น

Coleman and Hammen (1974 อ้างใน พิมพันภัส โกลา, 2550) ได้ให้ความหมายการปรับตัวว่า ผลของความพยายามของบุคคลที่พยายามปรับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ตนเอง ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านบุคลิกภาพ ด้านความต้องการ หรือด้านอารมณ์ให้เกิดความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมนั้นๆ และถ้าบุคคลนั้นปรับตัวแล้ว และสามารถอยู่ในสภาพแวดล้อมได้อย่างมีความสุข

Hurlock (1978 อ้างใน พิมพันภัส โกลา, 2550) ให้ความหมายการปรับตัวว่า เป็นความสำเร็จของบุคคลในการปรับตัวให้กับบุคคลต่างๆ ได้ คนที่ปรับตัวได้ดี จะเรียนรู้ทักษะทางสังคมได้ และจะช่วยพัฒนาทัศนคติที่ดีต่อสังคมด้วย

Weiten and Liloyd (2000 อ้างใน พิมพ์นภัส โกศา, 2550) ให้ความหมายการปรับตัวว่า เป็นกระบวนการทางจิตวิทยาที่เกิดขึ้นจากการที่บุคคลสามารถจัดการหรือรับมือกับความต้องการหรือความท้าทายในชีวิตประจำวัน

จากคำนิยามข้างต้น ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยให้ความหมายของ การปรับตัว หมายถึง กระบวนการหรือความสามารถของมนุษย์ในการพยายามเปลี่ยนแปลงหรือปรับเปลี่ยน ความสัมพันธ์หรือพฤติกรรมของตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมหรือสถานการณ์ในปัจจุบันได้อย่างเหมาะสมภายใต้สภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป จนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขปราศจากความคับข้องใจ โดยมนุษย์แต่ละบุคคลจะมีการปรับตัวที่แตกต่างกันออกไปภายใต้สภาวะการณ์เดียวกัน เนื่องจากมนุษย์แต่ละบุคคลมีความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ที่แตกต่างกัน จึงทำให้แต่ละบุคคลมีทางเลือกในการปรับตัวที่แตกต่างกันอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

องค์ประกอบในการปรับตัว

ในสังคมไทยนั้น ผลจากการพัฒนาที่ผ่านมาได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่น เพื่อลดปัญหาจากการพัฒนาจึงต้องหาทางออกที่เหมาะสมกับสังคมไทย โดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่นให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ หลายชุมชนจึงต้องพยายามเรียนรู้คุณค่าที่มีอยู่ในชุมชนและปรับตัว เพื่อสร้างสรรค์พัฒนารูปแบบและวิธีการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมของตน ในการปรับตัวนั้นต้องอาศัยองค์ประกอบ ดังนี้ (สุวารี ศรีปุณณะ, 2541)

1. มรดกทางภูมิปัญญาหรือความรู้ในชีวิตจริงที่มีอยู่ในชุมชนมาตั้งแต่ดั้งเดิมและสืบทอดเป็นประสบการณ์ การเรียนรู้แก่คนรุ่นต่อๆ มาโดยลำดับ
2. การพัฒนาสมัยใหม่ที่เน้นให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

ชุมชนที่สามารถนำองค์ประกอบทั้งสองมาประสานกัน เพื่อให้เกิดคุณค่าและถ่ายทอดให้เกิดการเรียนรู้แก่คนในชุมชน จนสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคนี้ได้ จึงเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ส่วนสังคมที่ขาดการปรับตัวไม่สามารถประยุกต์ใช้องค์ประกอบทั้งสองอย่างเหมาะสมก็กลายเป็นชุมชนที่อ่อนแอพึ่งตนเองไม่ได้

Worchel (1989 อ้างใน สวัสดิ์ เจริญ, พระ, 2548) กล่าวว่า การปรับตัว เป็นการเผชิญปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากตนเอง สิ่งแวดล้อม และบุคคลอื่นๆ ที่เราพบในแต่ละวัน การปรับตัวเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน กล่าวคือ ต้องประกอบไปด้วย

1. การเรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง และสิ่งแวดล้อมทางสังคม
2. ใช้ความเข้าใจดังกล่าวเป็นตัวกำหนดเป้าหมายที่แท้จริง
3. ใช้ความสามารถที่จะควบคุมสิ่งแวดล้อมและเป้าหมายของการปรับตัว เพื่อให้บรรลุจุดหมายที่ตั้งไว้
4. มีความไวต่อการรับรู้ความต้องการและความไม่สบายใจของผู้อื่น เพื่อที่จะให้การช่วยเหลือ หรือสร้างสรรค์ในทางบวกแก่ผู้อื่น

สรุปได้ว่าองค์ประกอบของการปรับตัว นั้นมีทั้งจากสังคมและตัวบุคคลเองเพื่อจะปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยการปรับตัวของตัวบุคคลนั้นจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ มีเป้าหมาย และมีความคิดสร้างสรรค์ จนกระทั่งช่วยเหลือผู้อื่นได้ ส่วนในด้านการปรับตัวของชุมชนหรือสังคมนั้น จะต้องประกอบไปด้วยภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สั่งสมมาจนถ่ายทอดเป็นมรดกแก่อนุชนคนรุ่นหลัง และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน จนกลายเป็นสังคมที่เข้มแข็งต่อไปได้

ปัญหาการปรับตัวของบุคคล

นิภา คณาทุ (2547 อ้างถึง Williamson, 1950) กล่าวว่า ผู้นำทฤษฎีการให้คำปรึกษาแบบนำทางมีความเชื่อว่ามนุษย์มีสติปัญญาและเหตุผล ตลอดจนมีแนวโน้มที่จะพัฒนาตนเองได้ แต่การที่จะพัฒนาได้นั้นต้องอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่น โดยเฉพาะสังคมที่แวดล้อมเขาอยู่ การที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคมจะทำให้เขามองเห็นและรู้จักตนเองในด้านต่างๆ เช่น ความรู้ ความสามารถ ความสนใจ ค่านิยมและเจตคติ ความต้องการและเป้าหมายที่เขาเลือก ในขณะที่เดียวกันก็ได้เรียนรู้จากผู้อื่น ได้รับรู้ประสบการณ์สังคมในด้านต่างๆ เช่น ค่านิยมทางสังคม มาตรฐานและข้อจำกัดทางสังคม ปัญหาต่างๆ ในสังคม ตลอดจนวิธีการที่จะจัดการแก้ไขทั้งทางตรงและทางอ้อม จากความเชื่อดังกล่าว Williamson จึงสรุปว่า บุคคลสามารถปรับตัวได้ ถ้ามี

ความรู้ความเข้าใจในตนเอง รวมทั้งการรู้จักและการเข้าใจสังคม เพราะทำให้เขาสามารถตัดสินใจเลือกวิถีการดำเนินชีวิต หรือแก้ไขปัญหาได้อย่างมีสติและมีเหตุผล โดยการใช้ข้อมูลที่ได้รับจากประสบการณ์ในสังคมมาประกอบการพิจารณา จนสามารถสร้างความสอดคล้องหรือความยืดหยุ่นระหว่างความต้องการ และเป้าหมายที่พึงประสงค์ของตนเองกับสภาพแวดล้อม

นอกจากนี้ปัญหาการปรับตัวของบุคคลในแง่ของการปรับตัวต่อสภาพการณ์และสิ่งแวดล้อมต่างๆ มี 5 ประการ คือ

1. ปัญหาทางบุคลิกภาพ ซึ่งรวมถึงปัญหาความสัมพันธ์กับเพื่อนวัยเดียวกัน ปัญหาครอบครัว ตลอดจนปัญหาการปรับตัวทางสังคม
2. ปัญหาทางการศึกษา รวมถึงปัญหาการเลือกวิชาเรียน นิสัยทางการเรียน ปัญหาการอ่าน ปัญหาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแรงจูงใจในการเรียนต่ำ
3. ปัญหาทางอาชีพ รวมถึงความลังเลใจในการเลือกอาชีพ เลือกอาชีพได้ไม่เหมาะสมกับตนเอง มีความขัดแย้งระหว่างความสนใจกับความสามารถในอาชีพนั้น
4. ปัญหาทางเศรษฐกิจ รวมถึงการขาดแคลนทุนทรัพย์ ต้องหาทุนเรียนเอง
5. ปัญหาทางสุขภาพ เช่น ปัญหาการปรับตัวต่อสุขภาพและความบกพร่องทางร่างกายต่างๆ

สาเหตุและความจำเป็นของการปรับตัว

โดยทั่วไปแล้วการปรับตัวของมนุษย์ เกิดจากแรงผลักดันภายในตัวมนุษย์เองและเกิดจากสภาพแวดล้อมรอบตัว ที่กระตุ้นให้เกิดการปรับตัว สาเหตุที่ทำให้เกิดการปรับตัว นักวิชาการได้จำแนกสาเหตุแตกต่างกันไปดังนี้

กันยา สุวรรณแสง (2530) สรุปสาเหตุที่ก่อให้เกิดการปรับตัว โดยแยกออกเป็น 3 สาเหตุได้แก่

1. แรงขับและความต้องการ (drive and needs) กล่าวคือ ในชีวิตของบุคคลมีความต้องการเป็นพื้นฐาน เช่น ความต้องการทางกาย (physical needs) และความต้องการทางจิต (psychological needs) ความต้องการทั้งสองนี้ทำให้เกิดแรงขับ เช่น ความหิวเป็นแรงขับให้มนุษย์ดิ้นรนเพื่อสนองตอบความอยากของตน ถ้าเกิดอุปสรรคมาขัดขวางไม่สามารถสนองความต้องการ ไม่สามารถบำบัดความอยากได้ ร่างกายก็จะแสดงพฤติกรรมออกมาในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้คลายจากความกระวนกระวายอันเนื่องมาจากความอยาก พฤติกรรมที่แสดงออกมาเพื่อผ่อนคลาย ความทรมานทรมานนี้เรียกว่า “การปรับตัว”

2. แรงกระตุ้นจากสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว หรือการที่เปลี่ยนแปลงไปเช่น ราคาสินค้าแพงขึ้น แฟชั่นการแต่งกาย การเป็นอยู่ การคมนาคม ความเจริญทางวัตถุต่างก็กระตุ้นให้มนุษย์วิ่งตามตลอดเวลา ต้องคอยอยู่ภายใต้อิทธิพลของสังคม มีปัญหาเดินแถว ถ้าแก้ไขก็มีความสุข ถ้าแก้ไขไม่ได้ ก็เกิดความคับข้องใจ กระวนกระวายใจจึงหาทางปรับตัวโดยวิธีการต่างๆ

3. เจตคติ ความสนใจ จุดมุ่งหมายของชีวิตเปลี่ยนแปลงไป จึงจำเป็นต้องปรับพฤติกรรม และในส่วนนี้นั้น กันยา ณ เชียงใหม่ (2538) ได้กล่าวเพิ่มเติมไว้ว่า กระบวนการในการปรับตัวของบุคคลเกิดจากปฏิกริยาของทัศนคติของบุคคลกับสิ่งแวดล้อม ที่มีกระบวนการของการเปลี่ยนทัศนคติ 2 ขั้นตอน คือ

3.1 ขั้นตอนของการตัดสินใจ และวินิจฉัยข่าวสารที่ได้รับใหม่โดยการเอาข่าวและความรู้ที่เขาเคยได้มาพิจารณา

3.2 ขั้นของทัศนคติที่เกิดขึ้น หลังจากที่ได้วินิจฉัยหรือตัดสินใจแล้วซึ่งทัศนคติที่จะเปลี่ยนใหม่นี้จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับข่าวสารใหม่ และข่าวสารเดิมที่มีอยู่แล้ว เมื่อตัดสินใจในการใช้ประโยชน์

ความต้องการของมนุษย์ถ้าไม่ได้รับการตอบสนอง อันเนื่องมาจากการมีอุปสรรคมาขัดขวาง บุคคลนั้นจะมีภาวะความเครียดทางอารมณ์ ได้แก่ ความคับข้องใจ ความวิตกกังวล โดยกันยา สุวรรณแสง (2533) ได้กล่าวถึงอุปสรรค ที่มาขัดขวางและทำให้เกิดการปรับตัวมีอยู่ 6 ประเภท ดังต่อไปนี้

1. สภาพของธรรมชาติ เช่น ดิน ฟ้า อากาศ ภูมิประเทศ ฝนตกหนัก ดินแห้งแล้ง
2. สภาพของสังคม ได้แก่ ระเบียบ ข้อบังคับ ธรรมเนียม ประเพณี เชื้อชาติ ศาสนา ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
3. สภาพทางเศรษฐกิจ ได้แก่ กำลังทางการเงิน การไม่มีกำลังซื้อ การขาดแคลนวัตถุดิบของจำเป็น
4. ความไม่สมประกอบของบุคคล เช่น สมรรถภาพ บุคลิกภาพ ความพิการ
5. ความมุ่งหมายที่ไม่เหมาะสมกัน คือ มีความต้องการ 2 อย่างขึ้นไปขัดกัน
6. สภาพจิตใจและศีลธรรมของบุคคลแต่ละบุคคลย่อมมีสภาพจิตใจ และความรู้สึกทางศีลธรรมต่าง ๆ กัน ในกรณีใดกรณีหนึ่ง อาจมีความรู้สึกหลายอย่างซึ่งขัดแย้งกัน

นิภา นิธยาน (2530) ได้กล่าวว่า แรงผลักดันที่มีอิทธิพลเกี่ยวข้องกับการปรับตัวมี 2 ประการ คือ

1. แรงผลักดันภายนอก

ประการแรก ความต้องการของร่างกายที่ต้องการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อม การดำเนินชีวิตของมนุษย์เราเป็นการปรับตัวให้เป็นที่ไปตามความต้องการหรือข้อเรียกร้องของร่างกาย เพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ด้วยดีในสภาพแวดล้อม

ประการที่สอง ข้อเรียกร้องอันเกิดจากสภาพแวดล้อมของสังคม เกิดจากการที่มนุษย์ต้องอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อม และจากการที่มนุษย์ต้องอยู่ร่วมกัน และผูกพันกับผู้อื่นในสังคมอยู่ตลอด

2. แรงผลักดันภายใน

ประการแรก เป็นแรงกระตุ้นจากภายในของแต่ละคน ซึ่งเกิดจากสภาพทางสรีระของบุคคลนั้น เช่นอาหาร อากาศ และเพศ

ประการที่สอง เป็นผลของประสบการณ์ทางสังคมที่บุคคลนั้นได้เรียนรู้ชีวิตผ่านมา เช่น ความต้องการความรัก ความต้องการความสำเร็จ และการเป็นที่ยกย่องนับถือ

ฉวี วิชญเนดินัย (2532) ได้กล่าวไว้ว่า สาเหตุที่ทำให้คนเราต้องปรับตัว คือ

1. สิ่งเร้าภายใน (Internal Force) สิ่งเร้าภายในเป็นความต้องการของจิตใจ อันได้แก่ ความรัก ความอบอุ่น ความปลอดภัย การยอมรับของสังคม การยกย่องและนับถือความสำเร็จในชีวิตเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลต้องปรับตัว

2. สิ่งเร้าภายนอก (External Force) สิ่งเร้าภายนอกเป็นความต้องการของสังคมและสภาพของสิ่งแวดล้อมอันได้แก่ วัฒนธรรม จารีตประเพณี ค่านิยม ศาสนา กฎระเบียบ และข้อบังคับของสังคม ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นแรงผลักดันให้บุคคลต้องปรับตัวเพื่อสนองตอบความต้องการต่างๆ

พะยอม วงศ์สารศรี (2536) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ก่อให้เกิดการปรับตัวว่า เป็นความต้องการ (Needs) มนุษย์ทุกคนมีความต้องการหลายประการในชีวิต เช่น ความต้องการทางกาย ได้แก่ ความต้องการน้ำ อาหาร อากาศ และสิ่งจำเป็นอื่นๆ เพื่อการดำรงชีวิต

วรารักษ์ ตระกูลสฤษดิ์ (2545) กล่าวถึงสาเหตุของการปรับตัวว่า มนุษย์ต้องมีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของชีวิต และเพื่อความสุขและความราบรื่นในชีวิตมนุษย์ โดยมีเหตุผลสำคัญดังนี้

1. เพื่อความอยู่รอดของชีวิต เป็นความจำเป็นที่ต้องปรับตัวเองให้เข้ากับสภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตัวเรา เช่น การปรับตัวเพื่อที่จะอยู่รอดในแต่ละช่วงชีวิต เป็นต้น

2. เพื่อความสุข ซึ่งความสุข คือ การไม่มีความทุกข์ และความทุกข์ คือ การไม่มีความสุข โดยการปรับตัวนั้นช่วยให้เรายอมรับสภาพการณ์ สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น แล้วพยายามหาวิธีการแก้ไข ขจัดปัดเป่าปัญหาหรือสภาพที่ค่อนข้างเลวร้ายหรือสภาพการณ์ที่เลวร้ายมากๆ ที่เกิดขึ้นกับตัว

เราให้บรรเทาเบาบางลง สุดท้ายเมื่อปัญหาคลี่คลาย มีการแก้ไขแล้ว ความคิด ความรู้สึกของเราก็จะดีขึ้น ผ่อนคลายความตึงเครียดลงไป เมื่อความทุกข์หาย ความสุขสบายใจย่อมเกิดขึ้น

คันสนีย์ ดันติวิท และคณะ (2552) ได้กล่าวถึงสาเหตุของการปรับตัวไว้ว่า เป็นการปรับตัวเพื่อสนองความต้องการนั้นเป็นขบวนการที่ต่อเนื่องกัน และไม่เคยสมบูรณ์ มนุษย์ต้องมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลาขณะดำรงชีวิต ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่เป็นตัวทำให้เกิดและอยู่ที่ความสามารถของแต่ละบุคคลในการคิดหาทางที่จะให้เป็นประโยชน์ต่อตัวเองมากที่สุด บางทีเขาอาจปรับตัวโดยการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่อยู่ล้อมรอบตัวเอง เช่น มนุษย์สร้างบ้านที่อยู่อาศัยเพื่อเป็นที่กำบัง สร้างห้องปรับอากาศเพื่อจะให้อยู่สบาย หรือบางทีเขาปรับตัวโดยการเปลี่ยนแปลงตัวของเขาเอง เช่น เขาต้องการที่จะศึกษาเพิ่มเติมเพื่อสนองความต้องการในการที่อยากจะมีความรู้เพิ่มขึ้น แต่เขาไม่มีเวลาในตอนกลางวัน เพราะทำงานเขาจึงต้องเปลี่ยนไปเรียนตอนกลางคืน เป็นต้น

ความจำเป็นในเรื่องของการปรับตัวและการปรับเปลี่ยนแนวคิด ทรรศนะพื้นฐาน หรือการปฏิบัติในสังคมไทยถือเป็นเรื่องสำคัญ เนื่องจากในปัจจุบันสังคมไทยได้เปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากสังคมเกษตรกรรมเพื่อยังชีพ มาเป็นสังคมเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรมเพื่อการค้า ซึ่งเป็นการเปลี่ยนจากระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพมาเป็นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจนี้ ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างสังคมจากสังคมที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ มาเป็นสังคมที่มีความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์และต่อมาเปลี่ยนเป็นสังคมที่มีความสัมพันธ์ขึ้นอยู่กับการแลกเปลี่ยนด้วยเงินตราหรือเงื่อนไขอื่นๆ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่กล่าวมานี้ ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต และการปรับตัวของชุมชนชนบทเป็นอย่างมาก คนในชุมชนจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มีการนำเทคโนโลยี มาใช้ในเรื่องของการผลิต ซึ่งในส่วนนี้คนในชุมชนจำเป็นต้องมีการปรับตัวเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ซึ่งถือได้ว่ามีความจำเป็นอย่างมากด้วยเหตุผลที่ว่า (อมรา พงศาพิชญ์, 2545)

1. การปรับตัวเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
2. การค้นพบสิ่งใหม่ภายในสังคมของตนเองจะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนเพื่อความคงอยู่ของสังคมนั้น ๆ

3. การดำเนินชีวิตของมนุษย์ต้องดำเนินเป็นกลุ่ม การปรับเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมเป็นการปรับเปลี่ยนในระดับกลุ่มมากกว่าระดับปัจเจกบุคคล การสืบทอดทางวัฒนธรรมต้องถ่ายทอดจากกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง การปรับตัวจึงเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงของกลุ่ม

4. พฤติกรรมของมนุษย์ ยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ ไม่มีพฤติกรรมใดที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้

นอกจากนี้แล้วชุมชนยังมีการปรับตัวเพื่อให้การดำรงอยู่ของชุมชน (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2542) มีดังนี้

1. เน้นการพัฒนาแบบกลุ่ม การร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อคงความเป็นชุมชนไว้
2. ต้องเน้นการสร้างจิตสำนึกแบบชุมชนให้เกิดขึ้นด้วยการหันกลับไปเน้นเรื่องของประสบการณ์ร่วม เช่น ประเพณีหมู่บ้าน วัฒนธรรมหมู่บ้าน เพื่อสร้างความรัก ความภาคภูมิใจ และความหวงแหนในวัฒนธรรมของตนเอง
3. ต้องมีกระบวนการผลิตซ้ำ หรือต่อยอดจิตสำนึกแบบชุมชนผ่านปัญญาชนท้องถิ่น เพื่อสืบทอดจิตสำนึกของชุมชนจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง
4. ต้องมีการรวมกลุ่มรวมตัวกันของชาวบ้าน ในรูปของการจัดองค์กร เช่น สหกรณ์ สมาพันธ์ เพื่อเป็นสื่อกลางในการติดต่อ ต่อรองกับสถาบันภายนอกชุมชน
5. มีการประสานงานด้านวัฒนธรรมระหว่างหมู่บ้านกับหมู่บ้าน และระหว่างหมู่บ้านกับบุคคลอื่นๆ ในสังคมและต่างสังคม เพื่อสร้างเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน
6. ชุมชนจะต้องมีความสัมพันธ์และใกล้ชิดกับธรรมชาติ ดูแลรักษา จะช่วยคงความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนไว้ได้

สังคีต พิริยะรังสรรค์ (2538) กล่าวว่าไว้ว่า การปรับตัวของชุมชนสืบเนื่องมาจากการเรียนรู้ การประชุมสัมมนา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ในโอกาสต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาดูงานในหมู่บ้านที่มีแหล่งเรียนรู้และประสบการณ์ที่เหมาะสมกับสภาพจริงของชาวบ้าน

ทำให้ได้รับรู้ปัญหาของกันและกัน เกิดแนวคิดที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยน
ผลิตซึ่งถือได้ว่าเป็นการจัดการทางด้านการผลิตและการตลาดร่วมกัน

สรุปได้ว่าสาเหตุและความจำเป็นที่บุคคลต้องมีการปรับตัวนั้น เกิดจากสาเหตุสองประการ
คือ จากแรงผลักดันภายนอก อันได้แก่ ความต้องการทางสังคมและสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นไปเพื่อให้
บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างเหมาะสม และ
แรงผลักดันจากภายใน ซึ่งเป็นความต้องการของร่างกาย จิตใจ ทัศนคติ ความสนใจ และอุดมการณ์
ของบุคคล จึงต้องปรับตัวตามความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล เพื่อให้ตนเอง
อยู่ในสภาพที่สมดุล เพื่อสนองความต้องการให้สามารถอยู่รอดต่อสภาพการณ์ เพื่อความสมหวัง
หรือความสุขแห่งตน เพื่อความเป็นอยู่ที่ดี มีสุขภาพร่างกายและจิตใจที่ดี รวมทั้งมีความสามารถในการ
พัฒนาอย่างต่อเนื่อง อันส่งผลต่อการดำเนินชีวิตที่มีความสุข ความปลอดภัย จนกระทั่งประสบ
ความสำเร็จในชีวิต และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข

การปรับตัวและพฤติกรรมของบุคคล

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2533) ได้กล่าวถึงการปรับตัวและพฤติกรรมของบุคคลว่าความ
แตกต่างระหว่างสิ่งแวดล้อมของชุมชนเมืองและชุมชนชนบท มีอิทธิพลทำให้เกิดความแตกต่างของ
พฤติกรรมมนุษย์ กระบวนการจัดระเบียบสังคม (Socialization) ทั้งตัวบุคคล และกลุ่มคนในชุมชน
หนึ่งๆ ซึ่งสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ ได้แก่

1. สิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ เป็นสิ่งที่กำหนดบุคลิกภาพ อุปนิสัยใจคอ จารีต ความเชื่อ
แนวคิด และความตระหนักในระบบคุณค่าของบุคคล ซึ่งเป็นเหตุทำให้คนในชุมชนเมืองต่างจากคน
ในชุมชนชนบท ด้วยเหตุที่คนย่อมปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมนั่นเอง

2. สิ่งแวดล้อมทางสังคม จากการที่คนเราต้องอยู่ร่วมกัน ทำให้กลุ่มสังคมมีบทบาทและ
อิทธิพลต่อการปรับตัวและพฤติกรรมของบุคคล ดังเช่น วิถีชีวิตของชนบท ซึ่งถูกจำกัดด้วย
สิ่งแวดล้อม จากครอบครัวและเพื่อนบ้านที่มีวิถีชีวิตคล้ายกัน มีความยึดมั่นในขนบธรรมเนียม
ประเพณีมากกว่าคนในชุมชนเมือง และมีความร่วมมือระหว่างชุมชนมากกว่าชุมชนเมือง ซึ่งมีการ
แบ่งแยกและความพยายามในการรักษาผลประโยชน์ในความหลากหลายของกลุ่ม อีกทั้งคนใน
ชนบทการเคลื่อนย้ายฐานะทางสังคมไม่ปรากฏชัดเหมือนในชุมชนเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลง
เคลื่อนย้ายฐานะโดยการเปลี่ยนแปลงอาชีพสูง

3. สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ความแตกต่างของเมืองและชนบทก่อให้เกิด “Culture Shock” ซึ่งทำให้ชนบทต้องใช้เวลาในการปรับตัว เช่นเดียวกับการควบคุมทางสังคมนั้น ชนบทจะมุ่งเน้นการควบคุมในแบบไม่เป็นทางการหรือการใช้ความรู้ทักษะนั้น ชาวชนบทจำเป็นต้องเรียนรู้ทักษะหลายด้านในคนเดียว ในลักษณะที่เรียกว่า “Jack of all trades” ในขณะที่คนในเมืองมุ่งเน้นความชำนาญเฉพาะด้าน โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับระดับและมาตรฐานในการครองชีพ ความแตกต่างของอุปกรณ์ เครื่องใช้ในบ้าน ระหว่างชนบทกับเมืองจะแตกต่างกัน โดยเฉพาะการที่ชนบทจะเน้นการประหยัดในการดำรงชีวิตเป็นสำคัญ

แนวคิดเกี่ยวกับกลไกที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัว

กลไกที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวของบุคคลเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ตามสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคม มีผู้กล่าวถึงกลไกที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวไว้ดังนี้ (อรรถัย จารุภัทรพาณิชย์, 2543)

นิภา นิธยาน (2530 อ้างใน อรรถัย จารุภัทรพาณิชย์, 2543) ได้กล่าวถึงอิทธิพลของสภาวะแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวไว้ดังนี้

1. การปรับตัวเป็นกลไกทางสังคม ที่แต่ละสังคมจะมีวัฒนธรรมเป็นหลักยึดเหนี่ยวสถาบันครอบครัวที่คนเราต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์ในการดำเนินชีวิต เริ่มต้นจากบ้าน หรือครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังลักษณะนิสัย และลักษณะพื้นฐานให้กับสมาชิกในครอบครัวได้มาก สถาบันทางสังคมอื่นๆ เช่น โรงเรียน สถาบันทางศาสนา ตลอดจนประเทศชาติ ล้วนเป็นสถาบันซึ่งสมาชิกของสังคมต้องเกี่ยวข้องด้วยทั้งสิ้น โดยมีสิ่งต่อไปนี้ เป็นเครื่องกำกับระเบียบแบบแผนการประพฤติปฏิบัติ อันได้แก่ กฎหมาย หลักธรรม คำสอน จรรยาบรรณ และข้อห้าม ตลอดจนระเบียบกฎเกณฑ์ทั้งหลายที่เป็นที่ยอมรับกันในสังคมนั้นๆ

2. การปรับตัวเป็นกลไกทางวัฒนธรรม นอกจากสภาวะแวดล้อมทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวแล้ว จารีตประเพณีและวัฒนธรรมของกลุ่ม ซึ่งคนเป็นผู้สร้าง และปรับปรุงจากสภาพแวดล้อมก็มีอิทธิพลต่อการปรับตัวเช่นกัน

พัทธา สายหู (2538) ได้อธิบายกลไกของสังคมไว้ว่า เริ่มด้วยการสังเกตกิจกรรมสำคัญๆ ที่ชีวิตของบุคคลต้องผ่านนับตั้งแต่เริ่มชีวิตไปจนถึงวัยชราอย่างปกติสามัญที่พอถือเป็นหลักเกณฑ์

เฉลี่ยธรรมดาได้ ถ้า สถาบันสังคม หมายถึง แบบอย่างการกระทำทางสังคมของกลุ่มบุคคลที่แยกจากกันได้ตามจุดมุ่งหมาย และประโยชน์ที่ต้องการแตกต่างกันทำให้เห็นเป็นสถาบันต่างๆ กันขึ้นมา ซึ่งในแต่ละสถาบันอาจมีจำนวนและประเภทบุคคลกับการกระทำมากน้อยต่างกันไป เราจะได้สถาบันสำคัญของชีวิต ดังนี้

1. สถาบันครอบครัวและเครือญาติ เป็นสถาบันชนิดพื้นฐานอันดับแรกที่บุคคลต้องผ่านตั้งแต่แรกเกิด ประกอบด้วยบุคคล และแบบอย่างการกระทำที่สืบเนื่องจากการสืบพันธุ์ของมนุษย์ ความต้องการที่จะมีคู่สัมพันธ์ทางเพศที่ขีดเชื้อถาวร และการรักษาความสัมพันธ์ที่เกิดตามมาจากการสืบสายโลหิตร่วมกันโดยกำเนิด เห็นได้ว่า สถาบันนี้ของสังคมมีจุดมุ่งหมายและวิธีการเฉพาะที่ไม่ซ้ำกับกลุ่มและองค์การอื่นๆ กฎเกณฑ์ที่กำหนดการกระทำ ความประพฤติดของสมาชิกในสถาบัน เช่นนี้ ได้แก่ เรื่อง พ่อแม่กับลูก พี่กับน้อง สามีกับภรรยา ญาติร่วมสายโลหิต ญาติเกี่ยวดอง คำที่ใช้แยกประเภทของญาติ รูปแบบของครอบครัวว่าจะอยู่ลำพังพ่อแม่ลูก หรือรวมครอบครัวของพี่น้องหรือพ่อแม่ไว้ได้ชายคาเดียวกัน แบบอย่างของการเป็นสามีภรรยาจะมีคู่ได้เพียงคนเดียวหรือหลายคน วิธีการแบ่งมรดก ให้ลูกหลานว่าจะให้ชายมากกว่าหญิงหรือหญิงมากกว่าชาย หรือจะให้เท่ากันหรือใครไม่ได้รับเลย ฯลฯ

2. สถาบันเพื่อนฝูงและสมาคม สถาบันนี้ยังอาจจะไม่ค่อยหนักแน่นเท่ากับสถาบันครอบครัว และเครือญาติ แต่ถ้าลองพิจารณาว่า เมื่อสถาบันครอบครัวและเครือญาติเป็นกลุ่มและวิธีการที่ทำให้เราต้องสัมพันธ์ก่อนบุคคลอื่น ซึ่งเราไม่มีโอกาสในการเลือกได้เลยในระยะต้นของชีวิต สถาบันเพื่อนฝูงและสมาคม ก็คือ โอกาสที่สังคมให้เราเลือกสัมพันธ์กับผู้อื่นด้วยใจเสนาหา และถึงแม้ว่าความเป็นเพื่อนในวัยต้นใน ชีวิตจะมีความหมายซาบซึ้งกว่าที่มีต่อมาในวัยหลัง ก็ไม่ได้หมายความว่า สถาบันเพื่อนจะหมดความสำคัญลงไป แต่กลายมาเป็นเรื่องของการรวมกลุ่มสมาคมต่างๆ ที่อาศัยความผูกอาศักร่วมกันเป็นสำคัญกว่าผลประโยชน์ที่เป็นเงินทองโดยตรง และสิ่งนี้เองที่เป็นพื้นฐานที่มาของสมาคมบำเพ็ญประโยชน์ สมาคมการกุศล มูลนิธิและสมาคมวิชาการวิชาชีพต่างๆ ที่มีความต้องการคบหาทางสมาคม ด้วยเสนาหาเป็นพื้นฐานก่อนประโยชน์เฉพาะเรื่องอย่างเดียว

3. สถาบันเศรษฐกิจ คนเราที่จะมีการกระทำสัมพันธ์กันด้วยความผูกพันทางสายโลหิตหรือเพราะถูกอรรถาสัยกันอย่างเดียว โดยไม่มุ่งประโยชน์อื่นใดเลย จะดำเนินชีวิตได้ไม่สมบูรณ์ต้องสัมพันธ์กับผู้อื่นที่ไม่ได้เป็นทั้งญาติและเพื่อนได้ เมื่อมีความจำเป็นแต่คนเรามีธุรการกระทำสัมพันธ์กันก็ต้องมีจุดมุ่งหมายความประสงค์อะไรบางอย่างที่รู้กันแน่นอน ประโยชน์อย่างหนึ่งที่มนุษย์ต้อง

ประสงค์ คือ การแลกเปลี่ยนผลผลิตกัน เพราะคนทั้งหลายย่อมต้องห่วงใยเรื่องอาหาร จะมีการแลกเปลี่ยน สิ่งทีตนหามาได้กับผู้อื่น หรือต้องมีการแบ่งปันปันส่วนตามวิธีการที่พอใจตกลงกันได้ ของทุกคนที่เกี่ยวข้อง การกระทำระหว่างกันซึ่งเป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ทางสังคมก็เกิดขึ้นได้ เพราะความจำเป็นเช่นนี้ ถ้าเป็นสังคมสมัยใหม่ก็ยิ่งเห็นได้ชัดว่า การซื้อขายแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างกันมีความหมาย ความสำคัญยิ่งสำหรับชีวิตสังคม และสำคัญเป็นพิเศษสำหรับสังคมพัฒนาอุตสาหกรรมที่มั่งคั่งได้ เพราะการขายผลผลิตจำนวนมากที่สังคมสร้างขึ้นมา บุคคลและกลุ่มต่างๆ ที่มาสัมพันธ์กันเพื่อการนี้ และแบบอย่างระเบียบวิธีต่างๆ ที่กำหนดการกระทำในเรื่องนี้ คือ สิ่งที่เราเรียกว่า สถาบันเศรษฐกิจ

4. สถาบันการปกครอง คนที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เป็นหมู่คณะ เป็นสังคม ต้องมีการรักษาความสงบเรียบร้อย ควบคุมป้องกันการขัดแย้งผลประโยชน์กันของสมาชิก ซึ่งต่างคนต่างต้องการผลประโยชน์ของตนเองเป็นสำคัญ จนอาจล่วงเกินละเมิดผลประโยชน์และสิทธิของผู้อื่นได้ บุคคลและกลุ่มที่มีหน้าที่ควบคุมและรักษาระเบียบ ด้วยกฎเกณฑ์วิธีการอันเป็นบรรทัดฐาน แบบอย่างแน่นอนที่ยอมรับนับถือตรงกัน ในสังคม คือ สถาบันการปกครอง สถาบันนี้จะมีความสลับซับซ้อน มีอุปกรณ์วิธีการ และบุคคลเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมากน้อยอย่างไรก็สุดแต่ขนาดและลักษณะของแต่ละสังคม ถ้าเป็นสังคมเล็กๆ ของชาวชนบท ชาวไร่ ชาวนา ชาวป่า ชาวเขา ชาวเกาะ มีจำนวนคนในไร่ มาก และต่างก็เป็นญาติพี่น้องเพื่อนฝูง ซึ่งช่วยกันดูแลควบคุมสมาชิกที่จะกระทำผิดมิให้เกะกะ วุ่นวาย โดยอาศัยความเป็นญาติหรือเพื่อนบ้าน ห้ามปรามขอร้องกันหรือลงโทษด้วยอาวุธ และอันดับศักดิ์ศรี ที่ผู้ผิดยังเคารพนับถือ แต่ถ้าเป็นสังคมใหญ่มีประชากร สมาชิกเป็นแสนเป็นล้าน ระเบียบวิธีการ และบุคลากรที่ทำหน้าที่ในด้านการปกครองอาจต้องสลับซับซ้อน และมีการรับมอบอำนาจเป็นตัวแทนของสังคมสามารถควบคุมลงโทษผู้กระทำผิดได้โดยไม่ต้องอาศัยน้ำหนักรของความเป็นญาติ หรือเพื่อน แต่อาศัยกติกาข้อตกลง หรือพลังอำนาจที่เหนือกว่ายินยอมให้เป็นเจ้าหน้าที่ปกครองได้

5. สถาบันการพักผ่อนหย่อนใจ หรือสถาบันนันทนาการ มนุษย์เมื่อทำงานเพื่อดำรงชีวิตแล้วต้องมีการพักผ่อน แต่เนื่องจากมนุษย์เราไม่พักผ่อนด้วยการอยู่นิ่งเฉยๆ ให้หายเหน็ดเหนื่อย เมื่อยล้าเท่านั้น ยังต้องการความบันเทิงใจด้วยในระหว่างพักผ่อน จึงทำให้เกิดคิดประดิษฐ์วิธีการต่างๆ เพื่อสร้างความเพลิดเพลิน ผลที่ได้คือ การละเล่นสนุกสนานและกีฬาต่างๆ กับศิลปะที่เป็นการบันเทิง มหรสพ เล่นิทาน การดนตรี ละครฟ้อนรำ หรือการตกแต่งประดับประดาให้เกิดความเจริญตาเจริญใจทั้งหลาย สิ่งเหล่านี้จำต้องมีบุคคล และวิธีการสำหรับดำเนินกิจการและคนต้องมีการฝึกฝนยอมรับเป็นเวลานานกว่าจะเกิดความชำนาญได้จริงจัง ถ้าการพักผ่อนหย่อนใจบางอย่างเจ้าตัว

บุคคลมิได้ทำเอง แต่เป็นผู้รับบริการในฐานะผู้ผู้ชมการแสดงของผู้ที่ชำนาญ จนทำเป็นงานอาชีพ เช่นนี้ ก็จะมีองค์การ และแบบอย่างวิธีการเฉพาะและสลับซับซ้อน มีกฎหมายควบคุม มีธุรกิจการอาชีพถึงขนาดเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ได้

ซูทิตซ์ ปานปรีชา (2551) ได้กล่าวเกี่ยวกับกลไกการป้องกันตนเองในการปรับตัว เพื่อช่วยลดความเครียด ความวิตกกังวล ความคับข้องใจ ความขัดแย้งในใจในขณะนั้น ไว้ว่า กลไกป้องกันตนเอง เป็นกระบวนการทางจิตซึ่งเกิดขึ้นในบุคคลโดยอัตโนมัติส่วนใหญ่นำมาใช้โดยไม่รู้ตัว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการปรับตัวและแก้ปัญหาที่มีอยู่ และรักษาความสมดุลหรือความปกติของจิตใจไว้ กลไกป้องกันตนเองเป็นวิธีการของจิตใจที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มักเกิดขึ้นหรือแสดงออกทันทีโดยบุคคลไม่สามารถควบคุมได้ ทั้งนี้เนื่องจากเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์ ที่จะต้องป้องกันหรือต่อสู้ และปรับตัวเองเพื่อให้ชีวิตอยู่รอด ปลอดภัย มีความสุข เพื่อสามารถรักษาสภาพเดิมของจิตใจไว้ได้

โดยการใช้กลไกป้องกันตนเองมีจุดมุ่งหมายดังนี้ (ซูทิตซ์ ปานปรีชา, 2551)

1. เพื่อคงไว้หรือเพิ่มพูนความภาคภูมิใจของตนเองโดยกลไกป้องกันตนเองจะทำให้บุคคลรู้สึกว่าคุณค่า ไม่ผิด ไม่บาป ไม่ได้เป็นผู้สร้างปัญหา
2. เพื่อลดความวิตกกังวล ซึ่งมีกลไกป้องกันตนเองหลายชนิดเมื่อใช้แล้วทำให้ความรู้สึกวิตกกังวลลดลงหรือหายไป และทำให้ชีวิตประจำวันมีความสุขมากกว่าเดิม
3. เป็นวิธีแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้า โดยนำกลไกป้องกันตนเองมาใช้เพื่อทดแทนการแก้ปัญหาโดยตรง ทำให้เกิดความรู้สึกสบายใจขึ้น หรือผ่อนคลายความเครียดลงได้ แม้ปัญหายังคงอยู่หรือยังแก้ไขให้หมดไปไม่ได้ก็ตาม
4. ใช้เป็นเกราะกำบังป้องกันอีโก้ จากอันตรายหรือสิ่งที่มาคุกคาม ซึ่งได้แก่ อิด ซุปเปอร์อีโก้ และโลกภายนอก ที่จะมาทำให้อีโก้เสียความมั่นคง อ่อนแอลง หรือทำให้เกิดความทุกข์ใจ

ดังนั้น กลไกทางสังคมจึงมีอิทธิพลต่อการปรับตัวของบุคคล โดยมีสถาบันทางสังคมเป็นตัวควบคุมให้บุคคลปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์ ซึ่งมีกลุ่มบุคคลที่อยู่ภายใต้สถาบันต่างๆ ได้แก่ สมาชิกในครอบครัว กลุ่มเครือญาติ กลุ่มเพื่อนฝูง และกลุ่มผู้ประกอบการ

ซึ่งเป็นผู้ทำให้บุคคลเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้สอดคล้องตามสถานการณ์ และกลไกป้องกันตนเองนั้นเป็นสิ่งที่มียู่ในธรรมชาติของมนุษย์ เพื่อให้มีชีวิตที่อยู่รอด ปลอดภัย มีความสุข เพื่อสามารถรักษาสภาพเดิมของจิตใจไว้ได้

กระบวนการของการปรับตัว

การปรับตัวจากสภาพเดิมที่คุ้นเคยไปสู่สภาพแวดล้อมใหม่นั้น ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม จึงจำเป็นต้องปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมทางสังคมใหม่จึงจำเป็นต้องทราบกระบวนการปรับตัว Shaffer and Shoben (1956 อ้างใน ดัชนี จรัสไซธิพนิต, 2536) เสนอว่ากระบวนการปรับตัวของบุคคลนั้นมีอยู่ 4 ขั้นตอน คือ

1. เมื่อบุคคลถูกกระตุ้นหรือเกิดแรงจูงใจให้กระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้นก่อน
2. การกระทำของบุคคลนั้นถูกขัดขวางโดยมีอุปสรรคหรือสถานการณ์บางอย่าง
3. บุคคลก็จะเริ่มสำรวจ ทดลองหรือหาทางแก้ปัญหาในหลายๆวิธี
4. บุคคล ค้นพบวิธีการแก้ไขที่คิดว่าเหมาะสม และเขาก็จะดำเนินการตามนั้น

พ่วงพรรณ เกิดพิทักษ์ (2530) แบ่งกระบวนการปรับตัวเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การปรับตัวที่สมดุล (Integrative Adjustment) เป็นการปรับตัวที่บุคคลประสบปัญหาหรืออุปสรรคแล้วสามารถแก้ไขได้ และเมื่อแก้ไขแล้วจะเกิดความสบายใจ
2. การปรับตัวที่ไม่สมดุล (Non-Integrative Adjustment) เป็นการปรับตัวที่บุคคลประสบปัญหาอุปสรรคแล้วไม่สามารถแก้ไขปัญหาใดๆได้แต่จะมีวิธีการคลายเครียดโดยอาศัยกลไกทางจิตเพื่อความกระวนกระวายใจลดลงแต่ยังคงมีความไม่สบายใจอยู่ตลอดไป

นิภา นิธยาน (2530) ได้กล่าวถึงกระบวนการปรับตัว หมายถึง พฤติกรรมต่างๆ ที่คนเรากระทำเพื่อตอบสนองความต้องการทางสรีระ แรงขับ และแรงจูงใจต่างๆ ที่รวมเรียกว่า ข้อเรียกร้องภายใน และข้อเรียกร้องภายนอก ซึ่งสอดคล้องกับสิริชัย ประทีปฉาย (2533) ซึ่งได้กล่าวถึงกระบวนการปรับตัวไว้ว่า เมื่อบุคคลพบอุปสรรค โดยทั่วไปแล้วบุคคลก็จะแสดงความพยายามต่างๆ เพื่อจะไปให้ถึงเป้าหมาย บางคนมีความพยายามในระยะเวลานั้นสั้น บางคนมีความพยายามอยู่นาน และบางคนก็หาวิธีที่เหมาะสมทำให้ไปยังเป้าหมายได้ เรียกว่า การปรับตัว บางคน

หาทางไปถึงเป้าหมายไม่ได้ก็จะแสดงพฤติกรรมต่างๆ กัน เช่น หนีสถานการณ์นั้น ตั้งเป้าหมายใหม่ หาทางปฏิเสธไม่ยอมรับว่าตนเองไม่สามารถเอาชนะอุปสรรคได้ หรืออาจสร้างโลกของตนเองขึ้นมาเพื่อความสบายใจของตนเอง เป็นต้น

จวี วิชญเนตินัย (2532) กล่าวถึงกระบวนการปรับตัวว่ามีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 เกิดความต้องการหรือแรงขับเป็นแรงจูงใจ ที่จะผลักดันให้เกิดพฤติกรรมต่างๆ เพื่อให้ถึงจุดหมายหรือวัตถุประสงค์ที่วางไว้

ขั้นที่ 2 เมื่อพบกับอุปสรรคหรือปัญหาต่างๆ บุคคลพยายามแก้ไขปัญหานั้น แต่ไม่สำเร็จ

ขั้นที่ 3 ใช้พฤติกรรมลองผิดลองถูก

ขั้นที่ 4 พบวิธีแก้ปัญหานั้นและทำให้เกิดความพอใจ นั่นคือ การปรับตัวที่ถูกต้อง

โยธิน ศันสนยุทธ (2533) กล่าวว่ากระบวนการในการปรับตัวของบุคคลเป็นวิธีการเพื่อไปสู่เป้าหมายอันใดอันหนึ่ง บุคคลอาจพบกับอุปสรรคไม่สามารถไปถึงเป้าหมายได้ในสถานการณ์เช่นนี้ โดยทั่วไปบุคคลจะแสดงความพยายามต่างๆ เพื่อให้ไปถึงเป้าหมายบางคนมีความพยายามอยู่ในเวลาสั้น บางคนมีความพยายามอยู่นาน และบางคนหาวิธีที่เหมาะสมทำให้ไปถึงเป้าหมายและการปรับตัวได้ บางคนหาทางไปสู่เป้าหมายไม่ได้ ก็อาจแสดงพฤติกรรมต่างๆ ที่มีประสิทธิภาพในการปรับตัวน้อยกว่า เช่น หนีสถานการณ์นั้นๆ หรือตั้งเป้าหมายใหม่ๆ ทั้งที่เป้าหมายเดิมหรือสถานการณ์เดิมไม่ได้เกินความสามารถของตน บางคนอาจจะมองไม่เห็น ไม่ยอมรับว่าตนไม่สามารถเอาชนะอุปสรรคได้ หรืออาจสร้างโลกของตนขึ้นมาเพื่อความสบายใจ

วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์ (2545) ได้กล่าวถึงลักษณะของกระบวนการปรับตัวว่ามี 2 ลักษณะดังนี้

1. การปรับตัวที่สมบูรณ์ หรือการปรับตัวแบบบูรณาการ (Integrating Adjustment) เป็นลักษณะการปรับตัวของบุคคลเมื่อเผชิญกับสภาพปัญหาหรืออุปสรรค แล้วสามารถแก้ไขปัญหานั้นหรือจัดอุปสรรคนั้นได้ โดยที่ตนเองเกิดความสุขกาย สบายใจ ไม่มีข้อขัดข้องหรือข้อสงสัยอยู่เลย การปรับตัวลักษณะนี้ถือว่าการปรับตัวแบบบูรณาการแบบผสมผสานหรือที่เรียกว่า การปรับตัว

ที่สมบูรณ์ การปรับตัวแบบนี้ไม่ได้หมายถึงว่า การแก้ปัญหาของบุคคลนั้นสามารถแก้ได้ บางครั้งปัญหาที่เกิดขึ้น อาจจะไม่ได้รับการแก้ไขจนเสร็จสิ้น หากแต่บุคคลที่เผชิญปัญหานั้นเองสามารถยอมรับสภาพปัญหาที่เขาพยายามแก้ไขแล้วแต่ไม่สำเร็จ และหาว่าเจ้าของปัญหายอมรับทำใจได้ ปรับสภาพความคิดความรู้สึกได้ ก็ถือว่าเป็นการปรับตัวที่สมบูรณ์แบบเช่นเดียวกัน

2. การปรับตัวแบบไม่สมบูรณ์ หรือการปรับตัวแบบไม่บูรณาการ (Non-Integrating Adjustment) เป็นการปรับตัวที่บุคคลไม่สามารถเผชิญกับปัญหาได้ รวมทั้งไม่สามารถแก้ปัญหาใดๆ ได้ ซึ่งบุคคลพอจะมีวิธคลายความตึงเครียดลงได้บ้าง แต่ยังคงมีความเครียด ความไม่สบายใจ ความทุกข์ใจเหลืออยู่ การปรับตัวแบบนี้ยังคงมีความทุกข์ค้างคาใจอยู่ จึงเป็นการปรับตัวที่ไม่สมบูรณ์แบบ และจำเป็นต้องอาศัยกลไกทางจิต หรือกลไกการป้องกันตนเองมาใช้ เพื่อช่วยผ่อนคลาย หรือลดความตึงเครียดลงไป

ลักษณะของการปรับตัวที่ดี

ในชีวิตของคนเราย่อมต้องมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลาตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นการออกไปใช้ชีวิตนอกบ้าน หรือการเปลี่ยนสถานที่ทำงาน ก็ล้วนต้องมีการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่ต่างไปตลอดเวลา แต่การปรับตัวในแต่ละบุคคลย่อมมีความแตกต่างกันไปตามประสบการณ์ของแต่ละคนที่ได้รับมา ซึ่งลักษณะการปรับตัวที่ดี มีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดไว้ ดังนี้

ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2530) กล่าวว่าบุคคลที่มีการปรับตัวที่ดีต้องมีลักษณะดังนี้

1. การมีเจตคติที่ดีต่อตนเอง เข้าใจตนเอง ยอมรับตนเอง มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น สามารถประเมินสิ่งที่ตนมีอยู่ และสามารถใชัพลังความรู้ความสามารถที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ในทางที่ดีและเหมาะสม
2. การรับรู้ความเป็นจริง โดยเข้าใจพฤติกรรมของตนเองอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง สามารถเข้าใจพฤติกรรมของเพื่อน และทุกสิ่งทุกอย่างแวดล้อมได้ตามความเป็นจริง

3. การประสานกลมกลืนของบุคลิกภาพ โดยมีองค์ประกอบของบุคลิกภาพที่ประสมกลมกลืนกัน มีอิสระที่จะคิด เฝ้ายกับอุปสรรคหรือความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในตนเองได้ มีความอดทนต่อความเครียดและสภาวะต่างๆ ที่เป็นปัญหาได้อย่างเหมาะสม

4. ความสามารถต่างๆ ในการพัฒนาร่างกาย จิตใจ เชาวนปัญญา อารมณ์ และสังคมของตน และสิ่งแวดล้อม เพื่อที่จะสามารถเผชิญกับปัญหาในชีวิต ทั้งในปัจจุบันและอนาคตได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนมีความสามารถที่จะทำงานและอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นๆ ได้อย่างมีความสุข

5. ความเป็นตัวของตัวเอง โดยมีความไว้วางใจตนเอง มีความมั่นใจและเชื่อมั่นในตนเอง มีความไว้วางใจตนเอง มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม มีความเป็นอิสระจากอิทธิพลต่างๆ ตลอดจนมีเป้าหมายชีวิตที่ชัดเจนและมีขอบเขตแน่นอน

6. ความเจริญแห่งตน โดยมีแนวโน้มที่จะเติบโต มีความเป็นผู้ใหญ่ มีวุฒิภาวะ โดยมีบุคลิกภาพน่าเคารพ น่าศรัทธา รู้จักควบคุมอารมณ์ มีความสุขุม นานับถือ

Harber and Runyon (1984 อ้างใน นวี วิชยเนติชัย, 2532) ได้กล่าวสรุปถึงองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดการปรับตัวได้ดีไว้ดังนี้

1. รับรู้ได้ตามความเป็นจริง และสามารถแปลการรับรู้ด้วยความเป็นจริง (Accurate perception of reality)
2. สามารถต่อสู้กับความเครียดและความวิตกกังวลได้ (Ability to Cope with Stress and Anxiety)
3. มองตัวเองในด้านบวก (A Positive Self Image)
4. สามารถควบคุมในการแสดงออกของความรู้สึกและอารมณ์อย่างเหมาะสม (Ability to Express Feeling)
5. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี (Good Interpersonal Relation)

กันยา สุวรรณแสง (2533) สุชา จันทน์เอม และสุรางค์ จันทน์เอม (2520) เรียกการปรับตัวที่ดีว่า “การปรับตัวแบบบูรณาการ” ซึ่งหมายถึง การปรับตัวที่ให้ผลในด้านความพอใจอย่างเต็มเปี่ยมแก่เรา ไม่เหลือร่องรอยข้อใจ หรือขุ่นใจอย่างใดเอาไว้ และจะต้องเป็นการปรับตัวที่ไม่ก้าวท้าว ล้วงล้ำหรือสร้างความไม่พอใจแก่ผู้อื่นด้วยพฤติกรรมของการปรับตัวที่ด้นนั้นต้องไม่ใช่พฤติกรรมตอบสนองในทันควัน หากแต่ผ่านการถกเถียงพิจารณาอย่างรอบคอบในทุกด้านทุกมุมที่เกี่ยวข้องมาแล้ว นอกจากนั้น กันยา สุวรรณแสง ยังกล่าวว่า คนที่มีความสมบูรณ์ทางบุคลิกภาพอย่างเต็มที่ (integrated personality) นั้น จะต้องมีการปรับตัวภายในที่ดี คือ มีการปรับตัวให้เข้ากับตัวเอง และมีการปรับตัวภายนอก ได้ดี คือการปรับตัวให้เข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ดีด้วย และหากบุคคลสามารถปรับตัวได้ดีก็จะเกิดผลดีตามมา คือ

1. ชีวิตดำเนินไปอย่างมีความสุข มีประสิทธิภาพ มีความสำเร็จในชีวิต สามารถตอบสนองความต้องการทางร่างกาย จิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม
2. ทำให้มีชีวิตรุดรุดพลอดภัย เมื่ออยู่ในสถานการณ์คับขัน อันตราย หรือภัยพิบัติ
3. ทำให้มีบุคลิกภาพในอนาคต สามารถปรับตัวได้ดีในอนาคต เป็นรากฐานที่ดีมีความมั่นคง ของบุคลิกภาพต่อไปเมื่อเป็นผู้ใหญ่ ถ้ามีการปรับตัวดี ตั้งแต่วัยเด็ก
4. สามารถจัดการความทุกข์ ความไม่สบายใจ ความเครียด ความคับข้องใจ ออกไปได้

วราภรณ์ ตระกูลศุภชัย (2543) ได้กล่าว ลักษณะของบุคคลที่ปรับตัวได้ดี เป็นบุคคลที่มีลักษณะ ดังนี้

1. รู้จักและเข้าใจตนเองอย่างทอ่งแท้ โดยปราศจากอคติ
2. ยอมรับในสิ่งที่ตนเองเป็น กล่าวคือ “เป็นผู้ที่มีความพอใจในตนเอง”
3. ใจกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
4. มองโลกในแง่ดี มีความคิดทางบวกมากกว่าความคิดด้านลบ

5. มีความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่ตกอยู่ใต้ความกดดันจากบุคคล หรือสถานการณ์อื่นใด
6. รู้จักควบคุมอารมณ์ และรู้จักจัดการกับอารมณ์อย่างเหมาะสม หรือที่เรียกว่า “มีความฉลาดทางอารมณ์” (Emotional Quotient)
7. สามารถเผชิญกับปัญหาหรืออุปสรรคใดๆ ได้ด้วยความมีสติ และใช้ปัญญา
8. มักจะประสบความสำเร็จในชีวิตส่วนตัว การงาน และอาชีพ
9. สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข นอกจากนั้นแล้วบุคคลที่ปรับตัวได้ดีก็จะมีความสุข และตรงกันข้ามหากปรับตัวไม่ได้ก็เป็นทุกข์

โดยสรุปแล้วการปรับตัวที่ดีคือ การที่บุคคลมีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มองเห็นคุณค่าในตัวตน สามารถควบคุมอารมณ์ได้ สามารถเผชิญกับปัญหาต่างๆ และรับมือหรือจัดการกับสถานการณ์ต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปได้ มีการรู้จักและเข้าใจในตนเองและเข้าใจผู้อื่น ซึ่งผู้ที่มีการปรับตัวที่ดี จะสามารถดำเนินชีวิตไปได้อย่างมีความสุข ปราศจากความวิตกกังวล ความคับข้องใจ ความเครียด และเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ดี ทั้งนี้การปรับตัวจะทำให้ได้ดีเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของแต่ละคน ทั้งนี้เพราะมนุษย์เกิดมามีความแตกต่างกัน ทั้งทางสรีระ ความเชื่อ ความคิด ประสิทธิภาพ และสภาพแวดล้อม

แนวคิดเกี่ยวกับประมงพื้นบ้าน

การประกอบอาชีพประมงนั้นเป็นการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล ซึ่งต้องหากินอยู่กับผืนน้ำ เป็นอีกหนึ่งอาชีพที่ทรงคุณค่า แม้กระนั้นความรู้ทางทะเลและภูมิปัญญาในการออกเรือและจับสัตว์น้ำในท้องทะเลก็ยังเป็นทักษะส่วนบุคคลที่มีการถ่ายทอดจากพ่อแม่สู่ลูกหลานสืบต่อเนื่องกันไป

ความหมายของประมงพื้นบ้าน

คำจำกัดความของประมงพื้นบ้านมีผู้ให้คำจำกัดความไว้หลายความหมาย แตกต่างกันไป ดังนี้

จันทร์เพ็ญ ชิดเชื้อ (2543) ได้ให้คำจำกัดความของการประมงพื้นบ้านว่า เป็นการประมงขนาดเล็กที่ใช้เครื่องมือประมงประเภทต่าง ๆ ที่ผิดแปลกไปจากการประมงพาณิชย์เครื่องมือบางชนิดเป็นเครื่องมือจับสัตว์ น้่าบางประเภทโดยเฉพาะ เช่น การใช้ อวนตาห่างเพื่อจับปลาขนาดใหญ่ จำพวกปลาอินทรี และปลากะเมียด ใช้อวนตาถี่เพื่อจับปลากระดูกและปลาลังเจียว และได้จำแนกเครื่องมือของการทำการประมงพื้นบ้านออกเป็นพวก คือ เรืออวนลากขนาดเล็กกว่า 14 เมตร อวนลากคานถ่าง อวนปลากระดูก อวนติด อวนรุน เครื่องประจําที่ต่าง ๆ เช่น เบ็ด เบ็ดราว ลอบ ฯลฯ

วุฒิชัย วังกะฮาด และคณะ (2544) ได้กล่าวว่า กรมประมงได้กำหนดคำจำกัดความของการประมงพื้นบ้านไว้ในขั้นต้น เพื่อใช้ในการวางนโยบายและกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานให้หมายถึง การทำประมงโดยใช้เครื่องมือขนาดเล็กไม่ทันสมัย ทำการประมงในบริเวณไม่เกิน 3 กิโลเมตรจากชายฝั่ง โดยอาศัยแรงงานส่วนใหญ่ในครอบครัว รวมทั้งการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่มีเนื้อที่ขนาดเล็ก

สุธิรา ชัยรักษา (2544) ได้ให้คำนิยามไว้ว่า ประมงพื้นบ้าน หมายถึง การทำประมงขนาดเล็ก หรือการทำประมงชายฝั่ง ที่ทำประมงโดยใช้เรือไม่ติดเครื่องยนต์ เช่น เรือพาย เรือแจว หรือเรือติดเครื่องยนต์ เช่น เรือหางยาว เรือท้ายตัด เรือกอและ ซึ่งเรือที่ติดเครื่องยนต์ดังกล่าวมีขนาดเครื่องยนต์ไม่เกิน 30 แรงม้า และมีลำเรือยาวไม่เกิน 7.5 เมตร ใช้เครื่องมือในการจับสัตว์น้ำที่ไม่ซับซ้อน ทั้งเครื่องมือประจําที่ เช่น ไซ โพงพาง เป็นต้น และเครื่องมือเคลื่อนที่ เช่น อวน เป็นต้น

อดุลย์ หวังบิลหมัด (2545) ได้ให้คำจำกัดความของประมงพื้นบ้าน คือ การประมงแบบดั้งเดิมที่มีได้พัฒนาปัจจัยต่าง ๆ มากนัก ทั้งทางด้านปัจจัยการผลิต การขนส่ง การเก็บรักษา การใช้ประโยชน์ และการตลาด

วิฑูรย์ ปัญญากุล (2547) กล่าวว่า “ประมงพื้นบ้าน (Artisanal Fishing)” คือ การประมงเพื่อยังชีพหรือประมงขนาดเล็ก โดยทั่วไปใช้เรือขนาดเล็ก เช่น เรือพื้นบ้าน ปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่จะติดเครื่องยนต์เข้าไปด้วย เครื่องมือจับปลาก็ใช้แห หรือเบ็ดแบบง่าย ๆ ชาวประมงพื้นบ้านเปรียบเสมือนกระดูกสันหลังของการประมงในประเทศโลกที่สาม เป็นการประมงเพื่อยังชีพหาอาหารเสริมรายได้ และก่อให้เกิดการสร้างงานในท้องถิ่น และได้ให้ความหมายว่า “การประมงพื้นบ้าน” หมายถึง ประเภทการประมงแบบดั้งเดิมที่ ยังไม่มีการพัฒนาปัจจัยต่าง ๆ มากนัก ทั้งทางด้านปัจจัยการผลิต การขนส่ง การเก็บรักษา การใช้ประโยชน์ และการตลาด การประมงพื้นบ้านอาจมีความหมายแตกต่างกันไปตามปัจจัยมาตรฐานที่จะนำมาพิจารณา เช่น เป็นแบบ

พื้นบ้าน (Artisanal) แบบขนาดเล็ก (Smallscale) แบบดั้งเดิม (Traditional) หรือแบบยังชีพ (Subsistence) เป็นต้น

อัสนี หวังพิทยา (2551) สรุปไว้ว่า ประมงพื้นบ้าน หมายถึง ประเภทการประมงแบบดั้งเดิมที่ยังไม่มีการพัฒนา ซึ่งเป็นการประมงเพื่อยังชีพหรือประมงขนาดเล็ก ใช้เรือขนาดยาวไม่เกิน 14 เมตร ขนาดเครื่องยนต์ไม่เกิน 30 แรงม้า ทำการประมงไม่ไกลจากฝั่งมากนักเฉลี่ยห่างจากฝั่งประมาณ 5 กิโลเมตร

จากการคำนึงความหมายข้างต้น จึงสรุปได้ว่า ประมงพื้นบ้าน หมายถึง การประกอบอาชีพทำการประมงด้วยเครื่องมือแบบดั้งเดิมขนาดเล็ก ไม่ซับซ้อน ตามชายฝั่งหรือใช้เรือขนาดเล็ก มีเครื่องยนต์ หรือไม่มีเครื่องยนต์ และทำการประมงไม่ไกลจากฝั่งมากนัก

ความหมายเครื่องมือประมงพื้นบ้านและการจำแนก

กฤษณศักดิ์ พวงแก้ว (2549) ได้กล่าวถึงความหมายของเครื่องมือประมงและการจำแนกไว้ดังนี้

เครื่องมือทำการประมง (Fishing Gears) คือ เครื่องมือที่ใช้จับหรือสัมผัสสัตว์น้ำโดยตรง และเครื่องมือช่วยทำการประมง (Auxillary Gears) คือ เครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ช่วยให้การจับสัตว์น้ำมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น หรือช่วยให้การจับสัตว์น้ำสำเร็จลงได้ เช่น เรือ เครื่องทุ่นแรง เครื่องหาฝูงปลา ซึ่ง เป็นต้น การจำแนกเครื่องมือทำการประมง สามารถแบ่งได้ดังนี้

การจำแนกตามลักษณะการทำงาน (การทำประมง) คือ

1. เครื่องมือประเภทเคลื่อนที่ (Moveable fishing gears) หมายถึง เครื่องมือประมงประเภทที่ขณะทำการประมง เครื่องมื่อดังกล่าวมีการเคลื่อนที่ และห่างออกไปจากตำแหน่งที่เริ่มต้นด้วยแรงของกระแสน้ำ กระแสน้ำ คน หรือเครื่องยนต์เรือ
2. เครื่องมือประเภทประจำที่ (Stationary fishing gears) หมายถึง เครื่องมือประมงประเภทที่ใช้วิธีหลัก ปัก ผูก ขึง รั้ง ถ่วง หรือวิธีอื่นใด อันทำให้เครื่องมือและส่วนประกอบอยู่กับที่ในเวลาทำการประมง และทำการจับสัตว์น้ำตรงจุดที่ตั้งเครื่องมือขึ้นๆ ทุกครั้ง

3. เครื่องมือประเภทกึ่งประจำที่ (Semi-stationary fishing gears) หมายถึง เครื่องมือประมงประเภทที่ขณะทำการประมง เครื่องมือนั้นจะถูกยึดถ่วงรั้งให้อยู่กับที่ในระยะเวลาหนึ่ง หรือจนสิ้นสุดการจับสัตว์น้ำแต่ละครั้งเสร็จแล้วเก็บอุปกรณ์ขึ้นเรือ เพื่อนำไปใช้ในบริเวณอื่นๆ ได้อีก

การจำแนกตามขนาดของธุรกิจ คือ

1. เครื่องมือประมงพื้นบ้าน หมายถึง เครื่องมือประมงที่ไม่ใช้เรือหรือใช้ประกอบกับเรือขนาดเล็กไม่เกิน 5 ตันกรอส
2. เครื่องมือประมงพาณิชย์ หมายถึง เครื่องมือประมงที่ใช้ประกอบกับเรือที่มีขนาดเกินกว่า 5 ตันกรอส

การจำแนกตามกรรมวิธีในการจับสัตว์น้ำ สามารถจำแนกได้เป็น 13 ประเภท คือ

1. ประเภทอวนล้อมจับ
2. ประเภทอวนกางกันแล้วลาก
3. ประเภทอวนลาก
4. ประเภทคราด
5. ประเภทอวนช้อน อวนยก
6. ประเภทอวนครอบ
7. ประเภทอวนติด
8. ประเภทอวนรุน
9. ประเภทลอบ
10. ประเภทโป๊ะ
11. ประเภทโพงพาง
12. ประเภทเบ็ด
13. ประเภทเบ็ดเตล็ด

ประเภทอวนล้อมจับ (Surrounding Nets) หมายถึง เครื่องมือประมงที่มีลักษณะเป็นผืนอวนคล้ายสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีหลักการ คือ ใช้วิธีปล่อยผืนอวนล้อมรอบสัตว์น้ำเป็นวงกลมหรือรูปไข่เพื่อสกัดกั้นการเคลื่อนที่ของสัตว์น้ำในแนวราบ ส่วนในแนวตั้งใช้ความลึกของอวนสกัดกั้นตัดหน้า

ฝูงสัตว์น้ำ ปิดด้านล่างของผืนอวน ทำการก๊อวนแล้วดักสัตว์น้ำขึ้นเรือ มีชนิด อวนล้อมจับมีสายमान และอวนล้อมจับไม่มีสายमान

ประเภทอวนกางกั้นแล้วลาก (Seine Nets) หมายถึง เครื่องมือประมงที่ปล่อยอวนกางกั้นสัตว์น้ำ แล้วทำการจุด ลากปลายสุดของผืนอวนข้างใดข้างหนึ่ง หรือทั้งสองข้างเข้าหาฝั่งหรือเรือ มีหลักการ คือ ใช้วิธีล้อม และลากผสมกันในประเทศไทย เป็นแบบลากเข้าหาชายหาดด้วยแรงคนจับสัตว์น้ำที่เข้ามาในเขตน้ำขึ้นน้ำลงบริเวณชายหาด ลึก 1-3 เมตร ปลากระตัก เคย ปลากระบอก ปลาเป็น ปลาข้างเหลือง มีชนิด อวนทับตลิ่ง

ประเภทอวนลาก (Trawl Nets) หมายถึง เครื่องมือประมงที่ใช้อวนลักษณะคล้ายถุง ใช้วิธีการจับสัตว์น้ำโดยการใช้เรือลากจูงอวนให้เคลื่อนที่ไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่อง มีหลักการ คือ จับสัตว์น้ำที่อาศัยบริเวณพื้นทะเลหรือเหนือพื้นทะเลชนิดสัตว์น้ำทั้งแบบอยู่รวมกัน เป็นฝูง/แพร่กระจายบริเวณกว้าง มีชนิด อวนลากคู่ อวนลากแผ่นตะเฆ่ อวนลากคานถ่าง

1) อวนลากคู่ คือ อวนลากที่ใช้เรือสองลำช่วยถ่างปากอวน ส่วนใหญ่จับปลาหน้าดิน ปลาผิวน้ำและหมึก

2) อวนลากแผ่นตะเฆ่ คือ อวนลากที่ใช้แผ่นตะเฆ่ช่วยถ่างปากอวน อวนลากแผ่นตะเฆ่ขนาดเล็ก เช่น อวนลากกระ/อวนลากกึ่ง และชนิดอวนที่ใช้ ได้แก่ อวนลากปลา อวนลากกึ่ง อวนลากเคย อวนลากเมงกะพรุน

3) อวนลากคานถ่าง คือ อวนลากที่ใช้คานช่วยถ่างปากอวน ชนิดในประเทศไทย ได้แก่

(1) อวนลากคานถ่างแบบลากกึ่ง/อวนลากข้าง/อวนลากเขก

(2) อวนลากคานถ่างแบบลากเมงกะพรุน/อวนลากจอหนัง

ประเภทคราด (Dredges) หมายถึง เครื่องมือประมงที่มีลักษณะคล้ายตะแกรง ทำการประมงโดยวิธีชูด แชะ เพื่อจับสัตว์น้ำที่อยู่ใต้ผิวดิน โดยใช้แรงคน/เครื่องยนต์ มีหลักการ คือ ส่วนใหญ่ใช้จับหอยชนิดที่ฝังตัวได้พื้นโคลน/ทราย มีทั้งแบบใช้แรงคน และแบบใช้เรือลาก มีชนิด คราดหอยลาย คราดหอยแครง คราดหอยอื่นๆ เช่น คราดหอยเสียบ คราดหอยตลับ

ประเภทอวนช้อน/อวนยก (Lift Nets) หมายถึง เครื่องมือประมงที่ใช้พื้นอวนที่มีลักษณะ และรูปร่างเป็นสี่เหลี่ยม/กลม จับสัตว์น้ำโดยการวางอวนทิ้งไว้ในแนวตั้ง/แนวราบ และจะยกหรือดึง อวนขึ้นทันทีเมื่อต้องการจับสัตว์น้ำ มีหลักการ คือ ใช้เครื่องมือล่อลวง เช่นเหยื่อล่อ ชิ่งล่อ แสงไฟ ล่อ ตัวอย่าง บาม ขอเคย จั่น/หยอง/ขอปู แร่วปู อวนช้อนปลากะตัก และไม่ใช่เครื่องมือล่อลวง เช่น สวิง ช้อนหมึก สวิงช้อนแมงกะพรุน

ประเภทอวนติดตา (Gill Nets) หมายถึง เครื่องมือประมงที่มีลักษณะเป็นพื้นอวนคล้าย สี่เหลี่ยมผืนผ้า โดยใช้จับสัตว์น้ำโดยการวางขวางหรือปิดล้อมสัตว์น้ำเพื่อให้สัตว์น้ำว่ายชนแล้วติด หรือพันตาอวน มีหลักการ คือ เรียกว่า ข่าย/อวนลอย/อวนจม/กัก/อวนล้อมติด/อวนติด ชาวประมง พื้นบ้านนิยมใช้มากที่สุด ประสิทธิภาพของอวนชนิดนี้ขึ้นอยู่กับความยาวอวน ขนาดตาอวน ความ ลึกอวน และอัตราส่วนของเนื้ออวน มี 19 ชนิด ได้แก่ อวนลอยปลาอินทรี อวนลอยปลากะพงขาว อวนจมปู อวนจมกุ้ง อวนล้อมติดปลาทุ

ประเภทอวนรุน (Push Nets) หมายถึง เครื่องมือประมงที่ใช้อวนลักษณะคล้ายถุง ปากอวน ประกอบกับคันรุน ติดตั้งบริเวณหัวเรือ จับสัตว์น้ำโดยวิธีผลักดันด้วยแรงคน/เครื่องยนต์ ชนิด: อวนรุน ใช้เรือกล อวนรุนไม่ใช้เรือกล (ระวะ/รุนเคย/ชิป/ไสกุ้ง)

1) อวนรุนใช้เรือกล หมายถึง อวนรุนที่ใช้เรือกลผลักดันเครื่องมืออวนให้เคลื่อนที่ขณะ ทำการจับสัตว์น้ำ (แบบรุนกุ้ง/แบบรุนเคย)

2) อวนรุนไม่ใช้เรือกล หมายถึง อวนรุนที่ไม่ใช้เรือกลผลักดันเครื่องมืออวนให้ เคลื่อนที่ขณะทำการจับสัตว์น้ำ แต่ใช้แรงคนแทน (แบบรุนกุ้ง/แบบรุนเคย)

ประเภทลอบ (Traps, Pots) หมายถึง เครื่องมือประมงที่ใช้ดักจับสัตว์น้ำ มีลักษณะเป็น โครง รูปทรงต่างๆ ใช้วัสดุหุ้มโดยรอบ และมีส่วนที่เรียกว่า งาม เป็นช่องให้สัตว์น้ำเข้าภายใน 5 ชนิด: ลอบ ปลา ลอบหมึก ลอบกุ้ง ลอบปู ลอบหอย

- 1) ลอบปลา: ลอบปลาแบบจับปลาขนาดใหญ่ ลอบลูกปลากะรัง
- 2) ลอบหมึก: ลอบหมึกหอม ลอบหมึกกระดอง
- 3) ลอบกุ้ง/ลอบฮิ้น/ไชนั่ง: สงขลา
- 4) ลอบปู: ลอบป่า/ไชนอน เสงเลง ลอบปูแบบพับได้

5) ลอบหอย: หอยหวาน/หอยตุ๊กแก/หอยเทพรส/หอยคูด/หอยหมาก

ประเภทโป๊ะ (Pound Nets/ Set Nets) หมายถึง เครื่องมือประจําที่ ประกอบด้วยส่วนของลูกขังมีลักษณะเป็นรูปทรงต่างๆ และมีส่วนปีกเป็นทางนํ้าให้สัตว์นํ้าเข้าสู่ลูกขัง มีหลักการ คือ เป็นการดักจับ 2 ชนิด คือ โปะนํ้าตื้น และ โปะนํ้าลึก

1) โปะนํ้าตื้น หมายถึง โปะที่มีระดับนํ้าในลูกขังลึกไม่เกินสามเมตร เมื่อนํ้าลงต่ำสุด (โปะนํ้าแห้ง/โปะนํ้าขอด/หลาด/มู)

2) โปะนํ้าลึก หมายถึง โปะที่มีระดับนํ้าในลูกขังลึกเกินกว่าสามเมตร เมื่อนํ้าลงต่ำสุด แบ่งได้ 2 แบบ คือ แบบโปะรูก/โปะเผือก และแบบโปะยก/โปะอวน

ประเภทโพงพาง (Set Bag Nets) หมายถึง เครื่องมือประมงที่ใช้วนลักษณะคล้ายถุง ปากอวนกางยึดอยู่กับที่ทำการประมงโดยวิธีให้กระแสนํ้าพัดพาสัตว์นํ้าเข้าไปในถุงอวน 2 ชนิด: โพงพางประจําที่ กับ แบบเคลื่อนที่

1) โพงพางประจําที่ หมายถึง โพงพางชนิดที่ทำการประมงซ้ำที่เดิมเป็นประจำ และไม่เก็บหลักหรือปีกไว้เมื่อเสร็จสิ้นการจับสัตว์นํ้า ชนิดของโพงพางในกลุ่มนี้ ได้แก่ โพงพางหลัก โพงพางหลักได้นํ้า โพงพางปีก

2) โพงพางเคลื่อนที่ หมายถึง โพงพางชนิดที่เคลื่อนย้ายเครื่องมืออวนและส่วนประกอบทั้งหมดออกจากจุดที่ทำการประมงหลังจากเสร็จสิ้นการจับสัตว์นํ้าทุกครั้ง บางครั้งเรียกว่า โพงพางหลักลอย/โพงเคย/ป่องเคย

ประเภทเบ็ด (Hook and Lines) หมายถึง เครื่องมือประมงที่ประกอบด้วยตัวเบ็ดมีลักษณะโค้งงอเป็นขอ ส่วนใหญ่มีเงี่ยง และสายเบ็ดเป็นเชือก/วัสดุคล้ายเชือก มีชนิด เบ็ดมือ เบ็ดลาก เบ็ดราว

ประเภทเบ็ดเตล็ด หมายถึง เครื่องมือประมงที่ไม่ได้จัดไว้ในเครื่องมือ 12 ประเภท ตัวอย่าง เหยื่อหอยกระพง สับปะนง ขอบุดปูทะเล ฌมวก/แหลน/หลาว/ซ่อม เรือผีหลอก อวนรัง เป็นต้น

ประเภทของชาวประมงพื้นบ้าน

บรรจง นะแส (2545) กล่าวว่า ชาวประมงพื้นบ้านหรือชาวประมงขนาดเล็ก คือ กลุ่มคนที่ดำรงชีวิต และทำมาหากินด้วยการทำประมงชายฝั่งทะเล และแม่น้ำลำคลองต่าง ๆ โดยใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำที่เรียบง่าย ไม่ซับซ้อนและเลือกจับสัตว์น้ำเฉพาะอย่าง เช่น แห เบ็ด ลอบ ไซ อวนลอบ ปลา อวนลอบกุ้ง อวนลอบปู เป็นต้น ชาวประมงพื้นบ้านในประเทศไทยมีพัฒนาการมานับร้อยปี จึงมีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมงทะเล และแม่น้ำลำคลองอย่างลึกซึ้ง ในปัจจุบันอาจจำแนกชาวประมงได้ 3 ประเภท

1. ชาวประมงพื้นบ้านที่ไม่มีเรือและเครื่องยนต์ จะใช้ความสามารถของตัวเองและเครื่องมือจับสัตว์น้ำแบบง่ายๆ ทำการประมงจับสัตว์น้ำแบบง่ายๆ ทำการประมงจับสัตว์น้ำอยู่ในฝั่งทะเล ริมคลอง และป่าชายเลน เช่น ถูม แห หรือใช้มือมุ้ง ฆมหอย เป็นต้น
2. ชาวประมงพื้นบ้านที่มีเรือแต่ไม่มีเครื่องยนต์ จะจับสัตว์น้ำอยู่ ตามแนวป่าชายเลนในคลอง แม่น้ำ ใช้เครื่องมือแบบง่าย ๆ เช่น ไซเร็วจับปู
3. ชาวประมงพื้นบ้านที่มีเรือและเครื่องยนต์ ขนาดความยาวเรือไม่เกิน 10 เมตร เครื่องยนต์ที่ใช้มีกำลังไม่เกิน 30 แรงม้า ออกจับสัตว์น้ำห่างจากฝั่งไม่เกิน 7 กิโลเมตร ในประเทศไทยเรือที่ใช้มีความแตกต่างกันไปตามลักษณะภูมินิเวศน์ เช่น ฝั่งทะเลอันดามัน จะใช้เรือหัวโทง ฝั่งอ่าวไทยใช้เรือท้ายตัด

วรานุช สุทธิจันทร์นภา และคณะ (2549) กล่าวว่า ชาวประมงพื้นบ้านมีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับท้องทะเล รูปแบบการทำประมงพื้นบ้านมีความแตกต่างกันอย่างมากกับการทำประมงพาณิชย์ ชาวประมงพื้นบ้านจะอาศัยเพียงเรือและเครื่องมือประมงขนาดเล็กที่มีอยู่อย่างหลากหลายชนิด หมุนเวียนสับเปลี่ยนกันไปตามชนิดของสัตว์น้ำ รูปแบบ วิธีการ และการเลือกใช้เครื่องมือของชาวประมงพื้นบ้านถูกกำหนดโดยสภาพหรือลักษณะของสัตว์น้ำและชายฝั่งทะเลในแต่ละพื้นที่ เนื่องจากไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ทันสมัยในการทำประมงอย่างเรือประมงพาณิชย์ ชาวประมงพื้นบ้านต้องอาศัยความรู้รอบด้าน เช่น ความรอบรู้เกี่ยวกับสัตว์น้ำ ดิน ฟ้า อากาศ และธรรมชาติของท้องทะเล การออกแบบเครื่องมือประมงต่างๆ ให้เหมาะสมกับชนิดของสัตว์น้ำ เป็นต้น

วรินทร์ ไถยวงศ์ (2541) กล่าวว่า ชาวประมงพื้นบ้านประกอบอาชีพจับสัตว์น้ำเพื่อยังชีพ และมีรายได้จากแหล่งอื่นตามลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้าน อาทิเช่น การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การแปรรูปสัตว์น้ำ ลูกจ้างแรงงาน การทำสวน ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย ช่างฝีมือ หรือธุรกิจขนาดเล็กอย่างร้านค้า และผู้รับซื้อสัตว์น้ำ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม รายได้หลักของชาวประมงพื้นบ้านมาจากการจับสัตว์น้ำและใช้แรงงานในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ การทำเครื่องมือประมงก็ขึ้นอยู่กับการตั้งถิ่นฐานของชุมชน แหล่งอาศัยของสัตว์น้ำ โดยชาวประมงพื้นบ้านใช้เครื่องมือประมงหลายชนิดร่วมกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฤดูกาลในรอบปี กระแสน้ำไหล และน้ำทะเลขึ้นลง ซึ่งชาวประมงส่วนใหญ่จะเลือกเอาเครื่องมือที่สามารถทำการประมงได้ยาวนานที่สุด และทำรายได้จากการจับสัตว์น้ำมากที่สุดในรอบปีเป็นหลัก ได้แก่ อวนลอยกึ่ง อวนลอยปู ลอบปู ลอบปลา โป๊ะ อวนปลาล้อมจับขนาดเล็ก และเครื่องมือเคลื่อนที่ขนาดเล็กต่างๆ รวมทั้งเรือที่มีเครื่องยนต์และไม่มีเครื่องยนต์ในเรือ

การจับสัตว์น้ำของชาวประมงพื้นบ้านไม่ทำลายทรัพยากรในทะเล เมื่อเปรียบเทียบกับชาวประมงพาณิชย์ เป็นเพราะว่าเครื่องมือการทำประมงของชาวประมงพื้นบ้านมีลักษณะเด่นที่เป็นการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและไม่ทำลาย ดังต่อไปนี้

1. เครื่องมือประมงมีลักษณะจำกัดที่ต้องทำการประมงเฉพาะประเภทของสัตว์น้ำชนิดใดชนิดหนึ่งเท่านั้น และจับสัตว์น้ำได้เฉพาะในฤดูกาลที่มีสัตว์น้ำประเภทนั้นชุกชุม เช่น อวนลอยกึ่ง ลอบปู ลอบปลา อวนปู เป็นต้น
2. ขนาดของเครื่องมือมีขนาดเล็ก และขนาดกลาง ที่สามารถจับสัตว์น้ำได้ในปริมาณจำกัด และในพื้นที่ทรัพยากรชายฝั่งประมาณ 0-3 กิโลเมตร
3. มีผลเสียด้านนิเวศน้อยกว่าประมงพาณิชย์ เพราะอุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้เป็นประเภทปล่อยและรอดักจับ

นอกจากนี้ปัจจัยต้นทุนของชาวประมงพื้นบ้านที่มีไม่มากจากรายได้การทำประมง เป็นข้อจำกัดที่ทำให้ชาวประมงพื้นบ้านไม่มีเครื่องมือขนาดใหญ่ เช่น อวนรุน อวนลาก อีกทั้งวัฒนธรรมของชาวประมงพื้นบ้าน โดยเฉพาะชุมชนมุสลิมที่ไม่มีการสะสมเงินทุน จึงทำให้ชาวประมงพื้นบ้านมีรายได้เพียงพอสำหรับครอบครัวเท่านั้น ขณะที่ชาวประมงพาณิชย์เป็นนายทุนขนาดกลางและขนาดใหญ่ที่มีลักษณะการอยู่อาศัยติดกับทรัพยากรชายฝั่ง และอาศัยอยู่นอกชุมชน มีการจ้างแรงงานจากภายในและภายนอกชุมชน เพื่อทำการประมงใช้เรือยนต์ขนาดใหญ่ทำการอวนรุน

อวนลาก ทั้งอวนลากคานถ่าง อวนลากคู่ และอวนลากแผ่นตะเฆ่ ในเขตนํ้าลึกห่างไกลจากชายฝั่ง และในชายฝั่ง เพื่อจับสัตว์น้ำเศรษฐกิจหน้าดินในปริมาณมากๆ ซึ่งทำลายระบบนิเวศน์มาก

ความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

วรินทรา ไกยรวงศ์ (2541) กล่าวว่า ในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา รัฐบาลมีนโยบายพัฒนาภาคประมงพาณิชย์ และเรือขนาดใหญ่ที่ใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำที่ทันสมัย และการเพาะเลี้ยงทำนากุ้งเพื่อการแข่งขันการส่งออกสัตว์น้ำนํ้ารายได้เข้าประเทศ นโยบายดังกล่าวมีผลต่อการขยายพื้นที่จับสัตว์น้ำ และเพิ่มกำลังทำการประมงสูงขึ้น ซึ่งพบเห็นปัญหาการรุกรานและการละเมิดกฎหมายเข้าไปกวาดจับสัตว์น้ำในเขตชายฝั่ง 3,000 เมตร และนํ้าทะเลเขตเศรษฐกิจของประเทศอื่น ตลอดจนการทำลายป่าชายเลนเพื่อขยายพื้นที่ทำนากุ้ง อันส่งผลกระทบต่อความเสื่อมโทรมของทรัพยากรชายฝั่งที่เป็นแรงกดดันให้ชาวประมงพื้นบ้านทำการประมงจับสัตว์น้ำเข้มข้น และใช้เครื่องมือที่ได้ผลสูงแต่ผิดกฎหมาย ได้แก่ อวนตาถี่ อวนรุน อวนลาก ระเบิด ยาเบื่อ และเครื่องมือที่ผิดกฎหมายอื่นๆ เพื่อจับสัตว์น้ำทุกขนาดให้มากขึ้น เพื่อทดแทนผลผลิตที่ลดน้อยลง แม้ว่าจะมีกฎหมายห้ามการใช้อวนรุน อวนลากทำการประมงในเขต 3,000 เมตร ก็ไร้ผล เพราะไม่อาจต้านกระแสการพัฒนาทุนนิยมที่กระตุ้นให้มีการใช้ทรัพยากรเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจของส่วนบุคคลและประเทศชาติอย่างไม่ยั้ง

วัฒนา สุกัณสีล (2540 อ้างใน วรินทรา ไกยรวงศ์, 2541) ได้แบ่งประเภทและลักษณะของความขัดแย้งไว้ 4 กลุ่ม ดังนี้

1. ความแตกต่างในเรื่องขนาดการทำประมงและเครื่องมือประมงปัญหาที่ประจำพบบ่อย คือ เรือประมงพาณิชย์อวนรุน อวนลาก ละเมิดกฎหมายรุกรานเข้ามากวาดจับสัตว์น้ำในเขตทรัพยากรชายฝั่ง 3,000 เมตร ซึ่งทำให้สัตว์น้ำชายฝั่งร่อยหรอ และทำให้เครื่องมือของชาวประมงพื้นบ้านเสียหาย ซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่าง “เรือประมงพาณิชย์” และเรือประมงชายฝั่ง
2. ความขัดแย้งระหว่างชาวประมงพื้นบ้านกันเอง ปัญหาที่พบ คือ ชาวประมงบางคนใช้เครื่องมือที่ผิดกฎหมายและทำลายล้าง เช่น ระเบิด อวนรุน อวนลาก ส่งผลเดือดร้อนให้กับชาวประมงคนอื่น เพราะสัตว์น้ำลดลง และเครื่องมือเสียหาย

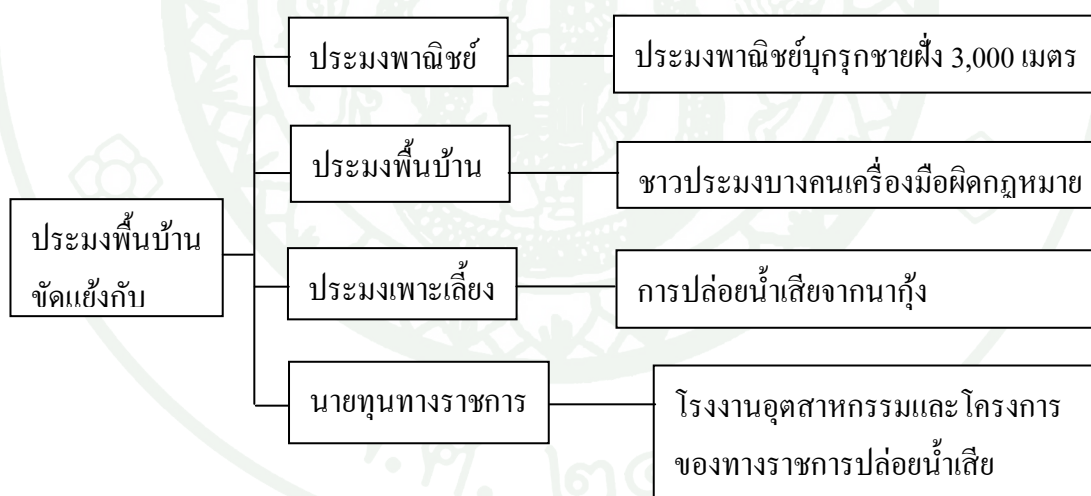
3. ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาวประมงที่ใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำ และกลุ่มชาวประมงเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในการใช้ประโยชน์พื้นที่เดียวกัน เช่น มีการปล่อยน้ำเสียจากนาุ้ง ปัญหาการจับจองและกั้นเขตเพาะเลี้ยง ซึ่งเป็นการแบ่งหรือจำกัดการใช้พื้นที่หาปลา

4. ความขัดแย้งระหว่างชาวประมงกับกลุ่มอื่นๆ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความซับซ้อนของปัญหาการใช้ทรัพยากรชายฝั่งร่วมกัน เช่น

- ปัญหาระหว่างชาวประมงพื้นบ้าน กับนายทุนโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งใช้ทรัพยากรชายฝั่งเป็นแหล่งระบายน้ำเสีย

- ปัญหาชาวประมงพื้นบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาการขุดลอก ร่องน้ำ และสร้างท่าเทียบเรือของรัฐ

- ปัญหาความเดือดร้อนของชาวประมงอวนรุนที่ถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐจับกุม

ภาพที่ 1 แสดงประเภทและลักษณะความขัดแย้ง

ที่มา: วัฒนา สุกันศีล (2540 อ้างใน วรินทร์า ไกยวงศ์, 2541)

ปัญหาและทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ประชากรในจังหวัดชายฝั่งทะเลมีวิถีชีวิตและความเป็นอยู่พึ่งพาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งโดยตรง ซึ่งทรัพยากรในทะเลมีความอุดมสมบูรณ์และเพียงพอต่อการดำรงชีพ ต่อมาในภายหลังพื้นที่หลายแห่งของบริเวณชายฝั่งทะเลอันเป็นสถานที่หาเลี้ยงชีพดั้งเดิมของประชากรในจังหวัดชายฝั่งทะเล ได้ถูกปรับเปลี่ยนและพัฒนาไปตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป บางพื้นที่มีศักยภาพด้านการรองรับการท่องเที่ยวก็มีการขยายการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเป็นอันมาก บางพื้นที่ถูกใช้เป็นที่ตั้งของอุตสาหกรรมหนักและการขยายพื้นที่อุตสาหกรรม รวมทั้งการถมทะเลเพื่อขยายพื้นที่อุตสาหกรรม และการก่อสร้างท่าเรือขนส่งสินค้า สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านของชาวประมงที่อาศัยอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลทั้งสิ้น

สมัชชาปฏิรูปประเทศไทย (2554) กล่าวในสมัชชาปฏิรูปแห่งชาติครั้งที่ 1 ระเบียบวาระที่ 2 ในเรื่อง การปฏิรูปโครงสร้างการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ได้กล่าวถึงปัญหาไว้ดังนี้

ปัญหาทรัพยากรสัตว์น้ำเสื่อมโทรมและมีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้น

1. ทรัพยากรสัตว์น้ำในทะเลไทยอยู่ในสถานะเสื่อมโทรม เนื่องจากการจับสัตว์น้ำขึ้นมาใช้ประโยชน์จนเกินกำลังผลิตของทะเล และส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศ จากการศึกษาของกรมประมงพบว่า ในปี 2509 สามารถจับสัตว์น้ำด้วยอวนลาก 131.77 กิโลกรัมต่อชั่วโมง ลงแรงประมงลดลงเหลือ 22.75 กิโลกรัมต่อชั่วโมง ในปี 2552 เช่นเดียวกับทะเลอันดามัน อัตราการจับสัตว์น้ำต่อการลงแรงประมงในปี 2510 จับสัตว์น้ำได้ 45.71 กิโลกรัมต่อชั่วโมง ลดลงเหลือ 44.17 กิโลกรัมต่อชั่วโมงในปี 2552

2. ปริมาณการจับที่ยั่งยืนตามกำลังการผลิตของทะเลไทยอยู่ที่ไม่เกินปีละ 1.4 ล้านตัน การประมงไทยจับสัตว์น้ำเกินกำลังการผลิตของทะเล มาตั้งแต่ปี 2515 รัฐบาลมีนโยบายรักษาระดับการจับสัตว์น้ำให้อยู่ในปริมาณสมดุลมาตั้งแต่ปี 2520 หรือแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) เป็นต้นมา แต่ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ โดยเฉพาะมาตรการยกเลิกเครื่องมือการประมงอวนรุนประกอบเครื่องยนต์ และควบคุมเรือที่ทำการประมงด้วยเครื่องมืออวนลาก เนื่องจากขาดการวางแผนที่ดี การประเมินสถานะของทรัพยากรเพื่อใช้ประกอบการวางแผนการจัดการทรัพยากรยังมีปัญหา รวมถึงปัญหาด้านสังคมและการเมือง ปัญหาการประสานงาน

ในทางปฏิบัติ เช่น การแยกหน่วยงานดูแลทะเบียนเรือกับหน่วยงานควบคุมเรือประมง การเปิดให้มีการต่อเรือประมงได้อย่างเสรี และการสวมทะเบียนเรือ

3. ขณะที่ทะเลไทยเสื่อมโทรมลง แต่ภาคการประมงยังขยายตัว ส่วนหนึ่งเป็นเพราะภาคการประมงพาณิชย์ทำการประมงโดยไม่ได้สะท้อนต้นทุนจริงของการทำประมง อาทิเช่น การอุดหนุนราคาน้ำมันโดยรัฐซึ่งกำลังเป็นข้อถกเถียงในเวทีการค้าโลกว่าเป็นการอุดหนุนที่นำไปสู่การค้าที่ไม่เป็นธรรม หรือการที่แรงงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานราคาถูกจากประเทศเพื่อนบ้าน เป็นต้น

ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง

1. ประเทศไทยมีชายหาดอยู่ 3 ประเภท คือ หาดทราย หาดโคลน และหาดหิน ทั้งนี้หาดหินจะมีปัญหาการกัดเซาะไม่มากนัก หาดทรายและหาดโคลนจะมีปัญหาหนัก โดยเฉพาะหาดโคลนเนื่องจากตะกอนเม็ดเล็ก เกิดการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติตะกอนโคลนจะฟุ้งกระจายไปกับกระแสน้ำได้ง่าย ปัจจุบันอัตราการสูญเสียพื้นดินโดยรวมจากปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งจะอยู่ที่ 2 ตารางกิโลเมตรต่อปี คิดเป็นมูลค่าความเสียหายทางเศรษฐกิจสูงถึง 6,000 ล้านบาท แนวชายฝั่งของไทยหลายพื้นที่กำลังเผชิญกับการกัดเซาะ ในอัตรามากกว่า 1-5 เมตรต่อปี สำหรับการกัดเซาะชายฝั่งในแถบทะเลอันดามันมีสาเหตุมาจากสภาวะทางธรรมชาติ โดยการกัดเซาะชายฝั่งทะเลของประเทศไทย มีสาเหตุ 5 ประการ กล่าวคือ

1) ผลกระทบจากการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งและการก่อสร้างโครงสร้างต่างๆ ตามแนวชายฝั่ง การถมทะเล การสร้างสิ่งก่อสร้างขนาดใหญ่ยื่นยาวออกไปในทะเล จะก่อให้เกิดการกัดเซาะทางระบบธรรมชาติของคลื่นและกระแสน้ำ ก่อให้เกิดปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง

2) การลดลงของพื้นที่ป่าชายเลน การเปลี่ยนสภาพพื้นที่เป็นบ่อเลี้ยง

3) การดูดทรายชายหาด และแม่น้ำ การสร้างเขื่อนในแม่น้ำ ก่อให้เกิดการลดลงของตะกอนแม่น้ำ การขุดลอกร่องน้ำบริเวณปากแม่น้ำต่อเนื่องกับทะเล และนำตะกอนออกไปทิ้งทะเล ก่อให้เกิดการขาดสมดุลของตะกอนสะสมตัวซึ่งช่วยรักษาสมดุลของการจัดวางตัวของชายฝั่งทะเล

4) กรณีอ่าวไทยตอนใน การทรุดตัวของแผ่นดินทำให้การกัดเซาะชายฝั่งทะเลรุนแรงขึ้น

5) การกัดเซาะเนื่องจากอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ และลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ พายุโซนร้อน ซึ่งมีรายงานการศึกษาพบว่า การกัดเซาะด้วยสาเหตุจากธรรมชาติจะก่อให้เกิดความเสียหายชั่วคราว จากนั้นธรรมชาติจะปรับตัวสร้างสมดุลชายฝั่งใหม่ดังกรณีการหายไปของทรายชายหาดสมิหลา จังหวัดสงขลา เมื่อปี 2540 และกลับมาก่อใหม่ในปี 2547 เรือยมา หรือการย้ายทรายชายหาดช่วงฤดูมรสุมที่เกาะไผ่ อ่าวพังงา จังหวัดกระบี่ เป็นต้น

2. การป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งโดยสร้างโครงสร้างแข็งที่จะต้านกระแสคลื่นในทะเล เช่น กำแพงกันคลื่น รอดักตะกอน เขื่อนกันตะกอนร่องน้ำ เขื่อนหรือกองหินกันคลื่นนอกชายฝั่งมีผลในการลดความรุนแรงของปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลบริเวณนั้นได้บ้าง แต่ก็ยังเป็นสาเหตุหลักในการรบกวนความต่อเนื่องของการเคลื่อนตัวของกระแสน้ำชายฝั่งทะเล ตะกอน ทราย และชักนำให้เกิดการกัดเซาะชายหาดแพร่ขยายตัวไปสู่พื้นที่ข้างเคียง

3. นอกจากนี้การสูญเสียที่ดินเนื่องจากการกัดเซาะชายฝั่งก่อให้เกิดปัญหาข้อกฎหมายว่าเจ้าของผู้มีชื่อในเอกสารสิทธิ์ที่ดิน ยังคงเป็นเจ้าของที่ดินหรือไม่ เนื่องจากเมื่อเกิดการกัดเซาะไม่มีการใช้ประโยชน์ที่ดิน หรือทิ้งร้างมานานกว่า 10 ปี รวมทั้งผู้มีชื่อในเอกสารสิทธิ์ที่ดินหลายรายไม่ได้มีส่วนร่วมกับชุมชนในการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะ เมื่อที่ดินกลับคืนมาเนื่องจากการร่วมกันแก้ไขปัญหามาของชุมชน เจ้าของที่ดินเดิมจะยังคงสิทธิ์ในที่ดินนั้นได้หรือไม่ นอกจากนี้ชุมชนในพื้นที่อ่าวไทยตอนในรูปตัว ก. ได้ให้ความเห็นว่า รัฐดำเนินการศึกษาความเหมาะสม ความเป็นไปได้ของโครงการแก้ไขปัญหการกัดเซาะชายฝั่ง ตลอดจนการศึกษารายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ มากเกินไป การศึกษาซ้ำซ้อน สิ้นเปลืองงบประมาณ ดังนั้นก่อนที่จะดำเนินการศึกษาในโครงการใดควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเป็นเบื้องต้นก่อนว่าโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ เหมาะสม ความเป็นไปได้ที่จะใช้แก้ไขปัญหา จึงจะเริ่มกระบวนการศึกษา

ปัญหาผลกระทบทางทะเล

1. การพัฒนาพื้นที่อุตสาหกรรมชายฝั่ง ท่าเทียบเรือ และการขุดเจาะปิโตรเลียมในทะเล ก่อให้เกิดปัญหาในเรื่องของปรอท เพราะได้อ่าวไทยมีปรอทสูง การขุดเจาะทำให้เกิดการปนเปื้อนและขจัดได้ลำบาก เพราะอ่าวไทยเป็นน้ำวน สารต่างๆ จะวนเวียนในอ่าวไทยไม่ระบายออก

การขนถ่ายน้ำมันในทะเล มีการรั่วไหลของน้ำมันบ่อยครั้งในช่วง 25 ปีที่ผ่านมา เมื่อมีการรั่วไหลของน้ำมันเกิดขึ้น แม้จะมีการกำจัดอย่างดีก็ตาม แต่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตและสภาพระบบนิเวศในทะเล

2. รายงานการตรวจสอบคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งทั่วประเทศโดยกรมควบคุมมลพิษในปี 2552 โดยประเมินจากดัชนีคุณภาพน้ำทะเลเปรียบเทียบ 2 ปีย้อนหลัง พบว่า คุณภาพน้ำโดยรวมเสื่อมโทรมลงมาก โดยเฉพาะบริเวณอ่าวไทยตอนใน เมื่อเปรียบเทียบคุณภาพน้ำชายฝั่งตั้งแต่ปี 2545-2552 พบว่า คุณภาพน้ำโดยรวมมีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย โดยคุณภาพน้ำที่อยู่ในเกณฑ์ดีและดีมากมีแนวโน้มมากขึ้น ส่วนคุณภาพน้ำที่อยู่ในเกณฑ์พอใช้และเสื่อมโทรมมีแนวโน้มไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก

ปัญหาการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

1. การพัฒนาการท่องเที่ยวเกินศักยภาพรองรับของธรรมชาติ เช่น ที่เกาะเสม็ด พัทยา หรือที่เกาะช้าง หัวหิน ภูเก็ต พังงา กระบี่ กำลังนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากนี้มีการท่องเที่ยวที่ไม่รับผิดชอบ จัดให้มีกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เช่น การเดินชมปะการังใต้น้ำ การเน้นปริมาณการท่องเที่ยวโดยไม่คำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ เป็นต้น

2. ในพื้นที่ท่องเที่ยวที่สำคัญมีปัญหาการออกเอกสารสิทธิในที่ดินทับซ้อนกับพื้นที่ป่า สันทรายชายหาด การบุกรุกพื้นที่โดยไม่มีสิทธิครอบครอง ความขัดแย้งระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับผู้ประกอบการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวซึ่งอ้างสิทธิในที่ดินทับซ้อนไปกับพื้นที่ป่าชายเลนหรือป่าธรรมชาติของชุมชน หรือที่ตั้งชุมชนหรือถนนสาธารณะเช่น กรณีบ้านกูด บ้านยามู บ้านราไวย์ จังหวัดภูเก็ต บ้านย่าหมี อ.เกาะยาว จังหวัดพังงา นอกจากนี้การไม่มีแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเฉพาะพื้นที่ก่อให้เกิดการก่อสร้างที่ทำลายสภาพธรรมชาติอันเป็นจุดแข็งของการท่องเที่ยวทางทะเล เช่น กรณีอ่าวพังงา โรงแรมหรือรีสอร์ทขนาดใหญ่ที่ติดชายฝั่งทะเล สร้างหรือมีแผนจะสร้างทำเทียบเรือขนาดกลางและขนาดใหญ่เป็นของตนเอง นอกจากจะส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์การท่องเที่ยวแล้วยังส่งผลต่อการกัดเซาะชายฝั่ง การทำลายแหล่งหญ้าทะเล และการครอบครองพื้นที่ทำการประมงของชาวประมงพื้นบ้านในชุมชนท้องถิ่น

ปัญหาแผนพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้

1. พื้นที่ชายฝั่งทะเลถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่พัฒนาระบบการขนส่งขนาดใหญ่ เช่น ท่าเรือน้ำลึก และที่ตั้งของอุตสาหกรรมหนัก เนื่องจากสะดวกในการขนส่งวัตถุดิบและผลผลิต อุตสาหกรรม รัฐบาลปัจจุบันยังคงพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งต่อเนื่องมาจากรัฐบาลชุดก่อนหน้านี้ เช่น การขยายพื้นที่อุตสาหกรรมในจังหวัดระยอง และพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้ โดยมีแผนพัฒนาท่าเรือ การขุดเจาะน้ำมัน คลังน้ำมันและท่อส่งน้ำมัน อุตสาหกรรมหนัก โรงไฟฟ้า ครอบคลุมพื้นที่ชายฝั่งทะเลอ่าวไทยตั้งแต่ประจวบคีรีขันธ์ ถึงปัตตานี และจังหวัดสตูล ในฝั่งอันดามัน มากกว่า 37 โครงการ

2. โครงการในแผนพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้ เป็นการพัฒนากายใต้กรอบคิดที่ ประสงค์จะเป็นประเทศอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นกรอบคิดการพัฒนาในช่วงพัฒนาพื้นที่ชายฝั่ง ตะวันออก โดยกำหนดธงนำในการพัฒนาว่าต้องเป็นอุตสาหกรรมเท่านั้น ไม่มีการศึกษาทางเลือก การพัฒนาอื่นๆที่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และภูมิโนเวศน์วัฒนธรรมท้องถิ่น จึงก่อให้เกิด ความเห็นต่างและการคัดค้านโครงการจากคนในท้องถิ่น ซึ่งประสงค์จะเลือกกำหนดอนาคตของ ตนเอง และมีฐานเศรษฐกิจหลักอยู่ในภาคเกษตรกรรม การท่องเที่ยว การศึกษา และอุตสาหกรรม ขนาดเล็กที่ต่อเนื่องกับภาคเกษตรและการท่องเที่ยว รวมทั้งได้เรียนรู้บทเรียนจากการพัฒนา อุตสาหกรรมภาคตะวันออก ซึ่งก่อให้เกิดมลภาวะ และการกัดเซาะชายฝั่ง และมลภาวะทางทะเล โดยที่รัฐบาลไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้

3. ชายฝั่งทะเลภาคใต้มีบทเรียนจากการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งโดยละเลยการศึกษาทางเลือก การพัฒนาและความเป็นไปได้รอบรอบหลายประการ อาทิเช่น

1) โครงการพัฒนาสะพานเศรษฐกิจกระบี่-พังงา-นครศรีธรรมราช โดยมีอุตสาหกรรม หนักอยู่ทั้งสองฟากของสะพาน มีคลังน้ำมัน ท่อส่งน้ำมัน ถนน และรถไฟ ซึ่งเป็นการริเริ่มเมื่อ ประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา ได้มีการเวนคืนที่ดิน ก่อสร้างถนนขนาดใหญ่เชื่อมจังหวัดกระบี่กับจังหวัด นครศรีธรรมราช จำเป็นต้องระงับโครงการเนื่องจากการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวใน กลุ่มจังหวัดอันดามันก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ และการจ้างงาน มากจนไม่คุ้มที่จะทำลายโดย การสร้างอุตสาหกรรมหนักลงไปในพื้นที่

2) ทำเรื่อน้ำลึกระนอง ภูเก็ต กระบี่ และสงขลา ซึ่งในช่วงการขออนุมัติการก่อสร้าง บริษัทที่ปรึกษาและรัฐบาลโฆษณาว่าจะทำให้เกิดสะพานเศรษฐกิจที่เชื่อมการค้าสองฝั่งทะเล ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายและเวลาในการขนส่ง สามารถแข่งขันกับการขนส่งทางทะเลผ่านประเทศ มาเลเซีย และสิงคโปร์ ได้ แต่เมื่อก่อสร้างเสร็จจนถึงปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นท่าเรือร้าง หรือใช้ประโยชน์น้อยมากเมื่อเทียบกับเป้าหมายโครงการที่ตั้งไว้ นอกจากนี้ในบางโครงการได้ก่อผลกระทบต่อระบบนิเวศอย่างรุนแรง เช่น ทำเรื่อน้ำลึกสงขลา ซึ่งทำให้ปากทะเลสาบสงขลา แคลง ทำให้การไหลเวียนของน้ำระหว่างทะเลอ่าวไทยกับทะเลสาบสงขลาไม่เป็นไปตามระบบนิเวศเดิม เป็นผลให้ทะเลสาบสงขลาตื้นเขิน และไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้จนถึงปัจจุบัน

ปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

1. หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ประมาณ 15 หน่วยงาน และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกว่า 20 ฉบับ แต่ขาดการทำงานร่วมแบบบูรณาการ เช่น กรมประมงใช้พระราชบัญญัติการประมง 2490 มุ่งเน้นการเพาะเลี้ยงและการจับสัตว์น้ำ กรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี ดูแลการขุดลอกล่องน้ำ การก่อสร้างสิ่งล่วงล้ำลำน้ำ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ดูแลเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากร กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ดูแลเกาะและท้องทะเลในส่วนของอุทยานแห่งชาติ กรณีการสร้างท่าเทียบเรือเพื่อการท่องเที่ยว พบว่า ทะเลเดียวกันหลายหน่วยงานร่วมดูแลโดยมีกิจกรรมที่ขัดแย้งกัน เป็นต้น

2. การบังคับใช้กฎหมายการประมงขาดความจริงจัง และมีการปฏิบัติที่แตกต่างกันในแต่ละจังหวัด โดยทั่วไปการบังคับใช้กฎหมายในจังหวัดชายทะเลจะมีโทษเพียงแค่ปรับ ซึ่งเป็นอัตราโทษที่น้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ที่ได้จากการกระทำผิด อัตราโทษที่ต่ำนี้ เกี่ยวพันกับสัญญาเช่าเรือ และการทุจริต บางจังหวัดใช้มาตรการริบเรือพร้อมเครื่องมือการประมง กรณีที่ฝ่าฝืนเข้าไปทำประมงในเขตหวงห้ามทำให้บทลงโทษมีอัตราโทษหนักเพียงพอให้ผู้กระทำผิดใคร่ครวญมากขึ้นกรณีที่จะกระทำผิด

3. ระบบการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ไม่มีการกระจายอำนาจการบริหารจัดการให้กับจังหวัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ขาดกลไกร่วมที่จะทำหน้าที่ประสานสร้างความร่วมมือในการทำงานร่วมระหว่างภาครัฐด้วยตนเอง ภาครัฐกับภาคเอกชน ภาคชุมชน และภาคประชาสังคม

อย่างไรก็ตามมีประสบการณ์ร่วมของส่วนราชการ ชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคเอกชน ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ในหลายพื้นที่ที่สามารถสร้างความร่วมมือระหว่างภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และการริเริ่มดูแลรักษาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งของชุมชน โดยใช้พื้นที่เป็นหลัก และมีกระบวนการประชาชนมีส่วนร่วม ทำให้สามารถบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอย่างยั่งยืน เช่น การบริหารจัดการป่าชายเลนชุมชน การควบคุม การป้องกัน และปราบปรามเครื่องมือการประมงทำลายพันธุ์สัตว์น้ำ การบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยชุมชนที่อ่าวฉลอง อ่าวพังงา อ่าวปัตตานี ปากพนัง สมุทรสงคราม และชายฝั่งอันดามัน เป็นต้น และมาตรการปิดอ่าวในฤดูปลาวางไข่ เป็นมาตรการสำคัญที่ช่วยฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำในภาวะที่ทะเลเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว

ข้อมูลทั่วไปของชุมชนเก่าแสง

ชุมชนเก่าแสงตั้งอยู่ที่ถนนเก่าแสนทางทิศใต้ของตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ปัจจุบันชุมชนเก่าแสงมีอายุชุมชน 54 ปี มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 24 ไร่ 4 งาน 98 ตารางวา เป็นที่ราบฝั่งทะเลอ่าวไทยอยู่ติดกับตำบลเขารูปช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา โดยมีคลองลำโรงเป็นเส้นกั้นเขตระหว่างตำบลบ่อทรายกับเขารูปช้าง ในปัจจุบันชาวประมงบ้านเก่าแสงตั้งอยู่ริมทะเลฝั่งอ่าวไทย อันเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดสงขลา แม้ว่าทั้งชุมชนเก่าแสงนั้นจะมีครัวเรือนที่ประกอบอาชีพหลากหลาย แต่บริเวณริมทะเลนั้นเป็นที่อยู่อาศัยของชาวประมงพื้นบ้านกลุ่มหนึ่งที่ประกอบอาชีพประมงนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 2 แสดงแผนที่ชุมชน
ที่มา: สำนักงานเทศบาลนครสงขลา (2555)

ความเป็นมาของชุมชนเก่าแก่ง

ชุมชนเก่าแก่ง ได้รับการจัดตั้งขึ้นเป็นชุมชนครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2527 โดยความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ อาทิ เช่น เทศบาลนครสงขลา องค์การยูนิเซฟร่วมกับประชาชนในชุมชนเก่าแก่งแรกเริ่มเดิมทีเก่าแก่งเมื่อประมาณ 50-60 ปีก่อน เป็นที่รกร้างว่างเปล่า ประกอบไปด้วยป่าไม้ พืชล้มลุก ไม้ยืนต้น ส่วนใหญ่เป็นป่าเห็ด หรือเสม็ด พื้นที่เป็นส่วนหนึ่งของชายฝั่งทะเลอ่าวไทย มีประชาชนในชุมชนเก่าแก่งได้อาศัยอยู่ในพื้นที่ราชพัสดุ บริเวณแหลมสน ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2502 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้มาเยือนสงขลา และได้มาตรวจเยี่ยมราชการที่ชุมชนชาวประมง ณ ชุมชนแหลมสนอ่อน (ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของแหลมสมิหลา และเป็นที่ประดิษฐานของอนุสาวรีย์ของกรมหลวงชุมพร) ในตอนหนึ่งจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้ดำริกับเจ้าเมือง ความว่า “บริเวณนี้ควรจะเป็นแหล่งธุรกิจ หรือแหล่งท่องเที่ยว เจ้าเมืองควรหาที่อยู่อาศัยให้ชาวประมงพวกนี้เสียใหม่ อย่าให้พวกเขาเดือดร้อน” คำรึ้นนี้ได้กลายเป็นตำนานของแหลมสนอ่อนและชุมชนเก่าแก่งมาร่วมครั้งศตวรรษ และประชาชนที่อยู่

อาศัยในพื้นที่บริเวณแหลมสนอ่อน จึงได้ย้ายมาอาศัยอยู่ในพื้นที่ราชพัสดุบริเวณเก่าแสงหรือเก่าแสงจนถึงปัจจุบัน

ชาวชุมชนเก่าแสง อดีตคือชาวชุมชนแหลมสนอ่อน มีอาชีพประมง ค้าขาย และรับจ้าง ในสมัยนั้น (ประมาณปี พ.ศ. 2549) ชาวชุมชนแหลมสนอ่อน หรือชาวชุมชนเก่าแสงในปัจจุบัน มีอีหวัง เป็นผู้นำชุมชน และมีไต่ะยี่หม่าแอเป็นผู้นำทางศาสนา หลังจากคำริของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับท่านเจ้าเมืองในวันนั้น ประมาณ 2-3 เดือนต่อมา ทางราชการได้แจ้งให้ผู้นำชุมชนทราบว่าได้จัดสรรที่ดินและที่อยู่อาศัยให้ใหม่แล้ว ให้ชาวชุมชนแหลมสนอ่อนเตรียมรื้อถอนอาคารบ้านเรือนย้ายไปที่จัดสรรให้ใหม่ เพราะพื้นที่บริเวณนี้ทางราชการมีความจำเป็นต้องใช้ประโยชน์เพื่อราชการ

ในวันถัดมาได้มีเจ้าหน้าที่ในตำแหน่งเจ้าพนักงาน ได้มาชี้แจงให้ผู้นำแบ่งคนออกเป็นสามกลุ่มย่อย เพราะด้วยเหตุหากย้ายไปทั้งหมดอยู่ในที่เดียวกัน สถานที่และพื้นที่มีไม่เพียงพอที่จะใช้เป็นที่อยู่อาศัย ผู้นำชุมชนจึงได้แบ่งประชาชนออกเป็นสามกลุ่มตามความสมัครใจและตามเครือญาติ ทางราชการแจ้งแก่ผู้นำชุมชนว่าพื้นที่จัดสรรที่อยู่ใหม่ มี 3 พื้นที่ มีดังนี้

1. ป่าริมทะเลอ่าวไทยชिरา
2. ป่าริมทะเลอ่าวไทยเก่าแสง
3. พุงป่าเตาอิฐ

โดยอีหวัง และไต่ะยี่หม่า ซึ่งเป็นชาวประมงดั้งเดิม จึงได้พื้นที่เก่าแสง แต่โชคไม่ดีเพราะพื้นที่ดังกล่าว เป็นที่ทิ้งขยะมูลฝอยและเป็นที่เทอูจระของนักโทษ ทัวบริเวณเหม็นฟุ้งกระจาย แลมีป่าไม้เต็มไปหมด อาทิ ป่าเสม็ด เถาวัลย์ ต่อไม้ เป็นต้น และเมื่อชาวชุมชนแหลมสนอ่อนส่วนหนึ่งได้ย้ายมาที่ป่าริมทะเลอ่าวไทยเก่าแสงดังกล่าวแล้ว ก็ต้องนอนกลางดิน กินในเรือ บ้างก็ทำเพิงพักริมหาดอาศัยพักพิงตามยถากรรม

ในวันต่อมาได้มีข้าราชการ ทราบนามว่า ชื่อเลียง (ไม่ทราบนามสกุล) เป็นข้าราชการในตำแหน่งเจ้าพนักงาน พร้อมด้วยทหารและคณะ เข้ามาควบคุมและดูแลชี้หลักปักเขตและแบ่งปันจัดสรรตามส่วน และแจ้งว่าให้เป็นที่อยู่อาศัยสืบทอดห้ามซื้อ ขาย เมื่อได้รับจัดสรรโดยมีอาณาเขตบริเวณเป็นของตนเอง จึงต้องปรับปรุง ตกแต่ง ตัด ถาง ขุด ให้เป็นที่ราบ ซึ่งเป็นการลำบากมากในการสร้างป่าให้เป็นเมือง

จากปี พ.ศ. 2502 จนถึงปัจจุบัน เป็นเวลา 54 ปีแล้ว ที่ผู้บุกเบิกกลุ่มแรกได้เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ได้รับสิทธิครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย และได้มีการรับรองจากทางราชการ ให้มีสถานะทะเบียนบ้าน หรือทะเบียนราษฎร แสดงความเป็นเจ้าของและเป็นผู้ครอบครองโดยแท้จริง ในเนื้อที่ที่ดินที่ทางราชการจัดสรรให้ในวันนั้น ในภายหลังทางราชการได้ประกาศให้ที่ดินส่วนหนึ่งหรือทั้งหมดให้เป็นที่ตั้งมัสยิด ยกฐานะชุมชนเป็นหมู่บ้าน ปัจจุบันชุมชนเก่าแก่นี้คือ หมู่บ้านที่ 14 ถนนเก่าแสน ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

ตามตำนานเก่าเล่าหรือเก่าแสน เป็นลักษณะภูเขาเตี้ยๆ มีต้นไม้ขึ้นเป็นหย่อมๆ ทางด้านที่ติดทะเลมีหินอยู่ก้อนหนึ่งโตพอสมควร ดูแล้วน่าตกทะเลแต่ไม่ตก จะใช้กำลังกระแทกยกเท่าไรก็ไม่ตก หินก้อนนี้ชาวบ้านเรียกว่า “ห้วยนายแรง” เรื่องของนายแรงนั้นมีนิทานท้องถิ่นประกอบว่าสมัยพระเจ้าธรรมศรี โสกราชสร้างเจดีย์พระบรมธาตุที่นครศรีธรรมราช นายแรงซึ่งเป็นคนไทยใจบุญใจกุศลได้เรียไรได้แก้วแหวนเงินทองมากมายบรรทุกสำเภาเพื่อไปบรรจุพระบรมธาตุ เมื่อสำเภามาถึงปากน้ำเมืองสงขลา (สมัยก่อนปากน้ำอยู่ที่เก่าเล่า) ชาวเรือที่มาจากนครศรีธรรมราชแจ้งว่า เขาสร้างพระธาตุเจดีย์บรรจุเสร็จแล้ว เมื่อนายแรงทราบดังนั้นด้วยความเสียใจก็ได้จมเรือและกลืนใจตายที่เรือพร้อมทรัพย์สมบัติจำนวนเก่าแสน ภายหลังคนจีนได้เรียกเสียงเพี้ยนไปเป็น”เก่าเล่า” “เก่าแสน” ที่หินห้วยนายแรงโดยเฉพาะข้างใต้หินนั้น เมื่อประมาณ 80 ปีมาแล้ว มีช่องพอถ่างมือลงไปได้ เมื่อถ่างลงไปจะพบเงินเหรียญมากมาย แต่นำขึ้นมาไม่ได้ เชื่อว่าหากใครผลัดหินห้วยนายแรงให้ตกลงได้ จะได้รับทรัพย์สินที่นายแรงนำมาทั้งหมด

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

ตารางที่ 1 ข้อมูลการประกอบอาชีพภายในชุมชนเก่าแก่ง

อาชีพ	จำนวน
เกษตรกรรม ทำสวน	4 ครัวเรือน
เกษตรกรรม เลี้ยงสัตว์	5 ครัวเรือน
ประมง	50 ครัวเรือน
ค้าขาย	30 ครัวเรือน
รับจ้าง	300 ครัวเรือน
รับราชการ	90 ครัวเรือน
ทำงานประจำเอกชนบริษัท/โรงงาน	50 ครัวเรือน
ว่างงาน	20 ครัวเรือน

ที่มา: สำนักงานเทศบาลนครสงขลา (2555)

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่า ประชาชนในชุมชนเก่าแก่งมีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย และการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นครัวเรือนที่ประกอบอาชีพประมง จากข้อมูลพบว่า มีประชาชนที่ประกอบอาชีพประมงจำนวน 50 ครัวเรือน

การประกอบอาชีพ ประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนเก่าแก่งมีอาชีพรับจ้างทั้งในชุมชนและนอกชุมชน และประชาชนชุมชนเก่าแก่งส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง ทำให้มีรายได้ไม่แน่นอน รายได้เฉลี่ยของประชาชนประมาณ 4,000 บาท/คน/เดือน ซึ่งเป็นรายได้ที่อยู่ในระดับต่ำ มีการดำเนินชีวิตแบบหาเช้ากินค่ำ ซึ่งในชุมชนลักษณะการรับจ้างจะเป็นแบบรับจ้างรายวัน เช่น ปอกกุ้ง ตัดหัวปลา ทำปลาเค็ม เป็นต้น และรองลงมาประกอบอาชีพค้าขาย เช่น ขายของชำ ขายของในตลาดหน้าชุมชนตอนเย็น เป็นต้น และเนื่องจากพื้นที่ชุมชนเก่าแก่งอยู่ติดริมฝั่งทะเล จึงมีประชาชนบางส่วนอีกเล็กน้อยประกอบอาชีพประมง โดยการประกอบอาชีพขึ้นอยู่กับสภาพภูมิอากาศ ซึ่งมีรายได้ที่ไม่แน่นอน และข้อมูลจากสำนักงานเทศบาลนครสงขลา (2555) ระบุว่ารายได้จากการเกษตร ประมง มีจำนวน 500,000 บาทต่อปี

ลักษณะทางสังคม

เมื่อมีการจัดตั้งชุมชนเก่าเส้งอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2527 แล้ว จึงมีการบริหารจัดการชุมชนตามกฎหมาย มีการจัดตั้งกรรมการชุมชนขึ้นเป็นผู้นำในการบริหารชุมชน รวมถึงการติดต่อประสานงานระหว่างชุมชน และหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ รวมทั้งทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภายในชุมชน ซึ่งมีวาระในการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี โดยการคัดเลือกจากคนในชุมชนด้วยกันเอง

มีมัสยิดเพื่อเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจของชาวไทยอิสลาม ซึ่งอยู่ใจกลางของชุมชนเก่าเส้งและมีวัด 1 แห่ง สำหรับเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจของชาวไทยพุทธ มีสำนักสงฆ์ตั้งอยู่บนเนินเขาใกล้ๆ และมีห้วยน้ำแรงที่คนที่นี่ความเชื่อนับถือ

ภาพที่ 3 แสดงทางเข้ามัสยิดซึ่งตั้งอยู่กลางชุมชนเก่าเส้ง

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รุจิ โรจนประศาสน์ (2533) ศึกษาเรื่องบูรณาการทางสังคมของชุมชนเก่าแก่อันเนื่องมาจากเพื่อศึกษาเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเกิดบูรณาการทางสังคมของชุมชนเก่าแก่อันเนื่องมาจากพบว่า 1. ลักษณะที่ตั้งของชุมชนและสภาพแวดล้อมภายนอกชุมชน บริเวณรอบชุมชนส่วนใหญ่เป็นสังคมชาวไทยพุทธ ทำให้มีโอกาสสังสรรค์กันบ่อย มีการติดต่อค้าขาย และไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ ทำให้คนต่างวัฒนธรรมมีความเข้าใจกันมากขึ้น 2. การประกอบอาชีพ ชุมชนเก่าแก่อันเนื่องมาจากชาวไทยพุทธและมุสลิมจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกัน และในกลุ่มชาวประมงด้วยกันก็มีการพึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งการที่ได้ทำงานร่วมกัน ทำให้เกิดความสนิทสนมและเข้าใจกันมากขึ้น 3. วัฒนธรรม ได้แก่ ประเพณีต่าง ๆ ทั้งของไทยพุทธและมุสลิม ซึ่งจะมาร่วมเฉพาะช่วงที่ไม่มีพิธีการทางศาสนา และอาจจะให้ความช่วยเหลือด้านแรงงานเงินทอง หรือวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น ทำให้ได้ใกล้ชิดช่วยเหลือกัน ทำให้มีความเข้าใจกัน 4. แหล่งความรู้ในชุมชน ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นอีกแห่งหนึ่งที่เด็กไทยพุทธและเด็กไทยมุสลิมได้อยู่ด้วยกัน เล่น เรียน นอนด้วยกัน และรับประทานอาหารร่วมกัน โดยมีแม่ครัวชาวไทยมุสลิมเป็นผู้ทำอาหาร เป็นสถานที่ที่ฝึกการอยู่ร่วมกันตั้งแต่วัยเด็ก 5. ผู้นำ มีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันของชาวไทยพุทธและชาวมุสลิม ได้แก่ ผู้นำศาสนาอิสลาม และผู้นำชุมชน ตลอดเวลาที่ผ่านมาก็สามารถแก้ปัญหาหรือประนีประนอมกันได้ 6. การตระหนักถึงความไม่แน่นอนของที่อยู่อาศัยเกิดความเดือดร้อนเรื่องที่อยู่ร่วมกัน จึงเป็นเหตุให้เกิดความร่วมมือมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันทั้งไทยพุทธและมุสลิม

ประสิทธิ์ คงธรรม (2539) ศึกษาเรื่องวัฒนธรรมการบริโภคอาหารของชาวบ้านชุมชนเก่าแก่อันเนื่องมาจากตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา โดยผู้วิจัยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมการบริโภคอาหารในโอกาสปกติและในโอกาสพิเศษ พบว่า การบริโภคอาหารในโอกาสปกติ จำแนกได้ตามวัยของบุคคลได้ 3 กลุ่ม คือ วัยทารก วัยเด็กและวัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่และวัยชรา วัฒนธรรมการบริโภคอาหารในวัยต่างๆ ขึ้นตอนและวิธีการแตกต่างกันไป ส่วนการบริโภคอาหารในโอกาสพิเศษ จำแนกเป็น 4 โอกาส คือ โอกาสเจ็บป่วย โอกาสต้อนรับผู้มาเยี่ยมเยือน โอกาสประเพณีต่างๆ และโอกาสฉลองความสำเร็จหรือประสบโชค วัฒนธรรมการบริโภคอาหารของชาวบ้านชุมชนเก่าแก่อันเนื่องมาจากตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ได้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตส่วนหนึ่งของชาวบ้านในชุมชนนี้

เอื้อพร เหมการณ์ (2541) ศึกษาเรื่องความสนใจในการประกอบอาชีพเสริมของแม่บ้านประมงในชุมชนแออัดเก่าแก่อันเนื่องมาจากจังหวัดสงขลา จากผลการวิจัยพบว่า แม่บ้านประมงในชุมชนแออัด

เก้าเส้ง จังหวัดสงขลานั้น ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ภูมิลำเนาเดิมอยู่ในจังหวัดสงขลามีอายุระหว่าง 25-50 ปี จบชั้นประถมศึกษา ระยะเวลาอาศัยในชุมชน 21-30 ปี ไม่เคยได้รับการสนับสนุนด้านการพัฒนาอาชีพจากองค์กรใดๆ รายได้และรายจ่ายต่อเดือนของครอบครัว ไม่เกิน 3,500 บาท ความสนใจในการเลือกอาชีพเสริมอยู่ในระดับต่ำ ความสำคัญในการเลือกอาชีพเสริมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนความสำคัญของปัญหาในการเลือกอาชีพอยู่ในระดับมาก นอกจากนี้ยังพบว่าแม่บ้านประมงที่นับถือศาสนาต่างกัน มีอายุ การศึกษา ระยะเวลาในการอยู่อาศัยในชุมชนรายได้ และรายจ่ายต่างกัน มีความสนใจในการเลือกประกอบอาชีพเสริมบางอย่างแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สุธิรา ชัยรักษา (2544) ศึกษาเรื่องวิถีชีวิตของครัวเรือนประมงพื้นบ้าน : กรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่างครัวเรือนประมงพื้นบ้านบริเวณอ่าวไทยกับบริเวณทะเลสาบสงขลา จ.สงขลา จากผลการศึกษาพบว่า วิถีชีวิตของครัวเรือนประมงพื้นบ้าน ด้านการทำมาหากิน หรือการทำประมงทั้งสองพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันในด้าน ช่วงเวลาในการทำมาหากิน ระยะทาง ระยะเวลาที่ใช้ในการทำประมง ตลอดจนอุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในการทำประมง รวมถึงการลงทุนในการทำประมง แต่สิ่งที่ไม่แตกต่างกัน คือ ลักษณะการขายสัตว์น้ำ ส่วนใหญ่ทั้งสองพื้นที่จะขายกับเจ้าแก่ผู้รับซื้อสัตว์น้ำในชุมชน

เฉลิมชนม์ วรรณทอง และคณะ (2547) ศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพบริเวณหาดชลาทัศน์จังหวัดสงขลา กรณีศึกษาพื้นที่ชุมชนเก้าเส้ง พบว่า ระหว่างปี พ.ศ. 2544-2545 หาดชลาทัศน์บริเวณชุมชนเก้าเส้งเกิดการพังทลายของชายฝั่งอย่างรุนแรง การกัดเซาะของคลื่นทำให้หาดทรายหายไป กินบริเวณกว้างจนถึงถนนชลาทัศน์ ทางเทศบาลนครสงขลาแก้ปัญหาโดยการสร้างแนวกำแพงหินกั้นคลื่นเป็นรูปตัวที จำนวน 3 ตัว ซึ่งแก้ปัญหาบริเวณที่มีปัญหาได้แต่ปัญหาใหม่ที่เกิดขึ้น คือ เกิดการกัดเซาะและพังทลายของชายฝั่งเพิ่มขึ้น และการพังทลายลึกเข้ามาจนถึงแนวคันสน สำหรับสาเหตุการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพบริเวณหาดชลาทัศน์ จ.สงขลา เกิดจากอิทธิพลจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เนื่องจากเกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะเดียวกันนี้ ตลอดแนวของชายฝั่งอ่าวไทย เช่น หาดปากพนัง จ.นครศรีธรรมราช หาดเจ้าสำราญ จ.เพชรบุรี หาดแสงจันทร์ จ.ระยอง เป็นต้น ส่วนอิทธิพลจากมนุษย์เนื่องมาจากการขาดความรู้ในการบริหารจัดการพื้นที่ชายทะเล

ตฤณ สุขนวล (2550) ศึกษาเรื่องการปรับตัวของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านลุ่มน้ำปากพนัง หลังเกิดขึ้นของโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง จากผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการ

ปรับตัวของครัวเรือนชาวประมงพื้นบ้านจะมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่างๆ เงื่อนไขที่สำคัญในการปรับตัว คือ เงื่อนไขทางทรัพยากร เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ เงื่อนไขทางสังคมวัฒนธรรม และเงื่อนไขอื่นๆ ซึ่งพบว่าชุมชนของชาวประมงพื้นบ้านที่ศึกษาทั้ง 2 ชุมชน มีเงื่อนไขที่จำเป็นในการปรับตัวแตกต่างกันอย่างมาก ทำให้แต่ละครัวเรือนมีศักยภาพในการปรับตัวแตกต่างกันค่อนข้างมาก แม้กระนั้นทั้ง 2 ชุมชน ก็พยายามปรับตัวเพื่อความอยู่รอดภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป บางส่วนที่ไม่สามารถปรับตัวให้ดำรงอยู่ในชุมชนได้ต้องอพยพโยกย้ายออกจากพื้นที่ในที่สุด ซึ่งมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงมากขึ้นในอนาคตหากไม่ได้รับการแก้ไขอย่างทัน่วงที

โสภา ทองประเสริฐ (2550) ศึกษาเรื่องวิถีชีวิตชาวประมงชุมชนคลองด่าน อำเภอบางปะอิน จังหวัดสมุทรปราการ จากผลการวิจัยพบว่า ชาวประมงชุมชนคลองด่านมีวิถีชีวิตเกี่ยวข้องและผูกพันอย่างกับความเชื่อและพิธีกรรมทั้งในด้านการประกอบอาชีพ และการดำเนินชีวิตประจำวัน รูปแบบของความเชื่อ และพิธีกรรมเป็นสิ่งที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ชาวประมงชุมชนคลองด่านให้ความสำคัญแก่การประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับอาชีพมากกว่าพิธีกรรมในด้านอื่นๆ เนื่องจากชาวประมงมีความเสี่ยงสูง และต้องพึ่งพาอาศัยทรัพยากรทางธรรมชาติในการประกอบอาชีพ ความเชื่อพิธีกรรมที่เกิดขึ้นจึงมีความเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชาวประมงชุมชนคลองด่านมีความปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตไปตามรูปแบบของวัฒนธรรมที่แพร่หลายเข้ามาในชุมชน ส่งผลให้ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตชาวประมงเปลี่ยนแปลงไปจากความเชื่อดั้งเดิม ขนบธรรมเนียมและประเพณีชาวประมงชุมชนคลองด่านจึงมีความคล้ายคลึงกับชุมชนในละแวกใกล้เคียงกับทั้งมีทรัพยากรสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม หลายเชื้อชาติมาอยู่รวมกัน กับทั้งมีความรักในท้องถิ่น ผู้คนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันชุมชนจึงเข้มแข็ง สามารถอยู่รอดและรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ได้

ในการดำเนินชีวิตและการปรับตัวของชาวประมงนั้น พบว่า การดำเนินชีวิตของชาวประมงมีลักษณะใกล้เคียงกัน โดยพึ่งพาอาศัยทรัพยากรทางธรรมชาติในการประกอบอาชีพ และปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตไปตามรูปแบบของวัฒนธรรมที่แพร่หลายเข้ามาในชุมชน โดยมีเงื่อนไขหลายประการที่ก่อให้เกิดการปรับตัว ได้แก่ เงื่อนไขทางทรัพยากร เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ เงื่อนไขทางสังคมวัฒนธรรม และเงื่อนไขอื่นๆ เพื่อความอยู่รอดภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป บางส่วนที่ไม่สามารถปรับตัวให้ดำรงอยู่ในชุมชนภายใต้สภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้ ก็ต้องอพยพโยกย้ายออกจากพื้นที่ในที่สุด

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การวิจัยในเรื่อง การดำเนินชีวิตและการปรับตัวของชาวประมงบ้านเก่าแสง จังหวัดสงขลา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาถึงการดำเนินชีวิตและการปรับตัว ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ของชาวประมงบ้านเก่าแสง ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลผู้ให้ข้อมูลหลักจากการบอกต่อแนะนำคนรู้จักจากผู้นำชุมชน

สำหรับการสัมภาษณ์ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เป็นรายบุคคลอย่างละเอียด ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยการเข้าไปพบกับประธานชุมชนก่อนเป็นอันดับแรก เพื่อแนะนำตนเองและขอเข้าไปเก็บข้อมูลในการวิจัย โดยประธานชุมชนได้แนะนำบอกต่อให้กับผู้วิจัย ให้เข้าไปสัมภาษณ์ในบริเวณริมชายฝั่งอันเป็นที่อยู่ของชาวประมง และแนะนำให้เข้าไปพบกรรมการชุมชนซึ่งอาศัยอยู่บริเวณนั้นและประกอบอาชีพประมง จากนั้นจึงได้ทำการสัมภาษณ์และกรรมการชุมชนจึงแนะนำผู้อาวุโสที่เคยประกอบอาชีพประมง และบุคคลที่ควรเข้าไปสัมภาษณ์เป็นลำดับต่อไป ซึ่งผู้วิจัยจะเข้าไปพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ซักถามข้อมูลและความคิดเห็นของของผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยผู้วิจัยจะตั้งคำถามไว้ล่วงหน้า เพื่อสะดวกในการจัดเก็บข้อมูล มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย

ในการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกชุมชนเก่าแสง จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีชาวประมงพื้นบ้านอาศัยอยู่ 50 ครัวเรือน โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์จากการบอกต่อแนะนำคนรู้จัก (Snowball Technique) จากผู้นำชุมชนแนะนำและบอกต่อให้ ประกอบด้วย ครอบครัวหรือผู้ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านในชุมชนเก่าแสง จำนวนทั้งสิ้น 14 ราย และในจำนวนนี้ได้รวมผู้นำชุมชนรวมไว้ด้วยแล้ว เพื่อเป็นตัวแทนในการศึกษาข้อมูลการดำเนินชีวิตและการปรับตัวของชาวประมงบ้านเก่าแสง ซึ่งผู้ให้ ข้อมูลหลักในจำนวนนี้ ผู้วิจัยได้พิจารณาจากการเป็นบุคคลที่เต็มใจให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ และอนุญาตให้ผู้วิจัยเปิดเผยข้อมูลแล้วเท่านั้น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์ โดยศึกษาจากข้อมูลพื้นฐานของชุมชน การตรวจเอกสารจากแนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาสรุปประเด็นหลักในแบบสัมภาษณ์ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดขอบเขตของเนื้อหาของการสัมภาษณ์ โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์ที่เกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ ศาสนา และสถานภาพ

ส่วนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์ที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตและการปรับตัวในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ของชาวประมงบ้าน แก้วเส้ง ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยจะใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้องกับชาวประมงบ้าน แก้วเส้ง ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ของนักวิชาการต่างๆ ที่ได้ศึกษา ค้นคว้า และวิจัยเอาไว้
2. การบันทึกข้อมูลจากการลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยบันทึกในสมุดจดบันทึกข้อมูล (Field Notes) เพื่อบันทึกสาระสำคัญของผู้ให้สัมภาษณ์ขณะเก็บข้อมูลภาคสนาม และกล้องถ่ายภาพ ใช้บันทึกภาพถ่ายเพื่อใช้ในการนำเสนอผลงานวิจัย
3. การสัมภาษณ์จะเริ่มจากการทำความรู้จักคุ้นเคยและขออนุญาตสัมภาษณ์ ใช้วิธีการสนทนาทั่วไป การสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลอย่างเป็นกันเอง ทำให้กลุ่มตัวอย่างพร้อมที่จะเปิดเผยข้อมูลส่วนตัว และการสังเกตพฤติกรรม

ในการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีการนัดหมายเวลาหลังจากการว่างจากงานของผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อให้ได้ข้อมูลเพิ่มเติมจากการสนทนาทั่วไป สถานที่ที่ใช้ในการสัมภาษณ์ คือ บริเวณบ้านของผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยผู้วิจัยจะเข้าไปหากกลุ่มตัวอย่างตามบ้านในชุมชน

จากที่ผู้นำชุมชนแนะนำและบอกต่อให้ เพื่อความสะดวกในการเข้าไปเก็บข้อมูล รวมทั้งการสังเกตพฤติกรรมขณะสัมภาษณ์ไปด้วย ในการสัมภาษณ์ได้ใช้วิธีการซักถาม สร้างความคุ้นเคยเพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์รู้สึกผ่อนคลาย และพร้อมที่จะให้ข้อมูล โดยจะอธิบายให้ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้อย่างชัดเจนก่อน ผู้วิจัยได้ขออนุญาตจัดบันทึกข้อมูลที่ได้รับจากการตอบ โดยใช้เครื่องบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์ เพื่อนำมาถอดเทปสำหรับการวิเคราะห์ และตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของเนื้อหา

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาการดำเนินชีวิต และการปรับตัวของชาวประมงบ้านเก่าแสง จำนวน 14 ราย โดยใช้ข้อมูลจากวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ด้วยการบรรยายในเชิงพรรณนา และก่อนทำการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากวิธีการต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความเที่ยงตรงน่าเชื่อถือและสมบูรณ์เพียงพอที่จะตอบปัญหาการวิจัย ดังนี้

1. การตรวจสอบด้านข้อมูล โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นกลุ่มตัวอย่างและเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อความเที่ยงตรงของข้อมูล

2. รวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน โดยแยกประเภทของข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ ศาสนา และสถานภาพ

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของชาวประมงบ้านเก่าแสง ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการปรับตัวของชาวประมงบ้านเก่าแสง ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม

หลังจากการตรวจสอบข้อมูลเรียบร้อยแล้ว นำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุปของการดำเนินชีวิตและการปรับตัวของชาวประมงพื้นบ้านในปัจจุบัน ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก จะทำการบันทึกเสียงตั้งแต่เริ่มสัมภาษณ์จนเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์ทุกครั้ง ส่วนเนื้อหาจากการสัมภาษณ์จะยืดยาคำพูดของผู้ให้ข้อมูลเป็นหลักแล้วนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมายเชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้ เพื่อตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของข้อมูลให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยนำเสนอผลการวิจัยด้วยการเขียนแบบพรรณนา และการกล่าวอ้างถึงบุคคลผู้ให้ข้อมูลจะใช้การแทนตัวโดยการใช้นามสมมุติ เพื่อรักษาสិทธิส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูล

บทที่ 4

ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์

ผลการวิจัยเรื่อง “การดำเนินชีวิตและการปรับตัวของชาวประมงบ้านเก่าแสง ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา” ในครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาชาวประมงบ้านเก่าแสง โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหลักจากการบอกต่อแนะนำคนรู้จัก (Snowball Technique) จากผู้นำชุมชน แนะนำและบอกต่อให้ ประกอบด้วย ครอบครัวหรือผู้ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านในชุมชนเก่าแสง จำนวนทั้งสิ้น 14 ราย ได้ผลการวิจัยดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

ส่วนที่ 2 การดำเนินชีวิตของชาวประมง

ส่วนที่ 3 การปรับตัวของชาวประมง

ข้อมูลส่วนบุคคล

ข้อมูลส่วนบุคคลเป็นข้อมูลเกี่ยวกับเพศ อายุ สถานภาพ ศาสนา และอาชีพ โดยเรียงลำดับตามอายุของผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้นามสมมุติในการวิเคราะห์ข้อมูล จำนวนทั้งสิ้น 14 ราย

ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 1

ชื่อสมมุติ “มา” เพศหญิง อายุ 80 ปี เป็นพี่สาวของนายรอ ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 3 สถานภาพสมรส นับถือศาสนาอิสลาม เคยประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก มีอาชีพเสริมขายปลา รับจ้างทำปลา ปัจจุบันให้ลูกหลานทำประมงแทน เป็นผู้อาวุโสของชุมชน ซึ่งในงานวิจัยนี้ถือว่าเป็นผู้นำชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 2

ชื่อสมมุติ “พัน” เพศชาย อายุ 73 ปี สถานภาพสมรส นับถือศาสนาอิสลาม เคยประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก และมีอาชีพเสริมรับจ้างก่อสร้าง อดีตเคยทำอาชีพเสริมขับรถ ปัจจุบันให้ลูกชายรับสืบทอดอาชีพประมงแทน เป็นผู้อาวุโสของชุมชน ซึ่งในงานวิจัยนี้ถือว่าเป็นผู้นำชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 3

ชื่อสมมุติ “รอ” เพศชาย อายุ 67 ปี เป็นน้องชายของนางมา ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 1 สถานภาพสมรส นับถือศาสนาอิสลาม เคยประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก และมีอาชีพเสริมรับจ้างก่อสร้าง ปัจจุบันให้ลูกชายรับสืบทอดอาชีพประมงแทน เป็นผู้อาวุโสของชุมชน และมีตำแหน่งในชุมชน ซึ่งในงานวิจัยนี้ถือว่าเป็นผู้นำชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 4

ชื่อสมมุติ “ดี” เพศชาย อายุ 62 ปี สถานภาพสมรส นับถือศาสนาอิสลาม ปัจจุบันยังคงประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก และมีอาชีพเสริมรับจ้าง เป็นผู้อาวุโสของชุมชน และมีตำแหน่งในชุมชน ซึ่งในงานวิจัยนี้ถือว่าเป็นผู้นำชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 5

ชื่อสมมุติ “ติง” เพศหญิง อายุ 54 ปี เป็นมารดาของนางสาวอิง ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 14 สถานภาพสมรส นับถือศาสนาอิสลาม เคยประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก และมีอาชีพเสริมรับจ้าง หลังจากสามีเสียชีวิตก็ไม่ได้ทำอาชีพประมง ปัจจุบันให้ลูกๆ ทำอาชีพประมงแทน

ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 6

ชื่อสมมุติ “เจ” เพศชาย อายุ 52 ปี สถานภาพสมรส นับถือศาสนาอิสลาม ปัจจุบันยังคงประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก และมีอาชีพเสริมรับจ้างทำประมงทั้งในชุมชนและนอกชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 7

ชื่อสมมุติ “สม” เพศชาย อายุ 52 ปี สถานภาพสมรส ตอนเด็กๆ นับถือศาสนาพุทธ ต่อมาคนไทยที่นับถือศาสนาอิสลามรับไปเลี้ยงดู ประกอบกับแต่งงานกับภรรยาซึ่งนับถือศาสนาอิสลาม ปัจจุบันนับถือศาสนาอิสลาม ปัจจุบันยังคงประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก และมีอาชีพเสริมรับจ้าง

ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 8

ชื่อสมมุติ “กาน” เพศชาย อายุ 48 ปี สถานภาพสมรส นับถือศาสนาอิสลาม ปัจจุบันยังคงประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก และมีอาชีพเสริมรับจ้าง

ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 9

ชื่อสมมุติ “กัน” เพศชาย อายุ 47 ปี สถานภาพสมรส นับถือศาสนาอิสลาม ปัจจุบันยังคงประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก และมีอาชีพเสริมรับจ้างก่อสร้าง

ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 10

ชื่อสมมุติ “ดา” เพศหญิง อายุ 45 ปี สถานภาพสมรส นับถือศาสนาอิสลาม เคยประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก ปัจจุบันสามีกับพี่ชายทำประมงแทนตนเอง และมีอาชีพเสริมขายปลา

ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 11

ชื่อสมมุติ “น้อย” เพศหญิง อายุ 62 ปี สถานภาพสมรส นับถือศาสนาอิสลาม เคยประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก และมีอาชีพเสริมรับจ้างทำโรงงาน หลังจากสามีเสียชีวิตทำประมงเองไม่ไหว ประกอบกับลูกหลานทำประมงไม่เป็น จึงเลิกประกอบอาชีพประมง และมาทำอาชีพรับจ้างแทน

ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 12

ชื่อสมมุติ “นะ” เพศชาย อายุ 43 ปี สถานภาพสมรส นับถือศาสนาอิสลาม ปัจจุบันยังคงประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก ไม่มีอาชีพเสริมแต่อย่างใด

ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 13

ชื่อสมมุติ “นุ้ย” เพศชาย อายุ 40 ปี สถานภาพสมรส นับถือศาสนาอิสลาม ปัจจุบันยังคงประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก และมีอาชีพเสริมรับจ้าง ซึ่งมีตำแหน่งในชุมชน ซึ่งในงานวิจัยนี้ถือว่าเป็นผู้นำชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 14

ชื่อสมมุติ “อิง” เพศหญิง อายุ 29 ปี เป็นลูกสาวของนางดัง ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 5 สถานภาพสมรส นับถือศาสนาอิสลาม ปัจจุบันประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก และมีอาชีพเสริมรับจ้าง ช่วงที่ให้สัมภาษณ์นี้อยู่ในช่วงตั้งครรภ์ จึงให้พี่ชายทำประมงแทนตนเอง ซึ่งปกติแล้วจะไปทำประมงกับพี่ชายสองคน

ตารางที่ 2 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้นามสมมุติ

รายชื่อ	เพศ	อายุ	สถานภาพ	ศาสนา	อาชีพหลัก	อาชีพเสริม	หมายเหตุ	
1	มา	หญิง	80 ปี	สมรส	อิสลาม	เคยประกอบอาชีพประมง	เคยประกอบอาชีพทำปลา	ผู้นำชุมชน
2	พัน	ชาย	73 ปี	สมรส	อิสลาม	เคยประกอบอาชีพประมง	รับจ้าง	
3	รอ	ชาย	67 ปี	สมรส	อิสลาม	เคยประกอบอาชีพประมง	เคยประกอบอาชีพรับจ้าง	ผู้นำชุมชน
4	ดี	ชาย	62 ปี	สมรส	อิสลาม	ประมง	รับจ้าง	ผู้นำชุมชน
5	ดิง	หญิง	54 ปี	สมรส	อิสลาม	เคยประกอบอาชีพประมง	รับจ้าง	
6	เจ	ชาย	52 ปี	สมรส	อิสลาม	ประมง	รับจ้างประมง	
7	สม	ชาย	52 ปี	สมรส	อิสลาม	ประมง	รับจ้าง	
8	กาน	ชาย	48 ปี	สมรส	อิสลาม	ประมง	ขายปลา	
9	กัน	ชาย	47 ปี	สมรส	อิสลาม	ประมง	รับจ้าง	
10	คา	หญิง	45 ปี	สมรส	อิสลาม	เคยประกอบอาชีพประมง	ขายปลา	
11	น้อย	หญิง	44 ปี	สมรส	อิสลาม	เคยประกอบอาชีพประมง	รับจ้าง	
12	นะ	ชาย	43 ปี	สมรส	อิสลาม	ประมง	-	
13	นัย	ชาย	40 ปี	สมรส	อิสลาม	ประมง	รับจ้าง	ผู้นำชุมชน
14	อิง	หญิง	29 ปี	สมรส	อิสลาม	ประมง	รับจ้าง	

ที่มา: จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงพฤษภาคม 2556

จากตารางที่ 2 ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ในเรื่องของเพศ อายุ สถานภาพ ศาสนา และอาชีพของชาวประมงบ้านเก่าแสง ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งสิ้นจำนวน 14 คน และได้นำมาวิจารณ์ร่วมกับแนวคิดและทฤษฎีรวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. เพศ พบว่า เป็นเพศชายจำนวน 9 คน และเป็นเพศหญิงจำนวน 5 คน แสดงให้เห็นว่าผู้ชายประกอบอาชีพประมงมากกว่าผู้หญิง และทำประมงมาอย่างยาวนานกว่าเพศหญิง ประกอบกับ

ผู้หญิงประกอบอาชีพประมงในอดีตประกอบอาชีพประมงร่วมกับสามี แต่ปัจจุบันมีเพียงรายเดียวที่ยังคงประกอบอาชีพประมงอยู่ ซึ่งส่วนใหญ่จะเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นๆ จะเห็นว่าผู้หญิงมีจำนวนน้อยมากที่เลือกประกอบอาชีพประมง เมื่อเทียบกับจำนวนของผู้ชาย ซึ่งอาชีพประมงนั้นเป็นอาชีพที่ใช้แรงงาน ประกอบกับการทำงานในเรือประมงเป็นงานที่หนัก ทำให้เพศหญิงซึ่งมีกำลังเรณงกายน้อยกว่าเพศชาย เลือกที่จะประกอบอาชีพอื่นมากกว่าอาชีพประมง โดยชาวประมง “อิง” ได้ให้ความเห็นไว้ว่า

“ถึงจะเป็นผู้หญิง แต่ก็ทำอาชีพนี้ด้วยใจ”

“ทำประมงเพราะชอบส่วนตัว พ่อแม่ให้ทำ ไม่บังคับ”

“เป็นผู้หญิงออกเรืออยู่คนเดียว เพราะความชอบ สามียังไม่ออกทะเลเลย”

การวิจารณ์ร่วมกับแนวคิดและทฤษฎีรวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพศในการประกอบอาชีพประมง พบว่า เพศชายจะเลือกประกอบอาชีพประมงมากกว่าเพศหญิง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ แสงเสริม แก้วดี (2552) ทำการศึกษาเรื่องพฤติกรรมการทำประมงของชาวบ้านในพื้นที่อ่างเก็บน้ำยางชุม อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภออุบลูบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีผลการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องเพศว่า ผู้ทำประมงกลุ่มเป้าหมายตัวอย่างที่ศึกษาในครั้งนี้ส่วนใหญ่เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง คือ เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 98.2 และเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 1.8 เนื่องจากอาชีพทำการประมงเป็นอาชีพที่ต้องใช้ทักษะความชำนาญเฉพาะทางและใช้แรงงานหนักในการทำประมง โดยการเตรียมเครื่องมือประมง การออกเรือ และออกแรงในการเก็บเกี่ยวผลผลิต จึงเป็นสาเหตุให้ผู้ทำประมงเกือบทั้งหมดเป็นเพศชาย ประกอบกับผู้หญิงส่วนใหญ่จะทำหน้าที่เป็นแม่บ้านเลี้ยงดูบุตร และประกอบอาชีพทั่วไป

และสอดคล้องกับ นุศจิ ทวีวงศ์ (ม.ป.ป.) กล่าวไว้ว่า วิถี ค่านิยมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ ได้ทำให้ผู้ชายมีอิทธิพลและควบคุมการใช้แรงงานในการประกอบอาชีพผู้หญิงถูกมองว่าเป็นผู้อยู่ใต้อาณัติของผู้ชาย ซึ่งบางครั้งผู้หญิงเองก็มีค่านิยมยอมรับภาวะชายเป็นใหญ่เช่นกัน

ดังนั้นเพศหญิงเลือกที่จะประกอบอาชีพประมงน้อยกว่าเพศชาย และการใช้แรงงานที่หนักในการทำประมง ประกอบกับมีภาระการเป็นแม่บ้าน เลี้ยงดูบุตรของผู้หญิง จึงทำให้พบว่าเพศชายประกอบอาชีพประมงมากกว่าเพศหญิง

2. อายุ กลุ่มตัวอย่างมีอายุตั้งแต่ 29-80 ปี ซึ่งถือว่าเป็นวัยผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ และพบว่า ชาวประมงทั้ง 14 ราย มีวัยผู้ใหญ่อยู่ถึง 10 ราย (อายุระหว่าง 25-60 ปี) และเป็นผู้สูงอายุจำนวน 4 ราย (อายุ 60 ปีขึ้นไป) ทั้งนี้อายุมีความสัมพันธ์กับเพศด้วย กล่าวคือ มีแนวโน้มว่า เมื่อมีอายุมากขึ้น เพศชายจะยังคงประกอบอาชีพประมงต่อไป ส่วนเพศหญิงเมื่ออายุมากขึ้นหรือหลังจากสามีเสียชีวิต ก็เปลี่ยนการประกอบอาชีพจากอาชีพประมงไปประกอบอาชีพอื่นๆแทน จะเห็นว่าวัยผู้ใหญ่เป็นวัยที่เหมาะสมกับการใช้แรงงานในการทำประมง แม้ว่าจะมีเพียงส่วนน้อยที่เป็นผู้สูงอายุที่ยังคงประกอบอาชีพประมงต่อไป ทั้งๆที่ลูกหลานก็รับสืบทอดอาชีพไปแล้วก็ตาม โดยชาวประมง “ดี” ได้ให้ความเห็นไว้ว่า

“ตอนนี้ก็ยังทำประมงอยู่ ถึงจะอายุถึงวัยเกษียณแล้วก็เถอะ มีเบี้ยใช้ก็เพราะออกเรือนี้แหละ”

การวิจัยร่วมกับแนวคิดและทฤษฎีรวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอายุในการประกอบอาชีพประมง พบว่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ เลิศชาย ศิริชัย และ นฤฤทธิ์ ดวงสุวรรณ (2543) ซึ่งมีการศึกษาพบว่า ช่วงอายุของคนที่ทำประมงในปัจจุบันพบได้ตั้งแต่อายุ 20 ปีจนถึง 65 ปี กลุ่มที่ต่ำกว่าอายุ 20 ปี ในชุมชนมุสลิมจะเป็นกลุ่มที่ออกไปรับจ้างนอกหมู่บ้าน ซึ่งได้แก่ งานในโรงงานเป็นหลัก และส่วนใหญ่จะทำแบบไปเช้าเย็นกลับ

3. สถานภาพ ชาวประมงทั้ง 14 ราย มีสถานภาพสมรส ซึ่งเป็นผู้ที่มีครอบครัวแล้วทั้งสิ้น และมีภาระทางบ้านที่ต้องดูแล รวมถึงการเป็นหัวหน้าครอบครัวในครัวเรือนด้วย การทำประมงจึงเป็นอาชีพที่ทำเพื่อการยังชีพ เพื่อหารายได้เลี้ยงครอบครัว ให้มีความเป็นอยู่ที่ดี ประกอบกับอาชีพประมงเป็นอาชีพดั้งเดิมที่ทำมาตั้งแต่บรรพบุรุษและเป็นมรดกตกทอดมาในครอบครัวจากรุ่นสู่รุ่น จึงกล่าวได้ว่าชาวประมงพื้นบ้านมีภูมิปัญญาในการทำประมง และอยู่ร่วมกับทรัพยากรในทะเลได้เป็นอย่างดี

การวิจัยร่วมกับแนวคิดและทฤษฎีรวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอายุในการประกอบอาชีพประมง พบว่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรลักษณ์ ทิพย์อักษร (2554) ได้ศึกษาสถานภาพสมรสของเกษตรกรพบว่า เกษตรกรมีสถานภาพสมรสมากที่สุดเนื่องจากการศึกษาสถานภาพสมรสในครัวเรือนของเกษตรกรที่ทำแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าครอบครัว

4. ศาสนา ชาวประมงทั้ง 14 ราย เป็นชาวไทย นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งศาสนาทุกศาสนา ล้วนสอนให้คนทุกคนเป็นคนดีทั้งสิ้น ดังนั้นชาวประมงบ้านเก่าแสงจึงเป็นชาวไทยมุสลิม ที่มีวิถี ความเป็นอยู่โดยยึดถือศาสนาอิสลามเป็นหลัก ในการจะประกอบกิจใดๆ ก็ตาม รวมถึงการทำ ประมงพื้นบ้านซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวประมงบ้านเก่าแสง

การวิจารณ์ร่วมกับแนวคิดและทฤษฎีรวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอายุในการประกอบ อาชีพประมง พบว่า สอดคล้องกับงานวิจัย ของ ดอเลาะ สะอะ และคณะ (2554) ได้กล่าวถึง ความ เชื่อมเกี่ยวกับทรัพยากรในทะเล ซึ่งเป็นทรัพยากรที่ใช้ร่วมกัน (Common-pool Resources) เป็นของ องค์อัลลอฮ์ (พระเจ้าเป็นเจ้า) และผู้ที่มีหน้าที่ในการปกป้องดูแลรักษาทะเล เรียกว่า “นบียะคียะเคห์” การใช้ประโยชน์จากทะเลจึงต้องเคารพต่อผู้ปกป้องทะเล ต้องเรียนรู้และเข้าใจธรรมชาติของท้อง ทะเล รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในทะเลต้องเป็น ไปอย่างเท่าเทียมกัน อย่างคุ้มค่า และ ต้องไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อน

ดังนั้น นอกจากศาสนาจะเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจแล้ว ยังเป็นหลักในการยึดถือปฏิบัติในการ ดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพอีกด้วย

5. อาชีพ ชาวประมงทั้ง 14 ราย ต่างก็ประกอบอาชีพประมงด้วยกันทั้งสิ้น ผู้ที่ยังคง ประกอบอาชีพประมงเป็นหลักและยังทำประมงอยู่มีจำนวน 8 ราย ผู้ที่เคยประกอบอาชีพประมง จำนวน 6 ราย ซึ่งแบ่งได้เป็น ผู้ที่เลิกประกอบอาชีพประมงแล้วเลิกทำประมงเพราะเป็นผู้สูงอายุ มีจำนวน 3 ราย จากจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมด 4 ราย และผู้ที่เลิกประกอบอาชีพประมงแล้วเปลี่ยนไป ประกอบอาชีพอื่น มีจำนวน 3 ราย

จากชาวประมง จำนวน 14 ราย มีผู้ที่ประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพหลักประกอบกับมี อาชีพเสริมอื่นๆ ในช่วงนอกฤดูกาลทำประมง จำนวน 13 ราย และมีผู้ที่ประกอบอาชีพประมงเป็น อาชีพหลักและไม่มีอาชีพเสริมมีเพียง 1 รายเท่านั้น จะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่เมื่อประกอบอาชีพ ประมงเป็นอาชีพหลักแล้ว จะต้องมีการทำอาชีพเสริมอื่นๆ เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวด้วย

การวิจารณ์ร่วมกับแนวคิดและทฤษฎีรวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอายุในการประกอบ อาชีพประมง พบว่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ ตฤณ สุขนวล (2550) มีผลการศึกษาพบว่า ผู้ที่มี ที่ดินทำกินน้อย หรือไม่มีที่ดินทำกินเลยจะประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก และทำอาชีพอื่น เป็นอาชีพเสริม โดยมีการทำงานรับจ้างเพื่อนำรายได้มาเลี้ยงครอบครัว เช่น ทำงานก่อสร้าง เป็นต้น

การดำเนินชีวิตของชาวประมง

ชุมชนประมงพื้นบ้านบ้านเก่าแสงจะตั้งถิ่นฐานและอาศัยอยู่ตามริมชายฝั่งทะเล มีทั้งใช้เรือและไม่ได้ใช้เรือเป็นพาหนะ แต่หากินอยู่ตามแนวชายฝั่งทะเล วิธีการประกอบอาชีพเป็นเรื่องหลักที่ชาวประมงให้ความสำคัญ ด้วยเหตุว่าทรัพยากรสำคัญของชาวประมง คือ ทรัพยากรที่อยู่ในทะเล ได้แก่ กุ้ง หอย ปู ปลา เป็นต้น ทำให้การมีบ้านเรือนเป็นเพียงเพื่ออาศัย หลับนอน และคอยเฝ้าระวังเรือ เครื่องมือประมงเท่านั้น ดังนั้น ผืนดินริมทะเล จึงเป็นวิถีชีวิตที่สัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องกับความ เป็นอยู่ของชาวประมงมาจากรุ่นสู่รุ่นสืบต่อกันมา ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งการดำเนินชีวิต ออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีผลการศึกษา ดังนี้

การดำเนินชีวิตด้านเศรษฐกิจ

อาชีพประมงอยู่กับชาวประมงบ้านเก่าแสงมาช้านานแล้ว ซึ่งแต่เดิมชาวประมงบ้านเก่าแสง นี้อยู่อาศัยในที่หนึ่ง และจากการสั่งการของทางราชการทำให้ต้องอพยพโยกย้ายมาตั้งบ้านเรือน ณ ชุมชนเก่าแสงในปัจจุบัน โดยได้นำอาชีพซึ่งบรรพบุรุษถ่ายทอดวิชาไว้ให้นำติดตัวมาด้วย และ ดำเนินชีวิตตามรอยทางของบรรพบุรุษที่ได้ทำการฝากฝังไว้ ซึ่งผู้ที่ประกอบอาชีพประมงตั้งถิ่นฐาน บ้านเรือนอยู่บริเวณริมชายทะเลหรือชายฝั่ง เป็นหมู่บ้านริมทะเล และมีวิถีชีวิตทำประมง มีครัวเรือน ที่ประกอบอาชีพประมงมีจำนวนทั้งสิ้น 50 ครัวเรือน ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกทั้ง 14 ราย ได้ผล ดังนี้

1. มา ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า เป็นพี่น้องกับรอ ซึ่งเป็นชาวประมงชุมชนบ้านเก่าแสง ซึ่งแต่เดิม อาศัยอยู่ชุมชนแหลมสนอ่อนบริเวณป่าสน แล้วย้ายมาอยู่เก่าแสงในปี พ.ศ. 2502 ซึ่งแต่เดิมประกอบ อาชีพประมง ขายปลา และในช่วงมรสุมก็รับจ้างทำปลา เมื่อปลดเกษียณตัวเองแล้ว ก็รอใช้เงิน ช่วยเหลือคนชราในการประทั้งชีวิต ส่วนการประมงก็ให้ลูกหลานสืบต่ออาชีพออกเรือหาปลา

“ตอนยังทำงาน มีอาชีพทำปลา ออกเรือ ตอนนี้พึ่งเงินคนแก่”

“ให้ลูกหลานสืบต่อ ออกหาปลา ทำเรือ”

“เรือประมงมีใช้เอง ในเก่าแสงนี้ เรือลดลง ขายไปบ้าง เสียหายไปบ้าง”

2. พัน ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า แต่เดิมมีอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก และรับจ้างก่อสร้างเป็นอาชีพเสริม แต่ก่อนหน้านั้นขับรถเป็นอาชีพเสริม ขณะนี้มีเงินรายได้จากเงินคนชราที่ทางรัฐบาลจัดให้แต่ละเดือน กับเงินอีกจำนวนหนึ่งที่ลูกชายและลูกสาวแบ่งให้เป็นค่าใช้จ่ายส่วนตัว ปัจจุบันให้ลูกทำประมงแทน โดยมีลูกชายรับสืบทอดอาชีพประมง ส่วนลูกสาวทำงานรับจ้าง รวมถึงต้องกู้ยืมเงินจากนายทุน บางครั้งต้องซื้อปลาจากที่เขาทำประมงที่อื่นมาขาย และปัจจุบันนี้ทำประมงที่มีรายได้ประจำจนกระทั่งอยู่ได้ คือ ประมงใน ที่ทำที่เกาะยอ หรือทะเลสาบสงขลา แต่ที่ชุมชนประมงบ้านเก่าแสงไม่ได้มีรายได้ที่แน่นอนแบบนั้น ไม่มีสิ่งใดรับประกันว่า การทำประมงในเดือนหนึ่งๆ จะทำให้มีรายได้เข้ามาเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวในทุกๆ เดือน ที่ชุมชนประมงบ้านเก่าแสงเรือประมงจะขึ้นทะเบียนกับกรมเจ้าท่า แต่ในอดีตจะขึ้นทะเบียนกับที่ว่าการอำเภอ

“ถ้าไม่ออกเรือ แต่ก่อนก็ขับรถ หลังๆก็มาทำก่อสร้าง เดี่ยวนี้ลูกชายทำประมงแทน”

“เมื่อก่อนประมงรายได้ 1,000-2,000 บาทต่อวัน รายได้ก็ยังมากกว่าเป็นนายสิบตำรวจที่รายได้ เดือนละ 600 บาท แต่ปัจจุบันทำประมงบางทีเดือนหนึ่งๆ ก็ไม่มีรายได้เข้ามาเลย”

3. รอ ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า เป็นพี่น้องกับมา ให้ข้อมูลสอดคล้องตรงกัน ทำอาชีพประมงซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมมาแต่บรรพบุรุษ ครอบครัวทำประมงมาตั้งแต่อยู่ชุมชนแหลมสนอ่อน จนกระทั่งย้ายมาอยู่ที่ชุมชนเก่าแสง ในปี พ.ศ. 2502 และอาชีพนี้ยังสืบทอดไปถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน แม้ว่าตนเองจะไม่ได้ทำแล้ว ก็ยังช่วยเหลือและให้คำปรึกษากับลูกหลานต่อ ลูกหลานทำงานไปก็นำเงินมาให้บ้าง ซื้อของมาฝากบ้าง และมีเงินช่วยเหลือคนชรา ซึ่งก็มีเพียงพอกับการดำรงชีพในแต่ละวัน

การประมงจะทำได้ในเดือนมีนาคมถึงเดือนธันวาคม หลังจากเดือนที่กล่าวมาจะเป็นช่วงมรสุม ซึ่งทำให้ทำประมงลำบาก และไม่คุ้มค่า ช่วงดี 1-2 จะเป็นช่วงที่คลื่นเรียบเหมาะแก่การทำประมง ช่วงไหนถ้าโชคดีใช้เวลาเพียง 20-30 นาที ออกไปไม่กี่ไกลจากฝั่งมากนัก ก็ได้ของจากทะเลกลับมา เช่น กุ้ง ปลา ปู หอย เป็นต้น แต่ถ้าช่วงไหนไกลๆ หาไม่ได้ ก็ต้องออกเรือไปไกล ใช้เวลาถึง 3-4 ชั่วโมงขึ้นไป หรือถ้าช่วงมรสุมจะออกเรือก็ทำประมงกับเพื่อนที่อยู่ทางอำเภอสิงหนคร โดยเอาเรือฝากไว้ให้เพื่อนดูแล ส่วนปลาที่ได้มาบางครั้งก็นำไปขายเอง บางครอบครัวก็ขายให้แม่ค้า ซึ่งครอบครัวของตนเองได้ขายให้กับแม่ค้า หรือช่วงไหนที่ได้ปลามาเยอะจะมีพ่อค้าแม่ค้ามาซื้อถึงในเรือเลยทีเดียว ซึ่งการทำประมงเป็นอาชีพที่มีรายได้ไม่แน่นอน ขึ้นกับความขยัน และสภาพดินฟ้าอากาศด้วย

เรือประมงในชุมชนเมื่อก่อนมีจำนวนถึง 60-80 ลำ ซึ่งก็เสียหายไปบ้าง หรือทำแล้วขาดทุนไปบ้าง จนต้องขายไปบ้างก็มี ทำให้ปัจจุบันเรือในชุมชนเหลืออยู่ประมาณ 30-40 ลำ

ส่วนการเริ่มทำประมงนั้นเด็กจะเริ่มทำกันตั้งแต่เด็ก อายุ 11-12 ปี ก็เริ่มทำประมง

“ทำประมงมา 50 ปีแล้ว ตั้งแต่ ป. 3 เป็นอาชีพดั้งเดิม ตั้งแต่ปู่ตายาย และทำสืบทอดต่อจากรุ่นพ่อ แต่ปัจจุบันไม่ได้ทำแล้ว ให้ลูกหลานทำ แต่ก็ดูแลอยู่” “ลูกๆทำประมง ป๊ะก็ช่วยลูกช่วยซ่อมเรือ ทำอวน เรือเสียก็ซ่อมให้ เป็นการประมงแบบเดิมๆ” “ทำมาตั้งแต่อยู่ป่าสน ย้ายมาอยู่ที่นี่ ตั้งแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์”

“อาชีพประมงอยู่ที่ไหน ไม่ได้หนีจากกรมทะเล” “ที่เก่าแก่นี้หากินดี ชาวบ้านต่างถิ่นมาแล้วชอบอยากอยู่อาศัยที่นี่ เพราะอากาศดีและหากินง่าย”

“ทำประมงในช่วงเดือนมีนาคมถึงธันวาคม ช่วงเดือนที่เหลือเป็นช่วงมรสุม ออกทะเลไม่ได้ ดังคำไม่มีเข้ามาเลย” “ทำประมง ก็ลุกขึ้นมาตี 1-2 เป็นช่วงคลื่นเงียบ ก็ออกเรือได้เลย” “บางทีออกเรือไปถ้าไม่มีตัวใกล้ๆ จะออกเรือไปข้างนอก 3-4 ชั่วโมงขึ้นไป” “ช่วงที่ได้จริงๆ ออกไป 20-30 นาที ก็ได้เลย” “ออกทะเลช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ช่วงดีหนึ่ง ไปทางเกาะยอ เรืออยู่สิงหนคร เอาเรือไปไว้โน่น ให้เพื่อนๆดูแล” “เมื่อได้ปลามาบางคนก็ขายแม่ค้า บางคนก็เอาไปขายเอง ของป๊ะเอาไปขายแม่ค้า”

“ได้ปลามาส่วนใหญ่เป็นปลาทุ บ้างวันก็ได้ บ้างวันก็ไม่ได้ เสียค่าใช้จ่าย บ้างวันก็ได้พอคุ้ม หากินทะเล เรียกว่า “ฟูลูก” เราหากินทางทะเล เราไม่ได้เห็นตัวหрок ได้อะไรก็เอามาทั้งนั้นแหละ เดี่ยวนี้จะไรก็ขายได้ทั้งนั้น เมื่อก่อนทุกอย่างในทะเลไม่มีราคาเลย เพราะหาจับง่าย ราคามันถูก อย่างเมื่อสมัยก่อนปูม้าเนี่ย ไม่มีราคาเลย กิโลกรัมนี้ราคา 4-5 บาทเอง แต่เดี๋ยวนี้ปูม้าตัวใหญ่ ราคา กิโลกรัมละ 270 บาท ถ้าช่วงเทศกาลราคาก็ขึ้นไปถึง 300 บาท เลย ช่วงเทศกาลอาหารทะเล ราคามันจะแพง อย่างเมื่อก่อน หอยลาย หอยขี้ผึ้ง ปลาแป้นเนี่ย ไม่มีราคาเลย พอได้ติดอวนมาจับก็เททิ้งหมดเลย แต่เดี๋ยวนี้เอาขึ้นเครื่องบินไปขายกรุงเทพฯ มีค่ามีราคาขึ้นมาเลย” “ทะเลมีลูกฟูลูก บ้างวันก็ได้ถึงหมื่นบาท บ้างวันก็ไม่ได้เลยสักบาท”

“ตลาดชุมชนเก็บค่าตลาด 5-10 บาท หน้าบ้านใครก็เก็บเอา ใครขายมากหน่อยก็ 10 บาท ขายน้อยก็ 5 บาท เทศบาลจะมารื้อก็ทำไม่ได้ เพราะเขาไม่มีที่ทำมาหากิน” “คนในชุมชนเอาไปขายกันเอง ค่าที่จึงถูก” “ถ้าเขาจะขายไม่ให้ค่าที่ก็เอาอย่างอื่นมาแลก”

“ทีนี้ถ้าเราพูดถึงการทำมาหากินในทะเลมันลำบาก ของทะเลมันมีแต่ไม่ค่อยเยอะ ชีวิตชาวประมงเปรียบได้กับคนปลูกข้าว หรือทำสวน อย่างชวานาเนียถ้าน้ำนองจะเสียหายหมด มันมีความเสี่ยง เหมือนกันกับชาวประมงออกไปไม่รู้ไม่เห็น จะมีตัวหรือไม่มีตัว ทั้งอวนลงไปเลย ได้ก็ได้ ไม่ได้ก็ไม่ได้เลย เสี่ยงเหมือนกัน วันหนึ่งๆ คิดเป็นเงินตอบไม่ได้หรอก รายได้ไม่แน่นอน” “หากินประมงลำบาก ป๊ะทำเป็นอาชีพมาตั้งแต่เดิมๆแล้ว ป๊ะอายุปุ่นนี้แล้ว ยังนึกจะทำอีก แต่กำลังไม่พอก็ให้ลูกหลานทำ” “อาชีพประมงทำด้วยความสมัครใจ”

“เมื่อก่อนป๊ะ เป็นคนแรกที่สร้างเรือที่นี่เลย เริ่มแรกซื้อมา 3,000 บาท ช่วงนั้นเรือไม่แพง ราคาสูงสุด 5,000 บาท หลังๆ ก็เพิ่มมาถึง 60-70 ลำ มีเรือกันคนละประมาณ 10-15 ลำ อยู่ๆมาก็ร่อยหรอลง เสียหายบ้าง ขาดทุนบ้าง” “แต่ก่อนมีเจ้าแม่เป็นผู้ถือหุ้นให้ ได้ปลามา ก็ขายให้เขาในราคาถูก” “แต่ก่อนซื้อเรือมาประมาณ 2,000-3,000 บาท มี 5,000 บาท ก็สร้างเรือได้ลำหนึ่งแล้ว แต่เดี๋ยวนี้มี 100,000 บาท ก็สร้างเรือลำหนึ่งไม่พอ ขนาดว่าเรือใหม่ออกจากอู่ ไม่มีเครื่อง ยัง 100,000 บาท” “พลอยเรือไป ถ้าไม่เอาชาวบ้านมาทำด้วยก็ไม่ไหว เรือลำหนึ่งไปได้ 3-4 คน แต่ละครัวเรือนเอมารวมกัน” “ชาวบ้านลูกน้องออกทะเลไป หักค่าน้ำมัน ค่าข้าวสุกข้าวสาร ที่เหลือก็แบ่งกัน”

“ทีนี้ผู้หญิงขายปลา งานเสริมไม่ค่อยมีคนอยากทำ” “อาชีพประมงมีตลอดกาล นอกฤดูกาลก็จะไปทำรับจ้างแทน”

4. ดี ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ทำอาชีพประมง ซึ่งเป็นอาชีพที่รับสืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ มีเรือประมงเป็นของตนเอง ขณะนี้ก็ยังทำอาชีพประมงอยู่ มีรายได้จากการทำอาชีพนี้ และภรรยาก็ทำงานรับจ้าง เป็นการช่วยเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว ลูกหลานก็แบ่งเงินที่ได้จากการทำงานมาเป็นค่าใช้จ่ายส่วนตัวให้บ้าง หากเงินไม่พอใช้จ่ายก็จะกู้ยืมเงินจากเจ้าแม่ แต่ปัจจุบันไม่มีหนี้สินแล้ว จึงมีรายได้ใช้จ่ายไม่เดือดร้อน

เรือประมงในชุมชนปัจจุบันมีประมาณ 50 ลำ ซึ่งแตกต่างจากในอดีตที่มีถึง 100 ลำ ทำประมงอาศัยโชคในการประกอบอาชีพ บางครั้งทำประมงวันเดียวได้เงิน 10,000-20,000 บาท

แต่น้อยนักที่จะได้เงินขนาดนี้ การประมงควรจะเอาเรือไปที่ไหน ก็ดูจากเรือประมงที่เขาไปกันเยอะๆ ที่ตรงนั้นจะมีสัตว์น้ำให้จับเยอะหน่อย

“ตอนนี้ป๊ะก็ยังไม่ทำประมงอยู่ ถึงจะอายุถึงวัยเกษียณแล้วก็เถอะ มีเบี้ยใช้ก็เพราะออกเรือนี้แหละ ส่วนหมะก็ทำรับจ้างไป ใครให้ทำอะไรก็ทำ หาเงินเพิ่ม” “ถ้าเบี้ยไม่พอก็กู้เงินเก่าๆ ตอนนี้ไม่มีหนี้ ก็มีใช้ไม่เดือดร้อน” “ออกเรือต้องใช้โชค”

5. ดิง ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า เป็นมารดาของอิง เคยประกอบอาชีพประมงร่วมกับสามี ปัจจุบันมีอาชีพรับจ้าง ครอบครัวยุติอาชีพประมง ลูกชายและลูกสาวทำประมง มีเรือประมงเป็นอยู่ในความครอบครอง 1 ลำ ลักษณะเป็นเรือท้ายตัด ราคาแสนกว่าบาท ซื้อมาเมื่อประมาณ 6 ปีที่ผ่านมา โดยใช้เงินจากการขายเรือลำหนึ่ง แล้วจึงไปซื้อเรืออีกลำหนึ่ง ซึ่งแต่ก่อนตอนที่สามียังมีชีวิตอยู่ มีเรืออยู่ในความครอบครองถึง 2 ลำ และในช่วงมรสุมสามีจะไปรับจ้างคัดปลาแทนตนเอง และลูกชายก็รับจ้างก่อสร้าง หลังสามีเสียชีวิต ลูกๆก็รับสืบทอดอาชีพประมงแทนต่อจากบิดา

“แต่ถ้าให้ลูกเอาเรือไปออก ได้ปลามากก็จะได้แบ่งกันกินได้อีก” “ทำประมงก็มีข้อดีที่ลดค่าใช้จ่าย อย่างค่ากับข้าว และขายปลาได้เองก็กำไร”

ภาพที่ 4 แสดงเรือพื้นบ้านที่เรียกว่า “เรือท้ายตัด” หรือ “เรือไทยตัด” หรือ “เรือหัวสิงห์”

6. เจ ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ทำอาชีพรับจ้างทำประมง ส่วนภรรยาทำอาชีพรับจ้างทำของขาย อาชีพดั้งเดิมของครอบครัวทำการประมง ในอดีตมีเรือเป็นของตนเอง และปัจจุบันได้ออกไปทำประมงกับคนอื่นแทน หรือออกไปรับจ้างทำประมงนอกหมู่บ้านกับนายจ้าง หรือไปทำประมงกับ

เพื่อนแทน โดยอาศัยการกินเปอร์เซ็นต์จากกำไรที่ทำประมงในแต่ละครั้ง ขณะที่เก้าเส้งเป็นช่วงมรสุมซึ่งทำประมงไม่ได้ ก็ไปทำประมงที่อื่นนอกหมู่บ้านแทน ถ้าช่วงที่จับสัตว์น้ำได้เยอะๆ ก็มีรายได้เข้ามา เดือนละ 20,000-30,000 บาท เลยทีเดียว แต่ถ้าช่วงไหนที่จับไม่ค่อยได้ รายได้ก็จะลดน้อยลงเหลือเพียง 2-3 เดือน จึงจะได้เงินประมาณหมื่นกว่าบาท ในทะเลแถบพื้นที่ชุมชนประมงบ้านเก้าเส้ง ทำประมงครั้งหนึ่งจะได้เงินประมาณ 1,000-3,000 บาท เมื่อเทียบกับที่อื่น ซึ่งมีรายได้ครั้งหนึ่งประมาณ 10,000-20,000 บาทแล้ว รายได้จากการทำประมงที่เก้าเส้งนี้น้อยมาก ไม่เพียงพอกับรายจ่ายในครัวเรือน การไปทำประมงที่อื่นได้เงินมากกว่า เพราะทางนั้นใช้เรือประมงพาณิชย์ขนาดใหญ่ในการออกทะเล

แสดงให้เห็นว่าครอบครัวนี้สามารถทำการประมงได้ตลอดทั้งปี เพราะพอตรงนี้ทำไม่ได้ก็ย้ายไปทำที่อื่นแทน เปลี่ยนที่ประกอบอาชีพไปเรื่อยๆ โดยการรับจ้างทำประมง และแม้ว่ารายได้ต่อเดือนมีดูเหมือนเยอะก็จริง แต่ก็แค่เป็นรายได้ที่เข้ามาแล้วออกไป หากมีเดือนใดที่ขาดรายได้ก็จะไม่มีใช้จ่าย ซึ่งไม่ใช่รายได้ที่มีอยู่ประจำ

“แต่ก่อนมีเรือเป็นของตนเอง แต่ปัจจุบันเอาเรือออกเองไม่ไหว จึงขายเรือไปและอาศัยการพลอยคนอื่น หรือออกไปรับจ้างทำประมงกับชาวบ้านเขา พลอยเพื่อนออก เป็นลูกน้องเขาเอาเปอร์เซ็นต์กิน ช่วงมรสุมทางนี้ก็ไปพลอยเรือกับหมู่บ้านอื่น จับดีเดือนหนึ่งๆ ก็ได้ 20,000-30,000 บาท เลยทีเดียว ถ้าไม่คืนัก 2-3 เดือนก็ได้หมื่นกว่าบาท” “ที่เก้าเส้งนี้ออกเรือที่ได้ 1,000-3,000 บาท แต่ถ้าไปออกที่อื่น ครั้งหนึ่งได้ 10,000-20,000 บาท”

“ทำประมงเป็นอาชีพที่รายได้มาแล้วก็หมด ที่ปะไปออกเรือ นั้น เป็นเรือวนลาก ก็มีรายได้สูงมากกว่าเรือประมงพื้นบ้านของเก้าเส้งมาก”

“ปะทำประมงรับจ้าง ส่วนหมะท่าของชายบ้าง ทำถั่วบ้าง ข้าวเกรียบบ้าง ต้องทำอย่างอื่นช่วย ทำส่งร้านค้า ไม่ได้ขายเอง ทำมาเป็น 10 ปีแล้ว” “หมะท่าของชาย ถ้าไม่ทำแบบนั้นก็ไม่มีกิน ก็เป็นหนี้สินเขา” “แต่ก่อนหมะท่าปลาที่ประมง ทำ 2 กะ ลูกจ้างเดือนละ 2,000 บาท เป็นพลาสติก แปรรูปกระป๋อง เดี่ยวนี้ลูกก็ให้บ้าง”

7. สม ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ทำอาชีพประมงมาตั้งแต่อายุ 12-13 ปี เคยทำประมงออกไปไกลถึงเวียดนาม การทำประมงโดยทั่วไปแล้วจะออกไปครั้งละสองคน ปกติจะทำประมงกับภรรยาเพียงสองคน แต่ถ้าภรรยาไปไม่ได้ก็จะจ้างเด็กทำประมงแทนภรรยา

การจ้างเด็กทำการประมง ยกตัวอย่างเช่น ทำประมงครั้งหนึ่งได้เงินมา 1,000 บาท ก็แบ่งเงินไว้เป็นสองส่วน ส่วนแรกให้กับเรือ 500 บาท เมื่อหักค่าน้ำมันและค่ากับข้าวแล้ว ที่เหลือใน 500 บาทนี้จะเก็บไว้เป็นทุนให้กับเรือต่อไป และส่วนที่เหลืออีกครั้งหนึ่ง คือ 500 บาท จะทำการแบ่งเป็นค่าแรงกับลูกน้องคนละ 250 บาท

ในช่วงที่ไม่ได้ทำประมง ส่วนใหญ่ทำงานก่อสร้าง แต่ทำไม่ไหวและเคยทดลองทำวันครึ่งก็เลิกทำไปเลย หรือรับจ้าง เมื่อก่อนเคยทำงานเหล็กคัตที่กรุงเทพมหานคร แต่ก่อนภรรยาทำอาชีพเสริม คือ ตัดหัวปลาที่โรงงาน แต่ด้วยอายุที่มากขึ้น ทำให้ยืนไม่ไหว ยกปลาในกระบะ 20-30 กิโลกรัม ซึ่งเป็นงานที่หนักแรงพอๆ ในภายหลังจึงเลิกทำไป

“ทำอาชีพประมงมาตั้งแต่อายุ 12-13 ปี เคยออกเรือใหญ่ไปถึงเวียดนามด้วย แต่ทางนั้นเขาโหด ใช้เอ็มสับหกล้อยก้นเลยทีเดียวนะ”

“แต่ก่อนเรือเป็นหนี้มา 29 ปี” “ตอนนี้มีเรือเป็นของตัวเอง ปกติแล้วลูจะออกเรือไปกับภรรยาสองคน แต่ถ้าภรรยาไปไม่ได้ก็จะจ้างเด็กออกเรือแทน” “การจ้างเด็กออกเรือ สมมุติว่าได้มา 1,000 บาท ก็แบ่งครึ่ง หักค่าน้ำมันและค่ากับข้าวแล้ว ครึ่งนี้ให้เรือ ส่วนเรือ ส่วนเครื่อง อีก 500 บาทก็มาแบ่งกับลูกน้องคนละ 250 บาท คือ ได้มาเท่าไร ครึ่งนึงหักให้เรือ อีกครึ่งหนึ่งแบ่งเป็นค่าแรงกับลูกน้อง แต่ถ้าจับปลาเยอะ บางคนจะหักค่าอวน สมมุติว่าได้มา 1,000 บาท หัก 300 บาท เจ้าของเรือหักเข้าเค้า”

“ช่วงที่ไม่ได้ออกเรือ ส่วนใหญ่ทำงานก่อสร้าง ลุงทำไม่ไหวเคยทดลองทำวันครึ่งออกเลย ไม่ก็รับจ้าง เมื่อก่อนเคยทำงานเหล็กคัตที่กรุงเทพฯ” “แต่ก่อนภรรยาทำอย่างอื่นเป็นอาชีพเสริม คือ ตัดหัวปลาที่โรงงาน แต่ว่าอายุมากขึ้น ยืนไม่ไหวมันเหนื่อย ยกปลาในกระบะ 20-30 กิโลกรัม”

8. กาน ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ทำอาชีพประมง และภรรยาทำอาชีพขายปลา ครอบครัวทำประมงมาตั้งแต่ดั้งเดิม ลูกคนโตทำประมง มีเรือเป็นของตัวเอง โดยซื้อขาด 1 ลำ และมีความเห็นว่าในเมื่อมีเรือเป็นของตนเองแล้ว ก็อยากทำประมงเอง ถึงแม้ในช่วงมรสุมจะทำประมงไม่ได้ แต่ก็ยังสามารถประกอบอาชีพขายปลาโดยซื้อจากที่อื่นมาขายได้

“เรามีเรือเอง ก็อยากทำเอง ถึงแม้จะไม่ได้ออกรเรือในช่วงมรสุม แต่ก็ซื้อปลามาขายเองได้”

“ปกติปลาถ้าขึ้นมาก็ขายได้เลย ถ้าไม่หมดก็ขายต่อ แต่ราคาลดลง บางทีก็ขายเท่าทุน หรือขาดทุนก็มี ขึ้นทุนแล้วก็ไม่กำไร”

9. กัน ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า เป็นชาวสงขลา มีอาชีพทำประมง ซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาในครอบครัว มีเรือเป็นของตนเอง ครอบครัวยังมีเรืออยู่ 1 ลำ ถ้าว่างจากการทำประมงก็จะไปรับจ้างก่อสร้าง เพื่อหารายได้เสริม ภรรยามีอาชีพขายปลา เมื่อตนเองทำประมงได้ปลามาภรรยาก็จะนำปลาไปขายที่ตลาดที่ถนนหน้าชุมชนเก้าเส้ง ถ้าคนภายในชุมชนเป็นคนซื้อก็ให้ราคาถูกหน่อย แต่ถ้าเป็นคนนอกชุมชนมาซื้อราคาก็จะแพงขึ้นมาหน่อย ตามราคาตลาด เพราะถือว่าช่วยเหลือกันภายในชุมชน บางครั้งทำประมงได้ปลามาเยอะ ก็มีคนจากนอกชุมชนมารับซื้อที่เรือประมงเลยก็มี อาชีพประมงอยู่ได้ด้วยใจรัก ทำด้วยความสมัครใจ บังคับให้เขาทำไม่ได้

“มีเรือเอง เป็นอาชีพดั้งเดิม รับสืบทอดต่อมา”

“ประมงต้องทำด้วยความสมัครใจ บังคับฝืนใจกันไม่ได้”

10. ดา ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ทำอาชีพขายปลา เมื่อก่อนทำอาชีพประมง ประกอบอาชีพประมงมาตั้งแต่อยู่แหลมสนอ่อน ปัจจุบันสามีกับพี่ชายทำอาชีพประมง ชุมชนที่นี้เป็นประมงพื้นบ้านมาแต่ดั้งเดิม ครอบครัวมีเรือเป็นของตนเอง ทำประมงครั้งหนึ่ง ก็ใช้แรงงานคน 3 คน เมื่อทำประมงได้ปลามา ก็นำไปขาย โดยตนเองนำไปขายเอง ไม่ได้ขายส่งให้กับโรงงาน ขายอยู่ที่ตลาดรถไฟ ทำประมงแต่ละครั้งก็ได้ปลามาไม่ค่อนเยอะ ก็ขายไปเลย รายได้ของครอบครัวมาจากการทำประมงขายปลา ซึ่งช่วงมรสุมที่ไม่ได้ทำประมงจะไปซื้อปลาจากอวนลาก และนำไปขายแถวขนส่ง หรือที่เรียกกันว่าประมงใหม่

“ที่นี่เป็นอาชีพประมงดั้งเดิม” “แต่ก่อนออกรเรือเอง ตอนนี้สามีกับพี่ชายออกทะเล”

“ครอบครัวทำประมงมาตั้งแต่อยู่ป่าสนแล้วย้ายมานี่ ที่นี่เมื่อก่อนเป็นป่าทั้งนั้นแต่ก็ตัดไม้ทำบ้านกันอยู่ ตอนมาอยู่ที่นี่เป็นชุมชนแล้ว”

“เรือเล็ก ออกกันครั้งละ 3 คน” “ขายปลาเอง ขายปลาหลังสถานีรถไฟเก่า ไม่ได้ส่งโรงงาน ครั้งหนึ่งได้ปลามาไม่ค่อยเยอะ ขายสดไปเลย ปลาได้มากจริงๆ ถามกรมประมงจะมีคนรับซื้อ” “เงินก็ได้มาจากขายปลา ออกเรือ ซื้อปลามาจากอวนลากมาขายแถวขนส่ง”

11. น้อย ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า เป็นคนจังหวัดสงขลา ปัจจุบันมีอาชีพรับจ้าง แต่ก่อนทำงานโรงงาน แต่ปัจจุบันทำไม่ไหวแล้ว อยู่ที่เก่าสงขลามานแล้ว ในอดีตบรรพบุรุษทำอาชีพประมง แต่พอมารุ่นหลานเริ่มไม่มีคนทำแล้ว พอมารุ่นหลานในครอบครัวจึงทำไม่เป็น ขณะที่สามียังมีชีวิตอยู่ก็ทำประมง เมื่อได้ปลามาก็จะนำไปขายเองแถวหน้าถนนเก่าสงฯ ซึ่งบางครั้งก็นำไปขายที่ตลาดรถไฟ หรือบางทีก็มีคนจากที่อื่นมารับซื้อเอาไปขายต่ออีกทีหนึ่ง

“บางครั้งครอบครัวก็เอาของที่ได้จากไปทะเลมาขายเอง ขายกันแถวหน้าถนนเก่าสงฯ หรือตลาดรถไฟ มีคนจากที่อื่นมารับซื้อเอาไปขายก็มี”

12. นะ ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ทำอาชีพประมง ส่วนภรรยาเป็นแม่บ้าน ไม่มีอาชีพเสริมแต่อย่างใด และไม่มีเรือเป็นของตนเอง โดยทำประมงกับนายจ้างที่บ้านเก่าสงฯที่เรียกว่า “เถ้าแก่” เป็นเจ้าของเรือ มีรายได้จากการทำประมงร้อยละ 20-25 ของกำไรจากการทำประมงในแต่ละครั้ง มีรายได้ไม่แน่นอน ในช่วงมรสุมที่ว่างจากการทำประมงก็ไม่ได้ทำอาชีพเสริมแต่อย่างใด

“ออกเรือเถ้าแก่ ได้ร้อยละ 20-25 ถ้าได้ปลาที่ไหนก็ไปที่นั่น บางทีก็ได้ บางทีก็ไม่ได้ เล่นเรือไปทุกที่” “ไม่มีเรือเป็นของตนเอง” “ออกเรือ อวนซื้อเอา ซื้อสำเร็จรูป หรือจ้างคนในหมู่บ้านทำ”

“อยู่กัน 10 คน มีผู้ชายในบ้านออกเรือ 2-3 คน”

“ช่วงที่ไม่ได้ออกเรือ ก็ไม่ได้ออกไปทำอาชีพเสริมเพิ่มเติม”

13. น้อย ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ทำอาชีพประมง ซึ่งเป็นอาชีพที่รับสืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ มีเรือประมงเป็นของตนเอง 1 ลำ เมื่อทำประมงได้ของจากทะเลมา ก็จะเอาไปขายที่ตลาด มีรายได้จากการทำประมง และรับจ้างนอกฤดูกาลทำประมง แต่ก่อนในหมู่บ้านมีอาชีพเสริม คือ การทำราวประมงตากปลาเค็มตากแห้งเป็นจำนวนมาก เพื่อนำปลาเค็ม ปลาแห้งไปขาย แต่ปัจจุบันไม่มีแล้ว เพราะเกิดโรคอหิวาตกโรค หรือโรคลงราก ที่มีแมลงวันเป็นพาหะนำโรคเกิดระบาดขึ้น รวมทั้ง

บริเวณที่ว่างภายในชุมชนลดลงจากการขยายบ้านเรือนเพิ่มขึ้น สืบเนื่องมาจากการเพิ่มจำนวนของประชากร เป็นสาเหตุให้อาชีพนี้ลดน้อยหายไป ในปัจจุบันจึงเหลือแค่การค้าขายปลาสดให้กับผู้ซื้อแทน

“มีเรือประมงเอง ได้ปลามาเอาไปขายเอง”

“สมัยก่อนมีอาชีพเสริม ทำราวตากปลา ขายปลาเค็ม ปลาแห้ง แต่เลิกทำไปแล้ว เพราะมีโรคระบาดมาจากแมลงวัน”

14. อิง ได้ให้ข้อมูลว่า เป็นลูกสาวของนางติง อายุ 54 ปี ทำอาชีพประมง อยู่อาศัยที่เก่าแก่มาดั้งแต่กำเนิด ขณะที่สัมภาษณ์นี้ได้ตั้งครกอยู่ ช่วงนี้จึงไม่ได้ทำประมง เมื่อทำประมงจะออกเรือไปกับพี่ชายสองคน ช่วงนี้ตนเองทำประมงไม่ได้ ก็ให้พี่ชายทำประมงกับลูกน้องแทน ใช้เรือประมงซึ่งเป็นสมบัติของครอบครัวในการทำประมง ซึ่งในชุมชนประมงบ้านเก่าแก่งเป็นการทำประมงพื้นบ้านทั้งสิ้น โดยส่วนตัวแล้วจะทำประมงออกเรือจากที่เก่าแก่ง หรือบางครั้งก็ไปทำประมงทางแถบบ้านเพื่อน ซึ่งอยู่ไกลออกไปจากที่นี้บ้าง สาเหตุที่ทำประมงแม้ว่าจะเป็นผู้หญิงเพียงคนเดียวที่ทำประมง นั่นก็เพราะใจรัก ทำด้วยความสมัครใจ ไม่มีใครมาบังคับให้ทำ

“มีเรือของครอบครัว แต่อวนนั้นซื้อสำเร็จรูปใช้” “ออกเรือไปกัน 2 คน ไปกับพี่ชายอีกคนหนึ่ง ช่วงนี้ก็ปล่อยให้พี่ชายออกเรือไปกับลูกน้อง” “ส่วนมากก็ออกเรือที่นี้ บางทีก็ไปออกที่แถบบ้านเพื่อนบ้าง”

“ถึงจะเป็นผู้หญิง แต่ก็ทำอาชีพนี้ด้วยใจรัก ก็อยากทำต่อ” “ทำประมงเพราะชอบส่วนตัว พ่อแม่ให้ทำ ไม่บังคับ” “מרסוןน่ากลัว แต่ว่านี่เป็นอาชีพ จึงทำต่อไปแม้ว่ามันจะเสี่ยง” “เป็นผู้หญิงออกเรืออยู่คนเดียว เพราะความชอบ สามียังไม่ออกทะเลเลย ทำงานโรงงาน”

ตารางที่ 3 การดำเนินชีวิตด้านเศรษฐกิจ

รายที่	ชื่อ	อาชีพเดิมบรรพบุรุษ	ถิ่นฐานบ้านเกิด	อาชีพปัจจุบัน	อาชีพหลัก	อาชีพเสริม	ความเห็นต่ออาชีพประมง
1	มา	ประมง	แหลมสนอ่อน	ไม่ประกอบอาชีพ	เคยประกอบอาชีพประมง	เคยประกอบอาชีพทำปลา	หากินลำบาก
2	พัน	ประมง	แหลมสนอ่อน	ไม่ประกอบอาชีพ	เคยประกอบอาชีพประมง	รับจ้าง	- ไม่มีความมั่นคง - รายได้ไม่แน่นอน
3	รอ	ประมง	แหลมสนอ่อน	ไม่ประกอบอาชีพ	เคยประกอบอาชีพประมง	เคยประกอบอาชีพรับจ้าง	- หากินลำบาก ประมงอาศัยโชค - อยากทำต่อ แต่กำลังไม่พอ - ทำด้วยความสมัครใจ
4	ดี	ประมง	แหลมสนอ่อน	ประมง	ประมง	รับจ้าง	- อาศัยโชคทำประมง - มีรายได้จากการประมง
5	ดิง	ประมง	แหลมสนอ่อน	รับจ้าง	เคยประกอบอาชีพประมง	รับจ้าง	- ทำให้ลดค่าใช้จ่าย
6	เจ	ประมง	แหลมสนอ่อน	รับจ้างทำประมง	ประมง	รับจ้างประมง	- รายได้ไม่พอใช้จ่าย - ทำประมงที่อื่นรายได้มากกว่า
7	สม	ประมง	แหลมสนอ่อน	ประมง	ประมง	รับจ้าง	รายได้ไม่แน่นอน ไม่มั่นคง
8	กาน	ประมง	เก้าเส้ง	ประมง	ประมง	ขายปลา	- ทำประมงด้วยความสมัครใจ - ช่วงมรสุมก็ขายปลาแทน
9	กัน	ประมง	แหลมสนอ่อน	ประมง	ประมง	รับจ้าง	- อาชีพนี้อยู่ได้ด้วยใจรัก

ตารางที่ 3 การดำเนินชีวิตด้านเศรษฐกิจ (ต่อ)

รายที่	ชื่อ	อาชีพเดิมบรรพบุรุษ	ถิ่นฐานบ้านเกิด	อาชีพปัจจุบัน	อาชีพหลัก	อาชีพเสริม	ความเห็นต่ออาชีพประมง
10	ดา	ประมง	แหลมสนอ่อน	ขายปลา	เคยประกอบอาชีพประมง	ขายปลา	หากินลำบาก
11	น้อย	ประมง	แหลมสนอ่อน	รับจ้าง	เคยประกอบอาชีพประมง	รับจ้าง	อาชีพไม่มั่นคง รายได้ไม่แน่นอน
12	นะ	ประมง	แหลมสนอ่อน	ประมง	ประมง	-	รายได้ไม่แน่นอน
13	นุ้ย	ประมง	แหลมสนอ่อน	ประมง	ประมง	รับจ้าง	อาชีพไม่มั่นคง รายได้ไม่แน่นอน
14	อิง	ประมง	เก่าเตัง	ประมง	ประมง	รับจ้าง	ทำอาชีพนี้ด้วยความสมัครใจ

ที่มา: จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงพฤษภาคม 2556

จากตารางที่ 3 ข้อมูลของชาวประมงบ้านเก่าแสง พบว่าผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 14 ราย ครอบครัวมีอาชีพทำประมงมาแต่อดีตอย่างยาวนาน ตั้งแต่ก่อนที่จะย้ายมาอยู่ชุมชนเก่าแสง เป็นอาชีพที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ได้เห็นและได้เรียนรู้มาตั้งแต่วัยเด็ก ในอดีตทรัพยากรในทะเลมีความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างยิ่ง ทำให้มีรายได้เข้ามาเป็นอันมาก แต่สัตว์น้ำบางชนิดที่จับมาได้ก็แทบจะไม่มีราคาเลย พอมาถึงสมัยปัจจุบันกลับพบว่า นอกจากทรัพยากรในทะเลที่ลดลงแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อรายได้ที่ลดลงด้วย ส่วนสัตว์น้ำในทะเลก็มีราคาสูงขึ้นมากอีกด้วย โดยกลุ่มตัวอย่างได้ให้ข้อมูลทางเศรษฐกิจเกี่ยวกับอาชีพประมง และการประกอบอาชีพเสริม ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลทางเศรษฐกิจเกี่ยวกับอาชีพประมง โดยมีผู้ให้ข้อมูลจำนวน 6 ใน 14 ราย มีความคิดเห็นต่ออาชีพประมงว่า การเลือกประกอบอาชีพประมงขึ้นอยู่กับความสนใจ บังคับฝืนใจกันทำไม่ได้ และอาชีพประมงอาศัยโชคในการทำประมง รวมทั้งการทำประมงมีข้อดีที่ลดค่าใช้จ่ายในเรื่องการประกอบอาหารรับประทานตนเองในครัวเรือน

ในอดีตชีวิตความเป็นอยู่ไม่ลำบากเท่าใดนัก เพราะไม่ต้องแย่งชิงทรัพยากรในทะเล ชาวประมงมีอาชีพประมงเป็นอาชีพหลักของครอบครัว และการประมงในชุมชนเก่าแสงเป็นประมงพื้นบ้าน จับสัตว์น้ำ ออกเรือเล็ก โดยใช้คนเพียง 2-3 คน มีเครื่องมือที่ใช้คือ อวน ในชุมชนมีการทำอวน เย็บอวนใช้กันเอง มีการต่อเรือกันเอง เรือประมงของชาวประมงในชุมชนมีถึง 70-80 ลำ เลยกี่เคียว บางครอบครัวมีอาชีพเสริม เช่น ขายปลา ทำราวปลาตากแห้ง รับจ้างทำประมง เป็นต้น ซึ่งการทำปลาเค็มตากแห้งในงานวิจัยของ มาลิน ช่างเสียง (2539) ได้กล่าวถึงการผลิตปลาเค็มตากแห้งของชุมชนเก่าแสงที่ช่วยเพิ่มรายได้ครอบครัวให้สูงขึ้น และเพิ่มการมีงานทำ

มีผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 9 ใน 14 ราย ให้ข้อมูลไว้ว่า การประมงในปัจจุบันนั้นหากินลำบาก อาชีพประมงเป็นอาชีพที่ไม่มั่นคง มีรายได้ไม่แน่นอน ได้เงินมาไม่พอใช้จ่าย และช่วงมรสุมจะทำประมงไม่ได้ ทำให้ไม่มีรายได้เพื่อใช้จ่าย แม้ว่าการทำประมงครั้งหนึ่งๆ จะมีรายได้เข้ามาอย่างเพียงพอ แต่กลับไม่พอกับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในช่วงที่ทำประมงไม่ได้ ในช่วงหน้ามรสุมนั้นทำประมงไม่ได้ส่วนใหญ่จะไปรับจ้างทำประมงที่อื่น หรือไปรับซื้อปลาจากที่อื่นมาขาย หรือทำโรงงานรับคัด หัวปลา รวมถึงการรับจ้างทำประมงนอกชุมชนนั้นทำรายได้มากกว่าทำประมงในชุมชนเก่าแสง ส่วนการผลิตปลาเค็มตากแห้งหายไปจากชุมชนเก่าแสงแล้ว สืบเนื่องจากการระบาดของอหิวาตกโรคในชุมชนเก่าแสง และการทำอวนใช้เอง ซึ่งปัจจุบันได้เปลี่ยนมาใช้อวนสำเร็จรูปกันเกือบหมดแล้ว ลูกหลานก็ทำอวนใช้เองไม่เป็นอีกแล้ว

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจิรวัดน์ จันทร์สว่าง (2554) ได้กล่าวเกี่ยวกับประมงพื้นบ้านไว้ว่า จังหวัดที่ติดชายฝั่งทะเลเป็นแนวยาว มีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากร โดยเฉพาะปลา อาชีพชาวประมงเป็นอาชีพหนึ่งที่มีบทบาท โดยเฉพาะชาวประมงพื้นบ้าน เพราะใช้เรือเล็ก ใช้คน 2-3 คน ก็ออกได้และไม่ไกลจากชายฝั่ง โดยหาสัตว์น้ำจำพวกกุ้ง หอย ปู ปลา ในทะเล มีรายได้ไม่แน่นอน พอกินพอใช้ มีเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เกิดจากภูมิปัญญาของชาวบ้านที่สร้างและคิดขึ้นเอง และยังคงใช้อยู่ในปัจจุบัน

2. การประกอบอาชีพเสริม เนื่องจากรายได้ที่ไม่เพียงพอกับรายจ่ายที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะช่วงมรสุมที่ว่างจากการประมง ซึ่งไม่มีรายได้เข้ามาจนเกือบครบถ้วน จึงต้องมีอาชีพเสริมขึ้น เพื่อเป็นรายได้เสริมที่เข้ามาจนเกือบครบถ้วนในช่วงนอกฤดูกาลทำประมง

มีผู้ให้ข้อมูลที่เพิ่มรายได้ด้วยการทำอาชีพเสริมทั้งด้วยตนเองและครอบครัวช่วยทำงานหา รายได้เสริมอีกทางหนึ่งมีจำนวน 13 ใน 14 ราย เพื่อให้ครอบครัวได้มีความเป็นอยู่เพียงพอต่อการใช้จ่ายในช่วงที่ไม่มีรายได้จากการประมง เพราะเป็นช่วงมรสุมที่ไม่สามารถออกเรือจับสัตว์น้ำในทะเลได้ และมี 1 ใน 14 ราย ที่มีอาชีพประมงเป็นอาชีพหลักเพียงอาชีพเดียว ไม่มีเรือประมงเป็นของตนเอง ต้องไปทำประมงด้วยเรือของนายจ้าง และมีหนี้สินเป็นภาระเป็นอันมาก

ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของ แสงเสริม แก้วดี (2552) มีผลการวิจัยพบว่า ผู้ประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพหลักเพียงอย่างเดียวโดยไม่ได้อประกอบอาชีพอื่น ทำให้รายได้ทั้งหมดของครอบครัวมาจากการทำประมง โดยการขายผลผลิตสัตว์น้ำที่จับได้ทั้งหมด แต่รายได้จากการขายผลผลิตจากสัตว์น้ำไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายในครอบครัว ส่งผลให้ผู้ทำประมงมีภาวะหนี้สิน กู้เงิน เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพประมง เช่น ซื้อเครื่องมือประมง ซ่อมแซมเรือ เป็นต้น และมีความสอดคล้องกับบทความของศูนย์ข้อมูลสิ่งแวดล้อมภาคใต้ตอนบน (2555) เรื่องสรุปประเด็นจากการประชุมเพื่อค้นหาประเด็นการวิจัยประมงพื้นบ้านภาคใต้

การดำเนินชีวิตด้านสังคม

ครัวเรือนชาวประมงบ้านเก่าแสง ครอบครัวทำอาชีพประมงมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่ก่อนย้ายมาอยู่บริเวณเก่าแสง มีการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายเหมือนชาวประมงพื้นบ้านทั่วไป ชาวประมงบ้านเก่าแสงนี้เป็นชาวไทยมุสลิม นับถือศาสนาอิสลาม มีศูนย์รวมจิตใจอยู่ที่มัสยิด ซึ่งตั้งอยู่ใจกลางของชุมชน และมีการใช้ภาษาภายในชุมชนอยู่ 2 ภาษา คือ ภาษาไทย ซึ่งเป็นภาษาถิ่นภาคใต้ที่ใช้กันอย่าง

แพร่หลายในท้องถิ่น และภาษามลายู หรือที่นิยมเรียกอย่างไม่เป็นทางการว่า ภาษาฮาวิ จากการสังเกตเมื่อเข้าชุมชนจะเห็นว่าลักษณะบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านชั้นเดียวทำด้วยปูนซีเมนต์ ไม่มีใต้ถุน บ้านเรือนอยู่ติดชิดกันค่อนข้างจะแออัด พื้นที่ว่างในชุมชนเกือบจะไม่มีเลย เหลือเฉพาะพื้นที่เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น ถนน เป็นต้น ลักษณะการอยู่อาศัยเป็นแบบบ้านชนบ้าน มีตรอกแคบๆ แบ่งระหว่างบ้านแต่ละหลัง และชุมชนที่อยู่รอบๆ นั้นเป็นชาวไทยพุทธ และมีวัดของชาวพุทธตั้งอยู่ใกล้กับชุมชน และไม่มีความขัดแย้งระหว่างศาสนา ซึ่งจากผลการสัมภาษณ์เชิงลึกทั้ง 14 ราย ได้ผลการศึกษา ดังนี้

ภาพที่ 5 แสดงพื้นที่และลักษณะการตั้งบ้านเรือนของชุมชนชาวประมงบ้านเก่าแสง

ภาพที่ 6 แสดงการดำเนินชีวิตอันเรียบง่ายภายในชุมชน

1. มา ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า เป็นชาวสงขลามาแต่กำเนิด เดิมอยู่บริเวณแหลมสนอ่อน และทำการย้ายมาอยู่ที่ชุมชนเก่าแสง สมาชิกในบ้านอยู่ร่วมกันประมาณ 6 คน

“เกิดที่สงขลา ย้ายมาจากป่าสน มาอยู่เก่าแสง เมื่อปี พ.ศ. 2502”

“ที่นี้อยู่ร่วมกันทั้งพุทธ-มุสลิม ไม่มีแบ่งแยก แต่ประมงนี้มีแต่มุสลิม ที่เก่าแสงนี้ไม่มีพุทธทำประมง” “ไม่มีการประชุมประจำเดือน มีเรื่องมาก็ประชุมทีนึ่ง” “ข่าวสารก็รับรู้กันแบบปากต่อปาก บ้านต่อบ้าน”

“เมื่อก่อนที่นี่ย่านไม่ได้อยู่ติดกันแบบนี้ บ้านมีบริเวณ บางบ้านก็ล้อมรั้ว”

2. พัน ดี และ กัน ซึ่งทั้ง 3 รายได้ให้ข้อมูลสอดคล้อง และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือชุมชนมีอายุ 54 ปี นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2502 ที่มีการเริ่มย้ายเข้ามาอยู่ที่เก่าแสง มีประวัติความเป็นมาของ

ชุมชนเริ่มจากที่เมื่อก่อนจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มาออกกำลังกายและพาคนสนิทมาเดินชมวิวที่หาดสมิหรา เลยไปถึงแหลมสนอ่อน พอมาถึงหน้าหมู่บ้านสลัมได้เหยียบอุจจาระก็ทำการสัลดรองเท้าทิ้งทะเลไปเลย ท่านได้กล่าวไว้ว่า “นี่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าจะมาถ่ายสุรุษสุรายแบบนี้เนอะ มันน่าเกลียด ที่ท่องเที่ยวอยู่ไม่ได้ซะแล้ว ผมจะย้ายพวกคุณไปอยู่เก้าเส้งนั่นแหละ” จากคำพูดนั้นมีการนำไปคุยกันในที่ราชการ จากนั้นจึงนำมาประกาศต่อชาวบ้านให้รู้ว่า มีการสั่งย้าย โดยจัดให้ที่นั่นอนุรักษ์ไว้เฉพาะเป็นสถานที่ท่องเที่ยว แล้วจัดที่ทางให้อยู่อาศัยที่เก้าเส้ง แต่เนื่องจากมีคนเยอะเกินไปจึงให้จัดแบ่งออกเป็นสามกลุ่ม โดยกลุ่มแรกให้ย้ายไปอยู่ที่วชิรา กลุ่มที่สองให้ไปอยู่ที่เตาอิฐ และกลุ่มที่สามให้ไปอยู่ที่เก้าเส้ง ซึ่งกลุ่มที่ไปอยู่ที่เก้าเส้งนี้เป็นชาวไทยอิสลามทั้งสิ้น

แสดงให้เห็นว่าชุมชนที่แหลมสนอ่อนนั้นเป็นชุมชนที่ใหญ่มาก มีการประกอบอาชีพหลากหลาย และเป็นแหล่งประมงอย่างแท้จริง จะเห็นว่าการที่ทางการจัดสรรและจัดเตรียม รวมถึงการประกาศเพื่อบอกกล่าวให้รู้นั้น เป็นการกระทำที่ไม่มีการประชุมชาวบ้านเพื่อสอบถามความคิดเห็นมาก่อน

ในภายหลังทหารอากาศเข้ามาจัดสรรให้ เนื้อที่ประมาณ 6 ไร่ เป็นพื้นที่กันไว้ให้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน พื้นที่นี้เป็นที่ตั้งของมัสยิด ซึ่งเป็นที่ธรณีสถิตตามกฎหมาย ซึ่งพื้นที่นี้รวมชุมชนเข้าไปด้วย ซึ่งก็เกิดปัญหาที่กรมธนารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ที่ไม่สามารถชี้ชัดให้เราได้ว่าขอบเขตของพื้นที่นั้นอยู่ตรงไหน โดยตอนที่ย้ายมาได้ใช้เรือสองลำประกบข้างแล้วย้ายมัสยิดหลังเก่าที่อยู่แหลมสนอ่อนขึ้นเรือมา นั่นแสดงว่าประชาชนย้ายมาเก้าเส้งพร้อมกับมัสยิด

พออยู่ต่อมาก็ขึ้นทะเบียนทำเป็นมัสยิด หม่อมเจ้าทองคำเปลว ทองใหญ่ เป็นผู้ออกทะเบียนให้ เมื่อมัสยิดมีทะเบียน ประชาชนก็มาพร้อมกับมัสยิด แต่ไม่มีการบันทึกไว้เป็นเอกสารหลักฐาน เกิดปัญหาการจดทะเบียนที่ตอนจัดตั้งชุมชน โดยเล่าว่า ประธานชุมชนคนก่อนไปคุยกับกรมธนารักษ์โดยการวางแผนเก็บเงินค่าเช่า เอรายชื่อประชาชนไปโดยที่ประชาชนไม่รู้เรื่อง ให้กรมธนารักษ์รับเป็นเจ้าของ ประธานชุมชนคนเก่าเป็นผู้ทำสัญญาเช่า 30 ปี กับกรมธนารักษ์ ซึ่งใช้ไม่มีปัญหา แต่พอทำสัญญาขึ้นมาแล้ว เมื่อประชาชนขอใช้น้ำขอใช้ไฟกลับบอกกับว่า ต้องจ่ายค่าเช่าก่อน ถ้าไม่จ่ายค่าเช่าจะไม่ให้น้ำ-ไฟใช้ คำถามคือ ที่ตรงนี้เป็นของใคร

3. รอ ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ประชาชนในชุมชนชาวประมงบ้านเก้าเส้งนั้น เป็นชาวไทยมุสลิม และใช้ภาษา 2 ภาษา คือ ภาษาไทย (ภาษาถิ่นภาคใต้) และภาษามลายูหรือนิยมเรียกอย่างไม่เป็น

ทางการว่า ภาษายาวี และนายรอเป็นคนชอบการเรียนรู้เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงส่งเสริมการศึกษาของบุตรหลานเท่าที่จะให้ได้ สมาชิกในบ้านอยู่ร่วมกันประมาณ 10 คน

“จากป่าสน ย้ายมาอยู่เก้าเส้งประมาณ 50 ครั้วเรือนได้ มีคนจากทุกอำเภอทุกจังหวัดที่รวมอยู่ตอนอยู่ป่าสน ทั้งนราธิวาส ปัตตานี สตูล ตรงนี้เป็นชุมชนทางรวมมิตร”

“คนที่อยู่ทางมัสยิดไม่มีภาษายาวี มีแต่ภาษาไทย คนอิสลามมีแต่พูดมลายูไม่ได้” “บางคนพ่อแม่พูดยาวีและไทยได้ แต่ลูกพูดยาวีไม่ได้ แต่พูดไทยได้ เพราะพ่อแม่พูดไทย ไม่ค่อยพูดยาวี เด็กเลยพูดไม่ได้ไปเลย”

“มัสยิดนี้เป็นจุดศูนย์กลาง ใครมีอะไรก็มาที่นี่ และถ้าอิสลามมาอำเภอเมืองสงขลา จะต้องมาละหมาดที่นี่ เป็นมัสยิดหมู่บ้าน ที่นี่สะดวก เป็นทางผ่าน ไปทางนู่น มาทางนี้ ก็มาเจอที่นี่ก่อน ใช้ละหมาดร่วมกัน”

“ชุมชนเก้าเส้ง อยู่ร่วมกันทั้งชาวไทยพุทธและไทยมุสลิม อยู่กันแบบพี่น้อง”

“ความเป็นอยู่ อยู่กันแบบตัวใครตัวมัน ถ้ามีเรื่องค่อยมาคุยกัน”

“ไม่มีการประชุมประจำเดือน ถ้ามีเรื่องมาก็ประชุมทีนึ่ง” “ใช้การบอกต่อ บ้านต่อบ้าน” “ประชุมประจำเดือนมีแต่ของคณะกรรมการชุมชน”

“ชุมชนไม่มีการพัฒนา ไม่มีคนมาช่วยเหลือ”

“สมัยก่อนชุมชนอยู่กันเฉยๆ ก็ช่วยกัน สร้างความคิดขึ้นว่า คนเราที่อยู่ตรงนี้เดือดร้อนอะไรก็ทำกันก่อน ถ้าเราทำกันเองไม่ไหวค่อยไปพึ่งคนอื่น” “ชุมชนไม่มีการพัฒนา ไม่มีคนมาช่วยเหลือ”

4. ดิง และ อิง ซึ่งได้ให้ข้อมูลไว้ตรงกัน ครอบครัวอยู่บ้านเดียวกัน 11 คน เมื่อตอนมาอยู่ที่เก้าเส้งแรกๆ นั้น พื้นที่เก้าเส้งเป็นป่าเสม็ด เป็นที่ดินว่างๆ เป็นที่จับจองไม่มีโฉนด และได้ซื้อเรือมาทำประมง ชุมชนเก้าเส้งมีใช้อยู่สองภาษา คือ ภาษาไทย และภาษามลายู การรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากชุมชน อาศัยการบอกต่อกันแบบบ้านต่อบ้าน

“เค้าอยากจะเรียน เราก็ให้เรียน ตามที่เค้าต้องการ”

“ที่นี้ไทยพุทธ-มุสลิมอยู่ร่วมกันไม่มีปัญหา” “ภาษาที่ใช้มี 2 อย่าง ไทยกับยาวี”

“การศึกษาที่นี้เมื่อก่อนไม่ค่อยส่งเสริม มาหลังๆ ก็ให้เรียนกันสูงๆ”

5. เจ ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ครอบครัวอยู่บ้านเดียวกัน 12 คน ย้ายมาจากหน้าค่ายทหารเรือ ซึ่งขณะนั้นที่ย้ายมาจากอยู่ที่เก่าเสียใหม่ๆ นั้น มีจำนวนบ้านอยู่ไม่มากนัก โดยแต่ละบ้านมีรั้วด้วย ที่ดินที่นี้ไม่มีการซื้อขายกัน มีถนนตัดผ่านเข้ามาแล้ว แต่ไม่ได้เป็นถนนใหญ่อย่างเช่นปัจจุบัน แล้วแต่ละคนก็แบ่งที่ดินกันอยู่ ไม่มีการต้องแย่งชิงที่ดินกัน ในวันเทศกาลใหญ่ๆ เช่น เทศกาลวันสงกรานต์ เทศกาลวันขึ้นปีใหม่ เป็นต้น จะเหมือนวันรวมญาติ พวกลูกหลานจะกลับบ้านมารวมตัวกัน การรับรู้ข่าวสารกันภายในชุมชน ใช้การบอกต่อๆ กันระหว่างบ้าน ในชุมชนใช้สองภาษาในการสื่อสาร คือ ภาษาไทย และภาษามลายู ในปัจจุบันโรงเรียนของชุมชนก็มีสอนให้กับเด็กๆ เหมือนกัน

“แต่ก่อนที่เก่าเสียมีบ้านอยู่ไม่มาก มีรั้วบ้านด้วย ไม่มีการซื้อขาย มีถนนเข้ามาแล้ว แล้วทุกคนก็แบ่งๆ กันอยู่”

“บางทีไปทำงานเดือนหนึ่งหรือเดือนครึ่ง ใช้การติดต่อโดยทางโทรศัพท์ แต่หะใช้โทรศัพท์ไม่เป็น ถ้าลูกอยู่ก็ให้ลูกโทรให้ บางทีก็ไม่ติดต่อกันเลย”

“วันสงกรานต์หรือวันเทศกาลใหญ่ๆ ลูกๆ หลานๆ ก็มารวมตัวกันที่”

“ลูกๆ อยากเรียนอะไร ก็ส่งให้เรียนเท่าที่เค้าอยากเรียน”

6. สม ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ตอนเด็กๆ เป็นคนไทยพุทธ ต่อมาคนไทยอิสลามรับมาเลี้ยง ประกอบกับแต่งงานกับคนไทยอิสลาม จึงเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม มีสมาชิกในบ้านมี 8 คน เป็นชาวสงขลาย้ายมาจากหน้าค่ายทหารเรือ เพราะทหารต้องการเวนคืนที่ดิน โดยที่สมัยก่อนนั้น ชุมชนเก่าตั้งอยู่กันลำบาก ที่ดินบริเวณนั้นเป็นดินทั้งหมด และเป็นป่าเสม็ด แรกเริ่มบ้านเป็นแบบหลังกามุงจากทุกหลัง การศึกษาต้องการให้ลูกได้เรียนจบการศึกษาสูงๆ เพื่อจะได้ทำงานดีๆ

“ย้ายมาจากหน้าค่าย เพราะทหารต้องการเวนคืนที่ดินแต่ก่อนชุมชนอยู่กันลำบาก มัน
เป็นดินหมดเลย บ้านเป็นแบบหลังคามุงจากทั้งนั้นเลย อยู่เป็นเพิงจาก แทบไม่มีหลังคากระเบื้องเลย
10 หลัง ยังหาสักหลังที่มีหลังคามุงกระเบื้องไม่ได้เลย”

“คนที่นี้ไม่สามัคคีไม่รวมตัวกัน ต่างคนต่างอยู่ ร้อยพ่อพันแม่ คนสองสามพวกอยู่บ้าน
เดียวกัน” “เรื่องความรักกันนี้แพ้นไทยพุทธ การช่วยเหลือกันมีมากกว่า”

“เราไม่มีความรู้เราก็ต้องจมปลักกับตรงนี้ ลูกอย่างน้อยก็ยังได้เรียน”

“เรื่องความรักกันนี้แพ้นไทยพุทธ การช่วยเหลือกันมีมากกว่า”

“เมื่อสิบกว่าปีมาแล้ว ฝรั่งมาแจกเสื้อให้กับเก้งเผือกบ่อ”

7. กาน ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า สมาชิกในบ้านมีกันอยู่ 5 คน ครอบครัวอาชีพประมงตั้งแต่ก่อน
ย้ายมาอยู่ที่เก้งเผือกแล้ว อยู่ที่ชุมชนนี้มาตั้งแต่ยังเป็นเด็ก เกิดอยู่ที่นี้ เป็นชุมชนที่ตั้งมานานแล้ว พ่อแม่
เคยเล่าให้ฟังว่า ย้ายมาจากชุมชนแหลมสนอ่อน ซึ่งเป็นชุมชนชาวประมง ชาวบ้านที่อยู่ที่นี่เก้งเผือกส่วน
ใหญ่ก็มีพื้นเพดั้งเดิมมาจากที่เดียวกัน การรับรู้ข่าวสารในชุมชนมีการบอกต่อๆ กันมา มีภาษาที่ใช้
คือ ภาษามลายู และภาษาไทย

“ไม่มีการประชุมประจำเดือน ใช้การบอกต่อ บ้านต่อบ้าน”

8. ดา ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ครอบครัวอยู่บ้านเดียวกัน 6 คน ครอบครัวทำประมงมาตั้งแต่อยู่ที่
แหลมสนอ่อน ชุมชนตั้งมานานแล้วประมาณ 80 ปี ตั้งแต่ยังอยู่ที่แหลมสนอ่อน ซึ่งคนจากที่นั่นก็
ย้ายเข้ามาอยู่ที่ชุมชนเก้งเผือกกลุ่มหนึ่ง เมื่อก่อนชุมชนเก้งเผือกเป็นป่าทั้งหมด ซึ่งก็อาศัยการตัดไม้มา
ทำบ้านกันอยู่ โดยตอนที่ครอบครัวได้ย้ายเข้ามาอยู่ที่นี้ก็กลายเป็นหมู่บ้านแล้ว

“ชุมชนตั้งมาประมาณ 80 ปีแล้ว ครอบครัวทำประมงมาตั้งแต่อยู่ป่าสนแล้วย้ายมานี้”

ภาพที่ 7 แสดงการแจกเสื้อผ้าจากหน่วยงานหรือองค์กรภายนอกชุมชน

9. น้อย ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ครอบครัวอยู่บ้านเดียวกัน 5 คน ในชุมชนเก่าเส้งมีทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิมอยู่ด้วยกัน โดยชาวไทยพุทธไม่มีใครทำประมงเลย แต่ครอบครัวที่เป็นไทยพุทธแล้วไปแต่งงานกับไทยอิสลามจะประกอบอาชีพประมง

“ลูกหาเงินเรียนเอง เราไม่มีเงินจะส่งเสียให้เขาเรียน แต่ก็ไม่ได้ห้ามเขาไม่ให้เรียน อยากให้ลูกได้เรียน แต่ทุนการเรียนเราไม่มี”

“ชุมชนเก่าเส้งมีทั้งไทยพุทธ-ไทยมุสลิมอยู่ด้วยกัน ไทยพุทธไม่มีใครทำประมงเลย แต่ครอบครัวที่เป็นไทยพุทธแล้วไปแต่งงานกับไทยอิสลามเขาจะทำประมง”

10. นะ ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ครอบครัวอยู่บ้านเดียวกัน 10 คน ในชุมชนเก่าเส้งนี้มีทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม ไม่มีปัญหาขัดแย้งกันในเรื่องความแตกต่าง ส่วนชาวประมงบ้านเก่าเส้งนั้น

มีแต่ชาวไทยมุสลิมทั้งสิ้น โดยมีมัสยิดเป็นจุดศูนย์กลาง เป็นแหล่งรวมจิตใจของชุมชน และมีความเป็นอยู่แบบตัวใครตัวมัน ถ้ามีเรื่องอะไรก็ค่อยมาคุยกัน

การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของชุมชนเกิดจากการบอกข่าวเล่าต่อของคนในชุมชนแบบบ้านต่อบ้าน ในชุมชนไม่มีการประชุมประจำเดือน สมัยก่อนชุมชนเก่าตั้งเป็นหมู่บ้านธรรมดาอยู่ในเขตอำเภอเมือง อาศัยอยู่แบบอยู่ใครอยู่มัน ในภายหลังจึงมีการจัดตั้งชุมชน เริ่มด้วยมีการตั้งกรรมการชุมชนขึ้นมา ที่ตรงนี้เลยกลายเป็นชุมชนไป โดยกรรมการชุมชนใช้ระบบการเลือกตั้งเข้ามาเลือกพิธีกรรมในการทำประมง แต่ก่อนมีพิธีกรรม ห้ามข้ามหัวเรือ ทาสีเรือ ทำบุญในเรือ ผู้หญิงจะลงเรือไม่ได้ แต่ปัจจุบันไม่มีแล้ว คงเหลือแค่การทาสีเรือ ซึ่งทำเพื่อป้องกันเรือเก่าและเปื้อนผุพังเร็ว

“เมื่อก่อนเก่าตั้งเป็นหมู่บ้านธรรมดาอยู่ในเขตอำเภอเมืองอยู่ใครอยู่มัน เขาเพิ่งตั้งชุมชน พอมาตั้งกรรมการชุมชน ที่ตรงนี้เลยกลายเป็นชุมชนไป” “กรรมการชุมชน ใช้ระบบการเลือกตั้ง”

“แต่ก่อนเขามีพิธีกรรม ห้ามข้ามหัวเรือ ทาสีเรือ ทำบุญในเรือ ผู้หญิงจะลงเรือไม่ได้ แต่ปัจจุบันไม่มีแล้ว เหลือแค่ทาสีเรือ”

“ภาษาอาวี เขาสอน มีครูสอน พ่อแม่พูดอาวีได้ เด็กก็จะพูดได้ แต่บางครอบครัวพ่อแม่พูดมลายูได้ แต่ลูกไม่เอาเลยจึงพูดไม่ได้”

11. นุ้ย ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ช่วงแรกๆ ที่มีการย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชนเก่าตั้งบริเวณของบ้านแต่ละหลังกัน พอประชาชนมากขึ้นก็สร้างบ้านติดกัน เป็นการขยายบ้านไปในตัว แต่ก่อนมีการทำราวตากปลาเค็มตากแห้งภายในชุมชนเป็นจำนวนมาก พอชุมชนขยาย การสร้างบ้านเรือนแออัดพื้นที่ว่างไม่มีให้ทำราวตากปลา พื้นที่ในการทำอาชีพนี้หายไป ทำให้อาชีพนี้ลดหายไปตามไป รายได้จากอาชีพนี้ก็หายไปด้วย อีกสาเหตุหนึ่ง คือ การระบาดของอหิวาตกโรค โดยมีแมลงวันเป็นพาหะ เปลี่ยนมาเป็นค้าขายแทน

ในชุมชนประมงบ้านเก่าตั้ง มีกลุ่มประมงพื้นบ้านชุมชนเก่าตั้งอยู่ ซึ่งจัดตั้งในปี พ.ศ. 2552 เนื่องจากว่าต้องรวมกลุ่มกันจึงจะมีเงินทุนไหลเข้ามา เพื่อช่วยเหลือชาวประมง ในกลุ่มประมงพื้นบ้านเก่าตั้งนี้จะมีสมาชิกที่ประกอบอาชีพประมง ขายปลา โดยมีเงินทุนสนับสนุนจากที่ต่างๆ ซึ่งพอรวมกลุ่มแล้วก็มีเงินทุนเข้ามา มีเครือข่ายชาวประมงด้านฝั่งอ่าวไทย ไม่รวมถึงทะเลสาบ

สงขลา ซึ่งเป็นอีกกรณีหนึ่งแยกออกอย่างชัดเจน ซึ่งกลุ่มนี้จะประกอบไปด้วย ประธานกลุ่ม 1 คน รองประธานกลุ่ม 2 คน กรรมการ 6 คน เลือกลงมาจากสมาชิกกลุ่ม โดยมีครัวเรือนประมงทั้ง 50 ครัวเรือนเป็นสมาชิกของกลุ่มดังกล่าว

ตารางที่ 4 การดำเนินชีวิตด้านสังคม

รายชื่อ	อาชีพเดิมบรรพบุรุษ	ถิ่นฐานบ้านเกิด	สมาชิกในครัวเรือน	ศาสนา
1	มา ประมง	แหลมสนอ่อน	6 คน	อิสลาม
2	พัน ประมง	แหลมสนอ่อน	12 คน	อิสลาม
3	รอ ประมง	แหลมสนอ่อน	10 คน	อิสลาม
4	ดี ประมง	แหลมสนอ่อน	7 คน	อิสลาม
5	ดิง ประมง	แหลมสนอ่อน	11 คน	อิสลาม
6	เจ ประมง	แหลมสนอ่อน	12 คน	อิสลาม
7	สม ประมง	แหลมสนอ่อน	8 คน	อิสลาม
8	กาน ประมง	เก่าแสง	5 คน	อิสลาม
9	กัน ประมง	แหลมสนอ่อน	7 คน	อิสลาม
10	ดา ประมง	แหลมสนอ่อน	6 คน	อิสลาม
11	น้อย ประมง	แหลมสนอ่อน	5 คน	อิสลาม
12	นะ ประมง	แหลมสนอ่อน	10 คน	อิสลาม
13	นุ้ย ประมง	แหลมสนอ่อน	9 คน	อิสลาม
14	อิง ประมง	เก่าแสง	11 คน	อิสลาม

ที่มา: จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงพฤษภาคม 2556

จากตารางที่ 4 พบว่า ในอดีตชุมชนประมงบ้านเก่าแสงเข้ามาอยู่อาศัยจากการอพยพไล่ที่ ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพประมงย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชนเก่าแสง ซึ่งเป็นที่ดินราชพัสดุ จำนวนทั้งสิ้น 50 ครัวเรือน ที่ชุมชนเป็นที่จับจองมือเปล่า ไม่มีโฉนด ที่ดินไม่มีการซื้อขายกัน อยู่กันอย่างลำบาก เพราะพื้นที่เป็นป่า ต้องทำการตัดถาง เพื่อสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย บ้านเรือนเป็นแบบหลังคามุงจาก บ้านแต่ละหลังอยู่ห่างกันมีบริเวณบ้าน และมีรั้วบ้าน มีพิธีกรรมและข้อห้ามในการทำประมง คือ

ห้ามข้ามหัวเรือ ทาสีเรือ ทำบุญในเรือ และห้ามผู้หญิงลงเรือ สมัยก่อนไม่ค่อยส่งเสริมด้านการศึกษา มองว่าการทำประมงอาศัยประสบการณ์ในการทำประมงเป็นตัวช่วย

โดยผู้ให้ข้อมูลทั้ง 14 ราย เป็นครอบครัวชาวประมงพื้นบ้าน ซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมมาแต่บรรพบุรุษ และทำประมงมาก่อนที่จะย้ายมาอยู่ชุมชนเก่าแสง เป็นชาวไทยมุสลิม นับถือศาสนาอิสลาม มีศูนย์รวมจิตใจอยู่ที่มัสยิดอัลฮิคาเยห์ ซึ่งตั้งอยู่ใจกลางชุมชนเก่าแสง ไม่มีความขัดแย้งกันทางศาสนากับผู้คนที่อยู่รอบๆ แม้จะต่างศาสนากันก็ตาม ใช้ภาษาในการสื่อสารทั้งถิ่น 2 ภาษา คือภาษาไทย ซึ่งเป็นภาษาถิ่นภาคใต้ที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในท้องถิ่น และภาษามลายู หรือที่นิยมเรียกอย่างไม่เป็นทางการว่า ภาษาฮาวิ แต่ละครัวเรือนมีสมาชิกอยู่ร่วมกันตั้งเป็นจำนวนมาก มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของชุมชนจากการบอกข่าวเล่าต่อของคนในชุมชนแบบบ้านต่อบ้านซึ่งยังใช้อยู่จนปัจจุบัน และไม่ค่อยมีการทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันเท่าไรนัก

ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ตฤณ สุขนวล (2550) พบว่า ชุมชนในท้องโคงกางซึ่งประกอบอาชีพประมงนั้น ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิม ในชุมชนมีการแบ่งเป็นกลุ่ม เป็นพวก การช่วยเหลือเกื้อกูลกันก็มักจะเป็นญาติ หรือกลุ่มที่ใกล้ชิดกันเท่านั้น ทำให้การทำกิจกรรมเพื่อสังคมอื่นๆ ที่ไม่ใช่กิจกรรมทางศาสนาจึงค่อนข้างเป็นไปได้ยาก และสถาบันศาสนามีความเข้มแข็งในพิธีกรรม เพราะเป็นจุดศูนย์รวมของชุมชนในการประกอบกิจกรรมต่างๆ

การดำเนินชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม

ชาวประมงบ้านเก่าแสงมีอาชีพประมงพื้นบ้าน ซึ่งเป็นการประมงแบบดั้งเดิม ที่มีได้เน้นการจับสัตว์น้ำปริมาณมาก และใช้เรือใหญ่ในการออกหาปลาหรือสัตว์น้ำในทะเล เพียงแต่ใช้เรือขนาดเล็ก ซึ่งใช้คนเพียง 2-3 คนในการทำประมงแต่ละครั้ง และอุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ก็เป็นเครื่องมือขนาดเล็ก เช่น อวนปลา ลอบปู อวนกุ้ง เป็นต้น ซึ่งการทำประมงก็มีตั้งแต่การประมงชายฝั่งที่ไม่ต้องใช้เรือในช่วงหน้ามรสุม และสัตว์น้ำที่ได้มาส่วนใหญ่ก็มีปริมาณน้อย ดูแล้วเหมือนเป็นการประมงเพื่อยังชีพเพียงเท่านั้น และผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกทั้ง 14 ราย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. มา และ รอ ได้ให้ข้อมูลไว้ตรงกันว่า แต่ก่อนมีสัตว์น้ำทุกชนิด แม้กระทั่งชายฝั่งก็สามารถจับสัตว์น้ำได้มากมาย เช่น กุ้งแชบ๊วย ปลากระบอก เป็นต้น

“แต่ก่อนทรัพยากรในทะเลมีมากมายจนไม่คิดว่าจะหมดสิ้นไปได้” “ที่เก่าแก่นี้หาหินดี ชาวบ้านต่างถิ่นมาแล้วชอบอยากอยู่อาศัยที่นี่ เพราะอากาศดีและหาหินง่าย” “แต่ก่อนมีสัตว์น้ำทุกชนิด แต่ตอนนี้มีไม่กี่ชนิด บางชนิดก็สูญหาย”

2. พัน ดี และ กัน ซึ่งทั้ง 3 ราย ได้ให้ข้อมูลสอดคล้อง และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ทรัพยากรในทะเลแต่ก่อนอุดมสมบูรณ์มาก มีทั้งกุ้ง หอย ปู ปลา ที่เห็นแล้วไม่น่าเชื่อว่า จะลดน้อยลงถึงเพียงนี้

“แต่ก่อนแค่เดินอูริมฝั่ง ก็หาหินได้แล้ว เดี่ยวนี้ต้องออกไปหาหินไกล”

ภาพที่ 8 แสดงสภาพพื้นที่ที่ติดคลองเก่าแก่งและการจอดเรือไว้ในคลองเก่าแก่งของชุมชน

3. ดิง กาน ดา น้อย และ อิง โดยที่ทั้ง 5 ราย ได้ให้ข้อมูลสอดคล้อง และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ทรัพยากรในทะเลแต่เดิมมีความอุดมสมบูรณ์มาก หาหินก็ง่าย ไม่ลำบาก เหมือนปัจจุบัน แต่ก่อนทำประมงออกทะเลไปไม่นานก็ได้สัตว์น้ำกลับมา

“ของในทะเลมีมาก หาหินง่าย”

“เดี๋ยวนี้ต้องออกทะเลไปไกลกว่าจะได้ของกลับมา”

4. เจ สม นะ และ น้อย โดยที่ทั้ง 4 ราย ได้ให้ข้อมูลสอดคล้อง และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า สมัยก่อนทรัพยากรในทะเลที่เก่าแสงมีความอุดมสมบูรณ์มากไม่แพ้ทะเลที่อื่น ประมงพื้นบ้านก็หากินสบาย ไม่ลำบาก สมัยที่ตนเองยังเป็นเด็กมองไปที่ชายฝั่งก็เห็นทั้งกุ้ง หอย ปู ปลาเลย แค่อู้อยู่ชายฝั่งก็มีสัตว์น้ำให้จับมาเป็นอาหารและขายเพื่อเป็นรายได้เลี้ยงครอบครัวได้แล้ว

“ตอนเด็กๆ ที่ชายหาดขึ้นหางแดงเลย ขึ้นมาบนหาดเลย ทั้งปลา ปู กุ้ง เยอะมาก เมื่อก่อนแค่เดินไปก็จับได้แล้ว มีปลา ปู หอยขึ้น เก็บกินได้เลย พวกไม่มีเรือก็มาหาซื้อที่เราได้เลย เมื่อก่อนทุกอย่างอุดมสมบูรณ์ คนมากขึ้น จับบ่อย สัตว์น้อยลง โตไม่ทัน”

“ทรัพยากรไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์เหมือนเดิมแล้ว เมื่อก่อนปลาทุ 7 วัน ได้ 2,000-3,000 บาท แต่ปัจจุบัน ปลาทุหา 7 วัน ได้ 100-150 บาท น้อยกินไม่พอ”

“ที่เก่าแสงนี้ใช้อย่างเดียว ใช้วิธีดั้งเดิม ทรัพยากรไม่เสียหาย”

ภาพที่ 9 แสดงการหาปลาชายฝั่งทะเลอ่าวไทยบริเวณชุมชนชาวประมงบ้านเก่าแสง

ตารางที่ 5 การดำเนินชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม

รายที่	ชื่อ	การประมงในอดีต	การประมงในปัจจุบัน
1	มา	- ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์	- ทรัพยากรลดลง
2	พัน	- ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ - รายได้มีมาก	- ทรัพยากรลดลง - รายได้ลดลง
3	รอ	- ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ - สัตว์น้ำราคาต้นทุนต่ำ	- ทรัพยากรลดลง - สัตว์น้ำราคาแพงขึ้นมาก
4	คี	- ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์	- ทรัพยากรลดลง
5	ดิง	- ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์	- ทรัพยากรลดลง
6	เจ	- ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ - รายได้มีมาก	- ทรัพยากรลดลง - รายได้ลดลง
7	สม	- ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์	- ทรัพยากรลดลง
8	กาน	- ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์	- ทรัพยากรลดลง
9	กัน	- ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์	- ทรัพยากรลดลง
10	คา	- ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์	- ทรัพยากรลดลง
11	น้อย	- ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์	- ทรัพยากรลดลง
12	นะ	- ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์	- ทรัพยากรลดลง
13	นุ้ย	- ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์	- ทรัพยากรลดลง
14	อิง	- ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์	- ทรัพยากรลดลง

ที่มา: จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงพฤษภาคม 2556

จากตารางที่ 5 พบว่า ผู้ที่ประกอบอาชีพประมงในชุมชนเก่าแก่อัง มีการทำประมงกันแบบดั้งเดิม คือ การประมงพื้นบ้าน ซึ่งไม่เกิดปัญหาการแย่งชิงทรัพยากร และทรัพยากรในทะเลเสียหายน้อยมาก และการประมงในแต่ละครั้งจะทำแค่พอกินพอใช้ ไม่ใช่เน้นการค้าขายเป็นหลัก ทำให้การประมงเป็นไปด้วยความราบรื่น และไม่เกิดความขัดแย้ง ทรัพยากรมีความอุดมสมบูรณ์มาก แต่ทำประมงอยู่บริเวณชายฝั่งก็มีกินมีใช้แล้ว

โดยผู้ให้ข้อมูลทั้ง 14 ราย มีความเห็นตรงกันว่า แต่ก่อนทรัพยากรในทะเลมีความอุดมสมบูรณ์มาก เพียงแค่อยู่ตามชายฝั่งก็สามารถจับสัตว์น้ำมาเพื่อประทังชีวิตได้แล้ว และมีรายได้จาก

การทำประมงที่มากพอต่อการดำรงชีวิต และการทำประมงไม่ลำบากเช่นปัจจุบัน ที่มีอัตราการแข่งขันสูง ทำให้การประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านเป็นที่นิยม และเป็นการทำลายทรัพยากรไม่มากนัก การทำประมงพื้นบ้านเป็นการใช้เรือท้ายตัด ที่มีขนาดเล็กไม่ใหญ่นัก ใช้คนเพียง 2-3 คน ก็สามารถทำประมงได้แล้ว

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จีรพงษ์ โรจนवास (2555) ซึ่งกล่าวไว้ว่า ในอดีตไม่มีเครื่องมือที่ทันสมัยจึงต้องอาศัยการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง และที่สำคัญที่สุดคือรู้ว่าพวกเขาไม่อดตาย เพราะทะเลมีความอุดมสมบูรณ์มาก และชีวิตชาวประมงพื้นบ้านผูกพันกับทะเล รวมทั้งวิธีการจับปลาของชาวประมงชายฝั่งยังสามารถรักษาความสมบูรณ์ของทะเลให้คงอยู่ต่อไปได้ เพราะชาวประมงชายฝั่งจะจับเฉพาะปลาตัวโต และจับตามฤดูกาลและสถานที่ตามที่ทะเลกำหนด การจับในจำนวนไม่มากนัก และการรักษาแหล่งเพาะพันธุ์ แหล่งที่อยู่อาศัยให้กับสัตว์ทะเลเท่ากับเป็นการไม่ทำลายวงจรการขยายพันธุ์ของสัตว์น้ำ

การปรับตัวของชาวประมง

ชาวประมงพื้นบ้านมีวิถีชีวิตอาศัยอยู่ริมทะเล จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทำให้ชาวประมงต้องมีการปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตของตนเอง เพื่อความอยู่รอดในสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งในงานวิจัยนี้ได้แบ่งผลการศึกษาในเรื่องการปรับตัวออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รายละเอียดมีดังต่อไปนี้

การปรับตัวด้านเศรษฐกิจ

เมื่อสังคมเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจที่การประกอบอาชีพมีอัตราการแข่งขันสูง และเงินหรือรายได้เป็นสิ่งจำเป็นต่อการเลี้ยงปากท้อง หรือดูแลชีวิตให้อยู่รอดปลอดภัยและมีความเป็นอยู่ที่ดี ในปัจจุบันอาชีพประมงเป็นอาชีพหนึ่งที่มีความเสี่ยงต่อการหารายได้ไม่พอใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน การอพยพโยกย้ายแรงงานดูจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างมากมายในปัจจุบัน การทำงานตามโรงงาน หรือออกไปทำงานรับจ้างนอกชุมชน เป็นตัวเลือกหนึ่งที่ทำให้เกิดรายได้ที่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต ทำให้อาชีพประมงที่ได้รับความนิยมในอดีต สำหรับบางคนแล้ว อาจกลายเป็นอาชีพหนึ่งในตัวเลือกหลายๆอย่าง ซึ่งผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกทั้ง 14 ราย ได้ผลดังนี้

1. มา ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ส่วนใหญ่ลูกหลานพอมีครอบครัวก็ย้ายออกจากบ้านไปบ้าง บางคนก็ไปทำงานหากินที่อื่น คือ นอกชุมชนไปเลย บางคนก็ไปทำงานอยู่ที่ประเทศมาเลเซีย เพื่อหารายได้เลี้ยงตัวเองและครอบครัว ถ้ารายได้ไม่เพียงพอก็มีการกู้ยืมจากเจ้าเก่าในชุมชน ซึ่งไม่มีการเสียดอกเบี้ย

“ลูกหลานพอมีครอบครัวบ้างก็ย้ายออกจากบ้าน บางคนไปหากินที่อื่น คนที่ทำงานทางบกก็ทำงานทางบกไป ส่วนใหญ่ไปทำงานที่มาเลเซีย โดยการไปๆมาๆ เช่น กลับมาบ้าน 4-5 วัน ก็กลับไปมาเลเซียอีก”

“ให้ลูกหลานสืบต่อ ออกหาปลา ทำเรือ”

2. พัน ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า แต่ก่อนในชุมชนนั้นผู้ชายจะทำประมง ส่วนผู้หญิงจะขายปลา หรือทำปลาเค็มไปขาย ในปัจจุบันช่วงมรสุมที่ว่างงานทั้งผู้หญิงผู้ชายจะออกไปทำงานอื่นแทน บางคนก็ออกไปทำงานนอกชุมชนทั้งในช่วงที่มีการทำประมงและช่วงที่ว่างจากการทำประมง

“ประมงรายได้ไม่แน่นอน เบี้ยไม่พอใช้ ต้องกู้ยืม บ้างต้องออกไปหางานข้างนอกทำ”

“ให้ลูกๆ ทำต่อ บังคับฝืนใจไม่ได้”

3. รอ ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า เด็กบางคนก็ชอบ เด็กบางคนก็ไม่ชอบ เด็กที่ชอบออกทะเลนั้น พอโรงเรียนหยุดเรียนก็ไปทำประมงกับพวกผู้ใหญ่ทันที ในช่วงมรสุม ทำประมงไม่ได้ ช่วงนั้นจะไปทำงานรับจ้างทั่วไป โดยทั่วไปจะไปทำงานรับจ้างก่อสร้าง หรือทำงานโรงงาน หรือออกจากบ้านไปหากินที่ประเทศมาเลเซีย หรือบางคนก็ไปซื้อของมาขายก็มี เพื่อหารายได้เพิ่มเติม พอหมดหน้ามรสุมก็กลับมาทำประมงต่อไป ยังคงให้ลูกหลานประกอบอาชีพประมงต่อไป ส่วนนอกฤดูกาลประมงก็ไปทำงานรับจ้างนอกชุมชน

“อาชีพประมงทำด้วยความสมัครใจ” “เริ่มทำกันตั้งแต่เด็ก อายุ 11-12 ปี ก็เริ่มออกเรือ บางคนชอบ บางคนไม่ชอบ เด็กที่ชอบออกทะเล พอโรงเรียนหยุดก็ไป”

“ช่วงเดือนธันวาคมถึงมีนาคม เป็นช่วงมรสุม ออกทะเลไม่ได้ ช่วงนั้นจะไปรับจ้างทั่วไป ใครให้ทำอะไรก็ทำ โดยมากแล้วผู้ชายจะไปทำงานเป็นกรรมกรก่อสร้าง หรือออกจากบ้าน

ไปหาคนที่มาเลย์เลย พอหน้ามรสุมหมดก็กลับมาทำประมง” “อาชีพประมงมีตลอดกาล นอกฤดูกาลก็จะไปทำรับจ้างแทน”

“ประมงเป็นอาชีพไม่แน่นอน อย่างปีนี้ช่วงมีนาคมนี้ก็เข้าหน้ามรสุมตะวันออก ก่อนหน้านี้นี่ 4 เดือนแล้ว ไม่ได้ทำการประมง หลังเดือนเมษา เป็นหน้ามรสุมตะวันตก ก็หากินไม่ได้อีก หยุตไป 3-4 เดือน ก็มีการทำงานรับจ้างทั่วไป เพื่อให้ได้เงินมา ซื้อของมาทำมาขายก็มี”

“อวนรุนทำให้ของเครื่องใช้ของประมงเล็กนี้เสียหายหมด อวนลากก็อันตรายกับประมงเล็กเช่นกัน”

“ตอนนี้ป๊ะไม่ทำงาน ลูกให้เงิน 40-50 บาทบ้าง ก็อยู่แบบนี้แหละ ไม่เดือดร้อนอะไร เขาซื้อของมาให้กิน มีเงินคนแก่ที่ได้เดือนละครั้ง”

4. ดี ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ลูกหลานบางคนก็มาทำประมง บางคนก็ไม่ชอบทำ ก็ไปทำอาชีพอื่น ซึ่งมีรายได้ดีกว่า และเป็นรายได้ประจำ สมัยนี้เด็กรุ่นใหม่ไม่ค่อยชอบทำอาชีพประมง รักความสบายและอยากมีรายได้มากกว่าทำประมง จึงเลือกประกอบอาชีพอื่นที่เปิดโอกาสให้ได้ทดลองทำเป็นอันมาก บางคนก็เลือกไปทำงานนอกชุมชน บางคนก็เลือกไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย ก็ต้องปล่อยให้ทำตามความต้องการ เพราะอาชีพประมงบังคับฝืนใจกันทำไม่ได้ ต้องทำด้วยความสมัครใจ

“เดี๋ยวนี้เด็กรุ่นใหม่ไม่ค่อยรักประมง เพราะไม่ชอบวิถีชีวิตและไม่ฟังคำคนรุ่นเก่า ว่าโตมาจากอันนี้ มีกินก็เพราะอาชีพนี้” “รักความสะดวกสบายและมีเงินให้จับจ่ายใช้สอยมากกว่า เลยไม่ทำประมง แล้วช่วงนี้เศรษฐกิจด้านประมงก็ลดลง เพราะจับปลา กุ้ง หอย อะไรก็ได้เหมือนเก่า” “ถ้าเขาอยากทำก็ให้ทำ เขาไม่อย่างทำก็ต้องปล่อยเขาไป” “เด็กรุ่นใหม่ไม่ทำแล้ว ประมงไม่โก้หรู”

5. ดี ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า บางคนก็เลิกประกอบอาชีพประมงไปแล้ว บางคนก็ใช้เวลาว่างจากทำประมงไปทำอาชีพอื่น อาชีพประมงเป็นอาชีพที่มีรายได้ไม่แน่นอน ถ้าเงินไม่มีใช้ก็แก้ปัญหาโดยการกู้ยืมเงิน โดยส่วนใหญ่จำทำการกู้เงินจากเจ้าเก่า เพราะญาติพี่น้องเขาไม่ให้ยืม เป็นการอยู่แบบตัวใครตัวมัน

“ส่วนใหญ่ก็กู้จากเจ้าเก่า พี่ๆน้องๆ เขาไม่ให้ ตัวใครตัวมัน”

“บางคนก็เลิกทำประมงไปเลย ลูกๆ สบาย แต่คนแก่จะเอาอะไรกิน หากเอาเรือที่เป็นสมบัติชิ้นสุดท้ายไปขายเพื่อได้เงินมา แต่พอมันหมดไปก็จะกลับมาลำบากเพราะไม่มีเงิน กินไปไม่ได้ทำงานวันต่อไปจะกินอะไร”

“ถ้าลูกหลานยังพาเรือได้ก็ให้พา แต่ถ้าไม่พาแล้วไปหางานอื่น ก็จะขายเรือ หากยังมีลูกหลานที่ยังพาจะทำต่อไป” “เสียดยาอาชีพเดิม อยากให้ลูกทำต่อ เลี้ยงลูกมาได้ ก็เพราะเรือนี้แหละ” “สมัยนี้ถ้าทำประมงอย่างเดียวก็ไม่มีอะไรกิน”

6. เจ ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ทำประมงเองไม่ไหว จึงได้ขายเรือไป เพราะรุ่นลูกก็ไม่มีใครทำประมงกันแล้ว และก็ทำประมงไม่เป็นด้วย เนื่องจากไม่เคยทำประมงกันเลยสักครั้ง รุ่นลูกออกไปทำงานโรงงาน หรือรับจ้าง เพื่อหาเงินมาใช้จ่าย และการที่ต้องไปทำประมงที่อื่นเป็นเวลานานๆ จึงทำให้ครอบครัวต่างต้องแยกย้ายกันทำมาหากิน เพื่อความอยู่รอดของครอบครัว เพื่อนำมาเป็นรายจ่าย และใช้หนี้สินที่มีอยู่ แม้ว่าจะมีรายได้หลายทาง ทั้งจากตนเอง ภรรยา และลูกๆ ให้เงินใช้จ่ายบ้าง แต่ไม่พอก็จะใช้หนี้สิน รวมทั้ง มีความคิดเห็นว่า การออกทะเลได้เงินน้อย เมื่อเทียบกับทำงานโรงงาน ซึ่งมีสวัสดิการ ประกันสังคม รักษาพยาบาลให้ด้วย เช่น ในหนึ่งเดือนมีรายได้ 6,000 บาท ได้สวัสดิการ ประกันสังคม ค่ารักษาฟรี โดยมองในระยะยาว อาชีพรับจ้าง ได้แก่ ทาสีบ้าน ก่อสร้าง ยาม เราเลือกอาชีพเองได้

“ทำประมงเป็นอาชีพที่รายได้มาแล้วก็หมด ที่ปะไปออกเรือนั้น เป็นเรืออวนลาก ก็มีรายได้สูงมากกว่าเรือประมงพื้นบ้านของหมู่บ้านเค้าเสียมาก”

“ถ้าออกทะเลแล้วหาปลาได้มาก ก็ไม่อยากเสี่ยงแล้ว เพราะอายุเยอะแล้ว ออกไปเจอพายุ มรสุมรุนแรงก็เสี่ยงอันตราย เช่น พายุเกย์ที่ชุมพร และที่นี้ก็โดนเช่นกัน โดนไป 28 หลังคาเรือน ลูกเสียชีวิต ญาติเสียชีวิต ป๊ะจะไปกับน้ำทะเลกับคลื่นแล้ว คนอยู่ที่ทรมาน ก็ตัดสินใจขายเรือเลย” “ตอนนี้ขายเรือไปแล้ว ไม่มีเรือให้ออก ป๊ะออกไปรับจ้างทำประมงที่อื่น”

“คิดว่าการออกทะเลได้เงินน้อย เมื่อเทียบกับทำโรงงาน ซึ่งมีสวัสดิการ ประกันสังคม รักษาพยาบาลให้ด้วย อย่างเดือนนึง 6,000 บาท เราได้สวัสดิการ ประกันสังคม ค่ารักษาฟรี มองระยะยาว รับจ้างทาสีบ้าน ก่อสร้าง ยาม เลือกอาชีพได้” “ประมงมันเป็นรายได้ไม่ประจำ ได้มาครั้งเดียวก็หมด”

“ตอนนี้หมะกับปะขายเรือไปแล้ว ไม่มีเรือให้ออก ปะออกไปรับจ้างทำประมงที่อื่น ลูกก็ ไม่ทำไม่ออกเรือแล้ว ลูกทำโรงงาน ไม่ทำประมงแล้ว รุ่นลูกทำประมงไม่เป็นแล้ว ลูกก็ไปทำ มาหากินอย่างอื่นแทน เพราะไม่เคยออกทะเลเลย ก็ทำงานอย่างอื่นไป เพื่อหาเงินมาใช้ คนนี้ ออกเป็น คนพื้อกไม่เป็น เข้าโรงงานตั้งแต่อายุ 15 ปี ทำงานก็ไม่อด อยากกินก็กิน รุ่นลูกรุ่นหลานก็ ไม่ทำประมงแล้ว ไปทำโรงงานแทน”

“ประมงไม่หมดมีแต่จะลดน้อยลง” “การถักอวน เข็บอวน ไม่ถูกถ่ายทอดถึงลูกหลาน แล้ว เพราะรุ่นพ่อแม่เริ่มเลิกทำ เดี่ยวนี้ไม่มีอวนประกอบแล้ว เค้าใช้กันแต่อวนสำเร็จกันเป็นหลัก แล้ว”

7. สม ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ไม่สอนลูกทำประมง เพราะว่า ถ้าทำประมงเป็นเวลา 6-7 เดือน เก็บเงินได้เดือนหนึ่งประมาณ 50,000-70,000 บาท พอช่วงมรสุมไม่ได้ทำประมง เงินที่ได้มาและ เก็บไว้นั้นก็จะถูกนำมาใช้จนหมด มีเท่าไรก็ไม่พอ ถ้ามีเงิน 50,000 บาทก็ไม่พอ และขณะนี้ตนเองมี ลูกที่ต้องเรียนอีกสองคน ต้องให้เงินลูกไว้เป็นค่าใช้จ่ายอย่างน้อยวันละ 200 บาท ลูกสองคนนี้ใช้ จ่ายวันหนึ่งๆ ก็สองร้อยกว่าบาทต่อวันแล้ว ยังมีค่าใช้จ่ายที่ตัวพ่อแม่ยังต้องใช้อีกก็ยังไม่ได้นำมาคิด กำหนดด้วยเลย

แม้ว่าจะมีรายได้ที่ลูกคนที่ทำงานแล้ว ไม่ทำการประมง จะประกอบอาชีพโดยการออกไป ทำงานนอกชุมชน ไปทำงาน โรงงาน รับจ้าง หรือไปทำมาหากินต่างอำเภอเลย จะส่งเงินมาให้ เป็น ค่าใช้จ่ายแล้ว ก็ยังมีไม่เพียงพอสำหรับค่าใช้จ่าย เพราะมีหนี้สินที่ใช้ที่บ้าน ซึ่งยังเป็นภาระที่ยังต้อง ใช้หนี้สิน และได้กล่าวโดยชัดเจนไว้ว่า ไม่สนับสนุนให้ลูกหลานทำประมง เพราะขณะนี้ทรัพยากร ในทะเลก็ลดลง และทำประมงมีความเสี่ยง ต้นทุนก็สูง กับทุกคนในชุมชนก็เริ่มไม่สนใจ ที่เห็นได้ ชัดเจนก็คือ มีการขายเรือประมงที่มีความจำเป็นต่อการทำประมง

“ไม่สนับสนุนให้ลูกหลานออกทะเล ตอนนี้ของในทะเลเบาบางไป ของแพง เดี่ยวนี้ออก ทะเลไม่มั่นใจมันเสี่ยง ไม่มีปลาคนก็น้อย น้ำมันแพง ต้นทุนสูง คนไม่สนใจ ก็เริ่มขายเรือกัน ไม่มี ปลาคนก็ออกกันน้อยไม่คุ้มน้ำมัน สมมุติว่าเราซื้ออวนปูมาวางที่ อวนนี้ราคาเป็นหมื่นกว่าบาท แต่ เราวางได้ 500 บาท เราไปเสี่ยง”

“ไม่สอนลูกออกทะเล เพราะสมมุติว่าเราออกทะเลเป็นเวลา 6-7 เดือน เก็บได้ 50,000-70,000 บาท พอหน้ามรสุมเราไม่ได้ออกทะเลได้ก็หมดเลย 50,000

บาทก็ไม่พอ ตอนนี้มีลูกที่ต้องเรียนอีกสองคน พอตอนเช้าต้องวางเงินไว้ให้ลูกแล้ว 200 บาท สองคนพี่น้องสองร้อยกว่าบาทต่อวัน ค่าใช้จ่ายตัวพ่อแม่ยังไม่ได้คิดเลย” “และเพราะลูกๆ ไปทำงานนอกชุมชน พ่อแม่ก็มีรายได้จากลูกที่ให้เงินพ่อแม่จากเงินเก็บที่ลูกทำงาน เดือนละ 500 บาท 3 คน ก็ 1,500 บาท ตอนนี้มีการจ่ายหนี้เงินกู้ใช้ทำบ้าน และ โชคดีที่มีคนมาช่วยภาระในค่าใช้จ่ายค่าเล่าเรียนลูกบ้าง คือ มีคนอุปถัมภ์”

“ลูกที่คิดจะออกเรือก็มีเหมือนกัน แต่ว่าลุงไม่คิดอยากจะให้ทำ เพราะรู้อยู่แล้วว่าตัวเองนี่จมปลักอยู่แต่กับงานประมง รู้ว่าอะไรเป็นอะไร จึงไม่อยากจะให้ออก แต่ถ้าสมมุติว่าออกไปแล้วได้นี้ก็คือได้กินทั้งครอบครัวเลย แต่ถ้าถามความคิดเห็นจริงๆ แล้ว ลุงไม่สนับสนุนให้คนในครอบครัวลูกหลานออกทะเลเลย ถ้าเลือกได้อยากให้ทำงานบนฝั่ง บนบก บนแผ่นดิน ทำโรงงาน หรืออะไรก็ได้ ได้วันละ 300 บาท ก็ไม่เป็นไร ยังไงก็ได้เงินใช้” “เด็กพวกนี้ที่โตมา จะได้ออกทะเลไหม อยู่ที่พ่อแม่เป็นคนแนะนำ”

“ลูกๆ ไปทำงานที่อื่น ทำโรงงาน ช่างเชื่อม สิงหนคร เย็บเสื้อ ไม่ออกทะเล”

8. กาน ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า อาชีพประมงเป็นอาชีพที่มีรายได้ไม่แน่นอน ช่วงมรสุมที่ทำประมงไม่ได้ ก็ไปหางานอย่างอื่นทำ เช่น ทำงานโรงงาน รับจ้างต่างๆ เป็นต้น ไม่ได้ไปหาทำประมงที่อื่นนอกชุมชน โดยปกติแล้วในช่วงที่ไม่ได้ทำประมง จะไปซื้อปลาจากที่อื่นมาขาย

“ให้ลูกตัดสินใจเองว่าจะทำหรือเปล่า อยู่ที่เขาชอบไหม”

“ประมงนะ บางวันก็ได้ บางวันก็ไม่ได้ ก็ใช้อาชีพเสริม ช่วงที่ไม่ได้ออกทะเล ก็รับจ้าง ไม่ได้ไปออกเรือที่อื่นเลย” “ช่วงที่ไม่ได้ออกทะเล จะไปซื้อปลาจากที่อื่นมาขาย ปกติแล้วรับซื้อปลาจากที่อื่นขึ้นกับทุน ขายไปได้กำไรไม่แน่นอน ยังไงก็ต้องขาย เอาไว้ไม่ได้”

9. ก้น ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า อาชีพประมงรายได้ไม่แน่นอน และรายได้น้อย ส่วนอาชีพอื่นๆ เช่น โรงงาน รับจ้าง เป็นต้น ขึ้นกับความขยัน มีรายได้ดีกว่า และเป็นรายได้ประจำ สาเหตุที่ยังคงยึดอาชีพประมงเป็นอาชีพหลักอยู่ เพราะว่า รักที่จะทำ เป็นอาชีพที่อิสระไม่ต้องอยู่ใต้การควบคุมของใคร ถ้าขยันทำประมงก็ได้เงินเข้ามาใช้จ่าย เป็นอาชีพที่มีเสน่ห์

“เลิกทำประมง ที่เล็กก็มี ที่อยู่คือรักที่จะทำ เป็นไทแก่ตัว ออกก็ได้เงินเลย กินอิ่มท้องสบาย ทั้งประมงไม่ได้ ชอบประมง มีเสน่ห์”

10. ดา ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า เรือก็ยังเป็นหนึ่งอยู่ โดยยังมีภาระที่ต้องผ่อนจ่ายซื้อเรือกับเจ้าแก่ ปัจจุบันสามีกับพี่ชายทำอาชีพประมง ลูกชายบางคนทำประมง แต่ลูกชายหลายคนทำงานอยู่ที่ประเทศมาเลเซีย หากรายได้มีไม่เพียงพอ ก็ใช้การกู้ ซึ่งถ้ากู้เงินของกลุ่มสตรี หรือกองทุนสตรี จะไม่เสียดอกเบี้ย

“เรือติดหนี้เจ้าแก่อยู่ ใช้การผ่อนจ่ายซื้อมา” “รายได้ไม่พอก็กู้ กลุ่มสตรีเงินกองทุนสตรี ไม่มีดอกเบี้ย”

“ลูกชายทำงานมาเลย์ แต่ลูกก็ออกทะเลบ้าง” “อยากให้ลูกเรียนสูงๆ แต่ถ้าลูกไม่ชอบเรียน ก็ให้เขาออกทะเล ลูกชายส่วนมากทำงานมาเลย์” “ส่วนมากเขาก็ก็นั่งทำประมง ถ้าไม่ชอบเรียน เด็กๆมักชอบออกทะเล”

11. น้อย ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า หลังสามีเสียชีวิตแล้ว ไม่มีคนรับช่วงต่อจากสามี ตนเองก็ต้องไปทำอาชีพรับจ้างเพื่อให้มีรายได้ที่แน่นอน ประกอบกับตนเองทำประมงไม่เป็น ตอนสามียังมีชีวิตเคยแต่ช่วยเตรียมสิ่งของ ไม่ได้ทำประมงเอง และอีกเหตุผลหนึ่ง คือ ไม่มีคนช่วยทำประมงด้วย ส่วนลูกก็ไปทำงานหาเงินนอกชุมชนกันหมด

“ไม่ได้ทำประมงแล้ว สามีเสียชีวิตไปไม่มีคนทำต่อ แล้วก็ทำไม่เป็นด้วย”

“หากคนออกทะเลยาก แล้วก็ไม่มีความเป็นของตัวเอง ไม่มีคนช่วยทำ จึงไม่ได้ทำประมง”

12. นะ ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ลูกหลานไม่ชอบทำประมง ชอบทำงานโรงงาน รับจ้าง เพราะมีรายได้ที่แน่นอนกว่า ได้ยืนยันว่า แม้คนที่ทำงานโรงงานจะมีจำนวนมาก แต่ถ้าคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ก็มีเพียงร้อยละ 20 เท่านั้น อีกร้อยละ 80 ที่ทำงานโรงงานนั้น ได้ใช้เวลาช่วงมรสุมที่ว่างจากการทำประมงมาทำงาน แต่พอถึงช่วงเวลาที่ทำประมงได้ ก็จะกลับมาทำประมงแทน แต่ในปัจจุบันส่วนใหญ่จะเป็นผู้ใหญ่ที่อยู่ในวัยใกล้เกษียณที่ทำประมง ส่วนเด็กๆ ที่อยู่ในวัยแรงงานก็มักเลือกทำงานโรงงาน และอาชีพประมงก็จะมีสืบต่อ เพราะยังมีคนที่ชอบทำอยู่ ทั้งยังให้ข้อเสนอแนะไว้

ว่า ถ้าอยากให้คนกลับมาทำประมง ก็ควรสร้างแนวปะการัง หรือฟื้นฟูสภาพธรรมชาติ ซึ่งจะทำให้ทรัพยากรในท้องทะเลกลับคืนมา แล้วคนก็จะหันกลับมาทำประมง

“รายได้ไม่แน่นอน เด็กไม่ชอบ ชอบงานโรงงานได้รายได้แน่นอน”

“สร้างแนวปะการัง ทำให้มีปลาเยอะขึ้น คนก็จะกลับมาทำอาชีพประมง”

“ลูกๆ ทำโรงงาน รับจ้าง ไม่มีใครออกเรือ”

“ทำโรงงานโรงงานกันเยอะก็จริง แต่มีแค่ 20% แต่อีก 80% นั้น เขาทำโรงงานกัน ในช่วงที่ว่าง แต่พอออกเรือได้ก็กลับมาทำประมง แต่ก็เป็นผู้ใหญ่ที่ทำ เด็กๆ เลือกทำโรงงาน แต่อาชีพประมงก็ไม่หมดไปหรอก เพราะยังมีคนทำอยู่”

13. นุ้ย ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า รุ่นลูกก็ไม่ทำประมงกันแล้ว รวมทั้งไม่สนับสนุนให้ลูกหลานทำประมงด้วย ขณะนี้ในหมู่บ้านเด็กรุ่นใหม่ที่มีการศึกษาสูงถึงชั้นจบการศึกษาระดับปริญญาตรีแล้ว มาทำอาชีพประมงมีเพียง 2 คน เท่านั้น และมีมุมมองต่ออาชีพประมงว่า อาชีพนี้เป็นอาชีพที่มีรายได้ไม่แน่นอน เป็นงานที่ไม่มั่นคง คนจึงหันไปประกอบอาชีพอื่นกันเยอะ และมองว่าส่วนหนึ่งที่ทำให้คนรุ่นใหม่ได้ตัดสินใจละทิ้งอาชีพประมง เพราะมีการศึกษาที่สูงขึ้น เป็นทางเลือกให้กับคนรุ่นใหม่ได้เลือกประกอบอาชีพ

“มีเรือประมงเองลำหนึ่ง เมื่อหมดรุ่นก็ขายทิ้ง ให้ลูกหลานไปทำอาชีพอื่นแทน”

“รุ่นลูกเขาไม่ทำประมงกันแล้ว ไม่ชอบออกเรือ งานไม่มั่นคง รายได้ไม่แน่นอน” “ถ้าเสี่ยงเริ่มมาตื่นตัวเรื่องการศึกษา พอมีคนเรียนจบสูงขึ้น ก็มีทางเลือกเยอะ และเลือกจะไม่ทำประมงมากขึ้น ไปทำอย่างอื่นมากขึ้น”

14. อิง ได้ให้ข้อมูลว่า ในชุมชนไม่ค่อยมีคนที่มีเรือเป็นของตัวเองแล้ว ส่วนใหญ่จะใช้เรือของเจ้าเก่า ได้ปลามากก็คิดเอาเปอร์เซ็นต์แทน โดยที่เจ้าเก่าก็ไม่คิดแพงมากนัก เพราะรู้ว่าคนในชุมชนไม่ค่อยมีเงินกัน ยกตัวอย่างเช่น เมื่อทำประมง หาลามาได้ 100 กิโลกรัม ก็ต้องแบ่งให้กับเจ้าเก่า 2 กิโลกรัม แล้วแต่จะตกลงกันได้

“คนอื่นเขาออกกันที 3-4 คน ออกจากบ้าน ไปถึงที่หาปลา ก็ใช้เวลามากกว่า 3 ชั่วโมง เวลาออกก็วางแล้วก็เฝ้ารอไว้ เพราะกลัวว่าอวนลากจะลากของเราไปหมด เคลียร์กันไม่ได้ เพราะอวนลากกวาดไปเลย แต่ถ้าเจอเจ้าตัวก็ถามให้เขาซื้อ ส่วนมากจะไม่เจอ อวนปลามีความเสี่ยง”

“ถึงจะเป็นผู้หญิง แต่ก็ทำอาชีพนี้ด้วยใจรัก ก็อยากทำต่อ ลูกที่จะเกิดมา ถ้าเขาอยากทำก็จะให้ทำ ไม่บังคับ” “บ้านอื่นๆ ก็ขายเรือไปเยอะ ลูกหลานไม่ค่อยชอบทำ”

“ในหมู่บ้านไม่ค่อยมีเรือเป็นของตัวเองแล้ว เป็นเรือเก่าแก่ ได้ปลามากก็คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ อย่างถ้าได้ปลามา 100 โล ก็ต้องให้เขา 2 โล”

ตารางที่ 6 การปรับตัวด้านเศรษฐกิจ

รายชื่อ	ความคิดเห็นต่ออาชีพประมง	วัยแรงงานรุ่นใหม่	การสนับสนุนการทำประมง
1	มา - มีรายได้ไม่แน่นอน - คู่เงินเก่าแก่ไม่มีดอกเบี้ย	- ส่วนใหญ่ออกไปหางานทำนอกชุมชน หรือต่างประเทศ - ย้ายไปอยู่นอกชุมชน	- ให้ลูกหลานสืบต่ออาชีพ
2	พัน - รายได้ไม่เพียงพอ ไม่มี ความมั่นคง - ทำอาชีพอื่นหลังว่างจากการทำประมง	- ส่วนใหญ่ทำงานนอกชุมชน - ที่ทำประมงอยู่เป็นส่วนน้อย และเมื่อว่างจากประมงก็ไปหารายได้ในนอกชุมชน	- ให้ลูกหลานสืบต่ออาชีพ ไม่บังคับ
3	รอ - รายได้ไม่แน่นอน ไม่พอ - คนที่ทำประมงต้องมีอาชีพเสริมช่วงว่างจากการทำประมง	- ออกไปทำงานนอกชุมชนหรือต่างประเทศ - บางส่วนก็ยังทำประมงอยู่ก็ออกไปหารายได้เสริมนอกชุมชนหรือต่างประเทศในช่วงนอกฤดูกาลทำประมง	- ให้ลูกหลานสืบต่ออาชีพ
4	ดี - รายได้ไม่แน่นอน	- เด็กรุ่นใหม่รักสบาย - มักทำงานนอกชุมชน	- ให้ลูกหลานสืบต่ออาชีพ ไม่บังคับ

ตารางที่ 6 การปรับตัวด้านเศรษฐกิจ (ต่อ)

รายที่	ชื่อ	ความคิดเห็นต่ออาชีพ ประมง	วัยแรงงานรุ่นใหม่	การสนับสนุนการทำ ประมง
5	ดิง	- รายได้ไม่เพียงพอต้องมี อาชีพเสริม - กู้ยืมเงินจากเจ้าเก่า	- เด็กรุ่นใหม่ มักออกไป ทำงานนอกชุมชน เพราะมี รายได้มากกว่าทำประมง	- ให้ลูกหลานสืบต่ออาชีพ
6	เจ	- รายได้ไม่พอใช้ ทำ ประมงมีความเสี่ยง - กู้ยืมเงิน - ประมงไม่หมดแต่ลดลง	- ทำงานนอกชุมชน เพราะ อาชีพมั่นคง รายได้แน่นอน	- ให้ลูกหลานไปทำงานนอก ชุมชน เพราะรายได้แน่นอน
7	สม	- รายได้ไม่แน่นอน ไม่ มั่นคง - กู้ยืมเงิน	- ส่วนใหญ่จะออกไปทำงาน นอกชุมชน ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ	- สนับสนุนให้ลูกหลานไป ทำงานนอกชุมชน - พ่อแม่จะเป็นผู้แนะนำ อาชีพประมงกับลูกหลาน เอง
8	กาน	- รายได้ไม่แน่นอน - ว่างจากประมงก็มีอาชีพ เสริม เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับ ครอบครัว	- บางคนก็ทำประมง หลัง ว่างจากประมงก็ไปทำงาน รับจ้างนอกชุมชน - ส่วนใหญ่ทำงานรับจ้าง นอกชุมชน ซึ่งมีรายได้ แน่นอน	- ให้ลูกหลานตัดสินใจเองว่า จะทำประมงหรือไม่ทำ
9	กัน	- รายได้น้อย ไม่พอใช้ - เป็นอาชีพที่มีเสน่ห์ รักที่ จะทำ มีอิสระ ขึ้นอยู่กับ ความขยัน	- ส่วนใหญ่จะออกไปทำงาน นอกชุมชน ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ	- ให้ลูกหลานตัดสินใจเองว่า จะทำประมงหรือไม่ทำ
10	คา	- รายได้ไม่แน่นอน - ว่างจากประมงต้องมี อาชีพเสริม เพื่อเพิ่มรายได้ - กู้ยืมเงิน	- ส่วนใหญ่ออกไปหางานทำ นอกชุมชน หรือต่างประเทศ - คนที่ยังทำประมงเมื่อว่าง จากประมงต้องทำงาน รับจ้างเพิ่มรายได้ช่องทาง หนึ่ง	- ไม่บังคับ หากลูกไม่อยาก เรียนก็ต้องไปทำประมง ส่วน คนที่ชอบเรียนก็ส่งเรียน สูงๆ ซึ่งส่วนใหญ่ก็ออกไป ทำอาชีพอื่นๆ

ตารางที่ 6 การปรับตัวด้านเศรษฐกิจ (ต่อ)

รายชื่อ	ความคิดเห็นต่ออาชีพ ประมง	วัยแรงงานรุ่นใหม่	การสนับสนุนการทำ ประมง
11 น้อย	- อาชีพไม่มั่นคง รายได้ไม่ แน่นอน - กู้ยืมเงิน	- ลูกหลานไปทำงานรับจ้าง หารายได้นอกชุมชน	- ให้ลูกหลานไปทำงานนอก ชุมชน
12 นะ	- รายได้ไม่แน่นอน - กู้ยืมเงิน	- ลูกหลานไม่ชอบอาชีพ ประมง	- ให้ลูกหลานไปทำงานนอก ชุมชน
13 น้อย	- อาชีพไม่มั่นคง รายได้ไม่ แน่นอน กู้ยืมเงิน	- เด็กรุ่นใหม่การศึกษาสูง อาจเป็นสาเหตุให้เลิกทำ	- ไม่ให้ลูกทำประมง
14 อิง	- รายได้ไม่แน่นอน - กู้ยืมเงิน	- มักจะออกไปหางานทำ นอกชุมชน ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ	- ให้ลูกหลานทำอาชีพ ประมงสืบต่อ

ที่มา: จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงพฤษภาคม 2556

จากตารางที่ 6 พบว่า ปัจจุบันอาชีพประมงในครัวเรือนส่วนใหญ่ก็ยังเป็นอาชีพหลักอยู่ และมีอาชีพเสริมที่หลากหลาย เช่น รับจ้างประมง ทำงานโรงงาน รับจ้างทำของขาย ขายปลา รับจ้างก่อสร้าง รับจ้างงานประมงทะเลชายฝั่ง เป็นต้น เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว ส่วนการทำราวตากปลาเค็มแห้งหายไป เนื่องจาก ชุมชนขยาย ประกอบกับการระบาดของอหิวาตกโรค การต่อเรือกันเอง ทำอวน เย็บอวนใช้เอง เริ่มหายไป

ส่วนใหญ่ว่ายขายเรือประมงทั้ง หลายครอบครัว ไม่มีเรือประมงเป็นของตนเองก็จะไปรับจ้างทำกับเจ้าของเรือ ทำประมงกับญาติ กับเพื่อน หรือไปรับจ้างทำประมงกับเจ้าเก่า การทำประมงของชุมชนเป็นประมงพื้นบ้านเรือเล็กอุปกรณ์ที่สำคัญคืออวน ทำประมงออกทะเลเรือลำหนึ่งใช้คนประมาณ 2-3 คน โดยกลุ่มตัวอย่างได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการปรับตัวด้านเศรษฐกิจ ซึ่งสรุปเป็นประเด็นได้ดังต่อไปนี้

1. การกู้ยืมเงิน ชาวประมงบ้านเก่าเสี่ยงมีการปรับตัว เมื่อรายได้มีไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ โดยการกู้ยืมเงินทั้งจากในระบบและนอกระบบ เพื่อนำมาเป็นค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ส่วนใหญ่ชาวประมงบ้านเก่าเสี่ยงจะเลือกกู้เงินจากเจ้าเก่า เพราะไม่ต้องเสียดอกเบี้ย และไม่ผิดข้อห้ามของศาสนา

โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 9 ใน 14 ราย ในการกู้ยืมเงิน เนื่องจากอาชีพประมงมีรายได้ที่ไม่แน่นอน และไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ จึงเกิดการกู้ยืมเงิน ทั้งจากเจ้าแ่ ซึ่งเป็นการให้กู้เงินนอกระบบ และจากภาครัฐที่มีนโยบายส่งเสริม สนับสนุนให้กับหมู่บ้าน อย่างกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งส่วนมากชาวบ้านมักจะทำการกู้ยืมเงินเพื่อก่อสร้างต่อเติมที่อยู่อาศัย หรือการกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนในชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสตรีหรือกองทุนสตรี เป็นต้น

ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของเลิศชาย ศิริชัย และ นฤทธิ์ ดวงสุวรรณ (2543) พบว่า การทำประมงในสมัยนี้ต้องมีการลงทุนมากขึ้น อย่างน้อยต้องมีการซ่อมแซมเครื่องมือ ซ่อมแซมเรือ โดยการลงทุนจะมีมากเมื่อเครื่องมือหมดสภาพจะต้องสร้างใหม่ หรือจะซื้อเรือ ซื้อเครื่องยนต์ ก็ต้องใช้เงินจำนวนมาก ซึ่งเงินทุนของชาวประมงมาจากสองทาง คือ ทางแรกมาจากการเก็บหอมรอมริบ และทางที่สองมาจากการกู้ยืม โดยการเก็บหอมรอมริบนั้นเป็นวิธีการที่เป็นไปได้ยากสำหรับการลงทุนประเภทสร้างเครื่องมือใหม่ หรือซื้อเครื่องยนต์ เพราะชาวประมงจะมีรายได้เพียงพอกินพอใช้เท่านั้น ทางเลือกเดียวที่พอจะเป็นไปได้ คือการกู้ยืมเงินที่เป็นวิธีเดียวที่พอเป็นทางออก และมีความสำคัญมากจนพัฒนาเป็นระบบอุปถัมภ์เฉพาะชุมชนประมงขึ้นมา กล่าวคือ เจ้าแ่หรือพ่อค้าคนกลางที่รับซื้อผลผลิตจะให้ชาวประมงนำเงินไปใช้ก่อนได้ แต่ว่าเมื่อได้ผลผลิตจะต้องนำมาขายให้เจ้าแ่ดังกล่าวเท่านั้น ในราคาที่ต่ำกว่าท้องตลาดโดยทั่วไปร้อยละ 20-25 โดยที่ผู้กู้ยืมไม่ต้องเสียดอกเบี้ย เจ้าแ่จะค่อยๆ หักเงินจากการนำสัตว์ทะเลมาขาย ซึ่งตามปกติแล้วจะไม่เร่งรีบเรื่องการชำระเงิน เพราะยังนานวันเจ้าแ่ก็จะยังได้ประโยชน์มาก ทั้งนี้ชาวประมงก็รู้สึกว่าการตนเองเสียเปรียบ แต่รู้สึกว่าเจ้าแ่มีบุญคุณกับตน เพราะเป็นการกู้เงินที่ไม่ต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกัน ไม่ต้องเสียดอกเบี้ยและไม่เร่งรัดการใช้หนี้ จึงไม่มีชาวประมงคนใดเลยที่จะบิดพลิ้วการใช้หนี้คืนตามเงื่อนไขดังกล่าว แม้จะไม่มีหลักทรัพย์ใดๆ ค้ำประกันเลย

ดังนั้น นอกจากจะมีการประกอบอาชีพเสริมนอกฤดูกาลประมงแล้ว แต่รายจ่ายที่มีมากขึ้นตามไปด้วยนั้น ทำให้การกู้ยืมเงินของชาวประมงเป็นทางออกหนึ่งในการหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว หรือเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าให้กับครอบครัวชาวประมง ที่มีตัวเลือกในการหาเลี้ยงชีพไม่มากนักสำหรับในเศรษฐกิจยุคปัจจุบัน

2. การสนับสนุนให้ลูกหลานทำประมง แม้ว่าการทำประมง และมีอาชีพเสริมนอกฤดูกาลประมงก็ตาม ทั้งยังมีการแข่งขันทรัพยากรในทะเล ทำให้การประกอบอาชีพประมงของวัยแรงงานรุ่นใหม่ดูเหมือนจะลดน้อยลง ประกอบกับการสนับสนุนของรุ่นพ่อรุ่นแม่ที่ส่งเสริมให้ลูกหลานออกไปทำงานรับจ้างนอกชุมชนด้วยมองว่าเป็นอาชีพที่มีรายได้แน่นอน และมีหลักประกันให้กับ

ชีวิต ไม่ต้องมาเสี่ยงในทะเล ที่ไม่รู้ว่าวันนี้พรุ่งนี้จะมีรายได้เลี้ยงครอบครัวอยู่หรือไม่ บางครอบครัวถึงขนาดยอมขายเรือเมื่อตนเองทำไม่ไหว เพื่อให้ลูกหลานได้ไปประกอบอาชีพอื่นที่มีรายได้แน่นอนกว่า และพยายามส่งเสริมให้ลูกเรียนสูงๆ เพื่อให้มีทางเลือกอาชีพที่มากขึ้น แต่ก็ยังมีบางครอบครัวที่ตั้งใจจะมอบอาชีพนี้เป็นมรดกสืบทอดให้กับลูกหลานสืบต่อไป

โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 9 ใน 14 ราย ที่มีการสนับสนุนให้ลูกหลานได้ทำประมงด้วยความสมัครใจ รวมถึงการสอนทำประมงตามแบบวิถีทางของตนเอง เพราะทำด้วยใจรัก แม้จะเหนื่อยแต่มีความภาคภูมิใจ ทั้งมองเห็นว่าแม้จะเป็นอาชีพที่มีรายได้ไม่แน่นอน แต่ก็หล่อเลี้ยงชีวิตให้อิ่มท้องได้ แม้ว่าจะสนับสนุนให้ทำอาชีพประมง แต่ก็ไม่ได้ปิดกั้นการออกไปหางานทำนอกชุมชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อหารายได้เพิ่มเติม ในช่วงนอกฤดูกาลทำประมง และมีผู้ให้ข้อมูลถึง 5 ใน 14 ราย ที่ไม่สนับสนุนยินดีให้ลูกหลานประกอบอาชีพประมงต่อไป รวมถึงสนับสนุนให้ลูกหลานประกอบอาชีพอื่นที่มีรายได้ประจำและมั่นคงมากกว่า ด้วยความคิดเห็นว่าอาชีพประมงที่ทำอยู่นั้น นับวันก็ยิ่งหาเงินลำบาก และทรัพยากรที่เคยอุดมสมบูรณ์ก็ลดน้อยลง ประกอบกับการแข่งขันในปัจจุบันมีสูงขึ้น และการทำประมงมีความเสี่ยงต่ออันตรายต่างๆ อีกทั้งผู้ให้ข้อมูลทั้งสองกลุ่มก็มองเห็นว่า อย่างไรก็ตามอาชีพประมงก็ไม่มีวันหมดสิ้นลง เพียงแต่จะลดน้อยลงเท่านั้น

ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ตฤณ สุขนวล (2550) พบว่าแรงงานที่มีการศึกษาอพยพออกไปทำงานนอกพื้นที่ครัวเรือน เป็นผลจากคหิความเชื่อของชาวบ้านที่ส่งลูกหลานให้เรียนสูงๆ เพื่อจะได้เป็นเจ้าคนนายคน หรือทำงานดีๆ และกลุ่มแรงงานคุณภาพเหล่านี้ก็จะออกไปทำงานนอกชุมชนหลังเรียนจบ เป็นผลให้ชุมชนขาดแคลนแรงงานอย่างมาก คงเหลือแต่แรงงานของผู้สูงอายุที่อยู่ในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ส่วนวัยแรงงานที่ไม่ได้รับการพัฒนาศักยภาพมากพอ เนื่องจากครอบครัวเห็นว่าการออกมาทำประมงไม่จำเป็นต้องมีความรู้อื่นใดมากนัก เพราะการทำประมงล้วนแล้วแต่อาศัยประสบการณ์ จึงเกิดปรากฏการณ์นักเรียนออกจากโรงเรียนกลางคันเพื่อออกมาใช้แรงงานในการทำประมง และที่น่าสนใจคือในช่วงปี 2549 กลุ่มวัยรุ่นที่เป็นวัยแรงงานส่วนหนึ่งก็เริ่มออกไปทำงานอย่างอื่นนอกเหนือจากการทำประมงนอกพื้นที่มากขึ้น เช่น ไปรับจ้างก่อสร้างหรือเป็นยามรักษาความปลอดภัย เป็นต้น แต่แรงงานเหล่านี้ก็ไม่ได้ไปอยู่เป็นการถาวร มักจะไปอยู่ได้เพียงชั่วคราวก็จะกลับมาอยู่บ้านทำประมงกับครอบครัว หรือรับจ้างเป็นลูกเรือสักช่วงหนึ่งแล้วก็ไปอีก สลับสับเปลี่ยนแรงงานอยู่ตลอดเวลา ซึ่งปรากฏการณ์เช่นนี้แทบจะไม่เคยเกิดขึ้นเลยในอดีต

ดังจะเห็นว่าปรากฏการณ์เช่นที่ว่่านี้กำลังดำเนินไปในวิถีของชาวประมงชุมชนบ้านเก่าแสงอยู่ในขณะนี้ และจากผลการศึกษาในครั้งนี้ ทำให้ทราบว่าแรงงานวัยหนุ่มสาวเป็นจำนวนมากพร้อม

ใจกันออกไปทำงานนอกพื้นที่ชุมชน แม้ว่าจะมีบางส่วนที่ออกไปทำงานรับจ้างนอกชุมชน ในช่วงว่างจากการทำประมงก็ตาม

การปรับตัวด้านสังคม

ชาวประมงบ้านเก่าแสงเป็นผู้อยู่อาศัยบริเวณชายฝั่งริมทะเล บ้านเรือนอยู่ชิดติดกัน แออัด ชาวประมงมีความเป็นอยู่แบบมีรายได้พอเลี้ยงตนเอง บุตรหลานมักออกไปประกอบอาชีพภายนอกชุมชน และกลับมาบ้านเป็นครั้งคราว บางคนก็อพยพโยกย้ายครัวเรือนออกไปตั้งถิ่นฐานใหม่ ภายนอกชุมชน สืบเนื่องจากประชากรมีเพิ่มมากขึ้น แต่ทรัพยากรที่ดินมีอยู่เท่าเดิม ทำให้ไม่สามารถขยายบ้านเรือนออกไปได้ ประกอบกับการประกอบอาชีพประมงมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ส่งผลให้ทางเลือกในการออกไปมีวิถีภายนอกชุมชนเป็นหนทางเลือกที่มีความหวังมากกว่า ซึ่งผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกทั้ง 14 คน ได้ผลดังต่อไปนี้

1. มา ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ปัญหาที่หนักสุด คือ ปัญหาที่อยู่ เพราะมีพื้นที่อยู่เท่าเดิม แต่จำนวนประชาชนที่อยู่อาศัยมีแต่เพิ่มขึ้น แต่ละครอบครัวมีสมาชิกเพิ่มขึ้น ซึ่งก็ไม่มีพื้นที่จะขยายชุมชนเพื่อสร้างบ้านให้เพียงพอต่อการอยู่อาศัยของสมาชิกในบ้าน

“ปัญหาหนักสุด คือ ปัญหาที่อยู่ ที่เท่าเดิม แต่คนเพิ่ม”

2. พัน ดี และ กัน ซึ่งทั้ง 3 ราย ได้ให้ข้อมูลสอดคล้อง และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ สมาชิกชุมชนก็ไม่เข้าใจว่ามันได้กลายเป็นธุรกิจไปแล้ว เกิดการทำสำเนาทะเบียนบ้านแบบชั่วคราวให้กับชุมชน ซึ่งคนที่ย้ายมาอยู่ก่อน ทางเทศบาลก็มาติดบ้านเลขที่ให้ แต่พอมีการเช่าที่เกิดขึ้น บ้านเลขที่ได้กลายเป็นบ้านเลขที่ชั่วคราวไป ยกตัวอย่าง ตอนจัดสรรบ้านเลขที่ให้มี 73 ครอบครัว อยู่ต่อมามีลูกหลาน บ้านหลังที่พ่อแม่ผู้นั้นจะกลายเป็นบ้านเลขที่หลัก แต่ลูกๆ ที่ย้ายครอบครัวออกมาสร้างบ้านหลังใหม่ก็จะกลายเป็นบ้านเลขที่ชั่วคราว ไข่ทะเบียนบ้านชั่วคราวไป สมัยก่อนเก่า แสงขาดการศึกษา แต่ปัจจุบันเริ่มต้นตัวทางการศึกษาก็สนับสนุนเรื่องการศึกษากันมากขึ้น กิจกรรมของชุมชนขึ้นอยู่กับประธานชุมชนจะจัดให้มีขึ้น

“บ้านเราจับมือร่วมกัน ปัญหาไฟฟ้า ก็จบแล้ว คนในชุมชนไม่เข้าใจ นายทุนต้องการกำไร”

3. รอ ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า สมัยประธานชุมชนคนก่อน ได้มีการหารือกัน ซึ่งทางจังหวัดเลย จะให้การช่วยเหลือโดยการหาที่ให้อยู่ใหม่ แล้วให้เงื่อนไขมาว่าให้หาคนลงชื่อมาให้ได้ 40 หลังคาเรือน และทางชุมชนได้ตั้งเงื่อนไขกลับไปว่า ต้องได้คำรื้อถอนพอประมาณ ไม่เอาเต็มก็ได้ ขอแค่ครึ่งหนึ่ง และที่อยู่ใหม่จะต้องสบายกว่าเดิม ปรากฏว่ามีชาวบ้านมาลงชื่อขอไปด้วยเป็นจำนวนมาก กับทั้งอดีตนายกเทศมนตรีนครสงขลาในขณะนั้น ได้ประชาสัมพันธ์ออกสื่อโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ ว่าจะจ่ายให้ครัวเรือนละ 70,000 บาท แต่เนื่องจากจำนวนครัวเรือนมากประกอบกับงบประมาณที่ตั้งไว้ไม่เพียงพอที่ต้องใช้ เรื่องจึงเงียบไป

“ที่อยู่ที่นี่เป็นการจับจองมือเปล่า ไม่มีเอกสารสิทธิ์แสดงการครอบครอง ตั้งแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไม่ได้มีการแบ่งขอบเขต แต่มีบ้านเลขที่ ส่วนลูกหลานที่แต่งงานแยกบ้านออกมา ก็ไม่มีบ้านเลขที่ก็ต้องใช้บ้านเลขที่ของครอบครัวรุ่นพ่อแม่อายุเช่นเดิม ทั้งๆ ที่แยกบ้านออกมาแล้ว”

4. ดิง และ อิง ได้ให้ข้อมูลไว้ตรงกัน นานวันเข้าก็มีคนเข้ามาอยู่เพิ่มขึ้น จนปัจจุบันชุมชนมีปัญหาที่ดินที่อยู่อาศัย ไม่มีที่ให้ขยายขยายอีก มีการเก็บค่าเช่าที่ มีปัญหาหาเสฟติดมอมเมาเยาวชน เป็นปัญหาที่ยังแก้ไม่หมด มองว่าชุมชนไม่เข้มแข็ง คนในชุมชนขาดความสามัคคีช่วยเหลือกัน

“กรรมการชุมชนไม่แข็งแรงพอ” “เรารู้ว่าอะไรเป็นยังไง แต่ว่าก็ทำอะไรไม่ได้”
“ชาวบ้านเขารู้กันอยู่ แต่เขาไม่พูด อย่างเงินเข้ามาก็ไม่ถึงคนที่เดือดร้อน คนที่ต้องการจริงๆ”

5. เจ ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ในปัจจุบันไม่สามารถขยายชุมชนออกไปได้ ทำให้สมาชิกในครอบครัวบางครัวเรือนต้องย้ายออกไปจากพื้นที่ชุมชน เนื่องจากมีสมาชิกเพิ่มขึ้น แต่ที่อยู่ไม่สามารถขยายตามไปได้ประชาชนมีความเดือดร้อนในด้านที่อยู่อาศัย

“ชุมชนขยายไม่ได้แล้ว บางคนออกจากชุมชนไปก็มี”

“ครอบครัวถ้าขยายต้องซื้อที่ดิน เมื่อก่อนจับจอง แต่ไม่ได้กรรมสิทธิ์ แต่อยากได้กรรมสิทธิ์เป็นของตัวเอง”

6. สม ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ชุมชนอยู่กันอย่างแออัด ขยายพื้นที่ ขยายชุมชนไม่ได้แล้ว ปัจจุบันมีการเก็บเงินค่าเช่าที่ดิน ทั้งที่ตอนย้ายมาอยู่ใหม่ๆ ก็เป็นที่ดินให้เปล่า แต่ไม่มีหนังสือรับรองกรรมสิทธิ์การครอบครองที่ดิน ในชุมชนมีปัญหาเรื่องยาเสพติด และการพนัน ทำให้เด็กๆ ในชุมชนหลงมัวเมา พ่อแม่ที่เอาใจใส่ลูกตัวเองน้อย เด็กๆ ก็จะหันเข้าหายาเสพติดได้ง่าย นายสม มีความเห็นว่า ยาเสพติดนั้นเป็นสิ่งไม่ดี คือ ทำลายศาสนา ทำลายชาติ และมองว่าพวกที่ทำการค้ายาเสพติดเหล่านี้ เป็นพวกขายชาติ หน้าแผ่นดิน และมองว่าชุมชนไม่เข้มแข็ง

“มาเปลี่ยนแปลงในช่วงอดีตนายๆ ทักษิณๆ ที่มีกองทุนหมู่บ้าน หรือกู้เงินหมู่บ้าน จึงได้มีการทำบ้าน ได้กู้เงินตรงนั้นมาใช้จ่ายกัน”

“ในหมู่บ้าน ชุมชนมีปัญหายาบ้า ยาเสพติด เขะอยู่เหมือนกัน อายุ 13-14 ปี ก็เริ่มใช้ยาเสพติดแล้ว การป้องกันเด็กจากยาเสพติดยาก” “มีคนใหญ่คนโตอยู่ในชุมชน มีตำแหน่งในชุมชน แต่ก็ทำอะไรกับปัญหานี้ไม่ได้” “กลัวว่าต่อไปลูกหลานจะไล่จับแต่ตัวการใหญ่ๆ แต่ตัวเล็กๆ ปล่อยไป แต่มันก็จะขยายผลเป็นวงกว้างไปได้เช่นกัน” “แต่ก่อนนั้นมีไม่มาก แต่เดี๋ยวนี้มีเยอะมาก บางทีคนแก่ๆ ก็สนับสนุน และบางที่เจ้าหน้าที่ก็พูดว่าตัวเล็กๆ กระจอกๆ ไม่จับหรอก นี่แหละปัญหา”

“คนที่นี่ไม่สามัคคีไม่รวมตัวกัน ต่างคนต่างอยู่ ร้อยพ่อพันแม่ คนสองสามพวกอยู่บ้านเดียวกัน”

7. กาน ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ในชุมชนมีสมาชิกเพิ่มขึ้นทุกวันแต่พื้นที่ชุมชนไม่มีที่ให้ขยายได้ รวมทั้งปัญหาเสพติดที่ทำให้ชุมชนมีความเสี่ยง

“อยากให้ลูกเรียนสูงๆ จะได้ทำงานดีๆ ส่วนใหญ่ลูกเรียนไปด้วยทำงานไปด้วย”

8. ดา ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า เมื่อปี พ.ศ. 2547 ที่มีการจัดตั้งเป็นชุมชนเก่าแสง ก็เริ่มมีการเก็บค่าเช่าที่ดินด้วย ซึ่งแต่ก่อนไม่มีการเก็บเงินค่าที่อยู่อาศัยเช่นนี้เลย

“เรื่องเช่าที่ชาวบ้านเค้าก็เพิ่งมาเก็บค่าเช่า เมื่อปี 2547 แต่เมื่อก่อนไม่เสียค่าเช่า เดียวนี้เสียคิดเป็นตารางเมตร”

9. น้อย ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ชุมชนแออัด ไม่สามารถขยายที่ได้ เมื่อปี พ.ศ. 2547 ที่เริ่มมีการจัดตั้งชุมชน และมีกรรมการชุมชนขึ้นมา บ้านทุกหลังก็เสียค่าที่กับกรรมนารักษ์หมดเลย ซึ่งสมัยก่อนเป็นการจับจองที่ดินไม่ต้องจ่ายเงินเลย ชุมชนมีปัญหาเสาพดิด ซึ่งเป็นปัญหาที่อันตรายต่อชุมชนมาก เพราะส่วนใหญ่แล้วจะเข้ามาทางเดี๋ยๆ และหาทางป้องกันได้ยาก

“มีกรรมการชุมชนนี้ก็ได้ดีขึ้นกว่าเดิม”

“บ้านทุกหลังเสียค่าที่กับกรรมนารักษ์หมด แต่ก่อนเป็นการจับจองที่ดินไม่เคยเสียเลย เพิ่งมาเริ่มเสียเมื่อปี 2547 ที่เขาเริ่มมาตั้งชุมชนจนเกิดมีกรรมการชุมชนขึ้น” “มีกรรมการนี้ก็ได้ดีขึ้นกว่าเดิม”

10. นะ ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ชุมชนแออัด ไม่มีพื้นที่ที่จะขยายชุมชน สมาชิกชุมชนเพิ่มมากขึ้น มีการเก็บค่าเช่าที่ดินทั้งที่แต่ก่อนไม่มีการเรียกเก็บ

“มีปัญหาเรื่องยาเสพติด และการพนัน มอมเมาเด็กในชุมชน เป็นอันตราย”

11. น้อย ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ชุมชนขยายตัวมากขึ้น แต่พื้นที่ชุมชนมีเท่าเดิม เพราะการเพิ่มขึ้นของประชากร ทั้งมีการเก็บเงินค่าเช่าที่ดินด้วย

“การศึกษามากขึ้น คนออกเรือก็ลดลง ถ้าเรียนปริญญาก็ไปทำงานอื่นกันหมด”

ตารางที่ 7 การปรับตัวด้านสังคม

รายชื่อ	ชื่อ	สภาพสังคมในชุมชนเก่า
1	มา	- สมาชิกเพิ่มขึ้น ชุมชนเท่าเดิม ขยายไม่ได้
2	พัน	- เกิดสำเนาทะเบียนบ้านแบบชั่วคราวขึ้นในชุมชน
3	รอ	- สมาชิกเพิ่มขึ้น ชุมชนเท่าเดิม ขยายไม่ได้
4	ดี	- เกิดสำเนาทะเบียนบ้านแบบชั่วคราวขึ้นในชุมชน
5	ดิง	- สมาชิกเพิ่มขึ้น ชุมชนขยายไม่ได้ มีการเก็บค่าเช่าที่ - มีปัญหาเสียดิคระบาดในชุมชน
6	เจ	- สมาชิกเพิ่มขึ้น ชุมชนขยายไม่ได้ มีการเก็บค่าเช่าที่ บาง ครอบครัวย้ายออกไปอยู่นอกชุมชน
7	สม	- สมาชิกเพิ่มขึ้น ชุมชนขยายไม่ได้ มีการเก็บค่าเช่าที่ - มีปัญหาเสียดิคระบาดและการพนันระบาดในหมู่บ้าน
8	กาน	- ชุมชนไม่มีพื้นที่ให้ขยับขยาย และมีการเก็บค่าเช่าที่ - มีปัญหาเสียดิคระบาดในชุมชน
9	กัน	- เกิดสำเนาทะเบียนบ้านแบบชั่วคราวขึ้นในชุมชน
10	ดา	- ชุมชนไม่มีพื้นที่ให้ขยับขยาย และมีการเก็บค่าเช่าที่
11	น้อย	- สมาชิกเพิ่มขึ้น ชุมชนขยายไม่ได้ มีการเก็บค่าเช่าที่ - มีปัญหาเสียดิคระบาดในชุมชน
12	นะ	- สมาชิกเพิ่มขึ้น ชุมชนขยายไม่ได้ มีการเก็บค่าเช่าที่ - มีปัญหาเสียดิคระบาดและการพนันระบาดในหมู่บ้าน
13	นุ้ย	- สมาชิกเพิ่มขึ้น ชุมชนขยายไม่ได้ มีการเก็บค่าเช่าที่ บาง ครอบครัวย้ายออกไปอยู่นอกชุมชน
14	อิง	- สมาชิกเพิ่มขึ้น ชุมชนขยายไม่ได้ มีการเก็บค่าเช่าที่ - มีปัญหาเสียดิคระบาดในชุมชน

ที่มา: จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงพฤษภาคม 2556

จากตารางที่ 7 พบว่า ในปัจจุบันชุมชนประมงบ้านเก่าเสี่ยงกลายเป็นชุมชนแออัดไป เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของสมาชิกในชุมชน ทำให้มีการขยับขยายอาณาเขตบ้านกัน รื้อรั้วออก ช่วงที่มีเงินกองทุนหมู่บ้าน ประชาชนก็กู้ยืมมาต่อเติมบ้าน จนบ้านบางหลังกลายเป็นบ้านปูนซีเมนต์ไป พื้นที่ในชุมชนที่เคยมีช่องว่าง ก็ถูกแทนที่ด้วยบ้านเรือนที่ขยับขยายออกไป มีการซื้อขายที่ดินกัน หลังจากที่มีการจัดตั้งชุมชนขึ้นมา ก็มีการเก็บค่าเช่าที่ดิน ซึ่งทำให้ประชาชนเดือดร้อนกันมาก เนื่องจากรายจ่ายในแต่ละวันก็มีมากอยู่แล้ว และการประกอบอาชีพประมงที่ไม่ได้ไปปรับจ้างทำประมงข้างนอก ในช่วงมรสุม ก็ทำให้รายได้ลดน้อยลง พิธีกรรมและข้อห้ามในการทำประมงในปัจจุบัน ไม่มีอีกแล้ว ยังคงเหลือแต่การทาสีเรือ และผู้หญิงก็ทำประมงได้แล้ว แต่ไม่ค่อยมีคนทำ ส่งเสริมการศึกษาให้กับบุตรหลาน ได้เล่าเรียนสูงๆ โดยกลุ่มตัวอย่างได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการปรับตัวด้านสังคม ซึ่งสรุปเป็นประเด็นได้ ดังต่อไปนี้

1. **ที่อยู่อาศัย** มีผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 14 ราย ซึ่งต่างกล่าวอ้างเป็นเสียงเดียวกัน เรื่องที่ดินที่อยู่อาศัยเป็นปัญหามาช้านาน เริ่มแรกเป็นที่ดินจับจองไม่มีโฉนดหรือเอกสารใดแสดงกรรมสิทธิ์การครอบครอง จนกระทั่งชุมชนที่เคยมีบริเวณที่ว่างที่ใช้ในการทำราวปลาเค็มตากแห้ง ต่อมาภายหลังสมาชิกในชุมชนเพิ่มขึ้น แต่ละครอบครัวต้องการที่ดินสำหรับสมาชิกใหม่ที่กำเนิดมา ทำให้ชุมชนธรรมดากลายเป็นชุมชนแออัด ที่ไม่มีแม้แต่รั้วบ้าน ทำให้บางครอบครัวมีการปรับตัวโดยอพยพโยกย้ายออกไปอยู่อาศัยนอกชุมชน รวมทั้งการจัดตั้งเป็นชุมชน ซึ่งแต่เดิมเป็นหมู่บ้านที่มีทั้งกำนันและผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำชุมชน ปัจจุบันชุมชนมีกรรมการชุมชนเป็นผู้นำชุมชนแทน เนื่องจากพื้นที่ชุมชนตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนคร และเริ่มมีการเก็บค่าที่ดิน ทั้งที่แต่ก่อนไม่เคยเกิดขึ้น ทำให้ประชาชนที่อยู่อาศัยเกิดความคับข้องใจว่า เหตุใดจึงมีการเรียกเก็บค่าเช่าที่ดินในชุมชน ทั้งๆ ที่ไม่เห็นมีผู้ใดเข้ามาดูแล

ซึ่งสอดคล้องกับ นุศจิ ทวีวงศ์ (2552) กล่าวว่า โครงสร้างนโยบายการจัดการที่ดินของรัฐยังคงเป็นแบบเดิม คือ อยู่บนเงื่อนไขการเปลี่ยนทรัพยากรสาธารณะให้เป็นปัจเจก ซึ่งกระทบต่อความมั่นคงของระบบนิเวศและฐานทรัพยากรของชุมชน การบริหารที่ดินในเชิงเศรษฐกิจ ซึ่งจะส่งผลให้ปัญหาที่ดินหลุดจากมือคนยากจน ไปกระจุกตัวที่กลุ่มทุนจึงมากขึ้น แม้ว่าที่ดินดังกล่าวประชาชนส่วนใหญ่ได้ครอบครองอยู่ก่อนแล้ว แต่ไม่มีกฎหมายรองรับสิทธิที่ตกทอดทางวัฒนธรรม หรือวิถีการดำรงชีพของภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชนยังขาดความรู้สิทธิของตนเองและไม่เข้าใจในขบวนการแย่งชิงใช้ประโยชน์ที่ดินที่แยบยล รวมถึงไม่มีอำนาจในการต่อรองจึงต้องสูญเสียที่ดินไป กรณีของชาวประมงพื้นบ้านหรือชาวประมงขนาดเล็กส่วนใหญ่ เป็นชุมชนที่อาศัยอยู่ตามริมชายฝั่งทะเลหรือตามริมคลองแม่น้ำต่างๆ มีทั้งใช้เรือและไม่ได้ใช้เรือเป็นพาหนะ แต่หา

กินอยู่ตามแนวชายฝั่งทะเล วิธีการประกอบอาชีพเป็นเรื่องหลักที่ชาวประมงให้ความสำคัญ ดังนั้น การเลือกและตัดสินใจตั้งถิ่นฐานของชุมชนจึงต้องอยู่กับทะเลเป็นหลัก ซึ่งแสดงความจำนงแน่วแน่ชัด ถึงการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ ความอุดมสมบูรณ์ของทะเลเป็นหลัก โดยมีได้ให้ความสำคัญกับ เรื่องกรรมสิทธิ์ในที่ดินเช่นนั้น “ผืนดินริมทะเล” คือ วิถีชีวิตที่สัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ ของชาวประมงมาจากรุ่นสู่รุ่น

ภายหลังจากความต้องการเพื่อใช้ประโยชน์ในที่ดินริมชายฝั่งทะเลมีกระแสดังเพิ่มขึ้น หน่วยงานภาครัฐเกี่ยวข้องได้ทำหน้าที่เป็นผู้ละเมิดสิทธิในที่ดินของชุมชนประมงเสียเอง โดยได้มีการกำหนดมาตรการนโยบายว่าด้วยการประกาศที่ชายทะเลเป็นท่อนุรักษ์ การจัดระเบียบพื้นที่ ชายทะเลและนโยบายจัดตั้งพื้นที่พิเศษ โดยองค์การบริหารพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยว ทำให้ ชุมชนชาวประมงในหลายพื้นที่ถูกระบุว่าเป็นผู้บุกรุกพื้นที่สาธารณะ และมีส่วนทำให้ชายฝั่งทะเล เสื่อมโทรมพร้อม โดยขาดดุลพินิจของการพิจารณาให้รอบคอบก่อนดำเนินการ รวมถึง กระบวนการดำเนินงานภายใต้กลไกการส่งเสริม และคุ้มครองสิทธิมนุษยชนต่อประชาชนในทุก ด้านยังคงถูกละเลยหรือมองข้ามความสำคัญ โดยเฉพาะสิทธิในการตั้งถิ่นที่อยู่อาศัยและความมั่นคง ในกรรมสิทธิ์ที่ดินครอบครอง ซึ่งเป็นประเด็นอ่อนไหวและซับซ้อนเพราะเกี่ยวข้องกับความการอยู่ ดีมีสุข

2. การระบาดของยาเสพติด มีปัญหายาเสพติดเข้ามาคุกคามในชุมชน และยาเสพติดมักจะ ระบาดเข้าไปในหมู่บ้าน ซึ่งเป็แรงงานรุ่นต่อไปของชุมชน ทำให้เกิดปัญหามากมายเข้ามาใน ชุมชน กลายเป็นปัญหาใหญ่ของสังคม ทั้งนี้การเลี้ยงดูเด็กภายในชุมชนที่อาจไม่ทั่วถึง ก็มีสวน ทำให้ยาเสพติดเข้ามาถึงมือของลูกหลานในชุมชนได้ง่ายขึ้น

โดยผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 6 ใน 14 ราย ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับยาเสพติดที่เข้ามาในชุมชน ซึ่งเป็นอันตรายต่อลูกหลานที่เป็นอนาคตของประเทศชาติ รวมทั้งการเพิกเฉยของผู้มีอิทธิพลใน ชุมชนต่อปัญหาเสพติด ที่นับวันจะรุนแรงมากขึ้น เป็นภัยคุกคามที่ยากแก่การป้องกัน และเป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของบุตรหลาน

การวิจารณ์ร่วมกับแนวคิดและทฤษฎีรวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับปัญหาเสพติดในชุมชนประมงพื้นบ้านของ ดตณ สุชนวล (2550) พบว่า เมื่อแรงงานขาด คุณภาพและไร้ฝีมือในการประกอบอาชีพอย่างอื่น ทำให้ต้องอยู่แต่ในชุมชนเพื่อเป็นแรงงาน

การประมง และด้วยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นทำให้เกิดปัญหาตามมาหลายอย่างในชุมชน เช่น ปัญหายาเสพติด เป็นต้น ซึ่งนับวันจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น

แม้ว่ายาเสพติดจะระบาดเข้าไปในหมู่วัยรุ่น ซึ่งเป็นแรงงานรุ่นต่อไปของชุมชน แต่ทางชุมชนก็พยายามที่จะหาทางป้องกัน เช่น การจัดให้มีพื้นที่สำหรับเล่นกีฬา เพื่อป้องกันเยาวชนไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด รวมทั้งการจัดให้มีกีฬาสมัครเล่นซึ่งบรรจุอยู่ในแผนงานของชุมชนด้วย

การปรับตัวด้านสิ่งแวดล้อม

จากปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงทางทะเล ที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ ส่งผลให้เกิดการลดลงของทรัพยากรในทะเล อุณหภูมิในผิวน้ำที่สูงขึ้น และอื่นๆ อีกมากมาย ที่ล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อชุมชนและการหากินในทะเล แม้ว่าการประมงพื้นบ้านจะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรในทะเลบ้าง แต่ก็ไม่ถึงกับทำลายระบบนิเวศของท้องทะเลจนหมดสิ้นไป การตื่นตัวและการร่วมกันรักษาผืนน้ำจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการคงอยู่ของทรัพยากรในทะเล และสำคัญต่อทำประมงพื้นบ้านอีกด้วย ซึ่งผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกทั้ง 14 คน ได้ผลดังนี้

1. มา และ รอ ได้ให้ข้อมูลไว้ตรงกันว่า อวนลาก อวนรุน ที่เป็นเรือประมงพาณิชย์ได้เข้ามาในบริเวณหากินของชาวประมงบ้านเก่าแสงที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน และเป็นอันตรายกับเรือประมงพื้นบ้าน ทำให้ทรัพยากรในทะเลเสียหาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวปะการังที่เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำขนาดเล็ก เช่น ปลา เป็นต้น อวนลาก อวนรุนที่เข้ามาในทำประมงทางชุมชนเก่าแสงนี้ ส่วนใหญ่จะมาจากปากน้ำระยอง ปากน้ำปราณบุรี ซึ่งมีอวนรุนเยอะ แต่ถ้าในจังหวัดสงขลานั้นส่วนใหญ่จะเป็นอวนลาก แท้จริงแล้วทรัพยากรที่เก่าแสงอุดมสมบูรณ์ แต่ว่าเรือประมงจากต่างถิ่นเข้ามาหากินกันเยอะ แต่ก่อนมีสัตว์น้ำทุกชนิด แม้กระทั่งชายฝั่งก็สามารถจับสัตว์น้ำได้มากมาย เช่น กุ้ง แห้ว บัว ปลากระบอก เป็นต้น แต่ตอนนี้มีไม่กี่ชนิด หรือที่จับแถวชายฝั่งมาได้ก็ได้นิดๆ ตัวเล็กตัวน้อย และบางชนิดก็สูญหายไปเลย และมีหน่วยงานจากภายนอกชุมชน ทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชน เข้ามาสร้างสิ่งก่อสร้างในทะเล พอให้สิ่งหยุดทำเพราะประชาชนเดือดร้อน เขาก็ทิ้งงานไปไม่มาเก็บกวาดสิ่งที่ทำไว้ให้เรียบร้อย ทิ้งให้เป็นภาระของชุมชน ก่อให้เกิดทัศนียภาพที่ไม่พึงประสงค์

“อวนลาก จะมีอวนขนาดใหญ่ติดกับเรือ อวนรุนนี่จะเป็นอวนไปก่อน จะใช้คันไถข้างหน้า” “ทางนี้เค้าไม่มี มีแต่อวนลาก” “อวนรุนทำให้ของเครื่องใช้ของประมงเล็กนี้เสียหายหมด

อวนลากก็อันตรายกับประมงเล็กเช่นกัน” “อวนลาก อวนรุนนี้ ทำให้ทรัพยากรในทะเลเสียหาย แม้กระทั่งปะการัง” “ปากน้ำระยอง ปากน้ำปราณบุรี อวนรุนเยอะ ส่วนใหญ่อวนรุนมาจากที่นั่น ทางนี้เค้าไม่มี มีแต่อวนลาก” “อวนพวกนี้มันเข้ามาลากในเขต 3 ไมล์ทะเลห่างจากฝั่ง เขาลากเข้ามา เกิดผลกระทบ ก็ยังลากเข้ามาอีก ถูกปล่อยปละละเลย ส่งผลกระทบกับประมงพื้นบ้านด้วย” “จริงๆ แล้วทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ แต่ว่าเรือจากต่างถิ่นมา” “เมื่อก่อนอวนลากไม่เยอะ กุ้งแซ่บ้วยตัวใหญ่ๆ ใหญ่ๆ ฝั่ง ทำกินได้เลย อวนลากเยอะก็เหลือแต่ตัวเล็ก” “ประมงเล็กนี้ไม่มีผลกับทรัพยากรทะเลมากนัก เพราะประมงพื้นบ้านมีแต่อวนเล็กๆ ที่ติดกับเรือ” “ปัญหาประมงพื้นบ้าน ถ้าไม่มีอวนลาก อวนรุน ทรัพยากรในทะเลไม่เสียหาย”

“มีการเอาหินลงทะเล มีเสาเข็ม ตอกจนบ้านเขาร้าวหมด พอสังหุดก็ไปกันหมด ไม่มีใครมาสนใจหิน ถ้าไม่มีหินใหญ่ปานนี้รื้อออกหมดแล้ว เขาบอกจะทำสะพานลงไปในทะเล บริษัทกับทางเทศบาล กรมโยธา ที่แรกบอกจะทำแนวสะพานเอาหินอย่างเดียว ถามแล้วว่าไม่เดือดร้อน แต่พอลงเสาไปเดือดร้อนจริงๆ”

2. พัน ดี และ กัน ซึ่งทั้ง 3 รายได้ให้ข้อมูลสอดคล้อง และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า มีความเห็นว่าสาเหตุที่ปลาลดน้อยลง น่าจะเกิดจากการขุดเจาะน้ำมันบ้าง ท่อแก๊สบ้าง หรือทำเคเบิล (ใยแก้ว) ใต้น้ำ ก็ล้วนมีผลกระทบทั้งนั้น ขุดเจาะน้ำมันมีผลกระทบมากที่สุด เพราะ ทำให้เกิดมรสุม เกิดวาตภัยขึ้นได้ เพราะการขุดเจาะได้ทะเลทำให้มันเป็นโพรงไปหมด และเกิดผลกระทบเป็นวงกว้างด้วย และที่น่าเป็นห่วงที่สุดก็คือ เรือประมงอวนลาก อวนรุนเหล่านี้ เข้ามาทำประมงในพื้นที่ชายฝั่ง 3 กิโลเมตร ซึ่งผิดกฎหมายนั้น แม้จะแจ้งกับกรมเจ้าท่าไปแล้วก็ไร้ผล จึงทำให้ปัญหายังคงเกิดอยู่เช่นทุกวันนี้

3. ดิง กาน ดา น้อย และ อิง โดยที่ทั้ง 5 ราย ได้ให้ข้อมูลสอดคล้อง และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า เรือประมงอวนลากนั้น ส่วนใหญ่เป็นเรือของเค้าแก่ จ้างให้คนรับจ้างทำประมงไปทำ ส่วนเค้าเองไม่ได้ออกทะเลเอง เพราะกลัวโดนจับ เพราะมันผิดกฎหมายการประมง บางครั้งก็ออกเรือไปเป็นวัน เพราะจับสัตว์น้ำไม่ได้ และต้องคอยเฝ้าอวนเอาไว้ ไม่อย่างนั้น เครื่องมือประมงของตนเองจะเสียหาย นอกจากนั้นเรือประมงอวนลาก อวนรุน ยังทำลายทรัพยากรสัตว์น้ำในทะเล และทำลายแม้กระทั่งปะการังที่เป็นที่อยู่อาศัยหลบภัยของสัตว์น้ำอีกด้วย และสิ่งที่ทำให้สัตว์น้ำลดน้อยลง นอกจากที่กล่าวมานั้นก็ยังมีผลกระทบจากก๊าซ บ่อน้ำมันในทะเล ที่ทำให้อุณหภูมิในทะเลสูงขึ้น ส่งผลให้สัตว์น้ำอยู่อาศัยต่อไปไม่ได้

“ส่วนมากอวนลาก เถ้าแก่จ้าง เจ้าของเองไม่ค่อยออก เพราะจะได้ไม่โดนจับ” “อวนลากเยอะ เขาออกได้ประจำ ลากหมดเลย ปลาก็ลดลง” “อวนลากเขาได้ออก เรือเขาใหญ่กว่า ได้ปลาเยอะกว่า แต่ก็ส่งผลต่อประมงของเรา อย่างกวาดปลาไปหมด” “ผลกระทบจากแก๊สบ่อน้ำมันในทะเล มันทำให้ปลาลดน้อยลง ในทะเลร้อน”

“คนอื่นเขาออกกันที 3-4 คน ออกจากบ้านไปถึงที่หาปลา ก็ใช้เวลามากกว่า 3 ชั่วโมง เวลาออกก็วางแล้วก็เฝ้ารอไว้ เพราะกลัวว่าอวนลากจะลากของเราไปหมด เคลียร์กันไม่ได้ เพราะอวนลากกวาดไปเลย แต่ถ้าเจอเจ้าตัวก็ถามให้เขาซื้อ ส่วนมากจะไม่เจอ อวนปลามีความเสี่ยง”

4. เจ ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า มีความเห็นว่า สาเหตุที่ไม่อุดมสมบูรณ์เหมือนเดิม เกิดจากเขาทำก๊าซ ในทะเลมันร้อน สัตว์น้ำ หรือสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ก็ทนอยู่ไม่ได้ มันก็หนีไปไกลๆ ไปอยู่ที่อื่นไม่มาให้เราจับอีก พวกเรือประมงพาณิชย์ที่ทำประมงโดยใช้อวนลากอวนรุน ก็ทำให้เกิดความเสียหายกับทรัพยากรในทะเลเป็นอันมาก

“ทรัพยากรน่าจะลดลง เมื่อปีที่แล้วออกเรือไป 5 เดือน กะว่าจะเอา 10,000 บาท แต่ก็ไม่ได้เลย โชคยังดีที่มีรายได้ของมะท่าของชายพองจนเรือรอบครัวอยู่บ้าง”

“คิดว่าสาเหตุที่ไม่อุดมสมบูรณ์เหมือนเดิม เกิดจากเขาทำก๊าซ มันร้อน มันอยู่ไม่ได้มันก็หนีไปไกลๆ ไปอยู่ที่อื่นไม่มาให้เราจับ”

5. สม ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ปัจจุบันสัตว์น้ำลดน้อยลง ไม่สามารถจับสัตว์น้ำบริเวณชายฝั่งหรือใกล้ชายฝั่งได้เหมือนเคย บางครั้งออกทะเลไปเป็นเวลานานก็จับสัตว์น้ำได้เพียงน้อยนิด มีความเห็นว่าการที่ทรัพยากรในทะเลลดน้อยลงไป อาจจะเกี่ยวกับท่อน้ำมัน ที่เขาขุดเจาะน้ำมันกันในต่างอำเภอ ซึ่งไม่ไกลนักถ้าออกไปทางทะเล อาจเป็นสาเหตุให้สัตว์น้ำลดลง แต่กระนั้นก็ยังเห็นว่ายังบริเวณนั้นก็ยังมีสัตว์น้ำอยู่บ้าง เพียงแต่ไม่มากเท่ากับสมัยก่อน บางทีอาจเกิดจากการจับสัตว์น้ำในฤดูวางไข่ หรือคนละโมบ จับสัตว์น้ำมากเกินไปถึงทรัพยากรจะผลิตได้ ทำให้สัตว์น้ำลดน้อยลงไป เรือประมงอวนลาก ทำให้ทรัพยากรในทะเลเสียหายมาก และทำให้เรือประมงพื้นบ้านออกหากินลำบาก และหน่วยงานของรัฐก็ไม่ลงมาดูแลจัดการให้เด็ดขาด จึงทำให้ชาวประมงพื้นบ้านยังคงต้องก้มหน้ารับชะตากรรมกันไป

“สาเหตุที่ทำให้ปลา ปลูกน้อยลง ก็คนหากันเยอะ ฤดูวางไข่ น้ำเสีย ปลาไม่โต เรื่อง น้ำเสีย ลุงไม่ลงความเห็น แต่แบบที่มีเรือลากมันร้ายกว่าเพื่อนเลย เพราะแต่ก่อนมีแค่อวนเท่านั้น เดี่ยวนี้เราวางปูไม่ได้เลย น้ำมีแค่ 4-5 เมตร วางไม่ได้แล้ว เพราะว่ามีเรือหัวแหลมลำเล็กๆ ที่เป็น อวนลาก ซึ่งเป็นคนนอก จากสิงหนคร มีปัญหาจากเงิน เรือหัวโทง เรือยนต์ลากข้าง กวาดหมดเลย หัวแหลม อ่าวแหลม ประมงเค้าก็บอกว่าจับแล้ว แต่ว่าก็ไม่ได้เข้าจับที่ แต่ก่อนลากอยู่แค่ 1-2 ลำ แต่มีคนของเค้าเฝ้าอยู่ด้วย ปัจจุบันมีเรือเต็มเลยที่มา เรือลากมาถึงที่นี่เลย เพราะเงิน พวกมันกับพวก เราไม่ถูกกัน มันลากกัน ชิกแซกเลย พวกนั้นมันหัวหมอ ถ้าเราตันก็โชคดีไป ราชการไม่ได้ขาดเลย ที่นี่”

“ของในทะเลบางไป อาจจะเกี่ยวกับท่อน้ำมันก็ได้ ที่ทำให้สัตว์ในทะเลลดลง และ คิดว่าปลาก็ต้องมีอยู่ในน้ำบ้างแหละเวลาน้ำไม่ดี”

6. นะ ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ทรัพยากรในทะเลเปลี่ยนแปลงไปจากสมัยก่อนเยอะมาก ไม่อุดมสมบูรณ์เช่นเดิม จากการทำประมงที่เมื่อก่อนออกทะเลไปเพียงไม่นานก็จับสัตว์น้ำมาได้เป็น จำนวนมาก แต่ปัจจุบัน ทำประมงแต่ละครั้งใช้เวลานานขึ้นและแทบไม่ได้สัตว์น้ำกลับมาเลย บางที ก็เหลือแค่ตัวเล็กตัวน้อย ซึ่งบางครั้งขายแทบไม่ได้ราคาก็ต้องปล่อยคืนทะเลไป เรือประมงอวนลาก อวนรุน ทำให้ทรัพยากรในทะเลเสียหาย และห่างออกไปไม่ไกลนักข้ามอำเภอไป ซึ่งมีการขุดเจาะ น้ำมันในทะเล สังเกตว่า ตั้งแต่นั้นมา สัตว์น้ำก็ลดน้อยลง ประมงที่เก๋าสั่งเป็นประมงพื้นบ้าน ที่มีแค่ อวน และอุปกรณ์การทำประมงที่แทบจะไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรในทะเลเลย และมีปัญหา เรื่องน้ำเสีย

“ปัญหาคลองน้ำเสีย มาจากการไหลเวียนของคลองเก่าเสียที่ไม่มีทางระบายน้ำออก”

“การปล่อยน้ำเสียออกจากโรงงาน ทำให้เกิดน้ำไม่ดี เมื่อปล่อยไปทะเลก็ทำให้ทะเลเสีย สุดท้ายปลาที่อยู่ไม่ได้”

“ทรัพยากรทะเลเปลี่ยนไปเยอะมากจากแต่ก่อน มีการขุดเจาะน้ำมัน ปลาไม่ค่อยจะมี”

7. นุ้ย ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ปัจจุบันการทำประมงต้องระวางระวังเรือประมงอวนลากไปด้วย ขณะทำประมง ซึ่งเรือประมงอวนลาก อวนรุน นี้ส่งผลกระทบกับทั้งสัตว์น้ำ และปะการังในทะเล

ด้วย รวมทั้งการขุดเจาะน้ำมันที่ต่างอำเภอ ทำให้ทะเลมีอุณหภูมิสูงขึ้น ก็ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรในทะเล

“สัตว์น้ำสัตว์ทะเลที่ออกไปหามันลดลง เพราะมีผลประโยชน์กัน อวนลากมีวิธีแก้แต่ยาก”

ตารางที่ 8 การปรับตัวด้านสิ่งแวดล้อม

รายที่	ชื่อ	สถานการณ์สิ่งแวดล้อม
1	มา	- ทรัพยากรในทะเลลดน้อยลง - อวนลาก อวนรุน ทำให้ทรัพยากรในทะเลลดลง และเครื่องมือประมงพื้นบ้านเสียหาย
2	พัน	- ขุดเจาะน้ำมันบ้าง ท่อแก๊สบ้าง หรือทำเคเบิล ได้นำ ทำให้ปลาในท้องทะเลลดลง - อวนลาก อวนรุน ทำให้ทรัพยากรในทะเลลดลง
3	รอ	- ทรัพยากรในทะเลลดน้อยลง - อวนลาก อวนรุน ทำให้ทรัพยากรในทะเลลดลง และเครื่องมือประมงพื้นบ้านเสียหาย
4	ดี	- ขุดเจาะน้ำมันบ้าง ท่อแก๊สบ้าง หรือทำเคเบิล ได้นำ ทำให้ปลาในท้องทะเลลดลง - อวนลาก อวนรุน ทำให้ทรัพยากรในทะเลลดลง
5	ดิง	- อวนลาก อวนรุน ทำให้ทรัพยากรในทะเลลดลง และเครื่องมือประมงพื้นบ้านเสียหาย - ขุดเจาะน้ำมันบ้าง ท่อแก๊สบ้าง ทำให้อุณหภูมิในทะเลสูงขึ้น ส่งผลให้สัตว์น้ำอยู่อาศัยไม่ได้
6	เจ	- ท่อแก๊ส ทำให้อุณหภูมิในทะเลสูงขึ้น ส่งผลให้สัตว์น้ำอยู่อาศัยไม่ได้ - อวนลาก อวนรุน ทำให้ทรัพยากรในทะเลลดลง

ตารางที่ 8 การปรับตัวด้านสิ่งแวดล้อม (ต่อ)

รายชื่อ	ชื่อ	สถานการณ์สิ่งแวดล้อม
7	สม	- ขุดเจาะน้ำมัน ส่งผลให้สัตว์น้ำอยู่อาศัยไม่ได้ - อวนลาก อวนรุน ทำให้ทรัพยากรในทะเลลดลง และเครื่องมือประมงพื้นบ้านเสียหาย
8	กาน	- อวนลาก อวนรุน ทำให้ทรัพยากรในทะเลลดลง และเครื่องมือประมงพื้นบ้านเสียหาย - ขุดเจาะน้ำมันบ้าง ท่อแก๊สบ้าง ทำให้อุณหภูมิในทะเลสูงขึ้น ส่งผลให้สัตว์น้ำอยู่อาศัยไม่ได้
9	กัน	- ขุดเจาะน้ำมันบ้าง ท่อแก๊สบ้าง หรือทำเคเบิล ได้นำ ทำให้ปลาในท้องทะเลลดลง - อวนลาก อวนรุน ทำให้ทรัพยากรในทะเลลดลง
10	ดา	- อวนลาก อวนรุน ทำให้ทรัพยากรในทะเลลดลง และเครื่องมือประมงพื้นบ้านเสียหาย - ขุดเจาะน้ำมันบ้าง ท่อแก๊สบ้าง ทำให้อุณหภูมิในทะเลสูงขึ้น ส่งผลให้สัตว์น้ำอยู่อาศัยไม่ได้
11	น้อย	- อวนลาก อวนรุน ทำให้ทรัพยากรในทะเลลดลง และเครื่องมือประมงพื้นบ้านเสียหาย - ขุดเจาะน้ำมันบ้าง ท่อแก๊สบ้าง ทำให้อุณหภูมิในทะเลสูงขึ้น ส่งผลให้สัตว์น้ำอยู่อาศัยไม่ได้
12	นะ	- อวนลาก อวนรุน ทำให้ทรัพยากรในทะเลเสียหาย - ขุดเจาะน้ำมัน ส่งผลให้สัตว์น้ำอยู่อาศัยไม่ได้ - ปัญหาน้ำเสียจากโรงงาน
13	นุ้ย	- อวนลาก อวนรุน ทำให้ทรัพยากรในทะเลลดลง และเครื่องมือประมงพื้นบ้านเสียหาย - ขุดเจาะน้ำมันบ้าง ทำให้อุณหภูมิในทะเลสูงขึ้น ส่งผลให้สัตว์น้ำอยู่อาศัยไม่ได้

ตารางที่ 8 การปรับตัวด้านสิ่งแวดล้อม (ต่อ)

รายชื่อ	ชื่อ	สถานการณ์สิ่งแวดล้อม
14	อิง	- อวนลาก อวนรุน ทำให้ทรัพยากรในทะเลลดลง และเครื่องมือประมงพื้นบ้านเสียหาย - ขุดเจาะน้ำมันบ้าง ท่อแก๊สบ้าง ทำให้อุณหภูมิในทะเลสูงขึ้น ส่งผลให้สัตว์น้ำอยู่อาศัยไม่ได้

ที่มา: จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงพฤษภาคม 2556

จากตารางที่ 8 พบว่า ในปัจจุบันเกิดปัญหามากมายไม่ว่าจะเป็นปัญหาน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมที่ปล่อยลงตามลำคลอง หรือระบายออกสู่ทะเลทำให้น้ำเสีย การทำประมงมีอัตราการแข่งขันกันสูง ทั้งมีเรือประมงอวนลาก อวนรุนที่คอยสร้างความเสียหายแก่สัตว์น้ำและปะการัง รวมถึง สิ่งมีชีวิตอื่นๆ และเรือประมงอวนรุน อวนลาก บุกรุกเข้ามาทำการประมงในเขตชายฝั่ง 3,000 เมตร ซึ่งเป็นการทำผิดกฎหมาย แม้จะแจ้งกับเจ้าหน้าที่ที่บังคับใช้กฎหมายแล้ว แต่ไม่มีผล แต่อย่างไรก็ตาม เรือประมงที่ผิดกฎหมายเหล่านั้น ก็ยังคงเข้ามาทำประมงได้อย่างไม่เกรงกลัวใคร ในทางกลับกัน ชาวประมงพื้นบ้าน กลับต้องทำประมงอย่างหวาดกลัว เพราะต้องคอยหลบหลีกป้องกันไม่ให้เครื่องมือประมงเสียหาย และต้องทำประมงเพื่อจับสัตว์น้ำของตนเองไปด้วยในขณะเดียวกัน จึงทำให้ปัญหายังคงเกิดอยู่เช่นทุกวันนี้

การแย่งชิงทรัพยากรในทะเล และใช้ทรัพยากรเกินอัตราการผลิตของธรรมชาติ เป็นผลให้ทรัพยากรในทะเลลดน้อยลงเป็นอันมาก รวมทั้งมีการขุดเจาะบ่อน้ำมันในทะเล ทำให้อุณหภูมิในน้ำสูงขึ้น สิ่งมีชีวิตในทะเลอาศัยอยู่ไม่ได้ และการขุดเจาะน้ำมันมีผลกระทบมาก เพราะทำให้เกิดมลพิษ เกิดวาทภัยขึ้นได้ เพราะการขุดเจาะได้ทะเลทำให้มันเป็นโพรงไปหมด เกิดผลกระทบเป็นวงกว้าง

โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 14 ราย ต่างกล่าวอ้างเป็นเสียงเดียวกัน ในเรื่องปัญหาเรือประมงอวนลาก อวนรุน เป็นสาเหตุทำให้ทรัพยากรในทะเล อันได้แก่ สัตว์น้ำต่างๆ ปะการัง และสิ่งมีชีวิตในทะเลอื่นๆ ได้รับความเสียหายเป็นอย่างมาก และผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 9 ใน 14 ราย กล่าวถึงอวนลาก อวนรุน ที่ทำให้เกิดอันตรายกับการทำประมงพื้นบ้าน ซึ่งเป็นอาชีพหลักของครอบครัว และข้อมูลที่ได้เพียงพอที่จะบ่งบอกได้ว่าเรือประมงที่ติดเครื่องมืออวนลาก อวนรุน ทำให้เกิดความเสียหายต่อเครื่องมือประมงของชาวประมงพื้นบ้าน และเป็นปัญหาที่ไม่ได้รับการแก้ไข

ซึ่งการขาดความช่วยเหลือจากรัฐในด้านการใช้กฎหมายควบคุมการกระทำผิด พระราชบัญญัติประมง พ.ศ. 2490 ซึ่งห้ามมิให้ใช้เครื่องมือประมง อันได้แก่ อวนลาก อวนรุน ในพื้นที่อนุรักษ์ชายฝั่ง 3,000 เมตร ปรากฏว่าทั้งเรือประมงที่ใช้อวนลาก และอวนรุนได้เข้ามาทำประมงในพื้นที่ดังกล่าว ในการนี้ประชาชนที่ทำประมงพื้นบ้านได้เข้าแจ้งกับเจ้าหน้าที่ที่บังคับใช้กฎหมายดังกล่าวแล้ว แต่ไม่มีผลแต่อย่างใด เรือประมงที่ผิดกฎหมายเหล่านั้น ก็ยังคงเข้ามาทำประมงได้อย่างไม่เกรงกลัวใคร ในทางกลับกัน ชาวประมงพื้นบ้าน กลับต้องทำประมงอย่างหวาดกลัว เพราะต้องคอยหลบหลีกป้องกันไม่ให้เครื่องมือประมงเสียหาย และต้องทำประมงเพื่อจับสัตว์น้ำของตนเองไปด้วยในขณะเดียวกัน

ซึ่งสอดคล้องงานวิจัยของ ปิยะ กิจถาวร และคณะ (2543) พบว่าภัยคุกคามจากภายนอกที่เกิดจากการทำประมงอวนรุนที่ผิดกฎหมาย ซึ่งได้ทำลายเครื่องมือประมงพื้นบ้าน ทำลายทรัพยากรสัตว์น้ำและระบบนิเวศในทะเล เป็นภัยคุกคามจากภายนอกที่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อความอยู่รอดของชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน เปรียบเสมือนกับได้เกิดเหตุไฟไหม้บ้านของชาวบ้านและถูกปล่อยปละละเลย ไฟจึงไหม้ลุกลามมากขึ้นจนเกินกำลังของชุมชนที่จะแก้ไข

และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ จีรพงษ์ โรจนวาส (2555) กล่าวว่า การใช้เครื่องมือประมงที่ก่อให้เกิดความเสียหายกับความสมบูรณ์ของแหล่งผลิตทรัพยากรธรรมชาติบริเวณชายฝั่งจนเกินไป เช่น อวนรุน หรืออวนลากที่ล่องลำเข้ามาในเขตทำประมง 3 กิโลเมตรจากฝั่ง การทำประมงโดยเสรีไม่มีการควบคุมจำนวนเรือและปริมาณการจับสัตว์น้ำ ซึ่งนับได้ว่าเป็นความล้มเหลวของการจัดการประมงชายฝั่ง หน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอในการจัดการดูแล เพราะขาดในหลายๆ ประการในการที่จะจัดการดูแล เช่น บุคลากรและงบประมาณไม่เพียงพอต่อการดำเนินการ ควบคุมดูแลและชาวประมงเองก็ยังขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรเท่าที่ควร และในปัจจุบันก็ยังพบว่าเรือประมงพาณิชย์มักไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร และยังคงพบการฝ่าฝืนกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ อยู่เป็นประจำ เนื่องจากเป็นเรื่องของผลประโยชน์เป็นเหตุให้การทำประมงเกินศักยภาพของการผลิตทางธรรมชาติ ส่งผลให้ปริมาณการผลิตของทรัพยากรธรรมชาติอยู่ในภาวะวิกฤต

นอกจากนี้ปัญหาที่เกิดขึ้นส่งผลต่อการปรับตัวของชาวประมงบ้านเก่าเสี่ยง จากที่เคยทำประมงพื้นบ้านโดยใช้เวลาเพียงไม่นานก็ได้สัตว์น้ำกลับมา ต้องใช้เวลายาวนานขึ้น และการประมงชายฝั่งที่เคยจับสัตว์น้ำจากบริเวณชายฝั่ง ก็แทบจะไม่ได้สัตว์น้ำเลยในปัจจุบัน ส่งผลให้แรงงาน

หนุ่มสาวรุ่นใหม่ออกไปแสวงหางานภายนอกชุมชนที่มีรายได้แน่นอน เป็นหลักประกันให้กับชีวิต
ได้ว่า จะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีมากขึ้น และหันหลังให้กับอาชีพประมงเพิ่มขึ้น

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การปรับตัวของชุมชนชาวประมงบ้านเก่าเสี่ยง ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินชีวิตและการปรับตัวของชาวประมงบ้านเก่าเสี่ยง ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งสิ้น 14 ราย โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์จากการบอกต่อแนะนำคนรู้จัก (Snowball Technique) จากผู้นำชุมชนแนะนำและบอกต่อให้ประกอบด้วย ครอบครัวหรือผู้ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านในชุมชนเก่าเสี่ยง และได้รวมผู้นำชุมชนไว้ในจำนวนผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยแล้ว เพื่อเป็นตัวแทนในการศึกษาข้อมูลการดำเนินชีวิตและการปรับตัวของชาวประมงบ้านเก่าเสี่ยง ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักในจำนวนนี้ ผู้วิจัยได้พิจารณาจากการเป็นบุคคลที่เต็มใจให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ และอนุญาตให้ผู้วิจัยเปิดเผยข้อมูลแล้วเท่านั้น และมีการกล่าวอ้างถึงบุคคลผู้ให้ข้อมูลหลักโดยจะทำการแทนตัวด้วยนามสมมุติ เพื่อรักษาสีทิวทัศน์ส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้ระยะเวลาในการวิจัยตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม 2556

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเป็นคำถามแบบปลายเปิดและปลายปิด การจดบันทึกภาคสนาม และการบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์

ข้อมูลที่ได้มีการสรุปเป็นภาพรวมแล้วนำมาวิเคราะห์ โดยสามารถสรุปผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลส่วนบุคคล
2. การดำเนินชีวิตของชาวประมง
3. การปรับตัวของชาวประมง

ข้อมูลส่วนบุคคล

ผู้ให้ข้อมูลหลักของชาวประมง จำนวนทั้งสิ้น 14 ราย เป็นเพศชายจำนวน 9 ราย ที่ประกอบอาชีพประมง หรือเคยประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก เนื่องจากเป็นอาชีพที่ใช้แรงงาน ประกอบกับการทำงานในเรือประมงเป็นงานที่หนัก เพศชายจึงประกอบอาชีพประมงมากกว่าเพศหญิง ซึ่งมีจำนวน 5 ราย ชาวประมงทั้งหมดมีอายุตั้งแต่ 29-80 ปี เป็นวัยผู้ใหญ่ตั้งแต่อายุ 25-60 ปี จำนวน 10 ราย และเป็นวัยสูงอายุตั้งแต่อายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 4 ราย ชาวประมงทั้งหมดมีสถานะสมรส มีครอบครัวที่ต้องดูแล ชาวประมงทั้งหมดนับถือศาสนาอิสลาม มีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นหลักในการยึดถือปฏิบัติในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ชาวประมงทั้งหมดมีอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก และมีอาชีพเสริมจำนวน 13 ราย ไม่มีอาชีพเสริมจำนวน 1 ราย ซึ่งแสดงว่า ส่วนใหญ่เมื่อประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพหลักแล้ว จะต้องมีอาชีพเสริมอื่นๆ เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว

จากข้อมูลในบทที่ 4 การดำเนินชีวิตและการปรับตัวของชุมชนชาวประมงบ้านเก่าแสง ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา สามารถสรุปผลเป็นตารางได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 9 การดำเนินชีวิตและการปรับตัวของชาวประมงบ้านเก่าแสง

ด้าน	การดำเนินชีวิตของชาวประมง	การปรับตัวของชาวประมง
เศรษฐกิจ	- ชาวประมงบ้านเก่าแสง ทำอาชีพประมงมาตั้งแต่บรรพบุรุษ - อาชีพประมงเป็นอาชีพที่ทำด้วยความสมัครใจ - หากินลำบาก ไม่มั่นคง มีรายได้ไม่แน่นอน ได้เงินไม่พอใช้	- มีอาชีพเสริมนอกฤดูกาลประมง หลากหลาย เช่น รับจ้างทำของขาย ทำโรงงาน ก่อสร้าง ทำงานประเทศมาเลเซีย เป็นต้น - มีการกู้ยืมเงิน เพื่อหาเงินมาเป็นค่าใช้จ่ายในด้านต่างๆ ในครัวเรือน - การส่งเสริมอาชีพให้กับลูกหลาน พบว่ามีทั้งที่ไม่สนับสนุนให้ทำประมง และสนับสนุนให้ทำประมง

ตารางที่ 9 การดำเนินชีวิตและการปรับตัวของชาวประมงบ้านเก่าแสง (ต่อ)

ด้าน	การดำเนินชีวิตของชาวประมง	การปรับตัวของชาวประมง
สังคม	- ชาวประมงส่วนใหญ่มีถิ่นกำเนิดอยู่ที่แหลมสนอ่อน และบางส่วนเกิดที่ชุมชนเก่าแสง - ชาวประมงบ้านเก่าแสงเป็นชาวไทยมุสลิม นับถือศาสนาอิสลาม มีภาษาสื่อสาร 2 ภาษา ได้แก่ ภาษาไทย และภาษามลายู - อยู่ร่วมกันกับชาวไทยพุทธได้เป็นอย่างดี	- ที่อยู่อาศัย ที่ดินเป็นที่ราชพัสดุ ชุมชนไม่สามารถขยายพื้นที่เพื่อรองรับสมาชิกที่เกิดใหม่ได้ ทำให้บางครอบครัวลูกหลานออกไปตั้งบ้านเรือนอยู่ภายนอกชุมชน - ยาเสพติดระบาดเข้าไปในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นแรงงานรุ่นใหม่ของชุมชน โดยทางชุมชนพยายามจัดกิจกรรมที่ให้วัยรุ่นห่างไกลจากยาเสพติดเท่าที่จะทำได้
สิ่งแวดล้อม	- ชีวิตชาวประมงผูกพันกับท้องทะเล - อาชีพประมงพื้นบ้านไม่ทำลายระบบนิเวศ - ทรัพยากรในท้องทะเลลดลง	- เรือประมงอวนลาก อวนรุน บุกรุกเข้ามาในเขตชายฝั่ง 3,000 เมตร ซึ่งผิดกฎหมาย โดยทำลายทรัพยากรในทะเล และทำลายเครื่องมือประมงพื้นบ้าน - ทำประมงด้วยความระมัดระวัง และดูแลรักษาทรัพยากรในทะเล ให้มีความอุดมสมบูรณ์และไม่ให้เรือประมงอวนลาก อวนรุน เข้ามานุกรุกในเขตชายฝั่ง

จากตารางที่ 9 สามารถสรุปการดำเนินชีวิตและการปรับตัวของชาวประมงบ้านเก่าแสงในด้านต่างๆ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังต่อไปนี้

การดำเนินชีวิตของชาวประมง

ชุมชนประมงพื้นบ้านบ้านเก่าแสงจะตั้งถิ่นฐานและอาศัยอยู่ตามริมชายฝั่งทะเล มีทั้งใช้เรือและไม่ได้ใช้เรือเป็นพาหนะ แต่หากินอยู่ตามแนวชายฝั่งทะเล วิธีการประกอบอาชีพเป็นเรื่องหลักที่

ชาวประมงให้ความสำคัญ ด้วยเหตุว่าทรัพยากรสำคัญของชาวประมง คือ ทรัพยากรที่อยู่ในทะเล ได้แก่ กุ้ง หอย ปู ปลา เป็นต้น ทำให้การมีบ้านเรือนเป็นเพียงเพื่อาศัย หลับนอน และคอยเฝ้าระวังเรือ เครื่องมือประมงเท่านั้น ดังนั้น ผืนดินริมทะเล จึงเป็นวิถีชีวิตที่สัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องกับความ เป็นอยู่ของชาวประมงมาจากรุ่นสู่รุ่นสืบต่อกันมา ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งการดำเนินชีวิต ออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังต่อไปนี้

การดำเนินชีวิตด้านเศรษฐกิจ

ชาวประมงในชุมชนเก่าแก่วัย มีอาชีพหลักโดยการประกอบอาชีพประมง ทำอาชีพประมงมา ตั้งแต่บรรพบุรุษ สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน การประกอบอาชีพประมงเป็นไปด้วยความสมัครใจ ไม่บังคับฝืนใจกันทำ ในอดีตอาชีพประมงหาเงินง่าย ไม่ต้องแข่งขันทรัพยากร ปัจจุบันอาชีพประมง หาเงินลำบาก อาชีพถูกมองว่าไม่มีความมั่นคง ประกอบกับมีรายได้ที่ไม่แน่นอน ทำให้มีรายได้ไม่ เพียงพอต่อการใช้จ่ายภายในครัวเรือน

การดำเนินชีวิตด้านสังคม

ชาวประมงบ้านเก่าแก่วัย ส่วนใหญ่มีถิ่นกำเนิดอยู่ที่แหลมสนอ่อน และบางส่วนเกิดที่ชุมชนเก่าแก่วัย ซึ่งเกิดมาภายหลังจากที่ครอบครัวย้ายเข้ามาอยู่ในบริเวณเก่าแก่วัยแล้ว ชาวประมงบ้านเก่าแก่วัย ทั้งหมดเป็นชาวไทย นับถือศาสนาอิสลาม มีภาษาที่ใช้ติดต่อสื่อสารอย่างแพร่หลายอยู่ 2 ภาษา ได้แก่ ภาษาไทย และภาษามลายู การรับรู้ข่าวสารในชุมชนใช้การบอกต่อบ้านต่อบ้าน แม้ว่าชาวประมงบ้านเก่าแก่วัยจะนับถือศาสนาอิสลาม แต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันกับผู้ที่นับถือศาสนาพุทธได้เป็นอย่างดี

การดำเนินชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม

ชีวิตชาวประมงมีความผูกพันกับท้องทะเล อาชีพประมงของชาวประมงบ้านเก่าแก่วัยเป็น ประมงพื้นบ้านที่ใช้เรือเล็ก ใช้คน 2-3 คน ในการออกทะเล และไม่เป็นการทำลายระบบนิเวศ และชาวประมงบ้านเก่าแก่วัยจะจับสัตว์น้ำ มาแค่เพียงพอต่อการดำรงชีพในแต่ละครั้ง รวมทั้งไม่ ทำลายปะการังอันเป็นสถานที่อยู่อาศัยและหลบภัยของสัตว์ในทะเลอีกด้วย และในปัจจุบัน ทรัพยากรในทะเลลดลง ทำให้อาชีพประมงหาเงินอย่างลำบาก

การปรับตัวของชาวประมง

ชาวประมงพื้นบ้านมีวิถีชีวิตอาศัยอยู่ริมทะเล จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทำให้ชาวประมงต้องมีการปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตของตนเอง เพื่อความอยู่รอดในสภาวะการณปัจจุบัน ซึ่งในงานวิจัยนี้ ได้แบ่งผลการศึกษาในเรื่องการปรับตัวออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังต่อไปนี้

การปรับตัวด้านเศรษฐกิจ

ชาวประมงบ้านเก่าเส้งมีอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก และมีอาชีพเสริมนอกฤดูกาลประมงหลากหลาย เช่น รับจ้างทำของขาย ทำโรงงาน ก่อสร้าง ทำงานประมงทะเลเขีย เป็นต้น มีการกู้ยืมเงิน เพื่อหาเงินมาเป็นค่าใช้จ่ายในด้านต่างๆ ในครัวเรือน ซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งในการดำรงชีพในปัจจุบัน รวมทั้งการส่งเสริมอาชีพให้กับลูกหลาน พบว่ามีทั้งที่สนับสนุนให้ทำประมง และไม่สนับสนุนให้ทำประมง ซึ่งส่วนใหญ่ก็ยังคงสนับสนุนให้ลูกหลานประกอบอาชีพประมงต่อไป แม้ว่าการประกอบอาชีพเสริมนอกฤดูประมงในช่วงนอกฤดูกาลทำประมงจะมีการส่งเสริมให้ทำกันอย่างมากก็ตาม

การปรับตัวด้านสังคม

ในปัจจุบันนี้ชาวประมงบ้านเก่าเส้ง มีที่อยู่อาศัย ซึ่งที่ดินเป็นที่ราชพัสดุ ชุมชนไม่สามารถขยายพื้นที่เพื่อรองรับสมาชิกที่เกิดขึ้นใหม่ได้ ทำให้บางครอบครัวลูกหลานออกไปตั้งบ้านเรือนอยู่ภายนอกชุมชน และครัวเรือนที่ยังอยู่ก็มีสมาชิกอยู่รวมกันอย่างหนาแน่น กับทั้งมีการระบาดของยาเสพติดเข้าไปในกลุ่มวัยรุ่น ซึ่งเป็นแรงงานรุ่นใหม่ของชุมชน โดยทางชุมชนพยายามจัดกิจกรรมที่ให้วัยรุ่นห่างไกลจากยาเสพติดเท่าที่จะทำได้ เช่น การจัดให้มีพื้นที่สำหรับเล่นกีฬา เพื่อป้องกันเยาวชนไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด รวมทั้งการจัดให้มีกีฬาสัมพันธ์ซึ่งบรรจุอยู่ในแผนงานของชุมชนด้วย

การปรับตัวด้านสิ่งแวดล้อม

ทรัพยากรในท้องทะเลลดลงเป็นอันมาก และระบบนิเวศเสื่อมโทรมลงไปอย่างรวดเร็ว สาเหตุหลักประการหนึ่งก็คือ เรือประมงอวนลาก อวนรุน บุกรุกเข้ามาในเขตชายฝั่ง 3,000 เมตร

ซึ่งผิดกฎหมาย โดยทำลายทรัพยากรในทะเล โดยเฉพาะปะการังในทะเล ซึ่งมีความสำคัญกับสัตว์น้ำเป็นอันมาก และทำลายเครื่องมือประมงพื้นบ้าน ของชาวประมง ทำให้ชาวประมงต้องทำประมงด้วยความระมัดระวัง และคอยดูแลรักษาทรัพยากรในทะเลให้คงความอุดมสมบูรณ์ และไม่ให้เรือประมงอวนลาก อวนรุนเข้ามาบุกรุกในเขตชายฝั่ง แม้ว่าจะมีการแจ้งกับเจ้าหน้าที่ที่บังคับใช้กฎหมายแล้ว แต่ไม่มีผลแต่อย่างใด เรือประมงที่ผิดกฎหมายเหล่านั้น ก็ยังคงเข้ามาทำประมงได้อย่างไม่เกรงกลัวใคร

ปัญหาที่เกิดขึ้นส่งผลต่อการปรับตัวของชาวประมงบ้านเก่าเสี่ยง จากที่เคยทำประมงพื้นบ้านโดยใช้เวลาเพียงไม่นานก็ได้สัตว์น้ำกลับมา ต้องใช้เวลายาวนานขึ้น และการประมงชายฝั่งที่เคยจับสัตว์น้ำจากบริเวณชายฝั่ง ก็แทบจะไม่ได้สัตว์น้ำเลยในปัจจุบัน ส่งผลให้แรงงานหนุ่มสาวรุ่นใหม่ออกไปแสวงหางานภายนอกชุมชนที่มีรายได้แน่นอน เป็นหลักประกันให้กับชีวิตได้ว่า จะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีมากขึ้น และหันหลังให้กับอาชีพประมงเพิ่มขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งนี้

ผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า วัยรุ่นที่เป็นแรงงานรุ่นใหม่บางส่วนอพยพโยกย้ายไปอยู่ภายนอกชุมชน และออกไปหางานทำภายนอกชุมชนเพิ่มมากขึ้น และมีบางครอบครัวที่ยังคงส่งเสริมให้ลูกหลานได้ประกอบอาชีพประมงสืบต่อไป และปัญหาจากการที่ชุมชนไม่สามารถขยายพื้นที่ได้อีก ทำให้บางครอบครัวย้ายไปอยู่นอกชุมชนและเปลี่ยนอาชีพการทำมาหากิน รวมทั้งปัญหาชาวประมงต่างถิ่นที่ใช้อวนลาก อวนรุน ทำการประมง ส่งผลให้ทรัพยากรในทะเลลดลงเป็นอันมาก นอกจากนี้ ผู้ศึกษาขอเสนอแนะเพิ่มเติมที่ได้จากการวิจัย เพื่อเป็นประโยชน์ต่อชาวประมงบ้านเก่าเสี่ยงดังต่อไปนี้

1. เมื่อการอยู่อาศัยของประชาชนเดือดร้อนในเรื่องที่อยู่อาศัย หน่วยงานภาครัฐควรเข้ามาดูแลและช่วยเหลือชุมชนในเรื่องสิทธิในการอยู่อาศัยของชุมชน หรือการขยับขยายชุมชนให้เป็นไปด้วยความเหมาะสม

2. อาชีพประมงเป็นอาชีพหนึ่งที่นับวันจะลดน้อยลง เพราะนโยบายของรัฐที่ส่งเสริมการประมงพาณิชย์ซึ่งส่งผลกระทบกับประมงพื้นบ้าน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาดูแลช่วยส่งเสริม

และสนับสนุนในการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน รวมทั้งเพิ่มมาตรการในการจับสัตว์น้ำของเรือประมงต่างถิ่นที่ใช้อวนลาก อวนรุนด้วย

3. ควรมีการเข้มงวดในการใช้กฎหมายในการประมงอย่างจริงจัง เพื่อไม่ให้มีการทำผิดกฎหมายในการทำประมง และควรจัดให้มีการอบรมการทำประมงตามหลักวิชาการ เพื่อไม่ให้มีการทำประมงเกินศักยภาพการผลิต

4. ควรมีการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับยาเสพติดกับคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนที่เป็นอนาคตของชาติ เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงป้องกัน และหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาการดำเนินชีวิตและการปรับตัวของชาวประมงบ้านเก่าเส้ง ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ควรมีการศึกษาการประมงในพื้นที่ใกล้เคียง เช่น ประมงที่อำเภอจะนะ สติงพระ เป็นต้น เพื่อศึกษาเปรียบเทียบปัญหา และการปรับตัวของชาวประมงในพื้นที่ต่างๆ

2. การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาการออกไปทำงานนอกชุมชนของแรงงานรุ่นใหม่ ที่มีผลต่อการประกอบอาชีพประมงในปัจจุบัน

3. ควรศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์และสืบต่ออาชีพประมงพื้นบ้านของชุมชน เพื่อหาแนวทางสนับสนุนส่งเสริมให้กับการประกอบอาชีพประมงให้มีรายได้เพียงพอ และไม่ย้ายออกไปหรือไปทำงานนอกชุมชนเพิ่มขึ้น

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กรมประมง. 2540. **ค่านิยมและการจำแนกเครื่องมือประมงทะเลของไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

_____. 2555. **ผลผลิตหมู่บ้านประมงทะเล ปี 2553**. กรมประมง. (อัดสำเนา)

กฤษณศักดิ์ พวงแก้ว. 2549. **ความหมายของเครื่องมือทำการประมง และการจำแนก** (Online).
<http://www.gotoknow.org/posts/14185>, 7 มกราคม 2556.

กันยา ณ เชียงใหม่. 2538. **การปรับตัวของผู้นำชุมชนชนเมืองเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาอกระบบ, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

กันยา สุวรรณแสง. 2530. **จิตวิทยาทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บำรุงสาสน์.

_____. 2533. **การพัฒนาบุคลิกภาพและการปรับตัว**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
บำรุงสาสน์.

_____. 2536. **บุคลิกภาพและการปรับตัว**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรพิทยา.

เกษยา โอสถานุเคราะห์. 2544. **วิถีชีวิตเด็กเร่ร่อนในกรุงเทพมหานคร: ศึกษาที่ชุมชนสถานีรถไฟ
หัวลำโพง**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิต
พัฒนบริหารศาสตร์.

จันทนา ห่านรุ่งขโรทร. 2542. **การปรับตัวของแรงงานต่างชาติ: ศึกษาเฉพาะกรณีแรงงานใน
จังหวัดสมุทรสาคร**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยาประยุกต์,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

จันทร์เพ็ญ ชิดเชื้อ. 2543. การมีส่วนร่วมของชาวประมงทะเลพื้นบ้านในการจัดการประมงโดย
ชุมชนกรณีศึกษา: อำเภอเสนา จังหวัดตรัง. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขารัฐศาสตรศาสตร์, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

จิรพงษ์ ไรจนวาส. 2555. พัฒนาการของประมงชายฝั่งชุมชนหาดวอนนภา บางแสน ตำบล
แสนสุข อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
เศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารการจัดการ, มหาวิทยาลัยบูรพา.

จิรวัดน์ จันทร์สว่าง. 2554. “ประมงพื้นบ้าน.” วารสารวิชาการ Veridian E-Journal SU 4 (1):
261-263.

ฉวี วิชยนดิชัย. 2532. บุคลิกภาพและการปรับตัว. ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว
คณะครุศาสตร์, วิทยาลัยครูจันทระเกษม.

เฉลิมชนม์ วรรณทอง และคณะ. 2547. รายงานการวิจัย: การวิจัยและพัฒนาชุดการเรียนรู้
วิทยาศาสตร์ท้องถิ่นระดับอุดมศึกษา เรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพบริเวณหาด
ชลทัศน์จังหวัดสงขลา กรณีศึกษาพื้นที่ชุมชนเก่าเส้ง. มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.

ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์ และ วิชาน สุชีวกุปต์. 2541. หลักการดำรงชีวิตในสังคม. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ชูทิศย์ ปานปรีชา. 2551. จิตวิทยาทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2542. วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และ
ความเป็นอื่น. กรุงเทพมหานคร: วิทยา.

ครุณี บุญภิบาล. 2530. การศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมชาวไทยมุสลิมในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส กับจังหวัดสตูล ซึ่งมีผลกระทบต่อการปกครอง. สงขลา: มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, สถาบันทักษิณคดีศึกษา. อ้างใน สุกัญญา สมานเพื่อน. 2551. การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในสังคมชนบท: กรณีศึกษา อำเภอกะหรังสมุทรบุรี จังหวัด ชัยภูมิ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

คอเลาะ สะอะ และคณะ. 2554. รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์: โครงการวิจัย เรื่อง รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอย่างยั่งยืนของชุมชนที่ สอดคล้องกับบริบทของสังคมในยุคปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย.

ดัชนี จรัสโชติพิณิต. 2536. การปรับตัวของแรงงานไทยในภาคอุตสาหกรรม: กรณีศึกษาเฉพาะ แรงงานไทยในอุตสาหกรรมทอผ้า. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยา อุตสาหกรรม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ตฤณ สุขนวล. 2550. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์: การปรับตัวของชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน กลุ่มน้ำปากพองหลังการเกิดขึ้นของโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพอง. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

เต็มศักดิ์ คทวนิช. 2549. จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น.

ถนอม พูนวงศ์. 2545. ประวัติศาสตร์เมืองสงขลา. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

นิภา นิธยาชน. 2520. การปรับตัวและบุคลิกภาพ จิตวิทยาเพื่อการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สารศึกษาการพิมพ์.

_____. 2530. การปรับตัวและบุคลิกภาพ. กรุงเทพมหานคร: สารศึกษาการพิมพ์.

นิภา คามาทุ. 2547. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับตัวในการเรียนระดับไฮสคูลของนักเรียนเกรด 9
โรงเรียนนานาชาติเอกมัย เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษาผู้ใหญ่, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

นุศจี ทวีวงศ์. 2552. สิทธิชุมชน มิติประมงพื้นบ้าน. จำนวนพิมพ์ 1,500 เล่ม. กรุงเทพมหานคร:
มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.

_____. ม.ป.ป. ทรัพยากรและชุมชน บทบาทหญิงชายในชุมชนประมง. กรุงเทพมหานคร:
มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.

เนาวรัตน์ ชินนภา. 2542. วิถีชีวิตของผู้ย้ายถิ่นชาวใต้ในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บรรจง นะแส. 2545. สมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้: องค์การประชาชนระดับรากหญ้าและ
ข้อเสนอทางนโยบายในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง. กรุงเทพมหานคร:
โครงการการจัดการทรัพยากรชายฝั่งภาคใต้.

บัวทอง สว่างโสภาคกุล. 2541. สุขภาพเพื่อชีวิต. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. 2544. วิถีชีวิตชาวใต้ ประเพณีและวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร:
องค์การค้ำของคุรุสภา.

ประสิทธิ์ คงธรรม, ว่าที่ร้อยตรี. 2539. วัฒนธรรมการบริโภคอาหารของชาวบ้านชุมชนเก่าแสง
ตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาเอกไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้.

ปิยะ กิจถาวร. 2543. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์: บทบาทของชาวชุมชนประมงพื้นบ้านในการ
จัดการทรัพยากรชายฝั่ง และการบังคับใช้กฎหมายในพื้นที่รอบอ่าวปัตตานี ศึกษากรณีบ้าน
ตันหยงเปาว์ หมู่ที่ 4 ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี. กรุงเทพมหานคร:
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. 2530. **สุขภาพจิตเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บัณฑิตการพิมพ์.

พะยอม วงศ์สารศรี. 2536. **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยครูสวนดุสิต.

พัทธา สายหู. 2538. **กลไกทางสังคม**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิมพ์นภัส โกคา. 2550. **การปรับตัว การสนับสนุนทางสังคม กับคุณภาพชีวิตของแรงงาน
ต่างชาติในอำเภอปอพลอยจังหวัดกาญจนบุรี**. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาจิตวิทยาชุมชน, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ไพรัตน์ เดชะรินทร์. 2533. **ชนบทไทย: การผันแปรในอนาคตภายหลังการพัฒนา**. ศูนย์วิชาการ
สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่.

ภักพัฒน์ ทิพย์ประไพ. 2540. **แนวคิดวิธีการผลิตแบบเอเชียกับการอธิบายหมู่บ้านไทย**.
กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

มาสิน ช่างเสียง. 2539. **การผลิตปลาเค็มตากแห้งของชาวบ้านชุมชนเก่าแก่ง ตำบลบ่ออย่าง
อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเอกไทย
คดีศึกษา, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาควิชา.

มนัส สุวรรณ. 2539. **นิเวศวิทยาของมนุษย์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
โอเดียนสโตร์.

โยธิน ศันสนุทธ. 2533. **จิตวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.

รุจิ โรจนประศาสน์. 2533. **บูรณาการทางสังคมของชุมชนเก่าแก่ง**. ม.ป.ท.

ลักขณา สรวิวัฒน์. 2544. **จิตวิทยาในชีวิตประจำวัน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

เลิศชาย ศิริชัย และ นฤทธิ์ ดวงสุวรรณ. 2543. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์: โครงการพัฒนาการใช้ทรัพยากรในทะเลสาบสงขลา ศึกษากรณีชุมชนประมงพื้นบ้าน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

วรลักษณ์ ทิพย์อักษร. 2554. การปรับตัวของเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์น้ำต่อปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง กรณีศึกษา: ผู้เลี้ยงกุ้งขาวแวนาไม อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการประมง, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

วรรณุช สุทธิจันทร์นภา และคณะ. 2549. ประมงพื้นบ้านวิถีแห่งภูมิปัญญา. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิรักไทย.

วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์. 2543. จิตวิทยากับการปรับตัว. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.

_____. 2545. จิตวิทยาการปรับตัว. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.

วรินทรา ไกยรวงศ์. 2541. ทะเลชุมชน คู่มือกฎหมายสำหรับชาวประมงพื้นบ้าน. จำนวนพิมพ์ 4,500 เล่ม. กรุงเทพมหานคร: สมใจการพิมพ์.

วัฒนา สุกันสีล. ม.ป.ป. ชุมชนกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่งในภาคใต้. ม.ป.ท. อ้างใน วรินทรา ไกยรวงศ์. 2541. ทะเลชุมชน คู่มือกฎหมายสำหรับชาวประมงพื้นบ้าน. จำนวนพิมพ์ 4,500 เล่ม. กรุงเทพมหานคร: สมใจการพิมพ์.

วิฑูรย์ ปัญญากุล. 2547. ปลาหายไปไหน สาเหตุและผลกระทบจากการทำการประมงเกินขีดจำกัด. กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งภาคใต้ มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มูลนิธิสายใยแผ่นดิน.

วุฒิชัย วัจนะฮาด และคณะ. 2544. การศึกษาเครื่องมือประมงพื้นบ้านในอ่าวพังงาและอ่าวกระบุรี. เอกสารวิชาการศูนย์พัฒนาประมงทะเลฝั่งอันดามันจังหวัดภูเก็ต 7, ภูเก็ต. (อัดสำเนา)

คันสนีย์ ดันตวิท และคณะ. 2552. **จิตวิทยาทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศูนย์ข้อมูลสิ่งแวดล้อมภาคใต้ตอนบน. 2555. **สรุปประเด็นจากการประชุมเพื่อค้นหาประเด็นการวิจัยประมงพื้นบ้านภาคใต้: ความเข้าใจปัญหาและทิศทางการปรับตัว เพื่อรองรับการเปิดเสรีอาเซียน**. มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.

สมัชชาปฏิรูปประเทศไทย. 2554. **การปฏิรูปโครงสร้างการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง**. ม.ป.ท. (อค์สำเนา)

สวัสดิ์ เถื่อนม, พระ. 2548. **ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวของสามเณรในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาชุมชน, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สังคีต พิริยะรังสรรค์. 2538. **โลกาภิวัตน์กับสังคมเศรษฐกิจไทย**. กรุงเทพมหานคร: 179 การพิมพ์.

สิริชัย ประทีปฉาย. 2533. **การพัฒนาบุคลิกภาพและการปรับตัว**. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยรำไพพรรณี.

สุกัญญา สมานเพื่อน. 2551. **การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในสังคมชนบท: กรณีศึกษา อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สุดารัตน์ รอดบุญส่ง. 2549. **การปรับตัวทางวัฒนธรรมของชุมชน บริเวณอ่างเก็บน้ำเขื่อนสิริกิติ์ จังหวัดอุตรดิตถ์**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุพัตรา สุภาพ. 2541. **สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

สุชา จันทน์เอม. 2536. จิตวิทยากับการดำเนินชีวิตประจำวัน. กรุงเทพมหานคร: แพรววิทยา.

สุชา จันทน์เอม และ สุรางค์ จันทน์เอม. 2520. **สุขภาพจิต**. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (อัดสำเนา)

สุธรา ชัยรักษา. 2544. **วิถีชีวิตของครัวเรือนประมงพื้นบ้าน: กรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง
ครัวเรือนประมงพื้นบ้านบริเวณอ่าวไทยกับบริเวณทะเลสาบสงขลา จังหวัดสงขลา.**
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา,
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุทธิชา ชูจิต. 2542. **ผลการใช้กลุ่มสัมพันธ์ที่มีต่อการปรับตัวด้านสัมพันธภาพกับเพื่อนของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1.** วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการ
แนะแนว, มหาวิทยาลัยนเรศวร.

สุวรี ศิวะแพทย์. 2549. **จิตวิทยาทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

สุวารีย์ ศรีปฐณะ. 2541. **ทฤษฎีและกระบวนการทัศน์การพัฒนา**. เลข: สถาบันราชภัฏเลย.

โสภา ทองประเสริฐ. 2550. **วิถีชีวิตชาวประมงชุมชนคลองด่าน อำเภอบางปะ จังหวัด
สมุทรปราการ.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยศึกษา, มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.

เสาวคนธ์ พนมเรียงศักดิ์. 2549. **การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในอำเภอเมือง จังหวัดเลย.**
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, มหาวิทยาลัย
ราชภัฏเลย.

แสงเสริม แก้วดี. 2552. **พฤติกรรมการทำประมงของชาวบ้านในพื้นที่อ่างเก็บน้ำยางชุม
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์.** วิทยานิพนธ์
วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากร, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สำนักงานเทศบาลนครสงขลา. 2555. ข้อมูลจัดทำแผนพัฒนาระดับชุมชนเก้าเส้ง. เทศบาลนครสงขลา. (อัคราเนนา)

อดุลย์ หวังบิลหมัด. 2545. การมีส่วนร่วมของชาวประมงพื้นบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล: กรณีศึกษาตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

อมรา พงศาพิชญ์. 2545. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรรถัย จารุกัทรพานิชย์. 2543. การปรับตัวของกลุ่มอาชีพผู้ใช้แรงงานในชุมชนเมือง. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษานอกระบบ, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อัสนี หวังพิทยา. 2551. บทบาทและความต้องการการมีส่วนร่วมในการจัดการประมงโดยชุมชนของสตรีประมงพื้นบ้านในอ่าวปัตตานี: กรณีศึกษาหมู่บ้านดาโต๊ะ ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการประมง, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เอื้อพร เขมากรณ์. 2541. การศึกษาความสนใจในการประกอบอาชีพเสริมของแม่บ้านประมงในชุมชนแออัดเก้าเส้ง จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษาผู้ใหญ่, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Bennett, N. 1975. **Population growth, individual demographic decision and the quality of life: A sourcebook on population education.** Bangkok: Mahodol University, Population Education Project. อ้างใน เสาวคนธ์ พนมเรีงศักดิ์. 2549. การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในอำเภอเมือง จังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

Coleman, J.C. and C.L. Hammen. 1974. **Contemporary Psychology and Effective Behavior.**

Illinois: Foreman. อ้างใน พิมพ์นภัส โกศา. 2550. การปรับตัว การสนับสนุนทางสังคม กับคุณภาพชีวิตของแรงงานต่างชาติในอำเภอปอพลอยจังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาชุมชน, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Harber and Runyon. 1984. **Fundamentals of Psychology.** อ้างใน นวี วิชเนติชัย. 2532.

บุคลิกภาพและการปรับตัว. ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์, วิทยาลัยครูจันทระเกษม.

Hurlock E.B. 1978. **Child Development.** 6th ed. Auckland: Mc.Graw-Hill. อ้างใน

พิมพ์นภัส โกศา. 2550. การปรับตัว การสนับสนุนทางสังคม กับคุณภาพชีวิตของ แรงงานต่างชาติ ในอำเภอปอพลอยจังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาชุมชน, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Kulbox, P.P, Earls, F.J, and Montgomery, A.C. 1988. "Lifestyle and patterns of health and social behavior in high-risk adolescent." *Ans* 11 (1): 22-35. อ้างใน

สุกัญญา สมานเพื่อน. 2551. การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในสังคมชนบท: กรณีศึกษา อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา ไทยศึกษา, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

Lazarus, R.S. 1969. **Patterns of Adjustment and Human Effectiveness.** New York:

Mc.Graw-Hill Book Company. อ้างใน นิภา นิธิยาน. 2520. การปรับตัวและ บุคลิกภาพ จิตวิทยาเพื่อการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สารศึกษาการพิมพ์.

Shaffer, L.F.and E.G. Shoben. 1956. **The Psychology of Adjustment.**

อ้างใน ดัชนี จรัสโชติพิณิต. 2536. การปรับตัวของแรงงานไทยในภาคอุตสาหกรรม: กรณีศึกษาเฉพาะแรงงานไทยในอุตสาหกรรมทอผ้า. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาอุตสาหกรรม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Unesco. 1980. **Population Education: A Sourcebook or Content Methodology**. Bangkok:

Unesco. อ้างใน เสาวคนธ์ พนมเริงศักดิ์. 2549. การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ ในอำเภอเมือง จังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

Weiten W. and M.A. Lloyd. 2000. **Psychology Applied to Modern Life: Adjust at the Turn of**

the century. 6th ed. America: Wadsworth. อ้างใน พิมพ์นภัส โกคา. 2550. การปรับตัว การสนับสนุนทางสังคม กับคุณภาพชีวิตของแรงงานต่างชาติในอำเภอบ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาชุมชน, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

WHO, Health Education Units. 1986. **Lifestyle and Health**. Social Science and Medicine.

อ้างใน เสาวคนธ์ พนมเริงศักดิ์. 2549. การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในอำเภอเมือง จังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

Worchel, Stephen, and George R. Goethole. 1989. **Adjustment path ways to personal**

Growth. New Jersey: Prentice Hall. อ้างใน พระสวัสดี เจริญ. 2548. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวของสามเณรในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาชุมชน, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ภาคผนวก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

คำถามสำหรับสัมภาษณ์

การวิจัยเรื่อง การดำเนินชีวิตและการปรับตัวของชาวประมงบ้านเก่าเสี่ยง ตำบลปออย่าง
อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ (เพศ อายุ ศาสนา สถานภาพ อาชีพ ฯลฯ)

ส่วนที่ 2 ข้อมูลการดำเนินชีวิตและการปรับตัวของชาวประมงบ้านเก่าเสี่ยง ตำบลปออย่าง อำเภอเมือง
สงขลา จังหวัดสงขลา ในด้านต่างๆ

1. ด้านเศรษฐกิจ

1.1 ท่านหรือคนในครอบครัวท่านประกอบอาชีพประมงกี่คน หากไม่ได้ประกอบอาชีพ
ประมงเป็นหลักแล้ว ท่านประกอบอาชีพอะไรบ้าง เพราะเหตุใด

1.2 ท่านหรือครอบครัวท่านในอดีตประกอบอาชีพอะไรบ้าง และท่านสนับสนุนให้
ลูกหลานประกอบอาชีพอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1.3 ท่านมีรายได้เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบันหรือไม่ อย่างไรบ้าง หากรายได้ที่มี
อยู่จุนเจือครอบครัวของท่านไม่เพียงพอ ท่านจะอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ด้านสังคม

2.1 ในครัวเรือนของท่านพักอาศัยกันอยู่ที่คน และท่านกับคนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน
อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.2 ชุมชนที่ท่านอยู่มีกลุ่มหรือชมรมหรือมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันอะไรอยู่บ้าง และท่านมีส่วนร่วมเพียงใด และอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.3 ลูกหลานของท่านได้รับการศึกษาอย่างไรบ้าง ท่านเข้าใจความสำคัญของการศึกษาอย่างไรบ้าง และส่งเสริมการศึกษาอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.4 ท่านรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆของชุมชนได้อย่างไร มีการสื่อสารแบบใดบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.5 ท่านหรือชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารหรือความช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

3. ด้านสิ่งแวดล้อม

3.1 ท่านคิดว่าทรัพยากรหรือสภาพแวดล้อมที่ท่านใช้เป็นแหล่งอาศัยและทำมาหากินนั้น
ในอดีตกับปัจจุบันมีความแตกต่างกันหรือไม่ และอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3.2 ท่านทำอะไร เมื่อทรัพยากรที่มีอยู่เกิดความขาดแคลนและไม่เพียงพอหรือเกิดปัญหา
ต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบัน รวมทั้งท่านและชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่

ชื่อ / นามสมมติ

ลงชื่อผู้สัมภาษณ์

วันที่สัมภาษณ์

เวลาที่สัมภาษณ์

สถานที่สัมภาษณ์

ประวัติการศึกษา และการทำงาน

ชื่อ-นามสกุล	นางสาวพัชญาพร พินิจพุทธพงศ์
วัน เดือน ปี เกิด	วันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2530
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	วิทยาศาสตร์บัณฑิต (วนศาสตร์) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ นักวิชาการป่าไม้ปฏิบัติการ สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
ตำแหน่งการงานปัจจุบัน	
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	